

БОЙОВИЙ СТАТУТ

МЕХАНІЗОВАНИХ І ТАНКОВИХ
ВІЙСЬК СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК
ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

ЧАСТИНА II

Батальйон, рота

СПІВВОДА УКРАЇНСЬКОЇ
РЕФОРМАЦІЇ

НАШ
формат

**БОЙОВИЙ СТАТУТ
МЕХАНІЗОВАНИХ
І ТАНКОВИХ ВІЙСЬК
СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК
ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ**

**БОЙОВИЙ СТАТУТ
МЕХАНІЗОВАНИХ
І ТАНКОВИХ ВІЙСЬК
СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК
ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ**

**ЧАСТИНА II.
БАТАЛЬЙОН, РОТА**

УДК 355.313/.314.071.3(477)

Б 77

Б 77 Бойовий статут механізованих і танкових військ Сухопутних військ Збройних сил України. Частина II Батальйон, рота. — К. : Наш Формат, 2022. — 448 с.
ISBN 978-617-8120-20-7

У Бойовому статуті механізованих і танкових військ сухопутних військ Збройних Сил України, частина II. Батальйон, рота, викладено основні положення підготовки та ведення загальновійськового бою (виконання інших завдань) механізованими, танковими батальйонами і ротами у взаємодії з підрозділами родів військ і спеціальних військ Сухопутних військ, видів Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів держави.

Положення, які містяться у Бойовому статуті, слід застосовувати творчо відповідно до обстановки, що склалася, не допускаючи шаблонних дій. Положення є основою для розробки тактичних прийомів і способів дій у кожному конкретному випадку. Видання призначене для військовослужбовців Збройних Сил України та курсантів військових навчальних закладів.

УДК 355.313/.314.071.3(477)

Книжка вийшла за підтримки
ГО «Реформація»

format.ua

долучитися

ISBN 978-617-8120-20-7

Усі права застережено. All rights reserved
© ТОВ «НФ», оригінал-макет, 2022

ЗМІСТ

Розділ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	9
1.1. Основи загальновійськового бою	11
1.2. Управління підрозділами	19
Розділ 2. ОБОРОННИЙ БІЙ	35
2.1. Загальні положення	35
2.2. Підготовка оборонного бою	46
2.3. Ведення оборонного бою	56
2.4. Вихід з бою і відхід	61
2.5. Особливості підготовки і ведення маневреної оборони	64
2.6. Підготовка і ведення оборонного бою в особливих умовах	67
2.7. Зміна підрозділів і перегрупування	82
Розділ 3. НАСТУПАЛЬНИЙ БІЙ	87
3.1. Загальні положення	87
3.2. Підготовка наступального бою	100
3.3. Ведення наступального бою	109
3.4. Дії у відриві від основних сил	119
3.5. Переслідування противника, що відходить	124
3.6. Підготовка і ведення наступального бою в особливих умовах	126
Розділ 4. ЗУСТРІЧНИЙ БІЙ	165
4.1. Загальні положення	165
4.2. Підготовка зустрічного бою	168
4.3. Ведення зустрічного бою	170
Розділ 5. БІЙ В ОТОЧЕННІ І ВИХІД З ОТОЧЕННЯ	174
5.1. Бій в оточенні	174
5.2. Вихід з оточення	177
Розділ 6. ДІЇ У ТАКТИЧНОМУ ДЕСАНТІ	182
6.1. Дії у тактичному повітряному десанті	182
6.2. Дії у тактичному морському десанті	198

Розділ 7. УЧАСТЬ У СТАБІЛІЗАЦІЙНИХ ДІЯХ ВІЙСЬК ТА ВИКОНАННІ ІНШИХ, ВИЗНАЧЕНИХ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ, ЗАВДАНЬ	206
7.1. Загальні положення	206
7.2. Участь у стабілізаційних діях військ	207
7.3. Участь у виконанні інших, визначених законодавством України, завдань	222
Розділ 8. ПЕРЕСУВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ	233
8.1. Загальні положення	233
8.2. Марш	233
8.3. Похідна охорона	248
8.4. Перевезення підрозділів	251
Розділ 9. РОЗТАШУВАННЯ НА МІСЦІ	259
9.1. Загальні положення	259
9.2. Підготовка розташування на місці	259
9.3. Здійснення розташування на місці	262
9.4. Сторожова охорона	265
Розділ 10. ВСЕБІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БОЮ (ДІЙ)	269
10.1. Бойове забезпечення	269
10.2. Морально-психологічне забезпечення	308
10.3. Технічне забезпечення	313
10.4. Тилове забезпечення	322
10.5. Медичне забезпечення	330
ДОДАТКИ	334
Додаток 1. Обов'язки керівного складу батальйону (роти)	334
Додаток 2. Порядок розроблення й ведення бойових документів	337
Додаток 3. Основні скорочення (що застосовуються в бойових документах)	348
Додаток 4. Основні умовні позначення	357
Додаток 5. Державні символи, пізнавальні знаки й умовні номери (що наносяться на бойові машини)	412
Додаток 6. Розгортання роти (батальйону) в передбойовий і бойовий порядки	414

Додаток 7.	Схеми	418
Схема 1.	Побудова району оборони мб (варіант) . . .	418
Схема 2.	Схема опорного пункту механізованої роти.	419
Схема 3.	Схема району оборони механізованого батальйону	421
Схема 4.	Позиційна оборона мб (варіант)	423
Схема 5.	Маневрена оборона мб (варіант)	424
Схема 6.	Світлове забезпечення оборонного бою мб (варіант)	425
Схема 7.	Оборонний бій мб у населеному пункті (варіант)	426
Схема 8.	Оборонний бій мб у горах (варіант)	427
Схема 9.	Вогневе ураження противника в оборонному бою мб (варіант)	428
Схема 10.	Мб у наступальному бою з ходу з висунанням з глибини (варіант)	429
Схема 11.	Ведення наступального бою мб з положення безпосереднього зіткнення з противником уночі (варіант)	430
Схема 12.	Форсування мб водної перешкоди під час наступу з ходу (варіант)	431
Схема 13.	Вогневе ураження противника в наступальному бою мб (варіант)	432
Схема 14.	Бій мб в оточенні і вихід з оточення (варіант)	433
Схема 15.	Виконання мб завдань у ході стабілізаційних дій (варіант)	434
Схема 16.	Похідний порядок мб під час здійснення маршу	435
Схема 17.	Розташування мб на місці (варіант)	436
Схема 18.	Механізована рота у сторожовій заставі (варіант)	437
Додаток 8.	Фортифікаційні спорудження	438

Розділ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Механізовані і танкові військові частини та підрозділи під час бойового застосування ведуть воєнні дії тактичного рівня, формами яких є бойові дії, бій, удар.

Бойові дії – особлива форма воєнних дій тактичного рівня, яка застосовується військовими частин і підрозділами для виконання тактичних (оперативно-тактичних) бойових завдань у рамках операції угруповання військ або самостійно, а також між боями (операціями).

Бій – основна форма воєнних дій тактичного рівня, яка уявляє собою узгоджені за метою, завданнями, місцем і часом удари, вогонь і маневр військових частин, підрозділів (кораблів, літаків), які ведуться за єдиним замислом і планом для виконання тактичних бойових завдань в обмеженому районі впродовж короткого періоду часу.

Бій може бути загальновійськовим, вогневим, повітряним, протиповітряним, морським.

Складовими елементами бою є удар, вогонь і маневр.

Удар – складова бойових дій (бою), а також особлива форма бойового застосування військових частин, що полягає в одночасному ураженні військ і об'єктів противника потужною дією на них зброєю або військами.

За масштабом удари поділяються на оперативні і тактичні; залежно від засобів, що застосовуються – на вогневі та удари військами (силами).

Вогневі удари за засобами доставки можуть бути ракетними, артилерійськими та авіаційними; за кількістю засобів, які беруть участь, і об'єктів, що підлягають ураженню, – зосереджені, групові і поодинокі.

Вогонь – ураження противника стрільбою (пуском) з різних видів зброї (озброєння). Вогонь розрізняють:

за тактичними завданнями, які вирішуються, – на знищення, подавлення, виснаження, руйнування, задимлення (засліплювання), освітлення тощо;

за видами зброї – зі стрілецької зброї, гранатометів, танків (танкових гармат і кулеметів), БМП (БТР), артилерії, мінометів, ПТРК, зенітних ракетних, зенітних ракетно-ар-

тилерійських, зенітних артилерійських комплексів (бойових машин, установок) тощо;

за способами ведення – прямою, напівпрямою наводкою, із закритих вогневих позицій;

за напруженістю – короткочасний (поодинокими пострілами, короткими або довгими чергами), безперервний, кинджальний, швидкий, методичний, залповий тощо;

за напрямком стрільби – фронтальний, фланговий, перехресний;

за способами стрільби – з місця, із зупинки (з короткої зупинки), з ходу, з борта, з розсіюванням по фронту, з розсіюванням углуб, по площі та ін.;

за видами – по окремії цілі, зосереджений, загороджувальний, масований тощо.

Маневр – організоване пересування військових частин і підрозділів у ході бою (дій) з метою зайняття вигідного положення відносно противника і зосередження необхідних сил і засобів на новому напрямку (рубежі, райони), виведення військових частин та підрозділів з-під ударів противника, а також для підвищення ефективності ураження противника.

Видами маневру є: охоплення, обхід, відхід і маневр вогнем.

Охоплення – маневр, який здійснюється підрозділами для виходу у фланг противнику.

Обхід – більш глибокий маневр, який здійснюється підрозділами для виходу в тил противнику.

Охоплення і обхід здійснюється у тактичній і вогневій взаємодії з підрозділами, які наступають з фронту, а також з тактичним повітряним (морським) десантом у разі його застосування.

Відхід – маневр, який здійснюється підрозділами з метою виходу з-під ударів сил противника, що переважають, недопущення оточення або зайняття вигіднішого рубежу (району) для подальших дій. Відхід проводиться тільки з дозволу або за наказом старшого командира.

Маневр вогнем полягає в *зосередженні* вогню високої щільності по найважливіших цілях противника, *розподіленні* його для одночасного ураження декількох цілей або *перенесенні* вогню на нові цілі.

2. Механізовані і танкові військові частини та підрозділи можуть брати участь у стабілізаційних діях військ та виконанні інших, визначених законодавством України, завдань.

Стабілізаційні дії військ – форма воєнних дій, яка уявляє собою організоване застосування визначеного складу військ у взаємодії з органами і підрозділами ІВФ та ПрО у межах стабілізаційної та інших операцій або самостійно для стабілізації обстановки у кризовому районі.

Іншими, визначеними законодавством України завданнями, до яких можуть залучатись механізовані і танкові військові частини (підрозділи), є участь у спеціальних проти диверсійних та антитерористичних операціях.

1.1 Основи загальновійськового бою

3. Загальновійськовий бій – різновид бою, який ведеться об'єднаними зусиллями військових частин і підрозділів різних родів військ та спеціальних військ СВ у взаємодії з іншими видами ЗСУ, а також органами і підрозділами ІВФ та ПрО. Основними видами загальновійськового бою є оборонний і наступальний бій.

4. Основними характерними рисами сучасного загальновійськового бою є: рішучість у досягненні мети, висока напруженість, швидкоплинність, різкі зміни обстановки, наземно-повітряний характер, застосування різноманітних засобів ураження і способів ведення бою, швидкий перехід від одних видів дій до інших, широке застосування технічних засобів і автоматизованих систем.

5. До основних принципів ведення сучасного загальновійськового бою належать: постійна бойова готовність військових частин і підрозділів; відповідність бойових завдань підрозділів їх бойовим можливостям; раптовість дій і застосування військової хитрості (введення противника в оману); рішуче зосередження зусиль на головному напрямку та у вирішальний момент; маневр підрозділами та вогнем; рішучість, активність і безперервність ведення бою; організація і підтримання безперервної взаємодії; тверде і безперервне управління підрозділами; всебічне забезпечення бою; надійний захист військ; завчасне створення резерву сил та засобів; своєчасне відновлення боєз-

датності підрозділів; повна напруга моральних і фізичних сил в інтересах виконання бойового завдання.

6. Умови ведення загальновійськового бою характеризуються положенням противника, станом своїй військ, наявністю часу на проведення необхідних заходів, порою року, часом доби, погодними та іншими умовами обстановки в районі дій. Умови ведення бою можуть сприяти діям підрозділів або ускладнювати їм виконання бойового завдання.

Особливими умовами ведення загальновійськового бою є ведення бою у населеному пункті, на водній перешкоді (морському узбережжі), вночі, взимку, у лісі, у горах, у степовій місцевості.

7. Основними способами ведення загальновійськового бою є послідовний розгром підрозділів противника або одночасне ураження противника на всю глибину побудови його бойового порядку.

При послідовному розгромі підрозділів противника важливе значення мають: надійне вогневе ураження найважливіших об'єктів (цілей) противника та своєчасний маневр ударами і вогнем; зосередження сил і засобів для утримання важливих рубежів (районів, позицій) і нарощування зусиль для розвитку успіху на головному напрямку; використання результатів ударів і вогню для завершення розгрому противника.

При одночасному ураженні противника на всю глибину побудови його бойового порядку важливе значення мають: вогневе ураження об'єктів (цілей) противника, який безпосередньо протистоїть, з одночасним вогневим впливом на його резерви і важливі об'єкти в глибині; поєднання ударів військами і вогню всіх засобів, широке застосування ВТЗ; підтримання взаємодії між підрозділами, які ведуть бій (дії) і засобами ураження; своєчасне відновлення боєздатності своїх військ, організація і ураження їх подальших дій.

8. Основними силами і засобами, яким належить вирішальне значення у веденні загальновійськового бою, є механізовані і танкові війська. Вони призначені для безпосереднього знищення противника в ближньому бою і виконання основних тактичних завдань: в обороні – утримання районів, рубежів, позицій, відбиття ударів противника

і нанесення ураження його підрозділам; у наступі – розгром противника, що обороняється, захоплення важливих районів, рубежів, об'єктів.

Механізований (танковий) батальйон – тактична одиниця механізованих (танкових) військ, самостійне військове формування, що складається із підрозділів і призначене для виконання тактичних бойових завдань; рота – нижча тактична одиниця, несамоствійне військове формування, що складається із взводів і відділень, призначене для виконання тактичних бойових завдань.

Батальйон (рота) застосовується як самостійно, так і у взаємодії з підрозділами інших родів військ і спеціальних військ. Окремі тактичні (спеціальні, специфічні) завдання він може виконувати спільно з органами і підрозділами ІВФ і ПрО.

9. З метою надання більшої самостійності механізованому (танковому) підрозділу для виконання бойового завдання можуть бути додані або виділені для підтримки інші підрозділи.

Додані підрозділи (сили і засоби) переходять у тимчасове підпорядкування командирю загальновійськового підрозділу і виконують поставлені ним завдання. Вихід їх із підпорядкування здійснюють за вказівкою старшого командира.

Підтримуючі підрозділи залишаються в підпорядкуванні своїх прямих командирів (начальників) та виконують поставлені ними завдання, а також завдання, які поставлені командиром підрозділу, що підтримується, в межах виділеного для нього рішенням старшого командира ресурсу (наряду) сил.

Механізованому і танковому батальйону (роті) можуть бути додані або підтримувати їх дії артилерійський підрозділ (на приморському напрямку також корабельна артилерія), підрозділ ППО СВ; взаємодіяти з ними – підрозділи високомобільних десантних військ та авіації СВ; забезпечувати їх дії – підрозділи розвідки, зв'язку, РЕБ, інженерних військ і військ РХБз, а також матеріально-технічного і медичного забезпечення. Крім того, механізованим підрозділам можуть додаватися танкові, а танковим – механізовані підрозділи.

Артилерійські підрозділи призначені для ураження: ЗМУ, наземних елементів систем ВТЗ; пускових установок тактичних ракет; артилерійських (мінометних) батареї (взводів); ПУ військами та зброєю; танків, БМП та інших броньованих об'єктів; літаків та вертольотів на аеродромах і посадкових майданчиках; на приморських напрямках бойових кораблів і катерів; живої сили та вогневих засобів на позиціях і у районах зосередження; засобів ППО, розвідки, РЕБ; руйнування фортифікаційних споруд; здійснення дистанційного мінування місцевості, світлового забезпечення, постановки аерозольних (димових) завіс, розповсюдження агітаційного матеріалу. Вони включають підрозділи гаубичної, гарматної, реактивної, протитанкової артилерії, мінометів, протитанкових ракетних комплексів.

Артилерійські підрозділи виконують вогневі завдання із закритих вогневих позицій або прямою наводкою. Вогонь прямою наводкою застосовується для знищення танків, інших броньованих та протитанкових засобів.

Для виконання завдань застосовуються боєприпаси в звичайному спорядженні та підвищеної потужності, у тому числі високоточні, запалювальні, димові, освітлювальні, агітаційні, кумулятивні, споряджені субелементами та інші.

Батальйонна артилерія та додані батальйону (роті) артилерійські підрозділи під час ВУП можуть самостійно застосовувати наступні види вогню: вогонь по окремій цілі, зосереджений вогонь, нерухомий та рухомий загороджувальний вогонь, а також залучатися до ведення масованого вогню, послідовного зосередження вогню й загороджувального вогню в складі артилерійських груп або разом з ними.

Вогонь по окремій цілі (груповій або одиночній) – вогонь батареї, взводу або гармати (міномета, бойової машини, ПТРК), який ведеться самостійно із закритої вогневої позиції або прямою наводкою.

Зосереджений вогонь – вогонь, який ведеться одночасно декількома батареями (дивізіонами) по одній цілі.

Нерухомий загороджувальний вогонь – суцільна вогнева завіса, яка створюється на одному (одинарний) або одночасно на декількох (глибокий) рубежах перед фронтом атакуючого (контратакуючого) противника.

Рухомий загороджувальний вогонь – суцільна вогнева завіса, яка створюється на одному (одинарний) або одночасно на двох (подвійний) рубежах на шляху руху танків та інших броньованих машин противника і послідовно переноситься на інші визначені рубежі у міру виходу основної маси цих машин із зони вогню.

Підрозділи військ протиповітряної оборони Сухопутних військ призначені для прикриття батальйону (роти) у всіх видах бою (дій) від ударів з повітря, боротьби з авіацією і повітряними десантами, в окремих випадках можуть залучатися й для боротьби з наземним противником. Вони включають зенітні ракетні, зенітні ракетно-артилерійські, зенітні артилерійські підрозділи.

Підрозділи ППО, які додаються батальйону (роті), можуть вести вогонь із підготовлених стартових (вогневих) позицій, під час руху (на плаву) або з коротких зупинок і здатні знищувати повітряного противника на гранично малих і малих висотах.

Підрозділи високомобільних десантних військ призначені для дій у глибині бойового порядку (розташування) противника або на території, якій загрожує захоплення противником та ведення аеромобільних (аеромобільно-ударних, аеромобільно-патрульних, аеромобільно-пошукових) і десантно-штурмових (десантно-ударних, десантно-рейдових, десантно-пошукових) дій, а також виконання тактичних завдань загальновійськового бою, які неможливо ефективно вирішити іншими силами і засобами. До їх складу входять аеромобільні та парашутно-десантні підрозділи.

Всі підрозділи високомобільних десантних військ можуть здійснювати десантування парашутним, посадковим та комбінованим способом у залежності від поставлених завдань та умов обстановки. При цьому аеромобільні підрозділи здійснюють десантування, як правило, вертольотами і діють спільно з ними, а парашутно-десантні – літаками і діють самостійно.

Підрозділи авіації Сухопутних військ призначені для авіаційної підтримки бою (дій) військ, ураження об'єктів противника на передньому краї і в тактичній глибині, транспортування тактичних повітряних десантів, забезпечення

дій і маневру загальновійськових підрозділів, забезпечення управління військами та зв'язку, ведення повітряної розвідки і коректування вогню, РЕБ, мінування з повітря і постановки димових (аерозольних) завіс, виконання пошукових і рятувальних заходів, перевезення МтЗ, евакуації поранених і хворих та вирішення інших завдань.

Підрозділи розвідки призначені для добування відомостей про противника та місцевість, а також для виконання спеціальних за видами розвідки завдань. До них належать підрозділи військової, радіоелектронної, артилерійської, інженерної, РХБр.

Підрозділи зв'язку призначені для розгортання і забезпечення експлуатації засобів зв'язку і АУВ, виконання організаційних і технічних заходів щодо забезпечення зв'язку у всіх видах бою (дій) підрозділів.

Підрозділи радіоелектронної боротьби призначені для дезорганізації управління військами і зброєю противника шляхом радіоелектронного подавлення його засобів зв'язку, радіолокації, радіонавігації, радіоелектронних (оптико-електронних) засобів управління і наведення зброї, протидії технічним засобам розвідки, а також прикриття підрозділів і об'єктів від ураження боєприпасами з радіопідриивниками.

Підрозділи військ радіаційного, хімічного, біологічного захисту призначені для виявлення РХБ обстановки, виконання заходів підвищення живучості військ, ліквідації наслідків застосування противником ЗМУ, руйнування радіаційно і хімічно небезпечних об'єктів, маскуванню дій військ (об'єктів) аерозолями (димами) та нанесення ураження противнику вогнеметною зброєю.

Підрозділи інженерних військ призначені для підвищення захисту підрозділів та об'єктів від засобів ураження, забезпечення їх мобільності та завдання втрат противнику застосуванням інженерних боєприпасів.

Підрозділи матеріально-технічного забезпечення призначені для накопичення до встановлених норм і збереження запасів МтЗ, своєчасного забезпечення ними підрозділів, а також відновлення в разі пошкоджень, поповнення замість витрачених і втрачених. Вони поділяються на підрозділи тилового та технічного забезпечення.

Підрозділи тилового забезпечення призначені для утримання запасів ракет, боєприпасів, ПММ та інших матеріально-технічних засобів і забезпечення ними підрозділів, а також забезпечення особового складу гарячою їжею та водою.

Підрозділи технічного забезпечення призначені для забезпечення підрозділів ракетами, боєприпасами і ВТМ, зберігання і підтримки їх в готовності до бойового застосування (використання); відновлення пошкодженого ОВТ, а також надання допомоги екіпажам (розрахункам), механікам-водіям (водіям) у проведенні їх технічного обслуговування та усуненні виявлених несправностей.

Підрозділи медичного забезпечення призначені для проведення лікувально-евакуаційних, санітарно-епідеміологічних заходів, а також заходів по захисту особового складу від ЗМУ (факторів, які виникають внаслідок руйнування об'єктів атомної енергетики, хімічної і біологічної промисловості) під час підготовки і ведення бою (дій).

10. Залежно від умов обстановки і особливостей бойового завдання батальйон (рота), може діяти в похідному, передбойовому та бойовому порядках.

Похідний порядок – шиккування підрозділів для пересування в колонах. Він повинен забезпечувати високу швидкість руху; зручне та своєчасне розгортання в передбойовий та бойовий порядки; найменшу уразливість від ударів всіма видами зброї противника; підтримання стійкого управління підрозділами.

Передбойовий порядок – шиккування підрозділів для пересування в колонах, які рознесені по фронту та вглибину. Він повинен забезпечувати швидке розгортання в бойовий порядок; високі темпи просування з подоланням загороджень, зон зараження, районів руйнувань, пожеж і затоплень; найменшу уразливість від ударів всіма видами зброї противника; підтримання взаємодії між підрозділами і стійкого управління ними.

Бойовий порядок – шиккування підрозділів для ведення бою. Він повинен відповідати завданню, замислу бою та забезпечувати: успішне ведення бою в умовах застосування противником ВТЗ та інших засобів ураження; найбільш повне використання бойових можливостей підрозділів;

своєчасне зосередження зусиль на вибраному напрямку (в районі); надійне ураження противника на всю глибину його бойового порядку; швидке використання результатів ВУП і вигідних умов місцевості; нарощування зусиль у ході бою і здійснення маневру; можливість відбиття ударів противника з повітря, знищення його тактичних десантів і ДРС; найменшу уразливість підрозділів від ударів усіх видів зброї; підтримку безперервної взаємодії і зручність управління підрозділами.

11. Бойовий порядок батальйону (роти) складається з підрозділів першого ешелону, другого ешелону або загальновійськового резерву, вогневих засобів і підрозділів посилення, які залишаються в безпосередньому підпорядкуванні командира батальйону (роти) (артилерійські, ППО, протитанкові, гранатометні тощо). В обороні бойовий порядок батальйону (роти) може також включати бронегрупу і вогневі засідки та інші елементи.

Для забезпечення дій підрозділів створюються розвідувальні органи і органи охорони, загони (групи) забезпечення руху, розгородження, ліквідації наслідків застосування противником запалювальної зброї та інші тимчасові формування.

Батальйон (рота) може бути елементом бойового порядку угруповання старшого командира і діяти в якості (у складі) передового, спеціального, обхідного, рейдового, розвідувального, штурмового, винищувально-протидиверсійного загону (групи), тактичного повітряного (морського) десанту, протидесантного резерву.

На основі механізованих (танкових) підрозділів може створюватись тактична група – тимчасово створене військове формування зі складу штатних підрозділів механізованої (танкової) бригади, посилене відповідними силами і засобами, склад яких визначається змістом і обсягом завдань, що виконуються.

Тактична група застосовується для самостійного виконання найбільш важливих тактичних завдань: утримання важливих районів, рубежів і позицій, відбиття наступу основного угруповання противника; прориву оборони противника, штурму і захоплення важливих об'єктів; форсування водних перешкод, захоплення плац-

дармів, переслідування противника, що відходить; проведення рейдових, обхідних, ізоляційних, блокувальних, розвідувально-ударних дій, охорони важливих об'єктів і комунікацій.

Батальйонна тактична група створюється на основі механізованого (танкового) батальйону і посилюється танковою (механізованою) ротою, артилерійським дивізіоном (батареєю), інженерно-саперною ротою (взводом), розвідувальним взводом, підрозділами тилового, технічного і медичного забезпечення та іншими. До складу тактичної групи можуть входити підрозділи ІВФ і ПрО. В окремих випадках основу БТГр може скласти батальйон без частини його штатних підрозділів.

Ротна тактична група (РТГр) створюється на основі механізованої (танкової) роти, посиленої механізованим (танковим) взводом, артилерійською (мінометною) батареєю (взводом), інженерно-саперним відділенням та іншими підрозділами.

1.2. Управління підрозділами

12. Управління підрозділами – цілеспрямована діяльність командира, його заступників і штабу щодо підтримання постійної бойової готовності підпорядкованих підрозділів, підготовки їх до ведення бою (дій) та керівництвом ними під час виконання поставлених завдань. Головною метою управління є забезпечення найбільш ефективного використання сил і засобів для досягнення поставленої мети при найменших втратах людських ресурсів та затратах МтЗ. Управління повинно бути ефективним, оперативним, безперервним, стійким, прихованим.

1.2.1. Система управління

13. Організаційно-технічну основу управління складає система управління – сукупність функціонально і структурно пов'язаних між собою органів управління (командирів), ПУ і засобів управління.

Система управління повинна мати високу бойову готовність, забезпечувати ефективне управління штатними і доданими підрозділами, можливість централізоване і децентралізоване управління, бути надійно захищеною від вогневого та інформаційного впливу противника.

Орган управління – це організаційно-штатний колектив, який складається із посадових осіб, що наділені певними правами і обов’язками з управління підпорядкованими підрозділами. У батальйоні орган управління включає заступників командира та штаб, у роті – заступників командира.

Командир батальйону (роті) очолює орган управління і керує підрозділами особисто та через своїх заступників і штаб. Він зобов’язаний завжди знати положення, характер дій і стан підпорядкованих підрозділів. У вирішальні моменти бою (дій) командир батальйону (роті) повинен перебувати на найважливішому напрямку і вчасно впливати на хід виконання завдання силами та засобами, які є в його розпорядженні.

Основою органу управління батальйону є штаб. Організатором роботи штабу є начальник штабу, він особисто відповідає за виконання всіх покладених на штаб завдань.

Пункт управління – це спеціально обладнане та оснащене технічними засобами місце, з якого здійснюється управління підрозділами під час підготовки бою (дій) та у ході його ведення. В батальйоні (роті) створюється ксП.

Командно-спостережний пункт повинен бути мобільним, мати надійний зв’язок і забезпечувати безперервне управління підрозділами в будь-якій обстановці на місці та під час руху. Він розгортається в місцях, які забезпечують найкраще спостереження за місцевістю, противником, діями своїх підрозділів і сусідів, при цьому повинні враховуватися захисні і маскувальні властивості місцевості, положення і характер імовірних дій противника, особливості застосування своїх підрозділів і сусідів. Як правило, ксП розташовується на напрямку зосередження основних зусиль, але осторонь від об’єктів, по яких противник може нанести вогневе ураження. В батальйоні (роті) передбачається декілька місць розгортання ксП.

На ксП батальйону (роті) разом з командиром, як правило, знаходяться командири доданих підрозділів. На ксП підрозділу першого ешелону можуть також розміщуватись артилерійський коректувальник і авіаційний навідник.

Для управління підрозділами у найбільш відповідальні періоди бою (дій) командир батальйону може висуватися

в бойові порядки підрозділів першого ешелону, для чого там розгортається сП.

Переміщення ксП здійснюється тільки з дозволу старшого командира і проводиться організовано і приховано. Воно не повинно співпадати з вирішальними подіями в ході виконання завдання. Про зміну місця розташування ксП оповіщаються командири підлеглих, взаємодіючих підрозділів, сусіди.

У разі виходу з ладу ксП батальйону (роти) управління здійснюється з ксП однієї з рот (взводів). Командир, який прийняв на себе командування, доповідає про це старшому командирі, повідомляє підлеглим, взаємодіючим підрозділам та сусідам.

Засоби управління включають засоби зв'язку і засоби автоматизації управління.

Засоби зв'язку призначені для забезпечення обміну інформацією в системі управління військами. У батальйоні (роті) для управління застосовуються радіо-, проводові, рухомі і сигнальні засоби зв'язку.

Радіозасоби є найважливішими, а інколи єдиними засобами, які здатні забезпечити управління підрозділами. Під час бою (дій) всі команди по радіо передаються з використанням переговорних таблиць, при цьому найменування підрозділів і посади командирів вказуються позивними, а пункти місцевості умовними (кодованими) найменуваннями.

Продоводі засоби зв'язку застосовуються самостійно та в комплексі з радіозасобами під час розташування батальйону на місці, у вихідному районі і в обороні.

Рухомі засоби зв'язку застосовуються в усіх видах бою (дій), а також під час переміщення і розташування підрозділів на місці.

Сигнальні засоби зв'язку застосовуються для передачі команд, сигналів оповіщення, розпізнавання, управління і взаємодії.

Засоби автоматизації управління призначені для підвищення ефективності управління підрозділами. У батальйоні (роті) електронно-обчислювальні машини різних типів забезпечують інформаційний обмін між ксП батальйону (роти), підлеглими підрозділами і ПУ старшого командира;

автоматизацію передачі сигналів і команд; скорочення часу збору, обробки і передачі даних обстановки; відображення і документування інформації.

1.2.2. Методи роботи командира під час підготовки бою (дій)

14. Робота командира і штабу з підготовки бою (дій) залежить від умов обстановки, отриманого завдання і наявності часу та може проводитися методом послідовної або паралельної роботи, а також комплексно шляхом поєднання різних методів.

Метод послідовної роботи застосовується за наявності достатнього часу на підготовку бою (дій) і здійснюється на підставі бойового наказу або бойового розпорядження старшого командира. При цьому робота з організації бою (дій) проводиться спочатку у вищому штабі, а потім у батальйоні (роті). Цей метод є основним при завчасній підготовці бою (дій).

З отриманням бойового наказу (бойового розпорядження) командир батальйону (роті): усвідомлює завдання; визначає заходи, які необхідно провести негайно для підготовки підрозділів до виконання отриманого завдання, затверджує (здійснює) розрахунок часу, орієнтує своїх заступників і командирів підрозділів про майбутні дії, віддає вказівки щодо виконання першочергових заходів з організації бою (дій) і підготовки батальйону (роті); оцінює обстановку, визначає замисел і доповідає його старшому командирі, завершує формулювання рішення; проводить рекогносцировку; віддає бойовий наказ; організовує взаємодію і віддає вказівки з організації управління та всебічного забезпечення бою (дій). Потім він організовує (здійснює) детальну розробку порядку дій і оформлення бойових документів, керує підготовкою підрозділів до бою (дій) і у визначений час доповідає старшому командирі про готовність до виконання бойового завдання.

Метод паралельної роботи застосовується при обмежених термінах підготовки бою (дій). При цьому організація бою (дій) у нижчих ланках управління розпочинається після визначення старшим командиром замислу бою (дій) і здійснюється паралельно на підставі відданих ним попе-

редніх бойових розпоряджень. Цей метод є основним при безпосередній підготовці бою (дій).

З отриманням попереднього бойового розпорядження командир батальйону (роти) спочатку виконує заходи, які передбачені методом послідовної роботи. Після визначення замислу зі ступенем деталізації, що відповідає отриманому попередньому бойовому розпорядженню, доповідає його старшому командиру; віддає попередні бойові розпорядження підпорядкованим підрозділам. З отриманням бойового наказу (бойового розпорядження) завершує формулювання рішення, проводить рекогносцировку, уточнює завдання підрозділам, віддає бойовий наказ, організовує взаємодію і віддає вказівки з організації управління і всебічного забезпечення бою (дій), організовує (здійснює) детальну розробку порядку дій і оформлення бойових документів. Одночасно він керує завершенням підготовки до бою (дій) і у визначений час доповідає старшому командиру про готовність до виконання бойового завдання.

У залежності від обстановки та наявності часу послідовність роботи командира батальйону (роти) з підготовки бою (дій) може бути й іншою. Незалежно від обраного методу роботи командир і штаб повинні забезпечити безперервне управління підрозділами, своєчасне формулювання рішення, постановку завдань підрозділам і оперативне реагування на зміни в обстановці. Більшу частину часу потрібно надати підпорядкованим підрозділам для безпосередньої підготовки до виконання завдання.

1.2.3. Підготовка бою (дій)

15. Підготовка бою (дій) розпочинається з отриманням бойового наказу (розпорядження) і продовжується впродовж усього періоду часу, відведеного на приведення батальйону (роти) в готовність до виконання завдання.

Підготовка бою (дій) включає: організацію бою (дій); підготовку батальйону (роти) до бою (дій); практичну роботу командира батальйону (роти) у підпорядкованих підрозділах.

16. Організація бою (дій) – найважливіший етап розумової діяльності командира батальйону (роти) з підготовки бою. Роботу з організації бою (дій) він проводить на місцевості. В умовах обмеженого часу або коли обстановка не

дозволяє працювати на місцевості, організація бою може здійснюватися по карті, на макеті місцевості або з використанням засобів автоматизації управління.

Організація бою (дій) включає: усвідомлення завдання; оцінювання обстановки; визначення замислу і завершення формулювання рішення; постановку бойових завдань підрозділам; організацію взаємодії, управління та всебічного забезпечення бою (дій); детальну розробку порядку дій і оформлення бойових документів.

Усвідомлення отриманого завдання проводиться з метою вивчення вихідних даних для підготовки бою (дій). Командир батальйону (роті) повинен зрозуміти мету майбутніх дій, замисел старшого командира (особливо способи розгрому противника), завдання, які виконуються силами і засобами старшого командира на напрямку дій батальйону (роті); бойове завдання, місце в бойовому порядку та роль батальйону (роті) у бою (діях); завдання сусідів і порядок організації взаємодії з ними, час готовності до виконання завдання.

За результатами усвідомлення отриманого завдання командир батальйону (роті) визначає першочергові заходи, які необхідно виконати негайно і віддає вказівки щодо організації бою (дій) і підготовки батальйону (роті).

Оцінювання обстановки полягає у вивченні факторів та умов, які впливають на виконання отриманого завдання і включає оцінювання противника, своїх військ і сусідів, району бойових дій (місцевості).

Під час оцінювання противника вивчається склад, положення і стан його підрозділів, система вогню, найбільш важливі об'єкти (цілі); аналізуються сильні та слабкі сторони; прогнозується можливий характер дій.

Під час оцінювання своїх військ і сусідів вивчається склад, положення, стан та можливості штатних і доданих підрозділів, забезпеченість їх запасами матеріально-технічних засобів, укомплектованість особовим складом, його морально-психологічний стан і навченість; склад, положення і характер дій сусідів та умови взаємодії з ними.

Під час оцінювання району бойових дій (місцевості) вивчається характер рельєфу, захисні і маскувальні властивості місцевості, стан шляхів маневру, підвозу та евакуації,

наявність і характер інженерних загороджень, наявність техногенно-небезпечних споруд (об'єктів) і наслідків їх руйнування та суспільно-політична обстановка.

Крім того, під час оцінювання обстановки враховується стан погоди, пора року, час доби, інші фактори та їх вплив на підготовку і виконання бойового завдання.

За кожним елементом оцінювання обстановки командир батальйону (роти) робить висновки в інтересах визначення замислу і формулювання рішення.

Визначення замислу бою (дій) полягає у встановленні порядку і способів виконання отриманого завдання. У замислі визначаються: напрямок зосередження основних зусиль; способи розгрому противника (якого противника, де і як розгромити із зазначенням порядку вогневого ураження та заходів щодо введення його в оману); бойовий порядок.

Під час **завершення формулювання рішення** командир батальйону (роти) визначає (уточнює) бойові завдання підрозділам (елементам бойового порядку), основні питання взаємодії, організації управління і всебічного забезпечення бою (дій).

У *бойових завданнях* визначається бойовий склад підрозділу (елементу бойового порядку); завдання для виконання; час готовності та інші питання.

В *основних питаннях взаємодії* визначаються етапи бою (дій) і завдання, за якими необхідно узгодити дії підрозділів; питання, які потребують узгодження із взаємодіючими (сусідніми) підрозділами; порядок підготовки і організації взаємодії та хто залучається.

В *основних питаннях організації управління* визначається загальний порядок управління підрозділами батальйону (роти) під час підготовки та в ході ведення бою (дій), порядок розгортання і переміщення пунктів управління, застосування засобів зв'язку.

В *основних питаннях всебічного забезпечення* командир визначає мету та основні завдання бойового, морально-психологічного, технічного, тилового та медичного забезпечення, на яких зосередити основні зусилля при підготовці та в ході ведення бою (дій).

У ході визначення замислу і завершення формулювання рішення командир батальйону (роти) здійснює *організацію*

ВУП (вогню) та встановлює порядок ВУП (ведення вогню), визначає вогневі завдання засобам ураження, розподіляє їх за напрямками дій та етапами виконання завдання, визначає райони вогневих позицій і порядок їх зайняття.

Рекогносцировка – візуальне вивчення противника і району майбутніх дій, яке проводиться на місцевості з метою уточнення прийнятого командиром рішення.

Рекогносцировку проводить особисто командир батальйону (роти) із залученням своїх заступників, командирів штатних, доданих і підтримуючих (взаємодіючих) підрозділів. Для проведення рекогносцировки можуть використовувати кСП (сП) підрозділів, що діють на даному напрямку попереду.

Командир батальйону (роти) повинен знаходити можливість для проведення рекогносцировки, уточнення завдань підрозділам і організації взаємодії на місцевості, особливо на напрямку зосередження основних зусиль. Якщо умови обстановки дозволяють, рекогносцировка може проводитись до затвердження замислу старшим командиром.

Постановка бойових завдань підрозділам здійснюється бойовим наказом (попередніми бойовими розпорядженнями), у ході бою – бойовим розпорядженням.

У бойовому наказі командир батальйону (роти) вказує:

у першому пункті – висновки з оцінювання противника;
у другому пункті – завдання, які виконуються силами і засобами старшого командира на напрямку дій батальйону (роти), а також завдання сусідів і розмежувальні лінії з ними;

у третьому пункті – бойове завдання батальйону (роти) та замисел бою (дій);

у четвертому пункті – після слова «**наказую**» ставляться бойові завдання штатним і доданим підрозділам: підрозділам першого, другого ешелону (резерву), підрозділам артилерії, ППО, іншим елементам бойового порядку та вогневим засобам;

у п'ятому пункті – витрата ракет і боєприпасів на виконання бойового завдання;

у шостому пункті – час готовності до виконання завдання та порядок доповіді замислу (способу дій);

у сьомому пункті – місце і час розгортання ксП та напрямок його переміщення, порядок передачі управління у випадку виходу з ладу ксП батальйону (роти).

У попередньому бойовому розпорядженні командир батальйону (роти) вказує: стислі відомості про противника; об'єкти і цілі, що уражаються в інтересах роти (взводу) засобами старшого командира; бойове завдання роти (взводу) зі ступенем деталізації, що відповідає визначеному замислу на час віддачі попереднього бойового розпорядження; основні заходи щодо підготовки до бою та час готовності до дій; час і способи доведення завдань та інші дані.

У бойовому розпорядженні командир батальйону (роти) вказує: висновки з оцінювання противника; завдання, що виконуються силами і засобами старшого командира на напрямку дій роти (взводу); бойове завдання роти (взводу); час готовності до дій. При необхідності у ньому можуть бути зазначені завдання батальйону (роти), сусідів та інші дані.

Усі накази, розпорядження і вказівки командира батальйону (роти) записуються в журнал відданих і отриманих розпоряджень.

Організацію взаємодії командир батальйону (роти) здійснює за участю командирів штатних, доданих і підтримуючих (взаємодіючих) підрозділів. Взаємодія організовується на місцевості на глибину зору, а по карті (на макеті місцевості, засобах автоматизації управління) – на всю глибину бойового завдання.

Під час організації взаємодії командир батальйону (роти) повинен: узгодити за тактичними завданнями, місцем, часом і способами виконання завдань дії штатних, доданих і підтримуючих (взаємодіючих) підрозділів, насамперед, в інтересах механізованих (танкових) підрозділів, що діють на напрямку зосередження основних зусиль; добитися єдиного розуміння всіма командирами бойових завдань і способів їх виконання; визначити та узгодити варіанти дій підрозділів і заходи щодо введення противника в оману, виходячи з характеру його можливих дій, а також довести сигнали оповіщення, управління та взаємодії.

Організація взаємодії може здійснюватися **методом вказівок** командира батальйону (роти) або **методом заслу-**

ховування доповідей командирів підрозділів з послідовним відпрацюванням порядку дій підрозділів за кожним завданням та розіграшем основних тактичних епізодів за можливими варіантами дій. Також може застосовуватись **комбінований метод**, який поєднує елементи попередніх. В умовах обмеженого часу командир батальйону (роти) організовує взаємодію, як правило, методом вказівок.

Організація управління полягає у створенні системи управління, підтриманні її у постійній готовності та забезпеченні стійкого функціонування в ході бою (дій).

У вказівках з управління командир батальйону (роти) визначає: завдання і порядок роботи органу управління; місця і час розгортання ПУ, порядок їх переміщення у ході бою (дій); порядок організації зв'язку та використання засобів автоматизації управління; способи і терміни надання донесень; заходи забезпечення стійкості і безперервності управління, організація охорони, оборони, інженерного обладнання ПУ; заходи щодо забезпечення ПУВ та відновлення порушеного управління.

Під час організації взаємодії і управління командир батальйону (роти) в інтересах ВУП узгоджує дії штатних і доданих вогневих засобів щодо черговості виконання вогневих завдань і знищення найважливіших цілей, визначає порядок цілевказання і коректування результатів стрільби; встановлює сигнали (команди) на відкриття, перенесення і припинення вогню, виклику вогню артилерії та ударів авіації, а також визначає порядок ведення вогню по повітряних цілях механізованими і танковими підрозділами.

Організація всебічного забезпечення бою (дій) полягає в плануванні і виконанні заходів, які спрямовані на виключення раптового нападу противника, зменшення ефективності його ударів, створення підрозділам сприятливих умов для організованого вступу в бій і успішного та своєчасного виконання визначених їм бойових завдань.

У вказівках з організації всебічного забезпечення бою (дій) командир батальйону (роти) визначає завдання з кожного виду забезпечення, порядок і терміни їх виконання, а також сили і засоби, які залучаються. У разі потреби можуть вказуватися й інші дані.

Детальна розробка порядку дій і оформлення документів полягає у визначенні послідовності, термінів і способів дій всіх сил і засобів, розподілу їх за напрямками дій та завданнями, деталізації питань взаємодії, управління і всебічного забезпечення, а також проведенні тактичних розрахунків і розробленні відповідних бойових документів.

У ході підготовки і ведення бою (дій) у батальйоні (роті) розробляються і оформляються бойовий наказ, бойові (попередні бойові) розпорядження підрозділам, ведеться робоча карта командира батальйону (роти) та журнал відданих і отриманих розпоряджень, в який записуються всі накази, розпорядження і вказівки, що отримані від старшого командира (штабу) і віддані командиром батальйону (роти). При організації виконання найбільш складних завдань може розроблятися планова таблиця взаємодії та інші необхідні документи.

В батальйоні, крім того, відпрацьовуються донесення про бойовий і чисельний склад, з тилового і технічного забезпечення та про дози радіаційного опромінення особового складу, оформляються заявки із забезпечення підпорядкованих підрозділів необхідними засобами, а також ведеться журнал ведення бойових дій.

В умовах обмеженого часу кількість і зміст бойових документів, які відпрацьовуються під час детальної розробки порядку дій, може скорочуватись.

17. Підготовка батальйону (роти) до бою (дій) може здійснюватися одночасно з організацією бою (дій) і полягає в доукомплектуванні підрозділів особовим складом, озброєнням і технікою; забезпеченні необхідними МтЗ; підготовці командирів підрозділів і особового складу (в батальйоні й штабу) до виконання отриманого завдання, а озброєння і техніки до бойового застосування (використання); виконанні необхідних заходів забезпечення.

При необхідності з підлеглими командирами і підрозділами проводяться тренування, навчання і заняття з відпрацювання способів дій при виконанні найбільш складних завдань, а також інші заходи, які спрямовані на підвищення готовності батальйону (роти) до дій.

18. Крім того, командир батальйону (роти) може організувати роботу з підготовки району майбутніх дій. Вона

полягає в плануванні і виконанні практичних заходів з інженерного обладнання районів застосування підрозділів, покращення санітарно-епідеміологічного стану та запобігання наслідкам надзвичайних ситуацій з метою створення сприятливих умов для організованого застосування підрозділів, забезпечення їх живучості, стійкого управління та безперебійного забезпечення.

19. Практична робота у підпорядкованих підрозділах командиром батальйону (роти) проводиться, як правило, після завершення виконання основних заходів з організації бою (дій). Командир особисто або через своїх заступників (штаб батальйону) перевіряє на місці готовність підрозділів до виконання бойового завдання, надає командирам підрозділів допомогу у вирішенні проблемних питань та усуненні недоліків.

У підрозділах перевіряється їх стан, укомплектованість особовим складом, озброєнням і технікою, забезпеченість боєприпасами, паливом, іншими МТЗ, при наявності часу – злагожденість підрозділів.

Під час роботи з командирами підрозділів визначається відповідність прийнятих ними рішень до поставлених бойових завдань; перевіряється повнота і якість виконання заходів з організації вогневого ураження, взаємодії, управління та всебічного забезпечення бою (дій). Командир батальйону (роти) сумісно з підлеглими командирами може розглядати способи виконання основних завдань і порядок дій підрозділів за окремими етапами бою (дій).

У встановлений час командир батальйону (роти) доповідає старшому командиру про готовність підрозділу до виконання бойового завдання.

1.2.4. Управління у ході ведення бою (дій)

20. Робота командира батальйону (роти) з управління підрозділами у ході ведення бою (дій) спрямовується на реалізацію прийнятого рішення. Вона включає: спостереження за результатами дій підрозділів та вогню, збір даних про обстановку та її оцінювання, своєчасне уточнення і доведення до підлеглих уточнених завдань; підтримання безперервної взаємодії та всебічного забезпечення бою (дій); здійснення контролю за виконанням підрозділами наказів і надання їм необхідної допомоги.

У ході ведення бою (дій) можуть уточнюватися бойові завдання підрозділам, окремі питання взаємодії, управління і всебічного забезпечення. У разі різкої зміни обстановки командир батальйону (роти) зобов'язаний уточнити своє рішення або прийняти нове та доповісти про нього старшому командирі.

Командир батальйону (роти) зобов'язаний вчасно доповідати старшому командирі про отримання бойового завдання, прийняте рішення, виконання завдання, нові відомості про противника, а також про різкі зміни обстановки і значні втрати своїх сил і засобів. У доповіді вказується: ступінь виконання завдання; положення, характер дій і стан підрозділів (елементів бойового порядку); дані про противника перед фронтом і на флангах батальйону (роти); рішення за обстановкою, яка склалась на час доповіді та інші питання. Доповідь може містити прохання до старшого командира щодо підтримки дій підрозділів.

При безпосередній загрозі застосування противником ЗМУ і ВТЗ командир батальйону (роти) негайно доповідає про це старшому командирі, попереджає підрозділи і, не припиняючи виконання бойового завдання, організовує їх розосередження, укриття та проведення заходів інженерного забезпечення, РХБз.

Бойові завдання у ході ведення бою (дій) підпорядкованим підрозділам командир батальйону (роти) уточнює (ставить) бойовими розпорядженнями під час особистого спілкування з підлеглими або по засобах зв'язку.

Командир батальйону (роти) і начальник штабу батальйону за будь-яких умов обстановки зобов'язані мати при собі засоби зв'язку і підтримувати стійкий зв'язок зі старшим командиром, командирами штатних, доданих, підтримуючих і взаємодіючих підрозділів та вміти особисто вести переговори.

21. У ході бою (дій) командир постійно підтримує взаємодію. У разі порушення негайно вживає заходи щодо її відновлення, а при різких змінах обстановки організовує заново.

Штаб батальйону (командир роти) доводить до командирів підрозділів зміни в обстановці, уточненні завдання та порядок їх виконання; інформує взаємодіючі підрозділи;

забезпечує своєчасну передачу сигналів і команд управління та взаємодії; контролює точність виконання підлеглими підрозділами поставлених (уточнених) завдань і вказівок командира.

Оповіщення підрозділів про повітряний напад, появу засобів повітряної розвідки і застосування противником ЗМУ здійснюється встановленими сигналами. Їх повинен знати весь особовий склад.

22. Управління вогнем батальйону (роти) здійснюється в комплексі з іншими заходами управління підрозділами. Воно включає: розвідку наземних і повітряних цілей, оцінювання їх важливості; визначення черговості і засобів ураження цілей; постановку вогневих завдань; спостереження за результатами вогню та його коректування; маневр вогнем; контроль за витратою боєприпасів.

Розвідка цілей у ході бою ведеться командирами особисто та всіма силами і засобами батальйону (роти) безперервно з метою виявлення об'єктів противника на всю глибину бойового завдання.

За важливістю цілі поділяються на безпечні (вогневі засоби, які знаходяться на відстані більшій ніж дальність їх дійсного вогню), важливі (цілі, які за своїми вогневими можливостями здатні нанести значні втрати або ураження яких облежить виконання бойового завдання), небезпечні (вогневі засоби, які знаходяться на відстані не більшій ніж дальність їх дійсного вогню та ведуть вогонь) та особливо важливі (ЗМУ, ВТЗ).

Черговість ураження цілей при одночасній наявності різних за важливістю повинна бути: особливо важливі цілі, небезпечні цілі, важливі цілі та безпечні цілі. При цьому в першу чергу знищуються: ПУ; радіолокаційні, радіотехнічні та оптичні засоби розвідки (БПЛА); машини управління; протитанкові засоби; розрахунки (обслуги) вогневих засобів; снайпери; артилерійські коректувальники та авіаційні навідники противника.

Визначаючи засоби ураження цілей, командир вибирає вид зброї, яким вогневе завдання буде виконане найефективніше.

Під час *постановки вогневих завдань* командир батальйону (роти) вказує: підрозділ (вогневий засіб), якому

ставиться вогневе завдання; цілевказання (положення та найменування цілі); розхід боєприпасів (за необхідності); завдання на ураження цілі (знищення, подавлення, руйнування тощо). При цьому цілевказання може здійснюватися: у прямокутних координатах по карті, від орієнтирів (місцевих предметів) і від напрямку руху (атаки), по азимутальному покажчику, трасуючими кулями (снарядами), розривами снарядів, сигнальними засобами, а також наведенням зброї на ціль.

Спостереження за результатами вогню ведеться з метою виявлення результатів стрільби або його коректування за результатами стрільби. *Коректування вогню* полягає у внесенні необхідних змін до вихідних установок стрільби для подальшого виконання вогневого завдання. Воно здійснюється від орієнтирів (місцевих предметів) і розривів снарядів з вказанням величини відхилення по дальності і напрямку.

Маневр вогнем здійснюється з метою досягнення вогневої переваги над противником. Застосовуються наступні види маневру вогнем: зосередження (ураження однієї цілі вогнем високої щільності в короткий проміжок часу), розподілення (одночасне ураження підрозділом декількох цілей) і перенесення вогню (послідовне ураження декількох цілей).

Командир батальйону (роти) повинен постійно *контролювати витрату боєприпасів* у підрозділах та вживати заходи щодо поповнення їх до встановлених норм. Недоторканий запас боекомплекту витрачається з дозволу старшого командира.

23. Виклик і коректування вогню доданого (підтримуючого) артилерійського підрозділу здійснюється через артилерійського коректувальника або особисто командиром батальйону (роти). Під час виклику вогню артилерійського підрозділу командир батальйону (роти) вказує: підрозділ, що призначається для виконання вогневого завдання; вид вогню (вогень по окремії цілі, зосереджений вогонь, нерухомий або рухомий загороджувальний вогонь); завдання на ураження цілі (подавити, знищити, зруйнувати, виснажити, освітити, засліпити, створити світлові орієнтири, задимити, тощо); характер і місце розташування цілі, або її номер; терміни виконання вогневого завдання.

Виклик і коректування ударів вертольотів (літаків) здійснюються через авіаційних навідників, а безпосереднє цілевказання – позначенням місця цілі вогнем зі стрілецької зброї (озброєння бойових машин) трасуючими кулями (снарядами).

24. Взаємне розпізнавання між загальновійськовими підрозділами та авіацією забезпечується технічними і сигнальними засобами розпізнавання, єдиними сигналами взаємодії, а також візуальним спостереженням і підтримкою надійного зв'язку. Для взаємного розпізнавання і позначення місцезнаходження підрозділів у кожному батальйоні (роті), який знаходиться в безпосередньому зіткненні з противником або веде дії в тилу противника, призначається пост (пункт) позначення свого переднього краю. Крім того, можуть призначатись окремі військовослужбовці з відповідними засобами для позначення флангів підрозділів.

Пост (пункт) позначення забезпечується приладами спостереження, засобами зв'язку та подання сигналів. Під час постановки завдання командир вказує склад поста (пункту), місце розташування, сигнали розпізнавання, позначення та оповіщення, порядок їх подання.

25. Для управління підрозділами і вогнем призначаються єдині орієнтири, кодуються топографічні карти і місцеві предмети, до командирів підрозділів доводяться радіодані і сигнали, на озброєнні і техніці наносяться позначки і умовні номери.

В якості орієнтирів обираються найбільш стійкі до руйнування місцеві предмети, які добре видно. Орієнтири нумеруються по рубежах від себе вбік противника починаючи з правого флангу на кожному з них. Один з орієнтирів призначається основним.

Номера орієнтирів і сигнали, які встановлені старшими командирами, змінювати забороняється. За необхідністю командир батальйону (роті) може додатково призначати орієнтири і сигнали.

Розділ 2. ОБОРОННИЙ БІЙ

2.1. Загальні положення

1. Оборонний бій – вид загальновійськового бою, метою якого є відбиття наступу противника, нанесення йому максимальних втрат, утримання важливих районів (рубежів, об'єктів) місцевості і створення сприятливих умов для переходу в наступ або інших дій.

Дії підрозділів під час ведення оборонного бою повинні бути стійкими та активними, а сама оборона – протитанковою, протиповітряною, протидесантною, противерсійною і підготовленою до тривалого ведення бою в умовах застосування противником ЗМУ, ВТЗ та засобів РЕБ. Підрозділи під час ведення оборонного бою повинні бути готові діяти автономно у відриві від основних сил та вести бій в оточенні.

2. Батальйон (рота) залежно від отриманого завдання, наявності сил і засобів та умов обстановки може вести позиційну або маневрену оборону.

Позиційна оборона – основний вид оборони. Вона організовується та проводиться з метою завдання противнику максимальних втрат і недопущення його прориву в глибину своєї оборони шляхом стійкого утримання підготовлених районів місцевості. Позиційна оборона застосовується на напрямках, де втрата території, що обороняється, неприпустима.

Маневрена оборона – вид оборони, який застосовується з метою зниження наступальних можливостей противника або примушення його до відмови від подальшого наступу шляхом завдання значних втрат у ході послідовних оборонних боїв на декількох рубежах (позиціях). Вона передбачає тимчасове залишення окремих районів території через відсутність достатніх сил для ведення позиційної оборони, а також у випадках, коли необхідно змусити противника наступати у невідгідному для нього напрямку, де підготовлена стійка позиційна оборона або створені вигідні умови для його розгрому. Маневрена оборона може вестися і з метою забезпечення успішних дій на інших напрямках шляхом втягування у бій значних сил противника.

3. Перехід до оборони може здійснюватись навмисно, коли інші активні дії недоцільні, або вимушено внаслідок несприятливої обстановки, що склалася; в умовах відсутності зіткнення з противником, або безпосередньому зіткненні з ним.

Оборона може готуватись завчасно до початку бойових дій або організуватись у ході ведення бою (дій), а підрозділи переходити до оборони протягом тривалого часу або у стислі терміни.

4. Механізований і танковий батальйони (роти) можуть вести оборонний бій у першому або другому ешелоні бригади (батальйону), в смузі забезпечення (на передовій позиції), складати загальновійськовий, протидесантний резерв або призначатися в протидиверсійний, маневрений загін (групу). На окремому напрямку батальйон (рота) може оборонятися самостійно. При наявності відповідних сил і засобів для виконання важливих завдань на основі батальйону (роти) можуть створюватися тактичні групи.

Підрозділи танкового батальйону можуть використовуватись для посилення механізованих батальйонів (рот), підрозділи механізованого батальйону – для посилення танкових.

Батальйон першого ешелону готує і займає оборону на першій позиції. Він призначається для відбиття наступу противника, знищення його перед переднім краєм і при вклиненні в оборону на першій позиції, а також для стійкого утримання важливого району місцевості та створення сприятливих умов для розгрому противника.

Батальйон другого ешелону обороняється на другій позиції і призначається для стійкого утримання району, який займає, в глибині оборони; знищення противника, що вклинився, проведенням контратак, а танковий батальйон і механізований батальйон на БМП, крім того, – з підготовлених вогневих рубежів; знищення повітряних десантів противника або посилення (заміни) підрозділів першого ешелону у разі втрати ними боєздатності за відсутності протидесантного та загальновійськового резервів.

Батальйон, який діє в смузі забезпечення, веде оборонний бій на завчасно підготовлених перед переднім краєм оборони рубежах з метою затримати наступ переважаючих

сил противника, завдати йому втрат, примусити передчасно розгорнутися і наступати в невідомому напрямку та виграти час для підготовки оборони головних сил бригади.

При відсутності смуги забезпечення батальйон (рота) може оборонятися на передовій позиції, яка створюється на віддаленні **4-6 км** від переднього краю оборони, а іноді і більше з метою не допустити раптового нападу противника на підрозділи першого ешелону, ввести в оману відносно накреслення переднього краю і побудови оборони, відбити його розвідку боєм і змусити передчасно розгорнути свої головні сили.

Батальйон (рота), який складає загальновійськовий резерв, займає вказаний район зосередження та перебуває в готовності до зайняття визначених йому оборонних позицій і вогневих рубежів та виконання завдань, які раптово виникають або для посилення (заміни) підрозділів першого ешелону у випадку втрати ними боєздатності.

Батальйон (рота), який складає протидесантний резерв, займає вказаний район зосередження та перебуває в готовності до знищення повітряних десантів противника в районах можливої висадки (викидання) і на ймовірних напрямках їх дій.

Батальйон (рота), який призначений в протидиверсійний загін (групу), зосереджується в призначеному районі і знаходиться в готовності до пошуку, виявлення і знищення ДРС противника та НЗФ, особливо в населених пунктах, лісах, горах. Крім того, може бути використаний для створення рухомих (нерухомих) заслонів (засідок).

Батальйон (рота), який призначений в маневрений загін (групу), складає мобільний резерв старшого командира і призначається для виконання завдань, які раптово виникають. До складу загону (групи) включаються механізовані підрозділи на БМП, дії яких можуть підтримуватися вертольотами.

Батальйонна (ротна) тактична група в оборонному бою призначена для утримання важливих районів, рубежів і позицій, відбиття наступу противника і завдання ураження його військам, що наступають, а також проведення обхідних, рейдових, ізоляційних, блокувальних дій, охорони важливих об'єктів і комунікацій. Вона створюється, як

правило, у складі механізованого (танкового) батальйону (роті), посиленого необхідними для виконання завдання підрозділами.

5. Батальйону призначається **район оборони**, роті – **опорний пункт**. Ширина району оборони батальйону може складати **3-5 км**, опорного пункту роті **1-1,5 км** по фронту. В залежності від завдання, умов обстановки і характеру місцевості фронт оборони може бути й іншим. Глибина оборони повинна забезпечувати тактичну взаємодію і вогневу підтримку між елементами бойового порядку, розосереджене розташування підрозділів і маневр та може бути: району оборони батальйону батальйону – **до 3 км**, опорного пункту роті – **до 1 км**.

6. Побудова оборони батальйону (роті) повинна створювати наростаючу протидію противнику, що наступає, на очікуваному напрямку його головного удару і не допустити прориву району оборони (опорного пункту). Вона включає бойовий порядок, систему опорних пунктів і вогневих позицій, систему вогню, систему інженерних загороджень.

7. Бойовий порядок батальйону будується у два або один ешелони. У разі побудови бойового порядку в один ешелон виділяється ЗВРез у складі не менше посиленого взводу.

Залежно від завдання, яке виконується, та характеру місцевості батальйон може мати різне розташування рот. Одна з рот може бути висунута кутом вперед або назад, утворюючи вогневий мішок, а на відкритому фланзі розташовуватися уступом або мати інше розташування.

Рота першого ешелону готує опорний пункт у першій і другій траншеях з метою завдати противнику ураження вогнем усіх засобів і не допустити прориву ним переднього краю оборони.

Рота другого ешелону готує опорний пункт у третій, а іноді й у четвертій траншеї з метою не допустити прориву противником першої позиції, а за сприятливих умов знищити контратакою його підрозділи, які вклинилися. Танкова рота (механізована рота на БМП), крім того, готує один-два вогневих рубежі, які можуть співпадати з рубежами розгортання для контратаки.

Загальновійськовий резерв займає район зосередження (опорний пункт) за підрозділами першого ешелону і пе-

ребує в готовності до виконання завдань, які раптово виникають.

Мінометна (артилерійська) батарея і гранатометний підрозділ, як правило, залишаються в підпорядкуванні командира батальйону і використовуються в повному складі для підтримки бою механізованих рот першого ешелону. Іноді можуть додаватися механізованій роті, яка обороняється на напрямку зосередження основних зусиль батальйону, або по підрозділах – механізованим ротам першого ешелону.

Протитанковий підрозділ, як правило, залишається в підпорядкуванні командира батальйону, розташовується в районі зосередження або займає позиції в опорних пунктах механізованих рот і у проміжках між ними та використовується у повному складі для відбиття атак танків та інших броньованих машин противника, прикриття флангів і забезпечення проведення контратак. В особливих умовах ведення оборонного бою, а також на закритій місцевості протитанковий підрозділ може додаватися ротам першого ешелону.

Підрозділ ППО, як правило, залишається в підпорядкуванні командира батальйону, займає вогневі (стартові) позиції в районі оборони і забезпечує прикриття підрозділів і ксП від ударів повітряного противника.

Бойовий порядок роти будується в один або два ешелони.

Залежно від характеру місцевості підрозділи в опорному пункті механізованої (танкової) роти можуть розташовуватися кутом назад, уступом та мати інше розташування, яке забезпечує найкращу організацію системи вогню перед фронтом і на флангах опорного пункту.

Додані механізованій (танковій) роті танкові (механізовані) підрозділи займають оборону в їх опорних пунктах.

У бойовий порядок батальйону (роти), залежно від обстановки, можуть входити бронегрупа, вогневі засідки та інші елементи, що створюються рішенням командира батальйону для виконання тактичних завдань.

Бронегрупа створюється з метою підвищення активності оборони і своєчасного підсилення її стійкості на найбільш загрозливих напрямках, закриття проломів, які

утворилися в результаті вогневих ударів противника, і вирішення інших завдань, що потребують стрімких, маневрених дій і ефективного ВУП. До її складу можуть входити декілька танків, БМП (БТР) без десанту, які виділені із підрозділів першого або другого ешелону, що обороняються поза напрямками зосередження основних зусиль.

Танки, БМП (БТР), призначені для дій у складі бронегрупи, можуть розташовуватися і готуватися до бою в опорних пунктах своїх підрозділів. У встановлений час або за сигналом командира вони зосереджуються у призначеному районі і приступають до виконання поставленого завдання.

Командиром бронегрупи призначаються: у батальйоні – один з командирів взводів роти другого ешелону, у роті – один із заступників командирів взводів.

Вогнева засідка виставляється з метою завдання противнику максимального ураження несподіваним вогнем прямою наводкою, кинджальним вогнем і застосуванням мінно-вибухових загороджень.

У вогневу засідку може призначатися взвод (відділення, танк), посилений саперами. Позиції вогневої засідки обираються на танконебезпечних напрямках, у проміжках між опорними пунктами або на флангах. Найбільш вигідними місцями для позицій вогневої засідки є зворотні схили висот, складки місцевості, околиці населених пунктів, узлісся і чагарники.

Підрозділ, виділений у вогневу засідку, займає призначену позицію, ретельно маскується і готується до виконання визначених завдань.

8. Система опорних пунктів і вогневих позицій батальйону (роти) включає: опорні пункти рот (взводів); вогневі позиції артилерії, танків, БМП (БТР), ПТРК та інших штатних і доданих вогневих засобів, вогневі (стартові) позиції засобів ППО; траншеї і ходи сполучення. В батальйоні, крім того, може створюватись позиція бойової охорони.

Опорний пункт механізованої роти обладнується двома траншеями і включає опорні пункти механізованих взводів, позиції вогневих засобів роти і доданих підрозділів, які пов'язані між собою єдиною системою вогню, загороджень і ходів сполучення в межах опорного пункту роти.

Опорний пункт танкової роти включає опорні пункти танкових взводів і позицій доданих підрозділів. Додані танковій роті механізовані підрозділи займають позиції попереду танків, а також у проміжках між танковими взводами і на флангах.

Опорні пункти рот обладнуються так, щоб своїм розташуванням і вогнем перекривали найімовірніші напрямки наступу противника.

Проміжки між опорними пунктами рот можуть бути до **1000 м**, між опорними пунктами взводів – до **300 м**. Вони повинні бути під безперервним спостереженням, прострілюватися фланговим і перехресним вогнем, а також прикриватися вогневими засідками, вогнем артилерії і загорожденнями. У проміжках між опорними пунктами рот (взводів) обладнуються траншеї і запасні позиції.

Для кругової оборони опорних пунктів використовуються ходи сполучення, підрозділам призначаються додаткові сектори обстрілу, для вогневих засобів готуються запасні й тимчасові вогневі позиції з урахуванням ведення вогню в сторони флангів і в тил. Частина вогневих засобів розташовується в глибині. Перед переднім краєм, на флангах, у проміжках та в тилу влаштовуються загорождення.

Вогневі позиції артилерії, танків, БМП (БТР), ПТРК та інших штатних і доданих вогневих засобів, вогневі (стартові) позиції засобів ППО у районі оборони батальйону (опорному пункті роти) обладнуються так, щоб забезпечити ведення вогню на граничну дальність і ураження противника фланговим, перехресним і кинджальним вогнем високої щільності. Вогневі позиції готуються в опорних пунктах, в проміжках між ними і на флангах, лінійне розташування вогневих засобів недопустиме.

Танки і БМП розташовуються в опорних пунктах рот (взводів) по фронту і в глибину на відстані до **200 м** один від одного. БТР розташовуються на вогневих позиціях у глибині опорних пунктів рот (взводів) у місцях, які забезпечують ведення ефективного вогню з кулеметів.

Район вогневих позиції мінометної батареї, як правило, призначається за опорними пунктами рот першого ешелону (за другою траншеєю) в складках місцевості, які не дозволяють противнику вести по ній прицільний во-

гонь, а вогневі позиції доданого артилерійського підрозділу – в глибині району оборони батальйону, але **не ближче 2 км** від переднього краю оборони.

Місця вогневих (стартових) позиції засобів ППО обираються в бойових порядках підрозділів батальйону (роти) з урахуванням прикриття основних сил і ксП.

Для вогневих засобів, крім основних, готується декілька запасних вогневих позицій, а для тих, що виконують додаткові завдання або несуть чергування, і тимчасові.

З метою підвищення ефективності оборони та введення противника в оману відносно системи вогню і розташування вогневих засобів в кожному опорному пункті призначаються кочуючі вогневі засоби (гармати танки, бойові машини), яким визначаються укриття в глибині опорного пункту, дві-три вогневі позиції та маршрути виходу до них.

Опорні пункти механізованих (танкових) рот і позиції вогневих засобів батальйону поєднуються в район оборони батальйону, який складає основу кожної оборонної позиції і обладнується трьома-чотирма траншеями і ходами сполучення між ними.

Перша траншея першої позиції є переднім краєм оборони. Передній край оборони призначається старшим командиром і уточнюється на місцевості командиром батальйону. Перша траншея вибирається, якщо можливо, за природними протитанковими перешкодами і повинна забезпечувати добре спостереження за противником, найкращі умови для створення суцільного вогню всіх видів зброї, у тому числі й з глибини оборони, перед переднім краєм, на флангах і в проміжках між опорними пунктами. Перед нею створюються протитанкові й протипіхотні загородження на відстані, яка забезпечує їх прикриття вогнем зі стрілецької зброї. Місцевість перед переднім краєм оборони повинна ускладнювати противнику ведення спостереження і вогню, не мати укритих районів для зосередження піхоти і техніки та прихованих підступів.

Друга траншея обладнується на відстані **400-600 м** від першої з таким розрахунком, щоб підрозділи, які її обороняють, здійснювали підтримку підрозділів, що знаходяться в першій траншеї і могли вести вогонь на підступах до пе-

реднього краю оборони та прикривати загородження перед ним.

Третя (четверта) траншея обладнується на відстані **600-1000 м** від другої (**400-600 м** від третьої) траншеї з таким розрахунком, щоб підрозділи, які її обороняють, могли вести вогонь у проміжках між другою і третьою (третьою-четвертою) траншеями, а також використовувати її як вихідний рубіж для маневру на загрозливій напрямки.

Ходи сполучення між траншеями обладнуються з розрахунку не менш одного ходу сполучення від першої траншеї до другої на кожен взвод і не менш одного ходу сполучення від другої траншеї до третьої (четвертої) на кожен роту. Ходи сполучення обладнуються окремими позиціями для вогневих засобів і використовуються для організації кругової оборони і ведення бою з противником, який вклинився, а також для прихованого маневру підрозділів, евакуації поранених, доставки боєприпасів і продовольства.

Траншеї і ходи сполучення повинні забезпечувати зручність ведення вогню, особливо флангового і перехресного, укриття розташування особового складу і вогневих засобів, швидкий і прихований маневр підрозділів по фронті і в глибину, а також ускладнювати противнику розкриття побудови оборони батальйону (роти).

З метою зниження втрат від вогню артилерії і ударів авіації противника траншеї і ходи сполучення повинні обладнуватися у повний профіль, для особового складу створюватися перекриті ділянки, бліндажі і сховища, а для боєприпасів й інших МтЗ обладнуватися ніші. Для недопущення ураження уламками гранат (снарядів) і ведення вогню вздовж траншеї не допускається їх лінійне влаштування.

Позиція бойової охорони створюється на віддаленні **до 2 км** від переднього краю оборони з метою недопущення раптового нападу противника і ведення ним наземної розвідки. Якщо передова позиція відсутня, від батальйону першого ешелону призначається бойова охорона в складі до посиленого взводу. Позиція бойової охорони може бути **до 500 м** по фронті. Перед нею і на флангах улаштовуються загородження, виставляються вогневі засідки, секрети, а вночі пости підслуховування і радіолокаційного спосте-

реження. Дії бойової охорони підтримуються вогнем мінометних (артилерійських) підрозділів з тимчасових вогневих позицій. Управління бойовою охороною здійснює командир батальйону.

В умовах безпосереднього зіткнення з противником бойова охорона не виставляється, її завдання покладаються на підрозділи, які займають першу траншею.

9. Система вогню батальйону (роти) в обороні включає: підготовлені ділянки зосередженого та рубежі загороджувального вогню артилерії і мінометів, ділянки зосередженого вогню рот (взводів), зони вогню танків, БМП, протитанкових засобів і зони суцільного багатопарового вогню усіх видів зброї на підступах до оборони, перед переднім краєм, на флангах, у проміжках між опорними пунктами рот (взводів) і в глибині оборони; підготовлений маневр вогнем на будь-який загрозовий напрямок або ділянку.

Система вогню створюється з урахуванням ударів і вогню старшого командира, наявних вогневих засобів батальйону (роти) та їх бойових можливостей у поєднанні з природними перешкодами та інженерними загородженнями. Готовність системи вогню визначається зайняттям вогневими засобами позицій, підготовкою даних для стрільби, а також наявністю ракет і боєприпасів.

Основу системи вогню батальйону складає протитанковий вогонь рот, штатних і доданих протитанкових засобів, артилерії прямою наводкою з урахуванням застосування на танконебезпечних напрямках ПТРЕз і РЗЗ старшого командира. Основу системи вогню роти складає вогонь танків і БМП (БТР).

ВУП в оборонному бою поділяється на загальне і безпосереднє.

Загальне вогневе ураження противника організовується і здійснюється старшим командиром. До нього можуть залучатись і артилерійські підрозділи (вогневі засоби) батальйону (роти) для участі в зосереджених та групових вогневих ударах, а також для ураження окремих об'єктів противника.

Безпосереднє вогневе ураження здійснюється в інтересах вирішення тактичних завдань підрозділами, що ведуть

оборонний бій. Основними об'єктами ураження є: підрозділи противника на маршрутах висування, рубежах розгортання; вогневі засоби, які їх підтримують; ПУ; засоби ППО й інші важливі цілі. До виконання завдань вогневого ураження залучаються штатні підрозділи батальйону (роти) і додані (підтримуючі) вогневі засоби.

В залежності від обстановки, що склалась, ураження противника в оборонному бою може здійснюватись за періодами вогневої підготовки відбиття атаки противника та вогневої підтримки військ, що обороняються.

Вогнева підготовка відбиття атаки противника здійснюється з виявленням початку висування його головних сил із глибини або під час зайняття вихідного положення для наступу і завершується з переходом противника в атаку. Її метою є завдання ураження підрозділам, які наступають, затримання їх висування, розгортання й переходу в атаку. Вона здійснюється на глибину досяжності штатних і доданих (підтримуючих) вогневих засобів.

Під час вогневої підготовки відбиття атаки противника може здійснюватися вогнева підтримка підрозділів, що обороняються в смузі забезпечення (на передовій позиції, позиції бойової охорони). До виконання цих завдань залучаються штатні і додані вогневі засоби батальйону (роти) та засоби старшого командира, як правило, з тимчасових вогневих позицій.

Вогнева підтримка військ, що обороняються, починається з виходом противника на рубіж переходу в атаку і здійснюється у всій глибині бойового порядку батальйону (роти) та триває протягом всього оборонного бою. Вона проводиться з метою нанесення противнику втрат та недопущення його прориву в глибину оборони.

В ході вогневої підтримки військ, що обороняються, при проведенні контратак здійснюється ВУП за періодами вогневої підготовки контратаки та вогневої підтримки контратаки.

10. Система інженерних загороджень включає мінні поля, групи мін, вузли загороджень, завали, інші протитанкові та протипіхотні перешкоди, підготовлені до руйнування об'єкти, що створюються при підготовці та в ході ведення оборонного бою перед позицією бойової охорони,

переднім краєм, у проміжках і на флангах опорних пунктів рот (взводів) та в глибині району оборони батальйону (опорного пункту роти) в поєднанні із системою вогню та природними перешкодами виходячи із замислу бою з урахуванням маневру своїх підрозділів і сусідів.

Основу системи інженерних загороджень складають мінно-вибухові загородження.

Інженерні загородження створюються і нарощуються в ході бою силами штатних підрозділів і доданими підрозділами інженерних військ. Порядок руйнування об'єктів у глибині оборони визначається старшим командиром.

У ході підготовки оборони насамперед загородження створюються на напрямку можливого головного удару противника, у подальшому ними прикриваються опорні пункти загальновійськових підрозділів на інших напрямках, вогневі позиції артилерії, райони розгортання ксП.

11. Взвод матеріального забезпечення батальйону зосереджується за другим ешеленом, поблизу шляхів підвозу і евакуації; пункт боєпостачання батальйону, медичний пункт і решта підрозділів забезпечення батальйону розгортається за другим ешеленом (резервом); ПТС батальйону – поблизу ксП батальйону, РЕГ за першим ешеленом батальйону.

Пункт боєпостачання роти і медичний пост роти розгортаються в опорному пункті роти в укритому місці, доступному для скритого підходу транспортних засобів.

КсП батальйону розгортається в глибині району оборони батальйону, як правило, у важкодоступному для танків противника місці, безпосередньо за ротами першого ешелону або в районі опорного пункту роти другого ешелону (ЗВРез) на відстані **до 2 км** від переднього краю оборони батальйону.

КсП роти розгортається в глибині опорного пункту на віддаленні **до 800 м** від свого переднього краю.

КсП доданих підрозділів розгортаються поблизу ксП батальйону (роти) або разом з ним.

2.2. Підготовка оборонного бою

12. Підготовка оборонного бою починається з отримання бойового завдання від старшого командира. Вона

включає: організацію бою; підготовку батальйону (роти) до бою; зайняття оборони і підготовку району оборони батальйону (опорного пункту роти); практичну роботу командира батальйону (роти) у підпорядкованих підрозділах та інші заходи.

Порядок роботи командира з підготовки оборонного бою залежить від отриманого завдання, наявності часу та умов переходу до оборони. За наявності достатнього часу всі заходи виконуються у повному обсязі, коли час обмежений – в короткий термін у скороченому обсязі. У всіх випадках постановка завдань підрозділам повинна забезпечити зайняття ними оборони в найкоротший термін та організацію системи вогню.

13. Організація оборонного бою включає: усвідомлення завдання; оцінювання обстановки; визначення замислу і завершення формулювання рішення; постановку бойових завдань підрозділам; організацію взаємодії, управління та всебічного забезпечення оборонного бою; детальну розробку порядку дій в оборонному бою і оформлення схеми району оборони батальйону (опорного пункту роти) та інших бойових документів.

При організації оборони *в умовах відсутності зіткнення з противником*, командир батальйону (роти) визначає замисел і завершує формулювання рішення по карті, доводить його до своїх заступників і командирів підрозділів; проводить рекогносцировку, в ході якої уточнює на місцевості своє рішення; віддає бойовий наказ, організовує взаємодію, управління і всебічне забезпечення бою. У призначений час виводить батальйон (роту) у район оборони (опорний пункт), організовує його зайняття, створює бойовий порядок, систему вогню та систему інженерних загороджень.

При переході до оборони *в умовах безпосереднього зіткнення з противником*, командир батальйону (роти) у ході організації захоплення вказаного (вигідного) рубежу визначає замисел на оборонний бій. Під час закріплення на рубежі завершує формулювання рішення, ставить бойові завдання підрозділам, дає вказівки з основних питань взаємодії, управління і всебічного забезпечення бою, створює бойовий порядок, систему вогню та організовує інженерне

обладнання району оборони (опорного пункту). Надалі він проводить рекогносцировку, у ході якої уточнює завдання підрозділам, порядок взаємодії та інші питання.

У замислі на оборонний бій командир батальйону (роти) визначає: напрямок зосередження основних зусиль і райони (ділянки) місцевості (об'єкти), від утримання яких залежить стійкість оборони; спосіб ведення оборонного бою (порядок відбиття наступу і ураження противника під час його розгортання, переходу в атаку, утримання району оборони (опорного пункту) і знищення противника, який вклинився в оборону) з визначенням порядку вогневого ураження і заходів щодо введення в оману; бойовий порядок та систему опорних пунктів і вогневих позицій.

Під час визначення способу ведення оборонного бою командир вказує порядок ВУП: залучення вогневих засобів батальйону (роти) до виконання завдань за планом старшого командира (начальника); об'єкти і цілі, на ураженні яких зосереджуються основні зусилля; черговість і способи ураження противника за етапами оборонного бою; розподіл артилерії (засобів ураження) за напрямками дій і вогневи-ми завданнями.

При визначенні завдань підрозділам (елементам бойового порядку) у ході завершення формулювання рішення командир встановлює їх склад, засоби посилення; місце в бойовому порядку і тактичні завдання, що вони вирішують; райони опорних пунктів (місця вогневих позицій) і смуги (сектори) вогню.

При визначенні основних питань взаємодії командир вказує тактичні завдання, напрямки і рубежі, за якими організовується взаємодія.

В основних питаннях організації управління командир визначає загальний порядок здійснення управління підрозділами батальйону (роти) під час підготовки та в ході ведення оборонного бою.

В основних питаннях всебічного забезпечення командир визначає заходи з бойового, морально-психологічного, матеріально-технічного та медичного забезпечення.

Під час проведення рекогносцировки командир батальйону (роти) вивчає місцевість, вказує (призначає) орієнтири й уточнює:

положення, можливі шляхи висування, рубежі розгортання, напрямки атак противника, танконебезпечні напрямки і можливі напрямки дій його бойових вертольотів, приховані підступи та мертві зони для ведення вогню перед переднім краєм і на флангах;

накреслення переднього краю оборони, район оборони (опорний пункт), розмежувальні лінії і завдання батальйону (роти), розміщення траншей і ходів сполучення;

напрямок зосередження основних зусиль і райони (ділянки) місцевості (об'єкти), від утримання яких залежить стійкість оборони;

райони опорних пунктів і смуги вогню підрозділів першого ешелону, рубежі відкриття вогню танків, БМП, протитанкових засобів і стрілецької зброї, ділянки зосередженого вогню рот (взводів);

район опорного пункту підрозділу другого ешелону (район зосередження ЗВРез), напрямки і рубежі розгортання для контратак, вогневі рубежі, маршрути висування до них;

райони зосередження і позиції засобів посилення, а також взаємодіючих підрозділів і сусідів;

вогневі позиції і смуги вогню (сектори обстрілу) підрозділів (вогневих засобів), призначених для забезпечення проміжків між опорними пунктами і стиків з сусідами;

вогневі позиції штатної і доданої артилерії, ділянки зосередженого і рубежі загороджувального вогню;

вогневі (стартові) позиції підрозділу ППО;

позицію бойової охорони, місця обладнання вогневих засідок і район розташування бронегрупи та їх завдання;

місця створення мінно-вибухових та інших інженерних загороджень, проходів, які залишаються в них;

місця влаштування хибних опорних пунктів, позицій і траншей;

райони розташування підрозділів технічного забезпечення і тилу, місця збору пошкодженої техніки і шляхи евакуації;

місця обладнання ксП батальйону (роти), штатних і доданих підрозділів.

Під час постановки бойових завдань командир батальйону (роти) у бойовому наказі вказує:

- *роті (взводу) першого ешелону* – засоби посилення; опорний пункт; напрямок зосередження основних зусиль; завдання щодо відбиття наступу і знищення противника, що вклинився в оборону; накреслення переднього краю і траншей; смугу вогню, додатковий сектор обстрілу і ділянки зосередженого вогню; сили і засоби, якими забезпечити фланги, стики і проміжки, хто відповідальний за них; хто підтримує; завдання, які виконуються силами і засобами старшого командира на напрямку дій роти (взводу); завдання сусідів; місце і час розгортання кСП;

- *роті другого ешелону* додатково вказуються напрямки та рубежі розгортання для контратак; танковій роті і механізований роті на БМП, крім того, – вогневі рубежі;

- *загальновійськового резерву* – склад, район зосередження (опорний пункт), завдання, до виконання яких бути готовим;

- *мінометній батареї і доданим підрозділам артилерії* – основні, запасні і тимчасові вогневі позиції, завдання щодо ВУП під час підходу його до переднього краю оборони і розгортання, переходу в атаку, вклинення в оборону, порядок підтримки вогнем бойової охорони і контратаки другого ешелону;

- *гранатометному підрозділу* – основні і запасні позиції; смугу вогню, додатковий сектор обстрілу, ділянки зосередженого і рубежі загороджувального вогню, завдання щодо знищення піхоти противника;

- *протитанковому підрозділу* – місце в бойовому порядку і напрямки можливих дій, рубежі розгортання і порядок їх зайняття; завдання по знищенню броньованих цілей противника; порядок дій після виконання завдання;

- *підрозділу ППО* – основні і запасні вогневі (стартові) позиції, сектори розвідки і ведення вогню, час і ступені готовності, завдання з прикриття підрозділів від ударів з повітря, зенітно-артилерійському підрозділу крім того – завдання з ураження наземного противника;

- *бронегрупі* – склад, район і порядок зосередження в ньому, вогневі рубежі і завдання, до виконання яких бути готовою;

- *вогневій засідці* – склад, місце, завдання щодо знищення противника і порядок дій після виконання завдання;

- підрозділу, який призначений у бойову охорону – позицію, завдання щодо відбиття нападу противника, хто підтримує, порядок відходу.

У шостому пункті бойового наказу, крім часу готовності до виконання завдання та порядку доповіді замислу, вказується час зайняття оборони, готовності системи вогню й інженерних загороджень, черговість і терміни виконання заходів щодо маскування та інженерного обладнання району оборони (опорного пункту).

Під час організації взаємодії командир батальйону (роти) зобов'язаний узгодити:

дії бойової охорони з діями рот першого ешелону, артилерійських та інженерно-саперних підрозділів, сил та засобів старшого командира, які діють в інтересах батальйону (роти), під час бою за позицію бойової охорони, виході її з бою і відході;

дії підрозділів першого і другого ешелону (ЗВРез), артилерійських підрозділів, бронегрупи, чергових і кочуючих вогневих засобів та інженерно-саперних підрозділів, сил і засобів старшого командира, які діють в інтересах батальйону (роти) під час пророблення противником проходів в інженерних загородженнях перед переднім краєм і при закритті проломів в обороні, що утворилися внаслідок вогневих ударів противника;

дії підрозділів першого і другого ешелону (ЗВРез), артилерійських підрозділів, протитанкового і гранатометного підрозділів, кочуючих вогневих засобів, інших елементів бойового порядку у разі виявлення розгортання підрозділів противника і переходу їх в атаку;

дії підрозділів першого і другого ешелону (ЗВРез), артилерійських підрозділів, протитанкового і гранатометного підрозділів, а також бронегруп і вогневих засідок, інших елементів бойового порядку, що створюються рішенням командира батальйону (роти) та сил і засобів старшого командира, які діють в інтересах батальйону (роти) під час відбиття атаки танків і піхоти противника перед переднім краєм оборони, на флангах, у проміжках і на стиках;

дії підрозділів першого і другого ешелонів (ЗВРез), артилерійських підрозділів, протитанкового і гранатометного підрозділів та бронегруп, протидесантного резерву, інших

елементів бойового порядку, що створюються рішенням командира батальйону (роти), під час знищення противника, який вклинився в оборону, з місця, вогневих рубежів і в ході проведення контратаки, а також при знищенні тактичних десантів противника;

порядок ведення вогню по повітряних цілях (БПЛА) противника підрозділами ППО і механізованими (танковими) підрозділами, способи і сигнали взаємного розпізнавання з авіацією і позначення свого положення.

Крім того, командир батальйону (роти) доводить сигнали оповіщення, управління і взаємодії та узгоджує інші питання.

Організовуючи управління командир батальйону (роти) визначає: завдання і порядок роботи органу управління; місця і порядок розгортання кСП штатних і доданих підрозділів, ступінь їх інженерного обладнання і порядок охорони; порядок переміщення ПУ в ході бою; порядок організації зв'язку і режими роботи радіозасобів, обміну інформацією між взаємодіючими підрозділами; заходи забезпечення стійкості і безперервності управління; способи і терміни надання донесень. Крім того, командир встановлює порядок передачі управління у разі виходу з ладу кСП.

В завданнях щодо всебічного забезпечення ведення оборонного бою командир батальйону (роти) вказує: порядок ведення розвідки; організацію несення чергування в підрозділах, особливо на пунктах спостереження; порядок відкриття вогню для знищення виявлених окремих груп противника та його вогневих засобів; заходи щодо маскування і захисту від ВТЗ; порядок інженерного обладнання з урахуванням несення чергування і відпочинку особового складу; заходи щодо захисту від інформаційно-психологічного впливу противника; порядок пропуску розвідувальних органів через передній край, а також прийому перебіжчиків; порядок допуску в підрозділи осіб, які прибули від старшого командира (начальника) і від сусідів; шляхи та порядок пересування в районі оборони (опорному пункті), час і порядок зміни режиму бойової діяльності з денного на нічний та навпаки; запаси ракет і боєприпасів на кожен вид озброєння та інших матеріально-технічних засобів у підрозділах і порядок їх поповнення; час і поря-

док харчування; порядок проведення санітарно-гігієнічних заходів, надання медичної допомоги пораненим і хворим, їх евакуації; час і порядок проведення занять з особовим складом, бойового інформування; порядок конвоювання і місце передачі військовополонених.

Під час детальної розробки порядку дій і оформлення документів в батальйоні (роті) розробляються: розрахунок часу на підготовку до оборонного бою, схема району оборони батальйону (опорного пункту роти), схема організації зв'язку; ведеться робоча карта командира батальйону (роти); відпрацьовуються бойовий наказ, бойові (попередні бойові) розпорядження підрозділам, донесення про бойовий і чисельний склад. У батальйоні, крім цього, відпрацьовуються донесення з тилового і технічного забезпечення та про дози радіаційного опромінення особового складу та оформляються заявки на забезпечення підрозділів необхідними МтЗ. В батальйоні також може розроблятися планова таблиця взаємодії.

14. Підготовка батальйону (роти) до виконання бойового завдання полягає в доукомплектуванні особовим складом, створенні встановлених запасів ракет, боєприпасів, ПММ та інших матеріальних засобів; безпосередній підготовці командирів (штабу) і особового складу до ведення оборонного бою, ОВТ до бойового застосування; проведенні заходів бойового залагодження підрозділів з відпрацювання способів дій при виконанні найбільш складних завдань.

15. Зайняття оборони і підготовка району оборони батальйону (опорного пункту роти) в умовах відсутності зіткнення з противником здійснюється відповідно до рішення командира батальйону (роти). При цьому підрозділи займають визначені їм опорні пункти, створюють бойовий порядок і систему вогню, здійснюють інженерне обладнання району оборони (опорного пункту роти), виконують заходи маскування та введення противника в оману стосовно накреслення переднього краю і побудови оборони.

При зайнятті оборони в умовах безпосереднього зіткнення з противником особлива увага приділяється створенню у найкоротші терміни бойового порядку, системи вогню та інженерних загороджень, насамперед на ймовірному

напрямку наступу противника, а також маскуванню і фортифікаційному обладнанню району оборони батальйону (опорного пункту роти).

При створенні системи вогню на найбільш загрозованих напрямках наступу противника командир батальйону (роти) особисто вказує на місцевості вогневі позиції танків, БМП (БТР), протитанкових засобів та їх сектори обстрілу, а також дає вказівки щодо організації вогню зі стрілецької зброї.

Безпосередньо перед переднім краєм оборони готується зона суцільного багатозарового вогню: кожна точка місцевості в смузі до 400 м від переднього краю повинна прострілюватись дійсним вогнем. Така ж зона вогню створюється і на найважливіших ділянках перед третьою траншеєю. Ділянки місцевості перед переднім краєм оборони і на флангах, які не прострілюються вогнем гармат прямою наводкою та стрілецької зброї, повинні уражатися вогнем артилерії і мінометів із закритих вогневих позицій.

Інженерне обладнання району оборони батальйону (опорного пункту роти) починається негайно після визначення позицій підрозділам і вогневим засобам та організації системи вогню, а при можливості – ще до зайняття оборони. У повному обсязі воно проводиться після зайняття підрозділами опорних пунктів і продовжується безперервно в ході всього оборонного бою. Інженерне обладнання здійснюється одночасно на всю глибину оборони в послідовності, яка забезпечує постійну готовність підрозділів до відбиття наступу противника і захист від усіх засобів ураження.

У *першу чергу* створюються інженерні загородження перед позицією бойової охорони (передовою позицією) і переднім краєм оборони, в проміжках між опорними пунктами, на флангах і в глибині оборони на загрозованих напрямках; розчищаються смуги огляду й обстрілу; відриваються окопи на механізовані відділення, окопи для танків, БМП (БТР), позиції засобів ППО та інших вогневих засобів; зводяться споруди для ксП, ПТС, медичних пунктів (постів); створюються ділянки суцільних траншей в опорних пунктах взводів і рот, перекриті щілини на кожне відділення, екіпаж або обслугову; маскуються озброєння, техніка

та фортифікаційні споруди; обладнуються вогневі рубежі, рубежі розгортання для контратак і готуються шляхи висування до них; обладнуються пункти водопостачання (водозабірні пункти).

У *другу чергу* дообладнуються ротні (взводні) опорні пункти; відриваються окопи для танків, БМП (БТР) та інших вогневих засобів на запасних (тимчасових) вогневих позиціях, вогневих рубежах і в районах зосередження бронегруп; створюється та вдосконалюється система траншей і ходів сполучення в районі оборони батальйону (опорному пункті роти); дообладнуються ксП, ПТС, медичний пункт (пости); улаштовуються бліндажі на кожне відділення (екіпаж, обслугову), сховище на кожну роту (батарею) і сховище на ксП батальйону (роти), укриття для ОВТ, ракет, боєприпасів та інших МтЗ; обладнуються хибні опорні пункти і об'єкти; додатково влаштовуються інженерні загородження перед переднім краєм, у проміжках між опорними пунктами і на флангах, а також готуються шляхи маневру.

У *подальшому* нарощується система траншей і ходів сполучення в районі оборони (опорному пункті); нарощується система інженерних загороджень; додатково розвивається мережа шляхів маневру, підвозу та евакуації; дообладнуються хибні опорні пункти, вогневі позиції та інші об'єкти.

Інженерне обладнання району оборони (опорних пунктів) здійснюється всіма штатними і доданими підрозділами батальйону (роти), при цьому інженерні підрозділи виконують найскладніші завдання. Характер, черговість і терміни інженерного обладнання району оборони (опорного пункту) визначає старший командир. Маскування позицій, рубежів, районів розташування та інженерних споруд здійснюється постійно. Хибні об'єкти обладнуються одночасно з дійсними, іноді й з упередженням за часом.

16. Практична робота командира батальйону (роти) в підпорядкованих підрозділах, крім звичайних питань, включає надання всебічної допомоги у підготовці до оборонного бою і перевірку: своєчасності і правильності зайняття опорних пунктів і позицій та їх готовності до ведення оборонного бою, особливо вночі та в умовах обмеженої видимості; готовності системи вогню та зброї до ведення

вогню; готовності другого ешелону (ЗВРез) до маневру на вогневі рубежі і зазначені напрямки, бронегрупи і підрозділів, які призначені у вогневі засідки, до дій; зайняття підрозділом бойової охорони позиції і готовності до виконання завдання; готовності інженерних загороджень і фортифікаційного обладнання опорних пунктів і позицій та стану їх маскуванню; виконання заходів всебічного забезпечення бою; готовності системи управління; знання командирами підрозділів своїх завдань, а особовим складом порядку дій.

2.3. Ведення оборонного бою

17. До початку наступу противника підрозділи батальйону (роти), знаходячись у постійній готовності до відбиття атак противника, вдосконалюють інженерне обладнання позицій, обслуговують ОВТ проводять заняття з бойової підготовки, виконують заходи з покращення морально-психологічного стану особового складу.

Чергові вогневі засоби підрозділів знаходяться на запасних або тимчасових вогневих позиціях в готовності до знищення окремих груп противника, що намагаються вести розвідку, пророблювати проходи в загородженнях або проникнути в глибину оборони, а також до відкриття вогню по його літаках і вертольотах. Крім того, вони перешкоджають пересуванню противника в районах його розташування і проведенню ним інженерних робіт. Снайпери знищують офіцерів, спостерігачів, обслугу вогневих засобів та інші важливі цілі противника.

Відпочинок особовому складу надається командирами підрозділів залежно від обстановки і вказівок старшого командира. Особовий склад, який відпочиває, розташовується в укриттях (бліндажах) поблизу траншей і вогневих засобів в готовності до зайняття своїх місць за командою (сигналом).

18. Командир батальйону (роти) на підставі аналізу даних розвідки і особистого спостереження повинен своєчасно встановити підготовку противника до наступу, початок його висування та розгортання, доповісти про це старшому командирі, привести підпорядковані підрозділи у повну готовність до ведення оборонного бою і уточнити їм завдання.

З виявленням початку висування головних сил противника для атаки із глибини або зайняття ними вихідного положення розпочинається вогнева підготовка відбиття атаки противника, в ході якої уражаються його артилерійські і мінометні батареї (взводи), танкові і мотопіхотні підрозділи при висуванні та на рубежах розгортання, ПУ, засоби розвідки.

19. Підрозділи противника, які проводять розвідку боєм і атака його передових підрозділів відбиваються бойовою охороною батальйону та силами і засобами, що виділені від підрозділів першого ешелону з тимчасових вогневих позицій. Командир батальйону керує їх діями, підтримує вогнем артилерії й інших призначених для цього вогневих засобів, при цьому кСП батальйону може розміщуватись в одному з опорних пунктів роти першого ешелону.

Бойова охорона примушує підрозділи противника завчасно розгорнути основні сили та знищує піхоту і танки перед своїм фронтом. Противник, який намагається обійти позицію бойової охорони, уражається вогневими засобами батальйону з тимчасових (запасних) вогневих позицій і засобами старшого командира.

Бойова охорона залишає позицію з дозволу командира батальйону. Вихід з бою та відхід прикривається вогнем артилерії і визначеними вогневими засобами, відхід здійснюється перекатами з використанням складок місцевості, загороджень і аерозолів (димів). Підрозділ, який діяв в бойовій охороні, переходить до оборони в опорному пункті роти другого ешелону або виводиться в резерв батальйону.

Після нанесення ураження передовим силам противника і за сигналом командира батальйону вогневі засоби, які підтримували дії бойової охорони, потай змінюють позиції. Проходи в інженерних загородженнях, які залишались для пропуску бойової охорони і ті, що пророблені противником, негайно закриваються, а якщо це неможливо, – по них готується вогонь артилерії та інших засобів.

20. З початком вогневої підготовки атаки противника особовий склад укривається в бойових машинах, окопах та інших укриттях в готовності до швидкого зайняття своїх місць на позиціях для відбиття атаки його підрозділів. Чергові вогневі засоби залишаються на своїх позиціях в го-

товності до відкриття вогню. Командири підрозділів і спостерігачі ведуть спостереження за діями противника і своїх підрозділів.

Командир батальйону (роти) безперервно вивчає обстановку, уточнює завдання підрозділам і вогневим засобам щодо ураження противника, який висувається або готується до атаки. Одночасно він вживає заходів ліквідації наслідків його ударів, закриття проломів у бойовому порядку, відновлення системи вогню, взаємодії і управління.

21. З переходом противника в атаку розпочинається вогнева підтримки військ, що обороняються, в ході якої уражаються танки та інші броньовані машини, порушуються бойові порядки атакуючих підрозділів противника і створюються вигідні умови для знищення його вогнем протитанкових засобів.

Під час нанесення ударів своєї авіації по противнику, який розгортається і переходить в атаку, пости (пункти) позначення за командами (сигналами) командирів підрозділів позначають своє положення.

З підходом противника до переднього краю оборони вогонь усіх засобів батальйону (роти) доводиться до найвищої напруги. Підрозділи батальйону (роти) всіма вогневидами засобами знищують танки та інші броньовані машини, відсікають піхоту від танків і знищують її перед переднім краєм, а піхоту, яка увірвалася в першу траншею, – вогнем упритул, гранатами і в рукопашному бою. Для недопущення просування противника траншеями і ходами сполучення в них встановлюються їжаки, рогатки та інші переносні загородження, що готуються заздалегідь.

Підрозділи, які призначені у вогневі засідки, за командою командира або самостійно, раптово відкривають вогонь, наносять максимальне ураження противнику, який намагається прорватися, знищуючи в першу чергу танки та інші броньовані машини, змушують противника наступати в невідповідному для нього напрямку або на підготовлені мінно-вибухові загородження.

Для недопущення вклинення противника в оборону, за необхідністю, на загрозливих напрямках висуваються танки і БМП (БТР), які входять у склад бронегрупи.

Підрозділ ППО, а також механізовані (танкові) підрозділи, які не зайняті боєм з наземним противником, відбивають нальоти літаків і вертольотів противника.

22. У разі вклинення противника в оборону на незначну глибину командир батальйону (роти) повинен вжити рішучих заходів щодо зупинення його просування. Для знищення противника, який вклинився, і відновлення положення по передньому краю оборони командир батальйону може, з дозволу старшого командира, проводити контратаку другим ешелonom (ЗВРез) батальйону. Вона організовується при загрозі прориву опорних пунктів взводів першого ешелону і проводиться у разі вклинення незначних сил противника. У напрямку наступу переважаючих сил противника батальйон контратаку не проводить.

При вклиненні противника на глибину рот першого ешелону командир батальйону повинен нанести ураження противнику вогнем усіх засобів на ділянці прориву і зупинити його просування. При цьому танки і БМП другого ешелону (ЗВРез) можуть висуватись на підготовлений вогневий рубіж, а протитанковий підрозділ – на рубіж розгортання. Другий ешелон (ЗВРез) батальйону у взаємодії з підрозділами першого ешелону, які відійшли, стійкою обороною із зайнятих рубежів і позицій забезпечують розгортання для контратаки другого ешелону бригади і контратакують противника разом з ним.

Противник, який вклинився в оборону на стику з сусіднім батальйоном (ротою), знищується у взаємодії з ним вогнем усіх засобів, а за сприятливих умов – спільною контратакою.

Якщо противник обійшов район оборони (опорний пункт) підрозділи батальйону (роти) переходять до кругової оборони і продовжують стійко утримувати опорні пункти.

Батальйон (рота) не має права залишати позиції і відходити без наказу старшого командира. Підрозділи повинні стійко оборонятися навіть поза тактичним зв'язком з сусідами та при веденні бою в оточенні.

23. Після відбиття атаки противника командир батальйону (роти) негайно вживає заходів для відновлення управління, взаємодії, системи вогню, поновлення запасу ракет

і боєприпасів, відтворення зруйнованих фортифікаційних споруд та інженерних загороджень, організовує ремонт (евакуацію) пошкодженого ОВТ, збір та евакуацію поранених і хворих.

Рота першого ешелону, яка понесла значні втрати, може виводитися в резерв, а оборону на передньому краї займає підрозділ другого ешелону (який проводив контратаку).

Про результати бою командир батальйону (роти) доповідає старшому командирі.

24. Командир батальйону (роти) другого ешелону повинен завжди знати обстановку в смузі оборони бригади (батальйону) і мати постійний зв'язок з командирами батальйонів (рот) першого ешелону та артилерійськими підрозділами, що його підтримують.

Батальйон (рота) другого ешелону у випадку прориву противника в глибину оборони повинен вогнем усіх засобів завдати йому рішучої поразки із зайнятих позицій і зупинити подальше просування та бути готовим до проведення (участі у проведенні) контратаки за рішенням старшого командира. Танковий батальйон (рота) і механізований батальйон (рота) на БМП, за необхідності, висувається на підготовлений вогневий рубіж.

25. Командир батальйону (роти), який складає ПДРез, встановивши початок висадки повітряного десанту противника або отримавши завдання на його знищення, висилає розвідку, уточнює (ставить) завдання підрозділам і вогневим засобам. Підрозділи швидко висуваються в район висадки повітряного десанту, з ходу розгортаються в бойовий порядок і рішучою атакою знищують десант. Якщо десанту противника вдалося висадитися і розпочати висування до об'єкта нападу, батальйон (рота) швидко зближається з противником, сковує його дії боєм, наносить ураження вогнем усіх засобів і завершує знищення десанту.

26. Командир батальйону, який призначений у протидиверсійний загін (групу), з отриманням завдання на виявлення і знищення ДРС противника та НЗФ з'ясовує (уточнює) їх склад, імовірний характер дій, райони (напрямки), термін (час) їх дій, об'єкти диверсій (нападів) та організовує: локалізацію району їх дій; розвідку противника та спостереження за ним; обмеження маневру противника шляхом

блокування (оточення) зайнятої ним ділянки місцевості з подальшим проведенням у ній пошуку (прочісуванням) для виявлення і знищення (примушення до здачі) ДРС противника (НЗФ).

Крім механізованих (танкових) підрозділів до виконання цих завдань можуть залучатися підрозділи НГ МВС, СБУ, ВСП в межах їх компетенції.

27. Командир батальйону (роти), який призначений в маневрений загін (групу), повинен постійно утримувати підрозділи в готовності до негайних дій, висування своїм ходом або перевезення повітряним (водним) транспортом і виконання завдань, що раптово виникають, а також підтримувати взаємодію з вертолітними і артилерійськими підрозділами.

2.4. Вихід з бою і відхід

28. Відхід батальйону (роти) здійснюється з метою виводу підрозділів з-під ударів переважаючих сил противника, зайняття більш вигідного положення для подальших дій або вивільнення частини сил для використання на інших напрямках. Він проводиться тільки за наказом (з дозволу) старшого командира і може бути вимушеним або навмисним.

Вимушений відхід застосовується в умовах, коли наявними силами і засобами немає можливості утримувати район оборони (опорний пункт) і створюється реальна загроза оточення та знищення підрозділів, які обороняються.

Навмисний відхід підрозділів здійснюється з метою створення сприятливих умов для їх подальших дій.

Відхід ретельно готується і здійснюється організовано, він не повинен відкривати фланги сусідніх підрозділів і перетворюватися на втечу. Підрозділи в боєдатному стані виходять у призначений район або займають новий рубіж оборони. Батальйон (рота) може відходити у складі бригади або самостійно з рубежу на рубіж або зразу на кінцевий рубіж (район).

В умовах безпосереднього зіткнення з противником відходу передусе вихід з бою. Для забезпечення виходу батальйону з бою призначаються підрозділи прикриття – танкові (механізовані) взводи від рот першого ешелону або одна

з рот із засобами посилення, а при виході з бою роти – танки (механізовані відділення) від кожного взводу або посилений взвод.

Для відходу батальйону (роті) призначаються маршрут (напрямок) відходу, рубіж (район) відходу і час його заняття.

29. Організуючи вихід з бою і відхід на командир батальйону (роті), приймаючи рішення, крім звичайних питань, визначає: черговість відходу підрозділів; порядок дій при виході з бою і відриві від противника; склад і завдання підрозділів прикриття; район збору батальйону (роті) і час зосередження в ньому; порядок висування на кінцевий (наступний) рубіж відходу або в призначений район.

Під час постановки завдань командир батальйону (роті) у бойовому наказі вказує:

підрозділам прикриття – склад, завдання щодо забезпечення відходу основних сил; сигнал на відхід; порядок виходу з бою і подальших дій; хто підтримує;

механізованим і танковим підрозділам основних сил – мету відходу, порядок виходу з бою, район збору і час зосередження в ньому, маршрут (напрямок) відходу, кінцевий (наступний) рубіж відходу або район зосередження і завдання, до виконання яких бути готовими після відходу;

мінометній батареї (артилерійському підрозділу), гранатометному і протитанковому підрозділам – завдання з ВУП при підтримці відходу основних сил і дій підрозділів прикриття, порядок виходу з бою і відходу; вогневі позиції (райони) на рубежі (в районі) відходу і завдання, до виконання яких бути готовими;

підрозділу ППО – порядок прикриття підрозділів батальйону (роті) від ударів повітряного противника під час виходу з бою і відходу, порядок виходу з бою і відходу; вогневі (стартові) позиції на наступному рубежі (в районі) відходу і завдання, до виконання яких бути готовими.

У ході організації взаємодії командир батальйону (роті) додатково узгоджує дії підрозділів прикриття, основних сил і артилерії при виході їх із бою і відриві від противника. Особлива увага приділяється забезпеченню флангів. Крім того, командир батальйону визначає порядок відходу підрозділів тилового і технічного забезпечення, евакуації поранених і хворих, пошкодженого ОВТ.

30. Відхід здійснюється, як правило, вночі або в інших умовах обмеженої видимості, але може проводитись і вдень. При цьому підрозділи відходять у визначеному командиром порядку. Основні сили батальйону (роти) під прикриттям виділених підрозділів приховано і раптово для противника залишають свої позиції та швидко зосереджуються в призначеному районі збору.

В умовах активних дій противника батальйон (рота) спочатку завдає йому ураження вогнем усіх засобів, за необхідності частиною сил контратакує з метою зупинення противника, а потім під прикриттям виділених підрозділів, вогню артилерії, загороджень і аерозолів (димів) виходить з бою, відривається від противника і зосереджується в районі збору.

Підрозділи прикриття займають оборону на широкому фронті, підтримують попередній режим бойової діяльності та прикривають вихід з бою основних сил батальйону (роти). Відхід вони розпочинають тільки за наказом (сигналом) командира батальйону (роти), як правило, всі одночасно. Якщо противник виявить їх відхід і почне переслідування, підрозділи прикриття вогнем з місця, діями із вогневих засідок затримують противника, відходячи перекатами з рубіжу на рубіж, руйнують ділянки доріг, мости (переправи), влаштовують загородження на напрямку руху противника.

В районі збору командир батальйону (роти) уточнює ротам (взводам) і засобам посилення завдання на відхід, організовує розвідку і охорону. Підрозділи згортаються в похідний (передбойовий) порядок і висуваються на кінцевий (наступний) рубіж відходу або в призначений район.

Охорона батальйону (роти) під час відходу здійснюється головною і боковими похідними заставами, які виділяються від основних сил. Підрозділи прикриття після виконання завдання діють в якості ТПЗ.

Підрозділи тилового і технічного забезпечення батальйону, які не використовуються для безпосереднього забезпечення виходу з бою і відходу, можуть відводитись завчасно. Поранені і хворі, а також несправні ОВТ евакуюються задалегідь.

31. Батальйон (рота) може діяти в якості підрозділу прикриття із завданням затримати противника та забезпечити

вихід із бою і організований відхід бригади (батальйону). Крім того, батальйон може бути призначений в ар'єргард бригади, а рота в ТПЗ.

2.5. Особливості підготовки і ведення маневреної оборони

32. Механізований і танковий батальйон (рота) може вести маневрену оборону в складі бригади або самостійно: батальйон у смузі забезпечення, рота – на передовій позиції.

Батальйону (роті) при веденні маневреної оборони призначається декілька проміжних та кінцевий рубіж оборони, на кожному з яких обладнується район оборони (опорний пункт), ширина і глибина якого зазвичай більше, ніж при веденні позиційної оборони. Основні зусилля зосереджуються на перехопленні найбільш імовірних напрямків наступу противника і утриманні важливих ділянок місцевості.

Оборонний бій ведеться на кожному рубежі з послідовним відходом з одного на інший. При цьому підрозділи, які обороняються, повинні утримувати ініціативу, наносити вогневе ураження противнику на максимальну глибину побудови його бойового порядку і здійснювати його розгром по частинах шляхом поєднання оборонних і наступальних дій, своєчасно виходити з-під ударів противника, надійно захищати і маскувати свої підрозділи, уміло використовувати властивості місцевості, влаштовувати загородження, вогневі засідки.

33. Бойовий порядок батальйону (роти) може будуватися в два ешелони або в один ешелон з виділенням сильного ЗВРез. При веденні маневреної оборони особливо широко застосовуються бронегрупи і маневрені групи.

При побудові бойового порядку в два ешелони перші два рубежі одночасно займаються підрозділами першого і другого ешелонів, а до оборони наступних рубежів батальйон (рота) переходить після маневру перекатами в ході бою.

Перший ешелон призначається для відбиття наступу передових загонів противника, примушення його передчасно розгорнути головні сили та наступати в тому напрямку,

де підготовлена стійка позиційна оборона, або у втягненні в район, який забезпечує вигідні умови для його розгрому проведенням контратаки, завдання йому максимальних втрат та затримання його наступу, а також виграшу часу для організації оборони на послідуєчих рубежах.

Другий ешелон призначається для затримання наступу головних сил противника, завдання йому максимальних втрат вогнем із зайнятих позицій, рубежів; забезпечення виходу з бою і відходу першого ешелону на наступний рубіж оборони; проведення раптових контратак і боротьби з тактичними десантами (ДРС) противника.

ЗВРез розташовується приховано в районі зосередження, у готовності до дій на декількох напрямках. При цьому він може перейти до оборони визначеного опорного пункту, зайняти вогневий рубіж, проводити контратаки або вести рейдові дії у тилу противника, що наступає.

Артилерія, яка залишилася в безпосередньому підпорядкуванні командира батальйону (роти), використовується на напрямку зосередження основних зусиль для ураження противника з метою недопущення його прориву і виходу на шляхи маневру своїх підрозділів.

34. Район оборони батальйону (опорний пункт роти) на кожному рубежі оборони будується за осередковим принципом і складається з мережі опорних пунктів (рот, взводів), розташованих на збільшених відстанях один від одного (розосереджено), підготовлених до кругової оборони з розвинутою системою інженерних загороджень, вогневих засідок, запасних позицій вогневих засобів.

Для утримання окремих важливих ділянок місцевості (об'єктів) можуть призначатися механізовані роти (взводи) для ведення позиційної оборони. На найбільш імовірних напрямках висування противника та у проміжках між рубежами влаштовуються вогневі засідки, встановлюються інженерні загородження і готуються руйнування. Перед переднім краєм оборони може виставлятися бойова охорона, висилатися розвідувальний (бойовий розвідувальний) дозор.

35. Система вогню повинна забезпечити можливість ураження противника починаючи з граничних відстаней перед фронтом оборони, в проміжках між опорними пунк-

тами і на їх флангах та прикривати вогнем підрозділи першого ешелону в ході ведення бою і під час переміщення з рубежу на рубіж.

Більша частина штатних і доданих вогневих засобів додається ротам (взводам) для нанесення максимальних втрат противнику під час його висування, розгортання і атаки опорних пунктів. Їх вогневі позиції розташовуються розосереджено та ешелоновано в глибину.

36. КсП батальйону (роти) при веденні маневреної оборони розгортається на більшій, ніж при позиційній обороні, відстані від переднього краю оборони. При здійсненні маневру підрозділами з одного рубежу на інший ксП переміщується в місця, звідки командир зручніше управляти боєм.

37. Організуючи маневрену оборону командир батальйону (роти), крім звичайних питань, визначає: рубежі маневреної оборони і ділянки позиційної оборони на них; способи відбиття наступу і знищення противника на кожному рубежі оборони з рубежів; місця влаштування вогневих засідок, встановлення загороджень і проведення руйнувань; напрямки і порядок здійснення маневру на інший рубіж з урахуванням проходження через бойові порядки підрозділів, які займають оборону позаду; порядок виходу з бою і відходу з кожного рубежу, прикриття підрозділів що відходять, зайняття позиційної оборони на кінцевому рубежі або зосередження у призначеному районі.

Крім того, командир батальйону визначає порядок ешелонування боєприпасів і МтЗ на рубежах, переміщення підрозділів тилового і технічного забезпечення, евакуації поранених і хворих та пошкодженого ОВТ.

38. Відбиття наступу противника розпочинається ураженням його вогнем артилерії на дальніх підступах до першого рубежу оборони. У міру наближення передових підрозділів противника батальйон (рота) діями бойового розвідувального дозору (БРД), бойової охорони, вогневих засідок завдає їм втрат, затримує просування та змушує розгорнути головні сили.

Решта підрозділів батальйону (роти), використовуючи результати дій бойової охорони, загородження і руйнування, застосовуючи маневр вогнем, не допускає захоплення

противником з ходу опорних пунктів першого ешелону. Підрозділи ведуть бій за утримання кожного рубежу оборони, вимотуючи противника і завдаючи йому максимальних втрат.

Спроби противника обійти опорні пункти зриваються маневром на ці напрямки вогню артилерії, діями бронегрупи, маневреної групи та підрозділів другого ешелону (ЗВРез).

Відхід (маневр) батальйону (роти) на новий рубіж здійснюється з дозволу (за наказом) старшого командира. Перед виходом підрозділів із бою може проводитися раптова контратака маневреної групи і підрозділів з ділянок, які неатаковані противником. Для протидії охопленням, обходам і ударам противника під час виконання маневру влаштовуються вогневі засідки та виділяється тилова, а за необхідності і бокові похідні застави. Тактичні десанти і ДРС противника на шляхах маневру знищуються або обходяться після блокування заслонами.

Після виходу на наступний рубіж підрозділи займають оборону і негайно проводять заходи з відновлення боєздатності.

Для батальйону (роти), який обороняється у смузі забезпечення (на передовій позиції), останнім рубежем маневреної оборони може бути рубіж перед переднім краєм головної смуги оборони на відстані позицій бойової охорони. Район оборони (опорний пункт) на ньому готується заздалегідь підрозділами, що обороняють головну смугу оборони.

2.6. Підготовка і ведення оборонного бою в особливих умовах

У населеному пункті

39. Оборона населеного пункту створюється на підступах до нього і безпосередньо в населеному пункті. Побудова оборони у населеному пункті залежить від його планування і розмірів. Кожен населений пункт і окрема будівля в ньому повинні бути підготовлені до кругової оборони та утримуватись навіть при повному оточенні їх противником.

Батальйон у населеному пункті обороняє один або декілька кварталів, рота – квартал або декілька будинків.

У залежності від характеристики споруд кількість об'єктів, які обороняються підрозділом, може бути іншою. Батальйону для оборони може призначатись невеликий населений пункт.

Танковий батальйон, який обороняє населений пункт, обов'язково посилюється механізованими підрозділами. Танки займають бойові позиції поза межами населеного пункту або на околиці.

40. При організації оборонного бою у населеному пункті командир батальйону (роти), крім звичайних питань, визначає: які об'єкти включити в опорні пункти і як підготувати їх до оборони; способи протидії підземно-мінній боротьбі противника, його охватам і обходам та порядок маневру своїми силами і засобами з використанням підземних комунікацій; заходи боротьби з пожежами, охорони і оборони ПУ, підрозділів тилового і технічного забезпечення; місця обладнання сховищ та складів.

41. Основу оборони батальйону (роти) складає система опорних пунктів і вогневих позицій, які прикривають найважливіші магістралі, майдани і об'єкти населеного пункту. Для ведення оборонного бою в першу чергу використовуються особливо міцні будинки, які забезпечують можливість обстрілу вулиць і майданів.

У проміжках між опорними пунктами і на вулицях улаштовуються барикади, на підступах до них улаштовуються загородження, завали і готуються руйнування. Вони повинні прострілюватися фланговим і перехресним вогнем. Легкі будівлі, які заважають спостереженню і веденню вогню, руйнуються.

Будинки, що розташовані вздовж основних вулиць готуються до керованого підриву потужними зарядами під час руху по них противника.

Для забезпечення маневру підрозділами всередині кварталів улаштовуються проходи, а також використовуються підземні комунікації і колектори. В тих, які не використовуються для маневру, влаштовуються загородження, виходи з них блокуються і прикриваються вогнем.

Вогневі позиції танків, БМП (БТР) і гармат, які виділені для стрільби прямою наводкою, розміщуються за цегляними парканами і стінами, в яких пророблюються і ретельно маскуються амбразури.

Протитанкові засоби розташовуються в таких місцях, звідки забезпечується можливість ведення вогню вздовж вулиць і по майданах.

Вогневі (стартові) позиції засобів ППО призначаються на стадіонах, майданах, з яких забезпечується круговий обстріл або на дахах будівель, де для них обладнуються площадки.

Вогневі позиції доданих вогнеметних підрозділів обладнуються в будівлях, в першу чергу, на перехрестях вулиць.

42. Система вогню батальйону (роти) будується на поєднанні флангового і перехресного вогню стрілецької зброї, танків, БМП (БТР), протитанкових засобів, вогнеметів і гармат, які виділені для стрільби прямою наводкою, а також вогню артилерії з закритих вогневих позицій. Особлива увага приділяється вогню всіх засобів уздовж вулиць, по перехрестях доріг, майданах, мостах.

Частина танків використовується в опорних пунктах механізованих підрозділів або для дій у вогневих засідках. Артилерія застосовується переважно для стрільби прямою наводкою, більша її частина додається ротам, а іноді й взводам.

Підрозділи, які займають оборону в багатоповерхових будинках, вогонь організують в декілька ярусів для того, щоб всі підступи до опорних пунктів (будинків) прострілювалися. При цьому більша частина вогневих засобів, у тому числі окремі гармати, розміщується на нижніх поверхах будівель і напівпідвалах.

43. Під час виконання заходів інженерного забезпечення з підготовки будинків до оборони, вікна і двері в них закладаються цеглою або мішками з піском, залишаються лише амбразури для ведення вогню, міжповерхові сходи блокуються або руйнуються, в міжповерхових перекриттях пророблюються ходи, підвали цегляних будинків обладнуються під сховища, всі приміщення очищуються від легкозаймистих предметів. Для виявлення підземно-мінних робіт, які проводить противник, призначаються інженерно-саперні підрозділи із засобами підслуховування і підриву.

44. КсП батальйону (роти) розміщується наближено до підрозділів у місцях, які забезпечують найкращий огляд

району оборони. Для управління підрозділами застосовується, насамперед, проводовий зв'язок і рухомі засоби (поильні), широко використовуються підземні комунікації.

45. Оборонний бій у населеному пункті носить осередковий характер і ведеться за утримання кожного опорного пункту і будинку. Підрозділи, які обороняють їх, повинні бути готовими вести бій самостійно, навіть в умовах оточення. Вони посилюються танками, артилерією, інженерними і вогнеметними підрозділами та підрозділами РХБ захисту. В опорних пунктах створюються додаткові запаси ракет, боєприпасів, продовольства, питної води, медикаментів, протипожежних та інших МтЗ.

Якщо противнику вдалося увірватися в будинок, він знищується вогнем упритул, гранатами і в рукопашному бою. Вогневі засоби, які знаходяться поза будинком, повинні перешкоджати підходу резервів противника.

Противник, який вклинився в опорний пункт (захопив будинок) невеликими силами, знищується контратакою, яка проводиться для повернення втраченого опорного пункту (захопленого будинку) власними силами.

На водній перешкоді (морському узбережжі)

46. Оборонний бій на водній перешкоді батальйоном (ротою) ведеться, як правило, на одному з берегів. Основні зусилля зосереджуються на утриманні ділянок, які доступні для форсування противником. На них створюється найбільша щільність вогневих засобів та інженерних загороджень.

Передній край призначається на вигідному для оборони рубежі і в залежності від умов місцевості може бути біля урізу води або на певній відстані від нього. При розміщенні переднього краю на відстані від урізу води на березі виставляється бойова охорона і влаштовуються інженерні загородження.

Наявні на річці перед переднім краєм острови обороняються призначеними для цього підрозділами з метою недопущення раптового форсування водної перешкоди противником, а також для ведення вздовж неї флангового вогню.

Для утримання мостів, переправ і ділянок, зручних для форсування, батальйон (рота) самостійно або у взаємодії

з іншими підрозділами може займати оборону на протилежному березі. При цьому особлива увага приділяється організації протитанкового вогню, ППО і забезпеченню флангів. Для підвищення стійкості оборони відкритий фланг (фланги) повинен примикати до водної перешкоди і прикриватися загородами. У підрозділах, які займають оборону на протилежному березі, створюються додаткові запаси ракет, боєприпасів, продовольства і медикаментів.

47. Бойовий порядок батальйону (роти), який займає оборону на найбільш загрозовому напрямку, будується в два ешелони, на інших – в один ешелон з виділенням високоманевреного ЗВРез. Другий ешелон (ЗВРез) розташовується в районі, що забезпечує швидкий і прихований маневр на загрозові напрямки і до рубежів проведення контратак по противнику, який переправився.

48. Система вогню організується так, щоб підступи до водної перешкоди, дзеркало води і особливо броди та ділянки, зручні для форсування, прострілювалися фланговим і перехресним вогнем. При цьому частина танків, БМП (БТР), протитанкових та інших вогневих засобів може висуватися на вогневі позиції (рубежі) ближче до урізу води.

На ділянках водної перешкоди, де можливе форсування танками вброд і під водою, створюється найбільша щільність протитанкового вогню, влаштовуються загородини й організуються вогневі засідки. Крім того, на березі готується зона суцільного вогню всіх засобів для знищення противника, що переправився.

49. Для ведення розвідки противника і недопущення раптового початку форсування організується безперервне спостереження, особливо за підступами до водної перешкоди і переправами на ній. При відсутності безпосереднього зіткнення з противником на протилежний берег водної перешкоди висилається розвідувальний (бойовий розвідувальний) дозор і виставляється посилена бойова охорона.

50. Система інженерних загороджень, крім звичайних елементів включає протидесантні загородини в воді, біля берега і на самому березі. При інженерному обладнанні району оборони (опорного пункту) враховується характерис-

тика водної перешкоди, її берегів і можливість затоплення місцевості внаслідок руйнування гідроспоруд.

Всі місцеві засоби для переправи (човни, плоту, пороми) збираються на своєму березі і беруться під охорону, а при неможливості їх зібрати – знищуються.

51. Організуючи оборонний бій водної перешкоди, командир батальйону (роти) крім звичайних питань вивчає ширину, глибину, швидкість течії і характер дна водної перешкоди; наявність бродів і ділянок, де можливе її форсування противником; стан берегів і ділянки зручні для виходу з води.

В замислі на ведення оборонного бою додатково визначаються способи ураження противника на протилежному березі і при форсуванні водної перешкоди, порядок знищення його піхоти і техніки, що переправляються на переправних засобах і бродами.

52. До початку форсування водної перешкоди противником вогневі засоби не повинні розкривати себе. Розвідка противника знищується вогнем спеціально виділених засобів з тимчасових позицій, а групи, які переправилися, захоплюються в полон або знищуються.

Ураження основних сил противника починається з можливо більшої відстані від свого берега. З наближенням їх до водної перешкоди вогонь всіх засобів зосереджується на недопущенні їх організованого підходу до води і початку форсування. З початком форсування знищуються переправні засоби, жива сила, ОВТ, що плавають з метою не допустити висадки противника на свій берег.

У разі висадки противника на берег він негайно знищується зосередженим вогнем усіх засобів, а при сприятливих умовах і рішучою контратакою. Контратака повинна проводитися раніше, ніж у звичайних умовах, щоб не дати противнику можливості закріпитися на захопленому березі.

53. Особливістю **оборони морського узбережжя** є організація проти десантної оборони, яка створюється на тих ділянках, де можлива висадка морських і повітряних десантів противника. Ширина фронту оборони батальйону на морському узбережжі може бути **до 5 км** і включати дві - три ділянки, зручні для висадки десантів, роти – **1,5-2 км**.

На важкодоступній для висадки десантів місцевості фронт оборони батальйону (опорного пункту роти) може бути більшими, ніж за звичайних умов.

Приймаючи рішення на оборону морського узбережжя, командир батальйону (роти) повинен додатково визначити: найбільш імовірні для висадки морського і повітряного десантів противника ділянки (райони) узбережжя; якими силами і засобами завдати ураження противнику при переході морем, у районі розгортання його сил висадки, під час руху десантно-висадкових засобів до берега і висадки десанту, а також заходи боротьби з підводними ДРС.

Система вогню в оборонному бою за утримання морського узбережжя поєднує вогонь всіх вогневих засобів і включає: ділянки зосередженого та рубежі загороджувального вогню артилерії по силах десанту в районах стоянки і маневрування, перевантаження, збору і формування хвиль десанту, на напрямках руху їх до берега, у районах висадки; зони вогню танків, протитанкових та інших вогневих засобів перед ділянками (районами), доступними для висадки десанту, на флангах і в глибині оборони; зони суцільного багаточарового вогню всіх засобів на березі.

З найбільшою щільністю вогонь готується на тих напрямках, де очікується висадка головних сил десанту противника. Для ураження десанту на далеких підступах до берегу артилерія готує тимчасові вогневі позиції якнайближче до урізу води.

Система інженерних загороджень, крім звичайних елементів, включає протидесантні загородження в воді, біля берега і на самому березі.

ВУП починається з виходом його транспортних засобів у зону досяжності засобів ураження. З наближенням противника до берега вогонь зосереджується по десантно-висадкових засобах і техніці, що плаває, з метою не допущення підходу їх до берега, висадки десанту і закріплення на березі.

Вночі

54. Основним завданням підрозділів під час ведення оборонного бою вночі є відбиття раптової атаки противника. Для цього командир батальйону (роти) зобов'язаний:

посилити бойову охорону, спостереження за противником і за своїми загородами перед переднім краєм оборони та організувати підслуховування, а також виставити безпосередню охорону в усіх підрозділах (спостерігачів, парні патрулі, чатових біля техніки і бліндажів); тримати більшу частину підрозділів і вогневих засобів в опорних пунктах першого ешелону в постійній готовності до відбиття атак противника; підготувати у світлу пору доби ОВТ до застосування вночі, визначити порядок використання приладів нічного бачення і РЛС; організувати зайняття вогневыми засобами, які розташовані у глибині опорних пунктів, тимчасових вогневих позицій; указати, по яких ділянках місцевості підготувати вогонь і передбачити додаткові заходи щодо забезпечення проміжків між опорними пунктами, стиків і флангів; встановити порядок освітлення місцевості перед переднім краєм своєї оборони і освітлення (засліплення) противника в ході бою; визначити орієнтири, що добре видно вночі, довести розпізнавальні знаки своїх військ і способи орієнтування; забезпечити підрозділи трасуючими снарядами, патронами з трасуючими кулями і засобами освітлення місцевості. Якщо в районі оборони (опорному пункті) підрозділами проводяться інженерні роботи, то командир батальйону (роти) організовує їх охорону і встановлює порядок дій у випадку раптової атаки противника.

Необхідно пам'ятати, що використання освітлювальних засобів та стрільба трасуючими снарядами (патронами з трасуючими кулями) являється демаскуючим факторами.

55. Виявивши перехід противника в атаку, по ньому відкривають вогонь підрозділи бойової охорони, а також артилерія, міномети з тимчасових вогневих позицій і чергові вогневі засоби. Танки, БМП і артилерія ведуть вогонь прямою наводкою по окремих цілях, а також зосереджений вогонь по противнику, який розгортається і переходить в атаку.

ВУП починається з відстані, на якій ведення ефективного вогню забезпечується використанням приладів нічного бачення та освітленням бойового порядку противника всіма наявними засобами світлового забезпечення. Засліплення противника, який атакує, здійснюється застосуванням

перед фронтом його підрозділів освітлювальних і димових снарядів (мін) та ракет.

Артилерія і міномети противника, які ведуть вогонь освітлювальними снарядами (мінами), а також його прожекторні установки знищуються в першу чергу.

Підрозділ ППО, а також механізовані і танкові підрозділи, які не задіяні в бою з наземним противником, відбивають нальоти авіації та знищують освітлювальні снаряди (міни) і бомби.

Ураження противника, що вклинився, здійснюється зосередженим вогнем артилерії і мінометів, фланговим вогнем танків, БМП (БТР) і протитанкового підрозділу. Контратака вночі проводиться у фланг і тил противнику за-далегідь позначеними напрямками.

56. Під час переходу від нічних дій до денних підрозділи і вогневі засоби, що зайняли на ніч тимчасові вогневі позиції, за наказом командира батальйону (роти) перед світанком потай займають свої основні позиції.

Взимку

57. Оборона взимку організовується на більш широкому, ніж в звичайних умовах, фронті. Основу оборони складає система окремих опорних пунктів рот і взводів, які підготовлені до ведення кругової оборони. Основні зусилля зосереджуються на утриманні населених пунктів, доріг та інших доступних для наступу противника напрямків.

Проміжки між опорними пунктами рот і взводів можуть бути більшими, ніж у звичайних умовах. Вони прикриваються інженерними загородженнями, вогнем артилерії та інших вогневих засобів. У проміжках улаштовуються секрети і вогневі засідки, організовується спостереження і патрулювання.

58. В рішенні командир батальйону (роти), крім звичайних питань, визначає: сили і засоби для знищення обхідних загонів і ДРГ противника; місця влаштування руйнувань і завалів; заходи з забезпечення дій підрозділів у заметіль, при сильних морозах і ожеледиці.

Система вогню будується з врахуванням доступних для дій противника напрямків. Особлива увага приділяється організації вогню на околицях населених пунктів, по пере-

хрестях доріг, можливих маршрутах (напрямах) дій обхідних загонів, у місцях висадки десантів противника, а також на флангах і стиках опорних пунктів.

59. При організації всебічного забезпечення оборонного бою взимку, командир батальйону (роті) повинен врахувати: заходи щодо попередження переохолодження і обмороження особового складу та підготовки ОВТ до роботи в умовах низьких температур; маскування (фарбування) озброєння, техніки і споруд під фон місцевості; виділення сил і засобів для розчищення фортифікаційних споруд і відновлення загороджень після сильних снігопадів; складності при підвезенні МтЗ.

Під час організації тилового і технічного забезпечення в батальйоні (роті) створюються додаткові запаси ракет, боєприпасів, продовольства, палива. Особлива увага приділяється підтриманню озброєння і техніки в постійній готовності до застосування в умовах низьких температур.

МПБ розміщується в опалюваних приміщеннях або укриттях і забезпечується запасом палива, а також теплим одягом для поранених і хворих.

У зимовий час командири підрозділів повинні частіше перевіряти несення служби особовим складом, особливо у заметіль і при сильних морозах.

60. Під час інженерного обладнання району оборони (опорного пункту) враховуються товщина снігового покриття і стан льоду на водних перешкодах, глибина промерзання ґрунту. На скельному ґрунті і на болотистій місцевості фортифікаційні споруди будуються, як правило, насипного типу. Для цього, використовується сніг, лід та камінь. При глибокому сніговому покритті широко застосовується влаштування траншей і ходів сполучення із снігу. Перед переднім краєм і в глибині оборони влаштовуються мінно-вибухові загородження, завали і перешкоди з валунів. Схили пагорбів убік противника обливаються водою для утворення на них льоду. Лід на ріках, озерах і затоках на окремих ділянках готується до підриву.

61. Відбиття наступу противника здійснюється з врахуванням його глибокоешелонованого бойового порядку і широкого застосування ним обхідних загонів. Контратаки проводяться вздовж доріг або на ділянках, що доступні для

пересування техніки. В умовах глибокого снігу для пересування особового складу широко застосовуються лижі.

В лісі

62. Під час підготовки і ведення оборонного бою в лісі командир батальйону (роти) повинен врахувати складні умови і використати переваги лісової місцевості. Оборонний бій у лісі може організовуватись на широкому фронті. Основу оборони складає система опорних пунктів рот і взводів, які підготовлені до ведення кругової оборони. Основні зусилля зосереджуються на обороні танконебезпечних напрямків, доріг, просік, дефіле між озерами і болотами, лісних галявин і узлісся.

Передній край оборони в залежності від обстановки і місцевості вибирається попереду узлісся або відноситься в глибину. В останньому випадку на узлісся виставляється бойова охорона, а перед переднім краєм оборони розчищається ліс для покращання умов спостереження і ведення вогню, не демаскуючи при цьому свої позиції.

63. Бойовий порядок, як правило, будується в один ешелон з виділенням ЗВРез, який розташовується в опорному пункті поблизу доріг і просік у готовності до маневру на загрозовий напрямок, протидії охватам і обходам противника, боротьби з його ДРС.

64. Система вогню в лісі організовується так, щоб усі дороги, просіки, проходи через заболочені ділянки, галявини і вирубки, де можливий підхід і наступ противника, знаходилися під фланговим і перехресним вогнем підрозділів батальйону (роти). Виступи лісу використовуються для створення флангового і перехресного вогню вздовж узлісся. На напрямках можливого наступу противника розташовуються основні вогневі засоби і готуються вогні артилерії. Особливого значення набуває добре організований вогонь мінометів.

Більша частина вогневих засобів додається ротам і взводам. Танки, БМП (БТР) і протитанкові засоби займають вогневі позиції в місцях, звідки забезпечується можливість ведення вогню вздовж доріг, просік, по галявинах, ділянках рідкого лісу.

Зенітні та інші вогневі засоби, виділені для боротьби з повітряним противником, розміщуються на галявинах,

узліссях і вирубках лісу, з яких забезпечується виявлення і обстріл літаків і вертольотів противника. Стрільці-зенітники можуть також розташовуватися на площадках, обладнаних на деревах.

Позиції вогневих засобів прикриваються механізованими підрозділами і загородженнями. Частина стрільців, снайперів і кулеметників призначається для ведення вогню з дерев.

65. Розвідка в лісі ведеться розвідувальними (бойовими розвідувальними) дозорами і розвідувальними засідками, секретами.

У проміжках між опорними пунктами постійно ведеться спостереження і патрулювання, влаштовуються загородження та організовуються вогневі засідки. Для нагляду за підступами до переднього краю оборони ведеться спостереження постами (спостерігачами), які можуть розташовуватися на деревах або висуватися вперед.

66. Під час інженерного обладнання району оборони (опорного пункту) передусім проводиться розчищення смуг обзору і обстрілу для підрозділів та вогневих засобів, а також підготовляються шляхи маневру і виконуються протипожежні заходи.

На місцевості з високим рівнем ґрунтових вод влаштовуються окопи і укриття напівнасипного і насипного типу. На ділянках, де немає необхідності відривати ходи сполучення, шляхи руху в тил позначаються покажчиками або знаками на деревах.

Система інженерних загороджень включає мініні поля, фугаси, міновані завали, протитанкові бар'єри і різноманітні дротяні загородження.

67. Під час ведення оборонного бою в лісі широко застосовуються вогневі засідки і вогонь усіх засобів з близьких дистанцій.

Контратаки проводяться невеликими підрозділами за-далегідь вивченими і підготовленими напрямками, переважно, вздовж доріг і просік.

В горах

68. Умови гірської місцевості ускладнюють побудову бойового порядку, створення системи вогню і здійснення

маневру підрозділами, але надають можливість ведення стійкої оборони меншими силами. Оборонний бій в горах може організовуватись на більш широкому фронті з перехопленням напрямків, найбільш доступних для дій противника, а на плоскогір'ї та в широких долинах – як у звичайних умовах.

Основні зусилля зосереджуються на обороні пануючих висот, перевалів, вузлів доріг та інших важливих ділянок місцевості. Опорні пункти готуються до кругової оборони, між ними забезпечується вогневий зв'язок, у проміжках улаштовуються вогневі засідки і створюються загородження, ведеться спостереження і патрулювання. Для оборони на важкодоступних напрямках виділяється обмежена кількість сил і засобів.

Передній край оборони вибирається, як правило, на схилах гірських хребтів, висот і відрогів гір, які забезпечують якісний огляд і обстріл підступів до них.

69. Бойовий порядок будується, як правило, в два ешелони. У першому ешелоні обороняються, зазвичай, механізовані підрозділи. Другий ешелон (ЗВРез) розташовується розосереджено ближче до підрозділів першого ешелону в районах, що забезпечують можливість здійснення швидкого маневру на найбільш загрозливі напрямки.

Додані механізованому батальйону танки, протитанкові гармати і ПТРК, як правило, використовуються в опорних пунктах рот, що обороняються на найбільш важливих напрямках. Вони розташовуються на позиціях, звідки забезпечується ведення вогню на граничну дальність.

Найбільш щільно всіма видами вогню в поєднанні із загородженнями прикриваються дороги, виходи із ущелин, тунелів, гірських долин, зручні переправи через річки і переходи через каньйони, а також напрямки, які можуть бути використані противником для обходу.

70. Система вогню будується з таким розрахунком, щоб перед переднім краєм оборони, на флангах і в проміжках між опорними пунктами не було зон, які не прострілюються вогнем. Вогневі засоби розташовуються ярусами на схилах висот, які повернені до противника, а також на зворотних схилах, що забезпечує створення багатоярусного

флангового, перехресного і кинджального вогню з урахуванням проведення маневру.

Підрозділ ППО, а також механізовані підрозділи, що виділені для боротьби з повітряним противником, займають позиції на висотах, які забезпечують круговий огляд і обстріл повітряних цілей.

71. При організації оборонного бою в горах командир батальйону (роти), крім звичайних питань, повинен врахувати можливість раптових змін метеорологічних умов, виникнення обвалів, лавин, селевих потоків, підйом рівня річок під час сильних дощів і танення снігу, а також визначає підрозділи (вогневі засоби) для знищення противника, який обходить.

На вузькій долині (ущелині), вогnevі засоби розташовуються на прилеглих схилах гір для забезпечення прострілу долини (ущелини) перехресним вогнем. Більша кількість сил і засобів розташовується на висотах, які утворюють вхід у долину (ущелину). Підступи до пануючих висот прикриваються вогнем артилерії, мінометних і гранатометних підрозділів та протитанкових засобів. Артилерія широко використовується для стрільби прямою наводкою.

На перевалі основні зусилля зосереджуються на утриманні висот, які розташовані на підступах до нього. Безпосередньо на перевалі займає оборону лише частина сил батальйону (роти). На дорогах з обох сторін до перевалу влаштовуються загородження, підходи до яких повинні прострілюватися перехресним вогнем з прилеглих висот.

72. Основні зусилля розвідки зосереджуються у напрямках, доступних для наступу противника, а також напрямках імовірного обходу підрозділів, що обороняються. Кількість спостережних постів (спостерігачів) збільшується.

73. Для захисту від ЗМУ і ВТЗ широко використовуються складки місцевості, гірські виробки, печери. Під час відновлення боєздатності підрозділів, крім звичайних заходів, негайно організовується розчищення обвалів і завалів, які перешкоджають виходу людей і техніки.

74. При інженерному обладнанні опорних пунктів (позицій) у скельних ґрунтах фортифікаційні споруди будуються переважно напівзаглибленого і насипного типу із використанням каменю та мішків із землею. Інженерні

роботи ведуться з широким застосуванням підривних зарядів. Окопи, укриття та інші споруди обладнуються з урахуванням виключення можливості затікання в них запалюючих сумішей і води.

При влаштуванні району оборони (опорного пункту) широко використовуються природні перешкоди, створюються кам'яні, а в гірсько-лісистій місцевості і лісові завали; ділянки доріг (стежок) та штучні споруди готуються до руйнування, на дорогах улаштовуються мінно-вибухові загородження. Маскування підрозділів здійснюється з використанням предметів і кольорів, властивих гірській місцевості.

75. Підрозділи тилового і технічного забезпечення батальйону розміщуються біля доріг наближено до першого ешелону. В опорних пунктах і на вогневих позиціях створюються додаткові запаси ракет, боєприпасів, продовольства, води і палива. Особовий склад забезпечується спеціальним спорядженням, теплим одягом і світлозахисними окулярами; передбачаються заходи обігріву особового складу.

76. У ході ведення оборонного бою в горах ураження противника, який наступає, розпочинається на дальніх підступах і, насамперед, при проходженні ним вузлів доріг, вузьких долин, перевалів, а також на переправах, в ущелинах і каньйонах. Танки найбільш доцільно знищувати під час подолання ними підйомів, особливо на серпантинах.

При вклиненні противника в оборону підрозділи стійко утримують позиції, особливо пануючі висоти. При сприятливих умовах проводиться контратака зверху вниз, уздовж хребта, долини або дороги з широким застосуванням обходів і охоптів. Підрозділи, що проводять контратаку, доцільно завчасно розгортати на заздалегідь підготовленому рубежі.

Противник, який обходить, знищується вогнем артилерії та інших засобів, а також рішучими діями ЗВРез, бронегрупи або маневреної групи.

В степовій місцевості

77. При підготовці та веденні оборонного бою в степовій місцевості враховується рівнинна форма рельєфу,

складність орієнтування, маскування, забезпечення підрозділів водою, будівельними матеріалами, вплив піщаного пилу на ОВТ.

У степовій місцевості батальйон (рота) займає оборону на найвірогіднішому напрямку наступу противника і на більш широкому фронті. Батальйон (рота) може будувати оборону в один ешелон за умови добре організованої системи вогню і підготовленого маневру.

Район оборони батальйону (опорний пункт роти) готується для ведення кругової оборони.

78. При підготовці оборонного бою у степовій місцевості командир батальйону (роти), крім звичайних питань, повинен організувати: ведення розвідки на більшу, ніж у звичайних умовах, глибину; ураження противника з граничної дальності; влаштування добре видимих позначок для орієнтирів; заходи пилопридушення при стрільбі танків і гармат прямою наводкою; забезпечення підрозділів запасом води.

79. Ураження противника розпочинається з максимальних дальностей. З підходом противника до переднього краю оборони вогонь доводиться до максимального напруження. Під час спроби противника обійти район оборони (опорний пункт) з флангів командир здійснює маневр вогнем на цей напрямок. Противник, що вклинився, уражається вогнем артилерії та стійким утриманням опорних пунктів. За сприятливих умов проводиться контратака резервом.

2.7. Зміна підрозділів і перегрупування

80. З метою створення (перебудови) бойового порядку, нарощування зусиль на обраному напрямку, зайняття вигідного положення (рубежу, району) для подальших дій у бойових умовах може здійснюватися зміна підрозділів або їх перегрупування. Вони проводяться організовано і з дотриманням заходів маскування. За будь-яких умов підрозділи повинні зайняти призначені їм рубежі (райони, позиції) точно у визначений час та бути готовими негайно розпочати бойові дії.

Зміна підрозділів і перегрупування здійснюється за наказом старшого командира у відповідності до затвердженого ним замислу.

81. Зміна підрозділів – це організований прийом і передача підрозділами позицій, опорних пунктів, які вони займають. Вона проводиться для ротації підрозділів у бойових умовах, приховування від противника складу сил, що ведуть бій та їх бойового порядку, а також для виведення підрозділів, які зазнали значних втрат, у райони відновлення боєздатності.

Зміна підрозділів здійснюється, як правило, вночі та в інших умовах обмеженої видимості з дотриманням заходів звукового, світлового та радіолокаційного маскування.

Для організованого виходу підрозділів до вказаних опорних пунктів їм призначається вихідний район, а тим, що змінюються – район збору. Ці райони повинні забезпечувати розосереджене розташування підрозділів, захист від спостереження і ударів противника та мати приховані шляхи підходу і виходу.

82. Організація зміни підрозділів повинна відбуватись з таким розрахунком, щоб підрозділи, які змінюються, встигли до світанку вийти у визначений район збору, а ті, що прибули їм на зміну – зайняти район оборони (опорний пункт) і створити систему вогню.

У замислі на зміну підрозділів визначаються: мета, спосіб і строки зміни; вихідний район (район зосередження), маршрут руху (шляхи пересування); послідовність висування підрозділів і здійснення зміни; заходи на випадок раптових ударів противника і захисту від повітряного нападу; способи введення противника в оману.

Якщо зміна підрозділів проводиться для нарощування зусиль в обороні або для підготовки до переходу у наступ з положення безпосереднього зіткнення з противником, у замислі додатково визначаються бойовий порядок і строки готовності до виконання завдання.

Підготовка до зміни підрозділів здійснюється у світлий час доби.

83. З отриманням наказу на зміну, командир батальйону (роти), який приймає район оборони (опорний пункт) спільно з командиром підрозділу, який його здає, узгоджує порядок проведення зміни, терміни сумісної роботи командирів підрозділів, організацію управління і зв'язку, порядок дій у випадку переходу противника в наступ під час зміни.

В ході рекогносцировки він вивчає: положення противника, розташування його підрозділів і вогневих засобів; розміщення підрозділів, які здають оборону, систему вогню, систему інженерних загороджень, фортифікаційне обладнання району оборони (опорного пункту); визначає шляхи висування до району оборони (опорного пункту), місця постів регулювання і зустрічі з провідниками.

Командир батальйону (роти), який здає район оборони (опорний пункт), зобов'язаний надати командирі підрозділу, який його змінює; схему району оборони батальйону (опорного пункту роти) і всі наявні дані про противника. Підпорядкованим командирам він вказує: порядок передачі опорних пунктів (позицій); район збору після зміни; заходи щодо прикриття зміни і маскуванню; місця виставлення постів регулювання і зустрічі провідниками підрозділів, які прибувають для зміни; час початку і закінчення зміни; порядок дій у випадку переходу противника в наступ під час зміни.

84. Зміна батальйоном (ротою) підрозділів, які займають оборону, здійснюється протягом однієї-двох діб (ночей). До початку зміни підрозділи зосереджуються у вихідному районі. У визначений час за сигналом (командою) командира батальйону (роти) підрозділи встановленими маршрутами виходять у район зміни. Першими у призначені райони переміщуються механізовані, а потім танкові і артилерійські підрозділи.

Механізовані підрозділи висуваються з вихідного району на БМП (БТР). З підходом до рубежу, який проглядається засобами візуальної розвідки противника, особовий склад спішується і визначеними шляхами висувається до місць зустрічі з провідниками, які по ходах сполучення і траншеях скрито виводять прибувших на позиції. При цьому БМП (БТР) залишаються на місцях спішування в укриттях на напрямках дій своїх підрозділів. До своїх підрозділів вони висуваються під час вогневої підготовки атаки або в інший зручний час.

Танкові підрозділи, які додані батальйону (роті), займають визначені очікувальні позиції в глибині оборони. Разом з ними можуть знаходитись і БМП (БТР) механізованих підрозділів.

Артилерія залишає вогневі позиції лише після того, як загальновійськові підрозділи, які прибули, займають свої опорні пункти, організують систему вогню і управління.

Підрозділи, які обороняють передову позицію або знаходяться в бойовій охороні, змінюються в останню чергу.

Розвідувальні органи, що діють в тилу противника від підрозділу, який змінюється, на час виконання завдання перепідпорядковуються командирю, який прибув для зміни.

85. В підрозділах, що зайняли опорні пункти (позиції), негайно організовується спостереження, охорона, система вогню. Командири уточнюють завдання підрозділам і вживають заходи щодо найшвидшої підготовки до дій і відбиття можливої атаки противника.

Командир батальйону (роти), який приймає район оборони (опорний пункт) управляє діями підлеглих з кСП, який розгортається завчасно до початку зміни. Як правило, він знаходиться разом із командиром підрозділу, який здає оборону, на його кСП.

Для управління використовуються діючі лінії провального зв'язку підрозділів, що здають оборону. Залишені ними засоби зв'язку компенсуються подібними за рахунок підрозділів, які їх змінюють.

86. У ході проведення зміни підрозділи, які прибули і ті, що залишають позиції, повинні дотримуватись встановленого раніше режиму бойової діяльності. Особовий склад підрозділів, які здають оборону, знаходиться на своїх місцях в готовності до передачі своїх позицій і відбиттю атак противника.

Якщо під час зміни підрозділів противник переходить в наступ, то зміна припиняється і всі підрозділи відбивають його атаку. Управління боєм у цей час покладається на командира підрозділу, який здає район оборони (опорний пункт), йому підпорядковуються і підрозділи, які прибули для зміни. Після відбиття атаки противника зміна підрозділів продовжується.

У встановлений час командир батальйону (роти) завершує зміну і перевіряє готовність підрозділів до ведення оборонного бою. Моментом закінчення зміни вважається доповідь командира батальйону (роти), який прийняв район оборони (опорний пункт), про завершення зміни своє-

му безпосередньому командирі. Зміна підрозділів оформлюється актом.

Командир батальйону (роти), який здав район оборони (опорний пункт), виводить свої підрозділи в призначений для них район збору і надалі діє відповідно до отриманого завдання.

87. Перегрупування в оборонному бою проводиться для перебудови оборони у відповідності до уточненого з урахуванням змін в обстановці замислу командира на бій або для підготовки до переходу у наступ.

Сутність перегрупування полягає в ущільненні по фронту бойових порядків підрозділів, які обороняються, з метою посилення оборони на обраному напрямку або зайняття вихідного положення для переходу в наступ в умовах безпосереднього зіткнення з противником.

Разом із перегрупуванням може здійснюватись і зміна підрозділів, коли на лінію зіткнення з противником на місцях тих, що перегрупувались, виводяться нові підрозділи.

Розділ 3. НАСТУПАЛЬНИЙ БІЙ

3.1. Загальні положення

1. Наступальний бій – вид загальновійськового бою, який проводиться з метою розгрому (знищення) противника та оволодіння важливими районами (рубежами, об'єктами) місцевості.

Мета бою досягається вмілим застосуванням усіх наявних сил і засобів, швидким використанням результатів ударів авіації, вогню артилерії та інших засобів ураження, своєчасним нарощуванням зусиль, широким застосуванням охоплень, обходів і проведенням атак у фланг і тил противника, своєчасним і постійним уточненням (постановкою) завдань підрозділам та забезпеченням їх у ході бою, а також умілим використанням місцевості для здійснення маневру з метою швидкого виходу на фланги та в тил противнику, проведенням рішучих атак, розчленуванням його бойового порядку та розгрому по частинах.

Наступ повинен проводитися з повною напругою сил, у високому темпі, безупинно вдень і вночі, за будь-яких погодних умов, при тісній взаємодії підрозділів усіх родів військ, спеціальних військ та забезпечення.

2. Залежно від умов обстановки наступальний бій батальйону (роти) може розпочинатись після довготривалої або короткочасної оборони, в ході проведення (участі) контратаки, з вводом у бій для розвитку успіху і вестися на противника, який обороняється, наступає або відходить. Наступальний бій на противника, який наступає, здійснюється шляхом ведення зустрічного бою, а на противника, який відходить – переслідуванням.

3. В залежності від характеру оборони противника і ступеня його вогневого ураження перехід у наступ може здійснюватися з висуванням із глибини (з ходу) або з положення безпосереднього зіткнення з противником. Батальйон (рота) наступає з ходу на противника, який поспішно перейшов до оборони, а на противника, який займає підготовлену оборону – з положення безпосереднього зіткнення з ним.

Якщо противник мав достатньо часу для підготовки стійкої оборони, наступ, як правило, розпочинається її проривом, який полягає у взломі оборони противника на вузькій ділянці, утворенні пролому та подальшому розширенні його вбік флангів і в глибину. При наявності в обороні противника розривів, проміжків і відкритих флангів перехід у наступ може здійснюватись у всій смузі його оборони.

4. Механізований і танковий батальйони можуть наступати в складі бригади і діяти в її першому або другому ешелоні, складати ЗВРез або ПДРез, діяти в якості авангарду, передового (рейдового, обхідного або розвідувального) загону і морського десанту. Механізований батальйон, крім того, може діяти в якості ТакПД і складати основу штурмового загону.

Механізована і танкова роти можуть наступати в першому або другому ешелоні батальйону, складати його резерв, діяти в ГПЗ (БПЗ), в рейдовому, обхідному, розвідувальному загонах. Механізована рота, крім того, може діяти в якості ТакПД і складати основу штурмової групи.

Механізований (танковий) батальйон може додаватися поротно танковим (механізованим) батальйонам першого ешелону. Під час розвитку наступу в глибині вони можуть виконувати завдання в повному складі самостійно або у взаємодії з іншими батальйонами.

Механізована рота, як правило, додається повзводно танковим ротам.

Танкова рота, яка додана механізованому батальйону діє у повному складі або повзводно додається механізованим ротам.

5. Основні показники наступального бою батальйону (роти) обумовлюються бойовим завданням і обстановкою, що склалася, а також складом і станом підрозділів противника та характеризуються тривалістю виконання бойового завдання, глибиною бойового завдання, середнім темпом і фронтом наступу.

Тривалість виконання бойового завдання визначається глибиною бойового завдання і середнім темпом наступу.

Глибина бойового завдання залежить від бойових можливостей батальйону (роти) і визначається з розрахунку забезпечення розгрому підрозділів противника на фронті його наступу.

Батальйону першого ешелону, виходячи з його бойових можливостей у наступальному бою, вказуються: найближче завдання, подальше завдання і напрямок продовження наступу; роті першого ешелону – найближче завдання і напрямок продовження наступу.

Батальйону (роті) другого ешелону – найближче завдання і напрямок продовження наступу.

Найближче завдання батальйону першого ешелону полягає в розгромі противника в опорних пунктах роти першого ешелону на своєму фронті наступу та оволодінні ними.

Подальше завдання батальйону першого ешелону може полягати у розвитку наступу, розгромі противника у взаємодії із сусідами в глибині району оборони батальйону першого ешелону та оволодінні першою позицією або вигідним рубежем для подальших дій.

Напрямок продовження наступу батальйону першого ешелону визначається з таким розрахунком, щоб забезпечити виконання подальшого завдання бригади.

Найближче завдання роти першого ешелону полягає у розгромі противника в опорному пункті взводу роти першого ешелону і оволодінні ним.

Напрямок продовження наступу роти першого ешелону визначається з таким розрахунком, щоб забезпечити виконання найближчого завдання батальйону.

Найближче завдання батальйону другого ешелону під час введення його в бій може полягати в завершенні розгрому у взаємодії з батальйонами першого ешелону, бригадних резервів противника та оволодінні їх рубежем або іншим рубежем, який забезпечує успішне ведення подальших дій.

Найближче завдання роти другого ешелону під час введення її в бій може полягати в завершенні розгрому противника у взаємодії з ротами першого ешелону в опорних пунктах у глибині району оборони батальйону та оволодінні першою позицією противника.

Напрямок продовження наступу батальйону (роти) другого ешелону визначається з таким розрахунком, щоб забезпечити виконання подальшого завдання бригади (батальйону).

Середній темп наступу на середньо пересіченій місцевості на завчасно підготовлену та розвинену в інженерному відношенні оборону противника може становити **1-1,5 км/год**, а при наступі на невідготовленого до оборони противника – **1,5-2,5 км/год**.

Фронт наступу визначається з урахуванням бойового складу штатних і доданих підрозділів, їх можливостей та умов обстановки. Механізований (танковий) батальйон першого ешелону наступає на фронті **до 2 км**, механізована (танкова) рота – **до 1 км**. На ділянці прориву батальйон може наступати на фронті **до 1 км**, рота – **до 500 м**.

6. Атака – основний період наступального бою, який полягає у стрімкому просуванні підрозділів у бойовому порядку в поєднанні з вогнем усіх вогневих засобів на противника з метою його знищення.

Атака здійснюється механізованими і танковими підрозділами у тісній взаємодії з підрозділами інших родів військ і спеціальних військ. Використовуючи вогонь артилерії і удари авіації. Танкові підрозділи атакують противника у бойовій лінії і ведуть по ньому вогонь з ходу. Механізовані підрозділи атакують услід за танками на БМП (БТР) або у пішому порядку і знищують у першу чергу цілі, що заважають просуванню танків.

Атака на БМП (БТР) застосовується у випадку, коли оборона противника надійно подавлена і більша частина його протитанкових засобів знищена, а також при наступі на поспішно зайняту оборону. При цьому танки атакують противника безпосередньо за розривами снарядів своєї артилерії на відстані **200 м**, а механізовані підрозділи – за танками на відстані **100-200 м** від них. Безпечне віддалення від розривів снарядів своєї артилерії для механізованих підрозділів, які атакують у пішому порядку, рахується **400 м**; які атакують на БМП (БТР) – **300 м**; для танкових підрозділів – **200 м**.

Атака у пішому порядку застосовується при прориві підготовленої оборони противника, а також на місцевості, де просування бойових машин ускладнене. Особовий склад при цьому атакує противника за бойовою лінією танків на віддаленні, яке гарантує його безпеку від розривів снарядів своєї артилерії і підтримку танків вогнем стрілецької зброї.

БМП (БТР) у такому разі, використовуючи захисні властивості місцевості, пересуваються від рубежу до рубежу (від укриття до укриття) за своїми підрозділами на відстані, що забезпечує ефективну підтримку вогнем своєї зброї танків і піхоти. БМП, що мають стабілізатори озброєння, можуть атакувати безпосередньо в бойовій лінії підрозділів. У деяких випадках (в умовах бездоріжжя, глибокого сніжного покриву тощо) особовий склад на окремих ділянках може атакувати противника десантом на танках.

7. Напрямок зосередження основних зусиль вказується старшим командиром або визначається командиром батальйону (роти) на всю глибину бойового завдання або лише на глибину найближчого завдання. В ході ведення наступального бою він може змінюватись.

Основні зусилля зосереджуються в напрямку найбільш слабого місця в обороні противника, де можливе завдання удару у фланг і тил у поєднанні з наступом з фронту. Іноді удар доцільно завдавати з фронту з метою розчленування підрозділів противника і розгрому по частинах.

На напрямку зосередження основних зусиль застосовуються найбільш підготовлені й боєздатні підрозділи, використовується більша частина засобів вогневого ураження, створюється і постійно підтримується перевага у силах і засобах над противником.

8. Для ведення наступального бою штатні та додані сили і засоби батальйону (роти) будуються в бойовий порядок. Він повинен забезпечити: вигідні умови для зосередження і розгортання підрозділів, раптовість їх переходу в атаку; швидкий вихід у райони (на рубежі), оволодіння якими послаблює стійкість оборони противника; послідовний розгром його підрозділів; виконання бойового завдання в найкоротші терміни з найменшими втратами.

Бойовий порядок батальйону в наступальному бою складається з: першого ешелону; другого ешелону; мінометної батареї (доданих артилерійських підрозділів); підрозділів і вогневих засобів, які залишилися в безпосередньому підпорядкуванні командира батальйону. При побудові бойового порядку в один ешелон виділяється ЗВРез. Для забезпечення дій підрозділів у наступі в батальйоні може створюватися група розгородження.

Бойовий порядок роти може включати: перший ешелон; доданий артилерійський підрозділ; підрозділи і вогневі засоби, які залишилися в безпосередньому підпорядкуванні командира роти. В окремих випадках у бойовому порядку роти може виділятися ЗВРез і створюватися група розмінування.

Перший ешелон призначається для розгрому головних сил противника, виконання найближчого завдання і розвитку наступу. Він створюється найбільш сильним. Перший ешелон батальйону може складатися з двох-трьох рот, посилюватися артилерійськими, вогнеметними підрозділами, підрозділами інженерних військ і підтримуватися більшою частиною артилерії (вогневих засобів), які залишилися в безпосередньому підпорядкуванні командира батальйону. У ході ведення наступального бою в залежності від умов обстановки розташування рот (взводів) у бойовому порядку батальйону (роти) може бути в лінію, кутом вперед (назад), а при наявності відкритого флангу – уступом.

Другий ешелон батальйону призначається для нарощування зусиль і розвитку успіху першого ешелону, виконання сумісно з ним подальшого завдання і закріплення захоплених рубежів. Крім того, він може використовуватися для заміни підрозділів першого ешелону в разі втрати ними боєздатності, для знищення противника на флангах і в тилу першого ешелону, відбиття контратаки, а також вирішення інших завдань. У другий ешелон батальйону може призначатися до роти. До початку наступального бою він розташовується у вказаному районі, а у ході наступу пересувається на відстані **1,5-2 км** за підрозділами першого ешелону. Ввід у бій другого ешелону забезпечується силами і засобами батальйону, засоби посилення виділяються при введенні в бій.

Загальновійськовий резерв призначається для виконання завдань, що виникають у ході наступального бою раптово, а також деяких з тих, які покладаються на другий ешелон. До його складу в батальйоні може виділятися один-два посилені механізованих (танкових) взводи, а в окремих випадках і механізована (танкова) рота, в роті – до взвода.

Мінометна батарея є штатним підрозділом батальйону і призначена для знищення та подавлення вогневих засо-

бів і живої сили противника, його ПУ, руйнування фортифікаційних споруд, а також для освітлення, задимлення місцевості (цілей). Вона зазвичай залишається в безпосередньому підпорядкуванні командира батальйону і використовується на напрямку зосередження основних зусиль; в окремих випадках вона може додаватись роті, яка наступає на напрямку зосередження основних зусиль батальйону, або розподіляться повзводно механізованим ротам першого ешелону. При створенні в бойовому порядку батальйону окремої групи або загону мінометна батарея (окремі підрозділи з її складу) може додаватись йому.

Артилерійський підрозділ (доданий батальйону), призначений для знищення та подавлення ЗМУ, наземних елементів систем ВТЗ, його артилерійських та мінометних батарей, живої сили, вогневих засобів, резервів, ПУ, а також для руйнування фортифікаційних споруд. Він може побатарейно (повзводно) додаватись ротам першого ешелону або підтримувати їх.

Гранатометний підрозділ призначений для ураження живої сили і вогневих засобів противника. Він може бути в безпосередньому підпорядкуванні командира батальйону, додаватись ротам першого ешелону в повному складі або по відділеннях.

Протитанковий підрозділ (штатний або доданий батальйону) призначений для боротьби з танками та іншими броньованими машинами противника, прикриття висування та розгортання рот першого ешелону, введення в бій другого ешелону (ЗВРез) та відбиття контратак противника. Крім того, він може залучатись для знищення вогневих засобів у відкритих або закритих фортифікаційних спорудах, а в окремих випадках і бойових вертольотів, які діють на малих висотах. Протитанковий підрозділ, як правило, залишається в безпосередньому підпорядкуванні командира батальйону. У деяких випадках він може додаватись ротам першого ешелону.

Підрозділ протиповітряної оборони (штатний або доданий батальйону) призначений для знищення повітряного противника на гранично малих і малих висотах, а також може залучатись для боротьби з наземними (надводними) цілями противника. Його засоби розгортаються, насампе-

ред, для прикриття підрозділів, що діють на напрямку зосередження основних зусиль, артилерії, ксП і підрозділів тилового і технічного забезпечення як при підготовці до наступу, так і в ході ведення батальйоном (ротою) наступального бою.

Група розгородження (група розмінування) батальйону (роти) призначена для пророблення проходів у мінно-вибухових загородженнях і руйнуваннях на напрямках наступу, а також у мінних полях, встановлених засобами дистанційного мінування противника, перед підрозділами при їх висуванні і в ході наступу. При веденні наступу в глибині оборони противника вона застосовується для установки мінно-вибухових і невибухових загороджень на напрямках контратак противника, прикриття загородженнями відкритих флангів при введенні в бій другого ешелону батальйону та на захоплених рубежах, блокуванні районів висадки ТакПД і ДРС противника.

До складу групи розгородження батальйону включаться інженерні, а за необхідності й загальновійськові підрозділи. Група розмінування роти створюється з підготовлених для цього відділень (екіпажів), вона забезпечується комплектом розмінування і підривними зарядами.

При посиленні батальйону, який діє у відриві від головних сил, спеціально обладнаними вертольотами може створюватися загін загороджень на вертольотах для блокування мінно-вибуховими загородженнями угруповань противника у районах їх дій і на маршрутах висування.

При наявності відповідних сил і засобів на основі батальйону (роти) можуть створюватися БТГр (РТГр), маневрена група, ударно-вогнева група, винищувальний протидиверсійний загін (група), вертольотно-рейдова група.

Батальйонна (ротна) тактична група в наступальному бою призначена для прориву оборони противника, розгрому (знищення) підрозділів, що обороняються, захоплення важливих районів, рубежів і об'єктів; захоплення плацдарму при форсуванні водних перешкод, переслідування противника, що відходить; проведення обхідних, рейдових, штурмових, розвідувально-ударних дій. Вона створюється у складі механізованого (танкового) батальйо-

ну (роти), посиленого необхідними для виконання завдання підрозділами.

Маневрена група призначена для самостійного вирішення завдань, які раптово виникають. Вона створюється у складі механізованого (танкового) батальйону (роти), посиленого танковим (механізованим), вогнеметними, розвідувальними підрозділами.

Ударно-вогнева група призначена для дій у складі рейдових, обхідних, штурмових і блокуючих загонів, сторожових застав. Вона створюється у складі механізованої (танкової) роти, посиленої артилерійським, вогнеметним, протитанковим та розвідувальним підрозділами.

Винищувальний протидиверсійний загін (група) призначений для боротьби з аеромобільними, диверсійно-розвідувальними та терористичними групами противника при веденні протидиверсійної боротьби. Створюється у складі механізованої роти (взводу), посиленої підрозділами бойових (транспортно-бойових) вертольотів, вогнеметним, гранатометним, розвідувальним підрозділами та підрозділами НГ МВС.

Вертолітно-рейдова група призначена для боротьби з ТакПД, ДРГ, засідками противника та для дій у складі рейдових і обхідних загонів, бойового супроводження колон при здійсненні маршу. Може створюватися у складі механізованої роти (взводу), ланки бойових (транспортно-бойових) вертольотів, посиленої вогнеметним, гранатометним, розвідувальним підрозділами.

9. З метою забезпечення сприятливих умов для розгортання батальйону (роти) в бойовий порядок при переході в наступ створюється **система районів, рубежів, позицій**.

При переході в наступ **із положення безпосереднього зіткнення з противником** батальйону вказується вихідний район. Він призначений для зайняття підрозділами вихідного положення для наступу і повинен забезпечити їх приховане розміщення, найменшу уразливість від ударів усіх видів зброї противника і стійкість при відбиті атак, а також вигідні умови для переходу у наступ. Вихідний район для батальйону першого ешелону призначається у межах першої позиції, батальйону другого ешелону – у межах другої позиції.

У вихідному районі батальйону першого ешелону створюються вихідні позиції рот, вихідні позиції танків, що додаються механізованим ротам, вогневі позиції артилерійських підрозділів, вогневих засобів, виділених для стрільби прямою наводкою, зенітних засобів, райони підрозділів бойового, матеріально-технічного і медичного забезпечення.

У вихідному районі батальйону другого ешелону або ЗВРез підрозділи розташовуються розосереджено, як правило, у ротних колонах.

Вихідні позиції механізованих рот включають траншеї та прилеглі до них ходи сполучення, вогневі позиції БМП (БТР) і позиції вогневих засобів, які додані ротам. Механізовані роти першого ешелону батальйону розташовуються в першій траншеї, рота другого ешелону (резерв) батальйону займає вихідну позицію у другій та третій траншеях. БМП (БТР) у разі неможливості приховано зайняти вогневі позиції зі своєю ротою можуть розташовуватися разом із танковими підрозділами на вихідній або очікувальній позиції. З початком наступу вони висувуються до своїх рот слідом за танками.

Вихідні позиції танкових підрозділів можуть призначатися на відстані **2-4 км** від переднього краю оборони противника. З положення оборони танкові підрозділи можуть починати наступ безпосередньо з опорних пунктів, які вони займали.

Для танкового батальйону призначається *очікувальна позиція* на відстані **6-8 км** від переднього краю.

Вогневі позиції мінометної батареї розташовуються, як правило, за ротами першого ешелону на віддаленні **500-1000 м** від них. Доданий артилерійський дивізіон (батарея) розташовується на віддаленні **2-4 км** від переднього краю оборони противника.

Вогневі позиції гранатометного підрозділу обираються за ротами першого ешелону на віддаленні від них **до 300 м**, а протитанкового – **до 100 м**. Підрозділи, які додані роті першого ешелону можуть займати вогневі позиції в траншеї на одному з флангів роти.

Підрозділи ППО займають *стартові (вогневі) позиції* в районах розташування підрозділів, які прикриваються.

Автомобілі, що призначені для перевезення особового складу і запасів МтЗ, розташовуються в укритих місцях за вихідними позиціями механізованих (танкових) підрозділів.

Батальйон (рота) займає вихідне положення для наступу з положення безпосереднього зіткнення з противником після перегруповування або після зміни підрозділів, які обороняються.

Перехід у *наступ з ходу* здійснюється з висуванням із глибини з *вихідного району*, який призначається на відстані **20-40 км** від переднього краю оборони противника. Для організованого висування, розгортання у бойовий порядок і переходу в атаку батальйону (роті) призначаються маршрути висування, вихідний рубіж (пункт), рубіж (пункт) розгортання в ротні (взводні) колони і рубіж переходу в атаку, а для механізованих підрозділів під час атаки в пішому порядку, крім того, і рубіж спішування.

Рубіж розгортання у ротні колони призначається поза межами досяжності вогню прямою наводкою гармат, танків і ПТКР противника на відстані **4-6 км** від переднього краю його оборони.

Рубіж розгортання у взводні колони призначається, за можливості, за складками місцевості за **2-3 км** від переднього краю оборони противника.

Рубіж переходу в атаку вибирається так, щоб його віддалення забезпечувало механізованим і танковим підрозділам ведення дійсного вогню з основних видів зброї та безупинне досягнення переднього краю оборони противника на максимальній швидкості у встановлений час «**Ч**». Він може призначатися на віддаленні до **600 м** від переднього краю оборони противника, а іноді й більше.

Рубіж спішування призначається якнайближче до переднього краю оборони противника в місцях, укритих від вогню його кулеметів і протитанкових засобів ближнього бою. Іноді він може співпадати з рубежем переходу в атаку.

Для забезпечення безпеки механізованих і танкових підрозділів їх дії узгоджуються з артилерійськими підрозділами, які ведуть вогонь із закритих вогневих позицій, та призначається *рубіж безпечної віддалення від розривів своїх снарядів і мін*. Безпечне віддалення для механізова-

них підрозділів, які атакують у пішому порядку, рахується **400 м**; які атакують на БМП (БТР) – **300 м**; для танкових підрозділів – **200 м**.

Для механізованих підрозділів, які діють у пішому порядку, на відстані **2-4 км** від переднього краю оборони противника в місцях, що забезпечують приховану і швидку посадку, може призначатися *рубіж посадки десантом на танки*.

Для оснащення танків мінними тралами перед рубежем розгортання в ротні колони призначається *район навішування мінних тралів на танки*.

10. Система вогню в наступальному бою батальйону (роти) включає: вогонь штатної і доданої артилерії із закритих вогневих позицій за періодами вогневого ураження; вогонь гармат, танків, БМП, інших вогневих засобів, що виділені для стрільби прямою наводкою; вогонь танків, БМП, протитанкових засобів, гранатометів і стрілецької зброї за етапами наступального бою; маневр вогнем усіх вогневих засобів у ході виконання підрозділами бойових завдань.

Основу вогню батальйону складає вогонь механізованих (танкових) рот, штатної і доданої артилерії, гранатометного і протитанкового підрозділів. Основу вогню роти складає вогонь механізованих (танкових) взводів і доданих роті вогневих засобів.

ВУП в наступальному бою поділяється на загальне та безпосереднє. Воно організовується і проводиться на глибину бойового завдання батальйону (роти) у всій смузі наступу, а також за напрямками при виконанні окремих тактичних завдань.

При участі в *загальному вогневому ураженні противника* артилерійські підрозділи (вогневі засоби) батальйону (роти) можуть залучатись до вогневих завдань, які виконуються за планом старшого командира, а також для ураження найважливіших цілей (об'єктів) противника з їх виявленням.

Під час *безпосереднього вогневого ураження противника* вогневі завдання виконуються в інтересах загальновійськових підрозділів під час вирішення ними тактичних завдань за періодами – вогнева підготовка атаки та вогнева підтримка військ, що наступають.

Вогнева підготовка атаки проводиться з метою завоювання вогневої переваги над противником, завдання ураження його головним силам, прикриття розгортання в бойовий порядок підрозділів першого ешелону і забезпечення своєчасного переходу їх в атаку з мінімальними втратами від вогню противника. Вона починається у визначений час і проводиться до виходу механізованих (танкових) підрозділів на рубіж переходу в атаку. Вогнева підготовка атаки проводиться на всю глибину бойового порядку противника, який протистоїть.

В окремих випадках при організації ВУП може виділятися період *вогневого забезпечення висування і розгортання (перегрупування або зміни) військ*.

Вогнева підтримка військ, що наступають, проводиться з метою забезпечення атаки підрозділів у високих темпах, підтримання вогневої переваги над противником, ускладнення відновлення його порушеної системи вогню і управління та протидії маневру резервами. Вона починається за командою (сигналом) старшого командира із закінченням артилерійської підготовки атаки і продовжується до завершення виконання бойового завдання або початку виконання наступного тактичного завдання в глибині оборони противника. В ході вогневої підтримки військ, що наступають, вогонь по підрозділах противника на оборонних позиціях, його вогневих засобах, резервах й інших важливих цілях ведеться безперервно.

При виконанні окремих тактичних завдань, таких як введення у бій другого ешелону, зазвичай організовується вогнева підготовка виконання визначеного завдання і його вогнева підтримка. Під час закріплення на досягнутому рубежі та відбиття контратаки противника вогневе ураження здійснюється відповідно до порядку його ведення в оборонному бою.

До ВУП в наступальному бою в батальйоні (роті) залучаються штатні і додані артилерійські підрозділи, гранатометний і протитанковий підрозділи, танки, БМП (БТР) підрозділів та інші вогневі засоби.

11. Для управління діями підрозділів батальйону (роти) в наступальному бою розгортаються кСП, які при зайнятті вихідного положення для наступу розташовуються на

напрямку зосередження основних зусиль за підрозділами першого ешелону на відстані: в батальйоні – до 400 м, в роті – до 200 м.

Під час переходу в наступ з ходу управління підрозділами в ході їх висування, розгортання і переходу в атаку командир батальйону (роти) здійснює з ксП, який розгортається завчасно до початку вогневої підготовки атаки в опорному пункті підрозділу, який обороняється попереду. За відсутності умов ксП висувається у голові колони основних сил батальйону (роти).

У ході бою ксП батальйону (роти) пересувається за ротами (взводами) першого ешелону на відстані, яка забезпечує найкраще спостереження за противником і управління діями підрозділів.

3.2. Підготовка наступального бою

12. Підготовка наступального бою починається з отриманням завдання на наступ та включає: організацію бою, підготовку батальйону (роти) до бою; підготовку вихідного району (позиції) і зайняття вихідного положення для наступу; практичну роботу командира батальйону (роти) у підпорядкованих підрозділах та інші заходи.

13. Послідовність і зміст роботи командира батальйону (роти) з організації наступального бою залежить від способу переходу в наступ.

В умовах безпосереднього зіткнення з противником більшість роботи (визначення замислу і завершення формулювання рішення, рекогносцировка, постановка бойових завдань підрозділам, організація взаємодії, управління та всебічного забезпечення наступального бою), як правило, проводиться на місцевості. Із зайняттям підрозділами вихідного положення для наступу командир батальйону (роти) організовує спостереження і охорону, уточнює завдання щодо відбиття можливої атаки противника і ударів його авіації, заборони ведення ним повітряної розвідки, дає вказівки з інженерного дообладнання вихідного району (позиції).

При наступі з ходу з висуванням із глибини командир батальйону (роти) визначає замисел і завершує формулювання рішення по карті у вихідному районі. Доведення

завдань підрозділам, організація взаємодії, управління та всебічного забезпечення бою проводиться по карті або на макеті місцевості з подальшим уточненням у ході рекогносцировки або під час висування на рубіж переходу в атаку і з початком атаки.

14. У ході організації наступального бою у замислі командир батальйону (роти) визначає: напрямок зосередження основних зусиль; спосіб переходу в наступ; способи розгрому противника (якого противника, де, у якій послідовності і як розгромити з визначенням порядку його вогневого ураження і заходів щодо введення в оману); бойовий порядок, а також систему районів, позицій, маршрутів висування, рубежів розгортання (в залежності від умов переходу в наступ).

При визначенні способів розгрому противника командир встановлює порядок його знищення при виконанні найближчого і подальшого завдання; організовує ВУП, у ході якого уточнює порядок залучення штатних і доданих артилерійських підрозділів (вогневих засобів) батальйону (роти) до виконання завдань за планом старшого командира; об'єкти і цілі, на ураженні яких зосереджуються основні зусилля за етапами наступального бою; порядок ведення вогню за періодами ВУП; розподіл вогневих завдань між підрозділами (засобами ураження), виділення вогневих засобів для ведення вогню прямою наводкою.

15. У ході завершення формулювання рішення при визначенні завдань підрозділам та елементам бойового порядку командир батальйону (роти) визначає їх склад, сили і засоби посилення; місце в бойовому порядку і тактичні завдання, які вони вирішують; вихідні позиції, напрямок наступу, завдання щодо знищення противника і захоплення рубежів (об'єктів); для підрозділів другого ешелону (ЗВРез) – напрямок (маршрут) переміщення у ході бою, можливі рубежі введення в бій і завдання.

В основних питаннях взаємодії командир визначає за етапами наступального бою тактичні завдання, напрямки і рубежі, за якими організовується взаємодія між підрозділами батальйону (роти), сусідами, силами і засобами старшого командира.

В основних питаннях організації управління командир визначає загальний порядок здійснення управління підрозділами батальйону (роти) під час підготовки та в ході ведення наступального бою, місце ксП при зайнятті вихідного положення для наступу, порядок його переміщення під час висування до рубежу переходу в атаку і в ході бою.

В основних питаннях всебічного забезпечення командир визначає на яких заходах бойового, матеріально-технічного, морально-психологічного та медичного забезпечення зосередити основні зусилля під час підготовки та в ході ведення наступального бою.

16. Під час проведення рекогносцировки командир батальйону (роти) вказує (призначає) орієнтири та уточнює:

передній край оборони противника, підступи до нього, наявність і характер загороджень і перешкод, опорні пункти і місця розташування вогневих засобів противника, особливо протитанкових, можливі рубежі і напрямки проведення контратак та можливих ударів його бойових вертольотів, наявність відкритих флангів і проміжків, сильні і слабкі місця в обороні противника, а також можливий характер його дій;

фронт і напрямок наступу, напрямок зосередження основних зусиль, (ділянку прориву у разі її призначення), бойові завдання ротам (взводам), іншим штатним і доданим підрозділам, елементам бойового порядку;

вогневі позиції штатної і доданої артилерії та вогневих засобів, які виділені для стрільби прямою наводкою, ділянки зосередженого і рубежі загороджувального вогню артилерії та цілі (об'єкти) противника, що підлягають вогнево-му ураженню;

вогневі (стартові) позиції підрозділу ППО, напрямки і сектори, на яких зосередити основні зусилля при критичній підрозділів від ударів з повітря;

місця пророблення проходів у загородженнях і переходів через перешкоди, а також пропуску танків через бойові порядки підрозділів, які обороняються попереду;

завдання, які виконуються силами і засобами старшого командира в інтересах батальйону (роти) на напрямку його наступу, а також завдання сусідів і розмежувальні лінії з ними;

місце розгортання і напрямок переміщення ксП.

Під час наступу з положення безпосереднього зіткнення з противником також уточнюються вихідні позиції рот (взводів) для наступу, а при наступі з ходу з висуванням з глибини – рубежі переходу в атаку, спішування і безпечного віддалення від розривів своїх снарядів і мін. Маршрути висування і рубежі розгортання підрозділів уточнюються при слідуванні на рекогносцировку.

Командир батальйону, крім того, уточнює місця розгортання і напрямки переміщення підрозділів матеріально-технічного і медичного забезпечення.

17. Під час постановки бойових завдань командир батальйону (роти) у бойовому наказі вказує:

роті (взводу) першого ешелону – засоби посилення; напрямок наступу, завдання щодо знищення противника, напрямок зосередження основних зусиль, найближче завдання (об'єкт атаки), напрямок продовження наступу; вихідну позицію та час її зайняття, порядок перегрупування (зміни); завдання, які виконуються силами і засобами старшого командира на напрямку наступу роти (взводу); завдання сусідів, розмежувальні лінії з ними; хто підтримує; місце і час розгортання ксП, напрямок його переміщення;

роті другого ешелону – засоби посилення, вихідну позицію та час її зайняття, напрямок і порядок переміщення у ході наступу; можливі рубежі введення в бій, завдання щодо знищення противника; найближче завдання, напрямок продовження наступу; завдання, які виконуються підрозділами, що діють попереду; хто підтримує під час введення в бій; місце і порядок переміщення ксП;

загальновійськовому резерву – склад; вихідну позицію, напрямок і порядок переміщення в ході наступу; завдання, до виконання яких бути готовим;

мінометній батареї батальйону (доданому артилерійському підрозділу) – вогневі завдання (цілі для ураження) в період вогневої підготовки атаки та в період вогневої підтримки наступу; які підрозділи підтримувати, завдання щодо забезпечення введення в бій другого ешелону та відбиття контратак противника; райони вогневих позицій, порядок їх зайняття і час готовності до відкриття вогню; порядок переміщення в ході наступу;

вогневим засобам, які виділяються для стрільби прямою наводкою – цілі для ураження в період вогневої підготовки атаки; вогневі позиції та час їх зайняття, порядок дій після виконання завдання;

гранатометному підрозділу – місце в бойовому порядку; цілі для ураження в період вогневої підготовки атаки; вогневу позицію (рубіж), час і порядок її зайняття; напрямок і порядок переміщення в ході бою; можливі рубежі розгортання; завдання щодо забезпечення введення в бій другого ешелону, прикриття флангів, відбиття контратак піхоти противника;

протитанковому підрозділу – місце в бойовому порядку; цілі для ураження в період вогневої підготовки атаки; вогневу позицію (рубіж), час і порядок її зайняття; напрямок і порядок переміщення в ході бою, можливі рубежі розгортання; завдання, до виконання яких бути готовим;

підрозділу протиповітряної оборони – місце в бойовому порядку; сектори розвідки і ведення вогню; завдання з прикриття підрозділів від ударів з повітря у вихідному положенні, під час переходу в атаку і в ході бою; напрямок і порядок переміщення, час і ступені готовності;

групі розгородження (групі розмінування) – місця і час пророблення проходів у загородженнях та влаштування переходів через перешкоди перед переднім краєм оборони противника; напрямок переміщення в ході наступу; порядок пророблення проходів у загородженнях противника в глибині його оборони.

Іншим елементам бойового порядку – склад; вихідну позицію, напрямок і порядок переміщення в ході наступу; завдання, до виконання яких бути готовим.

При переході в наступ з ходу з висуванням із глибини командир батальйону (роті), крім того, вказує підрозділам маршрут висування, вихідний рубіж (пункт) і час його проходження, рубежі розгортання і переходу в атаку та час виходу на них, а також рубіж спішування і безпечного віддалення від розривів своїх снарядів і мін.

18. При організації взаємодії в наступальному бою командир батальйону (роті) зобов'язаний узгодити:

дії підрозділів батальйону (роті) з артилерійськими підрозділами і військами, що діють попереду, під час зайнят-

тя вихідного положення (перегрупування або зміни) у разі проведення противником контрпідготовки або при переході його в наступ;

дії підрозділів батальйону (роти) з підрозділами комендантської служби, ППО, інженерних військ під час висування із глибини до рубежу переходу в атаку, при завданні противником ударів авіацією і ВТЗ, дистанційному мінуванні на маршрутах висування і рубежах розгортання;

дії механізованих і танкових підрозділів з підрозділами артилерії, інженерних військ і засобами, які виділені для стрільби прямою наводкою, в період вогневої підготовки атаки, пророблення проходів у загородженнях перед переднім краєм оборони противника, оснащення танків катковими мінними трапами;

дії механізованих і танкових підрозділів під час пропуску танків через бойові порядки своїх підрозділів і проходженні танками вихідного положення механізованих підрозділів, при посадці особового складу механізованих підрозділів десантом на танки;

дії підрозділів першого ешелону з артилерійськими підрозділами, підрозділами ППО при переході в атаку, подоланні загороджень і перешкод, спішуванні особового складу механізованих підрозділів, атаці переднього краю оборони противника, захопленні його першої траншеї і знищенні в опорних пунктах першого ешелону;

дії механізованих і танкових підрозділів з протитанковим і гранатометним підрозділами, підрозділами артилерії та ППО при закріпленні на досягнутому рубежі, відбитті контратаки противника;

дії підрозділів першого і другого ешелону з протитанковим і гранатометним підрозділами, підрозділами артилерії та інженерних військ при введенні в бій другого ешелону, нарощуванні зусиль для розгрому противника в глибині його оборони, а також подоланні загороджень, у тому числі встановлених засобами дистанційного мінування.

При веденні наступального бою в напрямку дій ТакПД або ТакМД командир батальйону (роти) повинен додатково узгодити дії підрозділів першого ешелону і артилерійських підрозділів при виході до району бойових дій десанту, вка-

зати порядок з'єднання з ним, сигнали взаємного розпізнавання і радіодані для зв'язку.

Крім того, командир доводить єдині сигнали бойового управління, оповіщення і взаємодії, способи розпізнавання своєї авіації і порядок позначення свого положення.

Під час організації взаємодії можуть узгоджуватися й інші питання. Найбільш повно вона організовується на глибину найближчого завдання.

19. У вказівках з організації управління він визначає: завдання і порядок роботи органу управління; місця і терміни розгортання кСП штатних і доданих підрозділів у вихідному районі, ступінь їх інженерного обладнання, порядок охорони, оборони та прикриття від повітряного противника, порядок переміщення в ході наступу; завдання щодо забезпечення зв'язку, режим роботи радіозасобів, способи і терміни надання донесень і порядок обміну інформацією між взаємодіючими підрозділами.

Крім того, командир батальйону (роти) визначає заходи для забезпечення безперервності і стійкості управління та встановлює порядок його відновлення у разі виходу з ладу кСП.

20. Роботу щодо всебічного забезпечення наступального бою командир батальйону (роти) спрямовує на виключення раптового нападу противника і зменшення ефективності його ударів, підтримання боєздатності підрозділів, створення сприятливих умов для організованої підготовки їх до бою та успішне його ведення. При організації всебічного забезпечення він уточнює завдання з бойового, матеріально-технічного, морально-психологічного та медичного забезпечення; визначає сили і засоби для їх виконання, порядок їх підготовки та залучення до виконання визначених завдань.

Особлива увага приділяється веденню розвідки противника, встановленню характеру його дій і виявленню вогневих засобів; охороні підрозділів під час зайняття ними вихідного положення для наступу; виконанню заходів маскування та захисту від ЗМУ і ВТЗ; інженерному обладнанню вихідних позицій, маршрутів висування, рубежів розгортання; створенню запасів ракет і боєприпасів та інших МтЗ; підготовці ОВТ до бойового застосування, ре-

монту пошкоджених зразків; організації харчування особового складу, надання медичної допомоги пораненим і хворим, їх евакуації; проведенню занять з особовим складом, бойового інформування, протидії інформаційно-психологічному впливу противника.

21. Під час детальної розробки порядку дій і оформлення документів у батальйоні (роті) готується розрахунок часу на підготовку до наступального бою, проводяться розрахунки на висування і розгортання підрозділів, введення в бій другого ешелону та інші необхідні тактичні розрахунки; оформлюється і ведеться робоча карта командира батальйону (роти); відпрацьовуються бойовий наказ, бойові (попередні бойові) розпорядження підрозділам, донесення про бойовий і чисельний склад. У батальйоні, крім того, відпрацьовуються донесення з тилового і технічного забезпечення і про дози радіаційного опромінення особового складу та оформляються заявки на МтЗ підрозділів.

В батальйоні крім того може розроблятися планова таблиця взаємодії.

22. Підготовка батальйону (роти) до бою починається після визначення командиром першочергових заходів, які необхідно провести, і віддання вказівок щодо підготовки. Вона полягає у доукомплектуванні підрозділів особовим складом, ОВТ, поповненні запасів МтЗ, підготовці командирів підрозділів та особового складу до виконання бойового завдання, а ОВТ до бойового застосування.

При наявності часу з підрозділами проводяться тренування, стрільби, тактичні навчання відповідно до характеру дій у наступальному бою.

23. Підготовка вихідного району (позиції) для наступу включає: обладнання вихідних позицій механізованих і танкових підрозділів (дообладнання позицій підрозділів, що змінюються), вогневих позицій засобів ураження (у тому числі тих, які виділені для стрільби прямою наводкою), вогневих (стартових) позицій засобів ППО; підготовку місць розгортання ксП, районів розташування підрозділів матеріально-технічного і медичного забезпечення; влаштування інженерних загороджень на напрямках можливих ударів противника; підготовку маршрутів висування

та рубежів розгортання; проведення заходів щодо маскування і захисту від ЗМУ і ВТЗ.

24. Практичну роботу у підпорядкованих підрозділах командир батальйону (роти) проводить після завершення виконання основних заходів з організації наступу. До початку наступу він перевіряє готовність батальйону (роти) до ведення наступального бою, надає допомогу у вирішенні складних питань і організовує усунення виявлених недоліків.

У встановлений час командир батальйону (роти) доповідає старшому командирі про готовність до наступу.

25. При зайнятті вихідного положення для наступу підрозділи займають визначені їм вихідні позиції (райони), створюють бойовий (похідний) порядок, систему вогню, здійснюють інженерне обладнання вихідних позицій (маршрутів висунання, рубежів розгортання) і завершують підготовку до ведення наступального бою.

Вихідне положення для наступу з положення безпосереднього зіткнення з противником займається після необхідного перегрупування або зміни підрозділів, які обороняються.

Перегрупування батальйону (роти) здійснюється у відповідності до рішення командира на наступ, а його організація є складовою частиною організації наступального бою. Всі необхідні питання щодо перегрупування вирішуються командиром під час проведення рекогносцировки, а порядок його проведення вказується підлеглим командирам при організації взаємодії.

Підрозділи перегруповуються приховано, як правило, вночі або за інших умов обмеженої видимості з виконанням заходів введення противника в оману під виглядом посилення оборони.

Механізовані підрозділи виходять на вихідні позиції в ніч перед наступом. У цей же час займає підготовлені вогневі позиції артилерія. Вогневі засоби, що виділені для ведення стрільби прямою наводкою, розташовуються в обладнаних завчасно укриттях, а з початком вогневої підготовки атаки займають вогневі позиції і ведуть вогонь по призначених цілях.

Танки, БМП та інші вогневі засоби, які розташовуються в опорних пунктах взводів першого ешелону в смузі май-

бутнього наступу, як правило, залишаються на місці на попередніх вогневих позиціях, а з початком вогневої підготовки атаки використовуються для ведення стрільби прямою наводкою.

Для досягнення прихованості незначного по фронту перегрупування механізованих підрозділів першого ешелону їх БМП (БТР) залишаються в попередніх опорних пунктах, а висування до своїх підрозділів здійснюють під час вогневої підготовки атаки.

Танкові підрозділи, які додані механізованому батальйону (роті) зазвичай займають очікувальні позиції в глибині оборони.

Підрозділи, які займають оборону в другому ешелоні на напрямку свого наступу, переходять у наступ з висуванням із зайнятих ними районів.

Під час проведення перегрупування підрозділи повинні бути готові до знищення розвідки і відбиття атак противника.

3.3. Ведення наступального бою

26. Наступальний бій починається у встановлений час за сигналом старшого командира проведенням вогневої підготовки атаки, в ході якої артилерія, авіація та підрозділи, що перебувають у безпосередньому зіткненні з противником, знищують елементи систем ЗМУ і ВТЗ, артилерію, живу силу і вогневі засоби противника в опорних пунктах і поза ними, а також його ПУ та інші важливі об'єкти.

Вогневі засоби батальйону (роти), які не залучаються до виконання вогневих завдань за планом старшого командира, знищують на передньому краї і в найближчій глибині оборони противника виявлені цілі, перш за все, броньовані і протитанкові.

Пророблення проходів у своїх мінних полях здійснюється до початку наступу. За сприятливих умов обстановки свої мінні поля на напрямку атаки демонтуються повністю. Проходи в мінних полях противника перед його переднім краєм пророблюються вибуховим способом і за допомогою мінних тралів у ході вогневої підготовки атаки, а також інженерно-саперними підрозділами в ніч перед наступом.

Танки, призначені для оснащення катковими мінними тралами, виводяться до зазначених місць (районів навішування мінних тралів) у встановленому командиром порядку.

Командир батальйону (роти) спостерігає за результатами вогню, уточнює (ставить) завдання підрозділам і вогневим засобам на знищення вцілілих (знову виявлених) цілей противника, контролює своєчасність пророблення проходів у інженерних загородженнях, висування доданих (взаємодіючих) танків і доповідає старшому командирі про готовність батальйону (роти) до атаки.

27. Під час переходу в наступ з ходу з висуванням із глибини батальйон (рота) у встановлений час або за командою (сигналом) старшого командира починає висування до рубежу переходу в атаку і здійснює його згідно з проведеними розрахунками. З метою швидкого розгортання в передбойовий і бойовий порядки підрозділи висуваються разом із засобами посилення. Із зазначених рубежів (пунктів) вони розгортаються в ротні (взводні) колони, а з виходом до рубежу переходу в атаку – у бойовий порядок.

Вогневі засоби, що виділені для стрільби прямою наводкою, висуваються і займають підготовлені вогневі позиції у ніч перед наступом, а якщо це неможливо – з початком вогневої підготовки атаки.

Гранатометний і протитанковий підрозділи, якщо вони не залучалися до участі у вогневій підготовці атаки, а також другий ешелон (резерв) батальйону висуваються за ротами першого ешелону.

Підрозділ ППО, який здійснює прикриття батальйону (роти), висувається розосереджено по колоні і вогнем з ходу або з коротких зупинок відбиває удари засобів повітряного нападу противника.

Розвідувальні органи, якщо вони не були висунуті для розвідки противника заздалегідь, висуваються попереду колони батальйону (роти). З виходом на передній край своїх підрозділів вони здійснюють розвідку противника на передньому краї в готовності до ведення розвідки в ході наступального бою.

Під час висування до рубежу переходу в атаку всі підрозділи повинні суворо дотримуватися встановлених командиром заходів маскування і захисту від ВТЗ.

У разі завдання противником масованих вогневих ударів під час висування до рубежу переходу в атаку підрозділи, які зберегли боєздатність, швидко виходять з району ураження і продовжують виконувати поставлені завдання. Для заміни підрозділів, що втратили боєздатність, командир батальйону використовує другий ешелон (резерв).

Мінні поля, встановлені засобами дистанційного мінування противника, у період висування долаються проходами, проробленими загонами забезпечення руху старшого командира або групою розгородження (розмінування) батальйону (роти).

У разі застосування противником запальнової зброї підрозділи швидко виходять з району пожежі, гасять осередки вогню на техніці та озброєнні і продовжують виконувати поставлені завдання.

28. Під час переходу в наступ із положення безпосереднього зіткнення з противником танкові підрозділи, які призначені для дій у першому ешелоні займають очікувальну позицію, а також танки, що додані механізованим підрозділам і займають вихідну позицію, починають висування за встановленою командою (сигналом) з урахуванням їх віддалення від рубежу переходу в атаку. За танками до своїх підрозділів висуваються БМП (БТР), які розташовувались разом з ними. При наближенні до рубежу переходу в атаку танкові підрозділи розгортаються у взводні колони, а потім у бойовий порядок і, продовжуючи рух з максимальною швидкістю, переходять в атаку, ведучи вогонь по противнику з ходу. Танки, які залучалися для стрільби прямою наводкою, займають місця в бойовому порядку своїх підрозділів і атакують разом з ними.

При атаці механізованих підрозділів у пішому порядку з підходом танків до вихідних позицій рота першого ешелону особовий склад готується до атаки, а після проходження танками вихідних позицій – залишає траншеї (окопи) і атакує противника вслід за танками. БМП (БТР), маневруючи від рубежу до рубежу (від укриття до укриття), діють за своїми підрозділами на відстані, яка забезпечує надійну підтримку їх вогнем своєї зброї.

У разі атаки механізованих підрозділів на БМП (БТР) посадка в них особового складу здійснюється під час вог-

невої підготовки атаки. При цьому БМП (БТР) за командою (сигналом) командира батальйону (роти) приховано підходять до своїх підрозділів і, використовуючи складки місцевості, роблять зупинку для посадки особового складу. Особовий склад швидко здійснює посадку на машини і готується до ведення вогню. БМП (БТР) слідом за танками переходять в атаку, ведучи вогонь по противнику з усіх засобів.

29. Атака починається з виходом танкових і механізованих підрозділів на рубіж переходу в атаку. З цього рубежу танкові і механізовані підрозділи, взаємно підтримуючи один одного вогнем, атакують противника і стрімко просуваються до переднього краю його оборони.

З переходом танкових і механізованих підрозділів в атаку за командою (сигналом) старшого командира починається вогнева підтримка військ, що наступають, у ході якої штатна і додана артилерія безперервно веде вогонь по противнику, що перешкоджає наступу. Гармати, що виділені для стрільби прямою наводкою, гранатомети і протитанкові засоби продовжують знищувати вцілілі й знову виявлені цілі противника вогнем у проміжках між атакуючими підрозділами та із-за їх флангів. У ході вогневої підтримки військ, що наступають, команди на виклик, перенесення і припинення вогню подає командир батальйону (роти).

Танки і БМП долають мінні поля противника, як правило, самостійно за допомогою мінних тралів, а ті що їх не мають проробленими проходами. Особовий склад механізованих підрозділів під час атаки у пішому порядку долає мінні поля за танками по їх коліях і проробленими проходами. БМП (БТР), які не обладнані мінними тралами, подолавши мінні поля проходами доганяють свої підрозділи і вогнем своєї зброї підтримують їх атаку. Подолання мінних полів перед переднім краєм оборони противника здійснюється під прикриттям вогню артилерії, а також протитанкового і гранатометного підрозділів.

З підходом танкових і механізованих підрозділів до рубежу безпечного віддалення від розривів своїх снарядів і мін артилерія переносить вогонь углиб оборони противника.

30. Під час наступу з призначенням ділянки прориву танкові і механізовані підрозділи у точно встановлений час

«Ч» стрімко вриваються на передній край оборони противника, знищують його живу силу і вогневі засоби, здійснюють прорив оборони, оволодівають опорними пунктами взводів і безупинно просуваються вперед.

Гранатометний підрозділ батальйону діє за бойовими порядками рот першого ешелону на віддаленні **до 300 м**, у проміжках між ними або на одному з флангів батальйону. За потреби він може висуватися безпосередньо в бойових порядках механізованих підрозділів, що атакують. Гранатомети, що встановлені на БМП (БТР), діють безпосередньо в бойових порядках механізованих підрозділів.

Протитанковий підрозділ батальйону переміщується за однією з рот першого ешелону в готовності до відбиття контратак танків противника і вирішення інших завдань, які визначені командиром батальйону.

Протитанкові засоби роти наступають у бойових порядках механізованих взводів, у проміжках між ними або на одному з флангів роти і з послідовно зайнятих вогневих позицій знищують танки та інші броньовані машини противника, які перешкоджають наступу роти.

Підрозділ ППО прикриває роти, які діють на напрямку зосередження основних зусиль, переміщаючись позаду їх бойової лінії на віддаленні **200-400 м**.

Група розгородження батальйону (група розмінування роти) висувається за підрозділами першого ешелону в готовності до пророблення проходів у мінних полях противника, загородженнях і перешкодах.

З початком наступу командир батальйону (роти): спостерігає за результатами ВУП, здійснює оцінку обстановки і прогнозує її розвиток; управляє вогнем і діями підрозділів, забезпечує організований і своєчасний вступ їх у бій і виконання ними бойового завдання; визначає і здійснює заходи щодо нарощування зусиль першого ешелону, за необхідності уточнює завдання підрозділам; підтримує (при порушенні – відновлює) взаємодію, управління і всебічне забезпечення наступального бою.

З оволодінням опорними пунктами взводів першого ешелону противника командир батальйону, з дозволу старшого командира, переміщує на нове місце свій ксП і організовує зміну вогневих позицій артилерії.

Переміщення штатної і доданої артилерії здійснюється за командою (сигналом) командира батальйону. Дивізіон, доданий батальйону зазвичай починає зміну вогневих позицій після оволодіння підрозділами, що наступають, опорними пунктами взводів на передньому краї оборони противника, а дивізіон, що підтримує батальйон, – після оволодіння опорними пунктами рот першого ешелону противника.

31. Батальйон (рота), який діє поза ділянкою прориву, вогнем усіх засобів перешкоджає противнику зняття з позицій і перекидання сил і засобів на ділянку прориву. З досягненням необхідного ступеня ВУП, при виявленні зняття ним частини сил або відходу із зайнятих позицій, батальйон (рота) при підтримці вогнем артилерії атакує противника на напрямках, які примикають до ділянки прориву, широко застосовуючи маневр підрозділами і вогнем, знищує його в опорних пунктах і у взаємодії з підрозділами, що діють на ділянці прориву, розвиває наступ углиб.

У разі завзятого утримання противником переднього краю оборони і неможливості виконати завдання підрозділами першого ешелону, другий ешелон (ЗВРез) батальйону здійснює маневр і вводиться в бій на ділянці прориву, атакує у фланг і тил противника та разом з підрозділами першого ешелону завершує його знищення, розширює ділянку прориву і розвиває наступ углиб.

32. Під час наступу в усій смузі оборони противника без призначення ділянки прориву батальйон (рота), використовуючи результати ВУП, прикриваючи свої фланги, основними силами атакою з ходу долає його оборону на передньому краї, виходить йому в тил і безупинно просувається в глибину. Противник, який чинить опір, блокується і знищується другим ешелonom (резервом) або виділеними підрозділами.

У разі, коли проникнути в глибину оборони противника з ходу не вдалося, батальйон (рота) завдає йому вогневого ураження, виділеними підрозділами виходить у фланг і тил противнику через проміжки і розриви в обороні та спільною атакою всіх підрозділів з фронту, флангів і тилу завершує його розгром та розвиває наступ углиб.

33. При спробі противника зупинити наступ і відновити втрачене положення шляхом проведення контратаки, батальйон (рота) знищує його стрімкою атакою з ходу та продовжує наступ у вказаному напрямку. Відбиття контратаки переважаючих сил противника здійснюється підрозділами першого ешелону, протитанковим і гранатометним підрозділами з вигідного рубежу з місця або частиною сил вогнем з місця з одночасним виходом і ударом основних сил у фланг і тил противника, що контратакує.

Танки і БМП (БТР) займають вогневі позиції за найближчими укриттями, особовий склад механізованих підрозділів спішується і займає позиції, які забезпечують вигідні умови для ведення вогню і взаємодії з танками. Протитанковий підрозділ розгортається на вигідному рубежі танконебезпечного напрямку в проміжках або на флангах механізованих рот (взводів). Гранатометний підрозділ займає вогневі позиції у бойових порядках механізованих рот на напрямку дій найбільшої кількості піхоти противника.

Мінометна (артилерійська) батарея займає вогневі позиції якнайближче до рот першого ешелону і знищує цілі, вказані командиром батальйону. Частина доданої артилерії може залучатись для знищення танків та інших броньованих машин противника вогнем прямою наводкою.

Батальйон (рота) починає уражати противника зосередженим вогнем підрозділів з усіх вогневих засобів на граничній дальності. З наближенням противника сила та інтенсивність вогню зростають і доводяться до найвищої напруги.

Після відбиття контратаки противника, батальйон (рота) самостійно або у взаємодії із сусідніми підрозділами рішучою атакою завершує його знищення і продовжує виконувати поставлене завдання.

34. Для нарощування зусиль або заміни підрозділів, що втратили боєздатність, командир батальйону вводить у бій другий ешелон (ЗВРез). Про прийняття рішення на введення в бій другого ешелону (резерву) командир батальйону доповідає старшому командирі, інформує сусідів та уточнює з ними порядок взаємодії.

Другий ешелон (ЗВРез) батальйону переміщується приховано на відстані **1,5-2 км** від підрозділів першого еше-

лону в готовності до дій. Залежно від обстановки він вводиться в бій після виконання батальйоном найближчого завдання або в ході завершення його виконання у проміжках між ротами або на одному з флангів батальйону, а іноді й через бойові порядки підрозділів першого ешелону.

При введенні у бій другого ешелону (ЗВРез) для завершення виконання найближчого завдання командир батальйону на місцевості уточнює (ЗВРез – вказує): положення, склад і характер дій противника попереду; засоби посилення; бойове завдання; рубіж введення у бій і час виходу на нього. Додатково він може вказати положення і завдання підрозділів, що діють попереду; порядок підтримки вогнем і взаємодії з підрозділами першого ешелону і сусідами. Командир роти (взводу) другого ешелону уточнює (ЗВРез – ставить) завдання взводам (відділенням, танкам), при цьому він вказує положення противника і його вогневих засобів, рубіж введення у бій, об'єкт атаки і напрямок продовження наступу та організовує взаємодію. Після чого підрозділи розгортаються в бойовий порядок, і використовуючи результати ВУП, атакують його і виконують поставлені завдання.

Якщо другий ешелон (ЗВРез) вводиться в бій для розвитку успіху підрозділів першого ешелону, то він на максимальній швидкості висувається на рубіж введення, розгортається і з ходу переходить у наступ, знищуючи дрібні групи противника, що відходить, і спільно з сусідніми підрозділами виконує подальше завдання батальйону та стрімко просувається в глибину.

Введення у бій другого ешелону (ЗВРез) підтримується вогнем артилерії і прикривається засобами ППО. Крім того, він забезпечується діями протитанкового і гранатометного підрозділів, підрозділів інженерних військ і може прикриватися аерозолями (димами).

35. Підрозділи першого ешелону, з введенням у бій другого ешелону (ЗВРез), продовжують спільно з ним наступати у вказаних їм напрямках і виконувати поставлені їм завдання, завершують розгром противника, який відходить, та оволодівають рубежем, який забезпечує виконання подальшого завдання батальйону.

З введенням у бій другого ешелону (ЗВРез) командир батальйону створює (відновлює) резерв за рахунок части-

ни сил і засобів, які діяли в першому ешелоні. При виведенні підрозділів у резерв командир вказує їм порядок виходу з бою, район збору і порядок подальших дій. За необхідності частина їх сил і засобів може застосовуватись для підтримки вогнем з місця підрозділів, що продовжують наступ.

36. У ході ведення наступального бою у глибині оборони противника продовжується його безперервне вогневе ураження, при цьому основні зусилля зосереджуються на визначеному напрямку. Наступ розвивається у складній обстановці, яка швидко змінюється, і характеризується нерівномірністю просування підрозділів. Командир батальйону (роти) повинен уважно спостерігати за ходом бою, управляти підрозділами і вогнем усіх засобів, вміло використовувати дії підрозділів, які досягли найбільшого успіху, для маневру і удару у фланг і тил противника іншими підрозділами.

На напрямку, де противник надійно подавлений і не чинить організованого опору, батальйон (рота) може наступати в передбойовому порядку. За необхідності, визначені підрозділи можуть розгортатись у бойовий порядок і атакувати його. На важкодоступних для танків ділянках місцевості механізовані підрозділи можуть спішуватись, обганяти танки і наступати під прикриттям їх вогню.

У ході виконанням бойового завдання підрозділи, що наступають, не затримуючись, послідовно знищують противника в опорних пунктах, захоплюють важливі рубежі і об'єкти в глибині його оборони. Механізовані підрозділи, що атакують у пішому порядку, після знищення противника в районах оборони батальйонів першого ешелону здійснюють посадку в БМП (БТР), десантом на танки і стрімко продовжують наступ. Вперед для ведення розвідки на своєму напрямку висилаються розвідувальні (бойові розвідувальні) дозори батальйону, а іноді і бойові розвідувальні дозори рот.

При захопленні вигідного (досягнутого) рубежу або окремого об'єкта в глибині оборони противника батальйон (рота) або призначені для цього підрозділи закріплюються на ньому, переходять до оборони і негайно обладнують в інженерному відношенні позиції та готують вогонь

для відбиття можливих атак противника. Стики і відкриті фланги забезпечуються вогнем артилерії, маневром резерву. За потреби на загрозовому напрямку виставляється бойова охорона.

Підрозділ, виділений у бойову охорону, з отриманням завдання висувається на визначений рубіж, переходить до оборони, готує вогонь для відбиття можливих атак противника і недопущення дій його груп, які залишилися. Дії бойової охорони підтримуються вогнем артилерії, її фланги прикриваються загородженнями.

37. При застосуванні противником ЗМУ або нанесенні масованих вогневих ударів батальйон (рота) повинен продовжувати виконувати бойове завдання, одночасно командир організовує відновлення боєздатності підрозділів. Для цього він уточнює втрати особового складу, ОВТ, масштаб руйнувань, пожеж, затоплень і характер зараження та визначає стан підрозділів, обсяг і характер заходів, які необхідно виконати для відновлення боєздатності підрозділів і управління.

На підставі отриманих даних і розрахунків командир батальйону (роти) встановлює порядок продовження виконання бойового завдання підрозділами, які зберегли боєздатність, виведення решти підрозділів з небезпечного району і відновлення їх боєздатності; організовує відновлення управління, взаємодії і всебічного забезпечення, ліквідацію наслідків застосування противником ЗМУ; визначає порядок подальших дій підрозділів, що відновили боєздатність. Відновлення боєздатності підрозділів батальйону (роти) у ході бою може здійснюватися шляхом перерозподілу сил і засобів між підрозділами або зведення особового складу, озброєння та техніки декількох підрозділів, які втратили боєздатність, в один з одночасним відновленням органів управління.

Ліквідація наслідків застосування противником ЗМУ включає: розвідку осередків ураження, проведення рятувальних робіт, надання першої медичної допомоги ураженому особовому складу і евакуацію із зони ураження (зараження) до медичних пунктів, а тих, хто отримав бойові психічні травми, – до пунктів (центрів) надання психологічної допомоги і реабілітації; проведення радіаційного

і хімічного контролю, спеціальної обробки підрозділів, санітарної обробки особового складу; розчищення завалів і гасіння пожеж, а також виконання санітарно-епідеміологічних та ізоляційно-обмежувальних заходів.

Часткова спеціальна обробка підрозділів і часткова санітарна обробка особового складу проводиться силами підрозділів за наказом командира батальйону (роти) без припинення виконання бойового завдання. Повна спеціальна обробка проводиться за розпорядженням старшого командира у районах спеціальної обробки силами і засобами підрозділів РХБ захисту старшого командира.

38. КсП батальйону (роти) під час наступу розгортається використовуючи природні укриття, як правило, на напрямку зосередження основних зусиль за підрозділами першого ешелону. Переміщення здійснюється з дозволу старшого командира, швидко, приховано, з використанням захисних властивостей місцевості. Напрямок переміщення визначає старший командир, а місце розгортання – командир батальйону (роти). Про місце розгортання ксП командир батальйону (роти) доповідає старшому командирі та інформує командирів взаємодіючих підрозділів і сусідів.

39. Підрозділи тилового і технічного забезпечення батальйону в ході наступального бою переміщуються з таким розрахунком, щоб безперервно виконувати визначені для них завдання і мати надійний зв'язок з ксП, ПТС, ремонтно-евакуаційна (ремонтна) група, МПБ і ПТС рот переміщуються за бойовими порядками рот першого ешелону, а пункт бойового постачання батальйону, заправний і продовольчий пункти – за другим ешелonom (ЗВРез) батальйону.

3.4. Дії у відриві від основних сил

У ході ведення наступу батальйон може висилатись у передовий (обхідний, рейдовий) загін або авангард, рота може діяти в обхідному загоні.

Передовий загін у складі до посиленого батальйону (БТГр) висилається рішенням старшого командира у ході розвитку наступу для захоплення і утримання важливих рубежів (об'єктів) у глибині оборони противника та забезпечення дій основних сил; захоплення плацдарму, пере-

прав через водні перешкоди, гірських перевалів та виконання інших завдань.

Авангард висилається для забезпечення висування і переходу головних сил в наступ; знищення підрозділів противника, які обороняються у смузі забезпечення (зоні прикриття); знищення противника, який прикриває підступи до водної перешкоди та виконання інших завдань щодо забезпечення дій головних сил.

Обхідний загін висилається для сприяння головним силам, що наступають з фронту, в оволодінні важливими районами місцевості (рубежами, об'єктами) шляхом нанесення удару у фланг і тил противника, який обороняється або відходить.

Рейдовий загін висилається для знищення (виведення з ладу) важливих об'єктів противника, дезорганізації його систем управління, ППО, технічного забезпечення і тилу; скоювання резервів; блокування важливих шляхів висування і відходу, порушення комунікацій; відволікання сил і засобів противника від виконання головних завдань, а також здійснення психологічного впливу на його особовий склад.

40. Рішення на дії у *передовому загоні (авангарді)* з прикриття висування і переходу основних сил у наступ командир батальйону приймає під час підготовки до наступу, а на захоплення і утримання важливих рубежів (об'єктів) – в ході його розвитку.

Командир передового загону в замислі на виконання завдання визначає: напрямок зосередження основних зусиль; способи виконання завдання (варіант висування до вказаного рубежу (об'єкта) і його захоплення); побудову бойового (передбойового, похідного) порядку.

Командир авангарду в замислі на виконання завдання визначає: напрямок зосередження основних зусиль; способи виконання завдання (якого противника, де, в якій послідовності і як розгромити з вказанням порядку дій на рубежах імовірної зустрічі з ним); побудову бойового (передбойового) порядку.

41. Батальйон, який діє у передовому загоні (авангарді) з початком наступального бою завчасно висувається на лінію безпосереднього зіткнення з противником (на позиції

підрозділів, що діють попереду) або на рубіж в **2-4 км** від переднього краю його оборони у готовності до відбиття можливих ударів противника і виконання завдань з прикриття висування і переходу в наступ основних сил.

42. Передовий загін при подоланні смуги забезпечення (зони прикриття) противника або у разі ведення ним мобільної оборони, не ув'язується у затяжні бої, через розриви, що утворилися, просувається до основного оборонного рубежу противника. Артилерія передового загону з підходом його до рубежу, який необхідно захопити, розгортається і здійснює вогневу підтримку атаки. Передовий загін, використовуючи вогонь артилерії, з ходу атакує противника, захоплює вказаний рубіж та утримує його до підходу головних сил. Якщо захопити рубіж з ходу не вдалося, батальйон займає і утримує вигідні позиції їх до підходу головних сил та забезпечує їх ввід у бій, не даючи можливості противнику вести прицільний вогонь по підрозділах, які розгортаються й переходять в атаку.

Батальйон, який діє в авангарді, при подоланні смуги забезпечення (зони прикриття) противника, при підтримці авіації і вогню артилерії старшого командира витісняє або знищує підрозділи прикриття із зайнятих ними позицій і забезпечує розгортання головних сил.

Після розгортання підрозділів першого ешелону бригади в бойовий порядок батальйон, який діяв у передовому загоні (авангарді), може продовжувати наступ у другому ешелоні бригади (ЗВРез), а за необхідності і в першому ешелоні.

43. У ході розвитку наступу командир батальйону з отриманням завдання на дії у передовому загоні одразу висилає в напрямку майбутніх дій РД (БРД), якнайшвидше визначає замисел і формулює рішення, ставить завдання підрозділам по засобах зв'язку, віддає вказівки щодо управління, взаємодії і всебічного забезпечення.

Передовий загін, використовуючи розриви в бойовому порядку і результати ВУП, швидко висувається у вказаному напрямку, обходить окремі опорні пункти, а за неможливості обійти їх – знищує противника з ходу. Висування передового загону зазвичай здійснюється в передбойовому порядку під прикриттям похідної охорони. Артилерійські

підрозділи з підходом передового загону до вказаного рубежу (об'єкта) займають вогневі позиції, уражають противника, що протистоїть, забезпечують розгортання передового загону та підтримують бій його підрозділів. Після стрімкого захоплення вказаного рубежу (об'єкта) передовий загін утримує його до підходу головних сил. У випадку відсутності противника на вказаному рубежі батальйон, з дозволу старшого командира, може продовжувати просування вперед, випереджаючи противника в захопленні наступних рубежів.

Уразі виявлення ЗМУ і ВТЗ противника командир батальйону, не припиняючи виконання поставленого завдання, вживає заходів щодо негайного їх знищення.

44. З отриманням завдання на дії в *обхідному загоні* командир батальйону (роти) одразу організовує розвідку противника і місцевості в напрямку майбутніх дій і району виконання завдання, не припиняючи ведення наступального бою в короткі терміни визначає замисел і формулює рішення, якнайшвидше доводить завдання підрозділам і віддає вказівки щодо взаємодії, управління і всебічного забезпечення.

Командир обхідного загону в замислі визначає: напрямок зосередження основних зусиль (рубежі, ділянки місцевості); способи виконання завдання (вид маневру, порядок висування до вказаного рубежу (об'єкта), якого противника, де, в якій послідовності і як розгромити з вказанням порядку подальших дій); побудову бойового (передбойового) порядку.

Під час організації взаємодії командир, крім звичайних питань, повинен узгодити дії підрозділів загону з головними силами, уточнити рубежі зустрічі з ними і способи взаємного розпізнавання.

45. Обхідний загін, використовуючи проміжки в бойових порядках противника і приховані підступи, проникає в глибину його оборони, займає вигідну ділянку місцевості в районі вказаного об'єкта, а потім самостійно або у взаємодії з підрозділами головних сил, які наступають з фронту, атакує противника у фланг і тил, захоплює важливий рубіж (об'єкт). Атака обхідного загону може починатися одночасно з атакою підрозділів головних сил або передувати їй.

46. Для дій у *рейдовому загоні* механізованому, танковому батальйону (роті) призначаються об'єкти знищення (захоплення), а також смуга (напрямок) дій і рубіж переходу до рейдових дій. Смуга дій батальйону у рейдовому загоні може бути шириною **5 - 10 км**, а глибина рейдових дій становити **до 30 - 40 км**. Крім того, командир рейдового загону вказується район (пункт) зосередження після виконання бойового завдання і порядок повернення до розташування своїх військ.

При визначенні рейдовому загону декількох об'єктів знищення (захоплення), він виконує завдання шляхом послідовного або одночасного нападу на них. При цьому рейдовий загін у складі механізованого (танкового) батальйону може послідовно знищити два-три об'єкти, які охороняються ротою противника, а рейдовий загін у складі роти – один-два об'єкти, які охороняються взводом. Одночасний напад на декілька об'єктів можливий, коли їхня кількість не перевищує числа наявних у складі рейдового загону ударних підрозділів, а їх бойові можливості забезпечують успішне виконання завдання.

47. З отриманням завдання на дії в рейдовому загоні командир батальйону (роті) висилає в напрямку майбутніх дій розвідувальний (бойовий розвідувальний) дозор, якнайшвидше визначає замисел і формулює рішення, ставить завдання підрозділам, віддає вказівки щодо взаємодії, управління і всебічного забезпечення, організовує підготовку підрозділів до ведення рейдових дій.

У замислі командир рейдового загону визначає: напрямок зосередження основних зусиль (завдання, рубежі, об'єкти); способи виконання завдання (порядок висування до вказаного рубежу (об'єкту), якого противника, де, в якій послідовності і як розгромити з вказанням порядку подальших дій); побудову бойового (передбойового, похідного) порядку; порядок прикриття і забезпечення виходу рейдового загону в район (пункт) зосередження після виконання бойового завдання (до розташування своїх військ).

Під час організації взаємодії командир, крім звичайних питань, повинен узгодити дії підрозділів загону після виконання завдання, уточнити рубежі зустрічі зі своїми війська-

ми і порядок пропуску через їх бойові порядки та способи взаємного розпізнавання.

48. Рейдові дії починаються після виходу батальйону (роти) на рубіж переходу до рейдових дій. Загін якнайшвидше виходить до призначеного об'єкту, не ув'язуючись у затяжні бої. Невеликі підрозділи противника, що перешкоджають його руху, рейдовий загін знищує частиною сил рішучою атакою з ходу. Під час зустрічі з силами противника, які переважають, рейдовий загін ухиляється від бою з ними і основними силами продовжує рух, прикриваючись частиною сил з вигідного рубежі. Підрозділ прикриття після виконання завдання діє в якості тилової (бокової) похідної застави.

Використовуючи відкриті фланги, проміжки та слабкі місця в обороні противника рейдовий загін швидко виходить до призначеного об'єкту в тилу противника, раптово атакує, завдаючи одночасно або послідовно удари, як правило, з різних напрямків, знищує (виводить з ладу) об'єкт нападу і після зосередження у визначеному районі (пункті) стрімко виходить до наступного об'єкту. Атака невеликих за розміром об'єктів може здійснюватися частиною сил рейдового загону.

Пересування рейдовий загін здійснює у похідному, або передбойовому порядку, маючи попереду розвідку і похідну охорону. Своїми активними діями рейдовий загін знищує в тилу противника важливі об'єкти, сіє серед особового складу противника паніку, відволікає на себе частину його сил і засобів і тим самим сприяє успішним діям головних сил бригади (старшого командира, який призначив рейдовий загін).

3.5. Переслідування противника, що відходить

49. В результаті успішного ведення наступального бою, а також у разі навмисного відходу противника батальйон (рота) може перейти до його переслідування. Воно має на меті завершити розгром противника, який відходить, і не допустити організованого переходу його до оборони на вигідних рубежах у глибині.

Батальйон (рота) може здійснювати переслідування з фронту або шляхами, паралельними напрямку відходу

противника, а також комбінованим способом – одночасно з фронту і паралельними напрямками. Найефективнішим є переслідування противника паралельними напрямками з обходом його з флангів і перехопленням шляхів відходу.

У ході переслідування в залежності від обстановки і способу переслідування батальйон (рота) діє в бойовому, передбойовому або похідному порядку, при цьому виділяється більша, ніж у звичайних умовах, кількість розвідувальних органів і похідної охорони.

50. З отриманням даних про підготовку противника до відходу (початок його відходу) командир батальйону (роти), не зупиняючи наступу, приймає рішення на переслідування і зосереджує зусилля на зриві намагань противника організовано почати відхід.

У замислі на переслідування він визначає: напрямок і спосіб переслідування; порядок розгрому противника, що відходить (якого противника, де, у якій послідовності та як розгромити з вказівкою порядку його вогневого ураження і заходів щодо введення противника в оману), побудову бойового (передбойового, похідного) порядку.

Після завершення формулювання рішення, командир батальйону (роти) ставить (уточнює) завдання підрозділам і організовує взаємодію. При постановці завдань він вказує напрямок переслідування, де і якого противника знищити, у який район або на який рубіж і до якого часу вийти та визначає порядок подальших дій.

Зусилля розвідки зосереджуються на уточненні напрямку відходу противника, складу і характеру дій його підрозділів прикриття, наявності оборонних позицій у глибині, місць встановлення і характер перешкод та загороджень на напрямках переслідування противника.

51. Переслідування противника батальйон розпочинає з початком його відходу і веде самостійно за рішенням командира батальйону; рота зазвичай переслідує противника у складі батальйону. Про перехід до переслідування командир батальйону доповідає старшому командирі і повідомляє сусідів.

Розгром противника, що відходить, досягається ураженням його вогнем усіх засобів, невідступним переслідуванням частиною сил з фронту і стрімким виходом основних

сил батальйону (роти) на шляхи відходу противника, розсіченням його бойових (похідних) порядків і знищенням по частинах.

Підрозділи, що переслідують противника з фронту, рішучими діями знищують його підрозділи прикриття, прориваються до основних сил і активними діями затримують їх відхід.

Основні сили батальйону (роти), насамперед танкові підрозділи і підрозділи на БМП, стрімко випереджають противника паралельними маршрутами, перехоплюють шляхи відходу його основних сил і рішучими ударами у фланг і тил знищують їх.

У випадку, коли противнику вдалося відірватися від переслідування і організувати оборону, командир батальйону (роти) організовує захоплення його з ходу, широко застосовуючи обходи і охоплення. У разі завзятого опору противника підрозділи батальйону повинні зв'язати його боєм та забезпечити розгортання і атаку головних сил бригади.

3.6. Підготовка і ведення наступального бою в особливих умовах

У населеному пункті (укріпленому районі)

52. Наступальний бій у населеному пункті відрізняється складністю його підготовки і ведення, він може складатися також з окремих місцевих боїв. Способи ведення наступального бою в населеному пункті залежать від його розмірів, конфігурації, планування та забудови, а також від характеру оборони противника та видів зброї, що застосовується.

На ведення бою в населеному пункті впливають: наявність бетонних і кам'яних споруд, розгалуженої мережі підземних комунікацій, багатоповерхових будівель, які використовуються для створення багатоярусної системи вогню, велика кількість перешкод і важкопрохідних ділянок, наявність об'єктів промисловості, руйнування (пошкодження) яких може призвести до виникнення надзвичайних ситуацій техногенного характеру. можливість виникнення великих руйнувань, завалів і пожеж, а також наявність у ньому неевакуйованого цивільного населення, історичних і архі-

тектурних пам'ятників, а також інших споруд, збереження яких важливе для тих, що штурмують.

Місто (населений пункт) із міцними кам'яними (цегляними) будівлями і розгалуженими підземними спорудами може бути швидко перетворений противником у сильно укріплений вузол оборони, підготовлений до тривалого і наполегливого утримування, який дає йому значну перевагу перед наступаючими підрозділами.

В цих умовах широко застосовуються дрібні підрозділи, обхідні і штурмові загони, мобільні групи. У знищенні противника важливу роль відіграє індивідуальне і легке групове озброєння, а також озброєння БМП (БТР).

Підрозділи наступають, як правило, ізольовано від сусідів з подоланням великої кількості завалів, що утворилися внаслідок руйнувань будівель, пожеж і барикад, під фланговим, перехресним і багатоярусним вогнем противника та уражає його на близьких дистанціях, а часто й у рукопашному бою. Наступальний бій у населеному пункті ведеться у будівлях (спорудах), між ними, на різних рівнях будинків (поверхах, дахах (горищах), підвалах), а також у підземних спорудах і комунікаціях.

53. При веденні наступального бою у населеному пункті у складі угруповання старшого командира батальйон, як правило, наступає однією-двома магістральними вулицями з прилеглими кварталами на фронті **до 1000 м**. Рота наступає по одній вулиці або всередині кварталу.

Глибина завдання батальйону може бути менше, ніж у звичайних умовах.

Найближчим завданням батальйону може бути захоплення опорного пункту або одного, а іноді двох-трьох кварталів, подальшим завданням – оволодіння важливими об'єктами (кварталами) у глибині оборони противника.

Найближчим завданням роти є – оволодіння будинком (частиною великого будинку або декількома невеликими будинками) в опорному пункті противника.

54. Бойовий порядок батальйону (роти) для ведення наступу в населеному пункті будується, як правило, в два ешелони; при захопленні невеликого населеного пункту – в один ешелон з виділенням ЗВРез. Батальйону (роті) першого ешелону може бути доданий артилерійський ди-

візійон (батарея). Більша частина мінометної батареї, гранатометного і протитанкового підрозділів, танків і вогнеметів додаються ротам (взводам).

Танкові підрозділи передбачається застосовувати у повному складі для розгрому противника на підступах до міста, здійснення обходу з одного або двох боків з метою блокування.

Для блокування і захоплення великих споруд або важливих укріплених об'єктів населеного пункту, підготовлених до довготривалої оборони, механізований батальйон може призначатись у штурмовий загін. У штурмовому загоні створюються дві-три штурмові групи силою до роти кожна. Штурмовий загін (група) посилюється танковим підрозділом, артилерією, вогнеметниками, протитанковими засобами, підрозділами ППО та інженерних військ, а також забезпечуються підривними зарядами, аерозольними (димовими) і запалювальними засобами. Загону може додаватись артилерійський дивізіон, групі – батарея.

Бойовий порядок штурмового загону зазвичай включає дві-три штурмові групи (підгрупи захоплення), резерв, групи (підгрупи) прикриття і закріплення, вогневої підтримки, розгородження.

Штурмові групи (підгрупи захоплення) призначаються для захоплення об'єкта атаки або його частини. Вони створюються на основі посилених механізованих рот (взводів), в окремих випадках – посилених відділень.

Резерв призначається для посилення штурмових груп або групи прикриття і закріплення, для розвитку успіху, а також для виконання інших завдань, які раптово виникають під час наступального бою. У резерв штурмового загону призначається до взводу, штурмової групи – одне-два відділення. Резерв має бути багатофункціональним і мати можливість забезпечити будь-які потреби конкретними фахівцями (снайперами, саперами, вогнеметниками, гранатометниками, зв'язківцями тощо).

Група прикриття і закріплення призначається для прикриття флангів і тилу штурмових груп вогнем по противнику в сусідніх будинках і відбиття його контратак, проводити ретельну перевірку захоплених територій і об'єктів на предмет наявності мін і противника, що залишився, а та-

кож для закріплення в захопленому об'єкті та його утримання. Обов'язковою умовою для груп прикриття є вибір позицій, що забезпечують найкраще спостереження, і наявність зв'язку з основними групами. До її складу в штурмовому загоні може призначатися до роти, в штурмовій групі – взвод або одне-два відділення.

Група (підгрупа) вогневої підтримки виконує завдання вогневого забезпечення дій штурмових груп (підгруп захоплення). До її складу можуть входити додані вогневі засоби (гармати, танки, вогнемети), гранатометний і протитанковий підрозділи, а також БМП (БТР) підгруп захоплення.

Група (підгрупа) розгородження призначається для пророблення проходів у загородженнях перед переднім краєм оборони противника, підриву стін об'єкта, який штурмується, його розмінування та виконання інших завдань. До її складу включаються додані інженерно-саперні підрозділи.

За наявності достатньої кількості артилерії в штурмовому загоні може створюватися група руйнування, яка використовується для руйнування особливо міцних споруд.

55. Організуючи наступальний бій у населеному пункті командир батальйону (роти) завчасно по великомасштабній карті (плану, аерофотознімках, схемах підземних й інших комунікацій; опису міста і передмістя; інших відомостях, що дають уявлення про особливості даного населеного пункту в цілому і окремих об'єктів) вивчає особливості забудови населеного пункту і оборони противника в ньому, відомості, отримані від вищого штабу, доданих і підтримуючих підрозділів, від сусідів, зі свідчень полонених і опитування місцевих жителів та організовує розвідку.

Формулюючи рішення на оволодіння населеним пунктом він, крім звичайних питань, визначає: найважливіші райони, об'єкти (будинки), які забезпечують стійкість оборони противника і якими необхідно оволодіти в першу чергу; склад і завдання елементів бойового порядку батальйону; способи ВУП з урахуванням особливостей побудови будинків, споруд та інших об'єктів.

Під час постановки завдань командир батальйону (роти) у бойовому наказі вказує:

- *підрозділам першого ешелону (штурмовій групі)* – засоби посилення; завдання щодо знищення противника;

напрямок зосередження основних зусиль; об'єкти, які необхідно захопити; порядок подальших дій; завдання, які виконуються силами і засобами старшого командира на напрямку наступу підрозділу; хто підтримує;

- *підрозділу другого ешелону (загальновійськового резерву)* – місце в бойовому порядку і порядок переміщення у ході бою; завдання, до виконання яких бути готовими; порядок знищення противника, який залишився в тилу підрозділів першого ешелону, закріплення у захоплених об'єктах і прикриття флангів; завдання, які виконуються підрозділами, що діють попереду; хто підтримує з введенням у бій;

- *артилерійському підрозділу* – вогневі завдання (цілі для ураження) в період вогневої підготовки атаки та в період вогневої підтримки наступу; райони вогневих позицій, порядок їх зайняття і час готовності до відкриття вогню; порядок переміщення у ході наступу.

Під час організації взаємодії командир батальйону (роты) узгоджує: дії підрозділів на підході до об'єкта атаки, у тому числі з використанням прихованих підступів і підземних комунікацій; дії підрозділів під час атаки (штурму) будинку і ведення бою всередині нього; порядок взаємодії з сусідами і заходи для недопущення підходу резервів противника і проведення ним контратак; порядок забезпечення флангів підрозділів, що атакують (штурмової групи); способи розпізнавання своїх військ, порядок позначення свого положення всередині об'єкта (будинку) та інші питання.

56. Командир штурмового загону (групи), організовуючи захоплення укріплених споруд (будинків), ретельно вивчає характер оборони противника в них, особливо систему вогню і можливість ведення вогню із сусідніх будинків, наявність загороджень і найзручніші підступи до об'єкта атаки.

У замислі на штурм він визначає: напрямок зосередження основних зусиль; способи виконання завдання (порядок зближення з противником, подолання загороджень, захоплення і закріплення об'єкта атаки з вказуванням порядку ВУП на підступах до об'єкта, всередині його і заборони підходу підрозділів противника з інших напрямків, у тому

числі з використанням підземних комунікацій); бойовий порядок (розподіл сил і засобів).

Під час постановки завдань командир штурмового загону (групи) у бойовому наказі вказує:

- *штурмовій групі (підгрупі захоплення)* – склад; об'єкт атаки; завдання, які виконуються групами прикриття і закріплення, вогневої підтримки і розгородження, силами і засобами старшого командира в інтересах групи; хто підтримує. Крім того, можуть вказуватися вихідне положення для штурму, порядок і час його зайняття;

- *резерву* – склад; завдання, до виконання яких бути готовими; місце в бойовому порядку, напрямок і порядок переміщення;

- *групі (підгрупі) прикриття і закріплення* – склад; завдання щодо прикриття флангів і тилу штурмових груп, закріплення захопленого об'єкта, заборони підходу до нього резервів противника; місце в бойовому порядку, час готовності;

- *групі (підгрупі) вогневої підтримки* – склад; завдання щодо підтримки вогнем дій штурмових груп; місця вогневих позицій (вогневих рубежів); порядок переміщення; час готовності;

- *групі (підгрупі) розгородження* – склад; місця і час пророблення проходів у загородженнях перед об'єктом атаки; завдання щодо підриву його стін (конструкцій) і розмінуванню, а також з розчищення барикад, завалів і руйнувань; місце в бойовому порядку, час готовності;

- *групі руйнувань* – склад, вогневі завдання (об'єкти руйнування) райони вогневих позицій, порядок їх зайняття і час готовності до відкриття вогню; порядок переміщення у ході наступу.

57. Захоплення населеного пункту здійснюється, як правило, з ходу. Батальйон (рота), що діє у напрямку населеного пункту, знищує противника, який обороняється на підступах до нього, вривається в населений пункт і безупинно розвиває наступ углиб.

Якщо захопити населений пункт з ходу не вдалося, його необхідно оточити і заборонити будь-який зв'язок оточених із своїми силами зовні. Довготривале осадження оточених в у населеному пункті не допускається тому, що оточені,

як правило, мають достатні запаси матеріальних засобів і продовольства, можуть підготувати систему інженерних загороджень і утримувати своїми діями значне угруповання військ.

Бомбардування і артилерійський обстріл населеного пункту часто не наносять тим, що обороняються, суттєвої шкоди, а в подальшому може ускладнити просування своїх підрозділів. Більш ефективним є нанесення точкових вогневих ударів по конкретних об'єктах населеного пункту, від ураження яких порушується стійкість оборони противника.

З підходом підрозділів, що атакують, до населеного пункту артилерія уражає живу силу і вогневі засоби противника в опорних пунктах одночасно на підступах до нього і на його околицях. З виходом загальновійськових підрозділів до околиць артилерія переносить вогонь по будівлях й інших спорудах у глибині оборони і перешкоджає підходу резервів противника до об'єктів, що атакуються. Вогневі засоби, що виділені для стрільби прямою наводкою, пересуваються в бойових порядках рот під прикриттям вогню артилерійських підрозділів із закритих вогневих позицій, аерозолів (димів) і знищують вогневі засоби противника, руйнують будівлі і споруди, пристосовані до оборони. З наближенням підрозділів до об'єктів атаки вогонь ведеться по амбразурах, вікнах і проломах у верхніх поверхах будівель.

У населеному пункті з радіально-кільцевим плануванням наступ ведеться за напрямками від окраїн до центра та вздовж магістральних вулиць; у населеному пункті із прямокутним плануванням – уздовж вулиць найкоротшими напрямками до протилежної окраїни з метою дроблення оборони противника та знищення його частинами.

Наступ танкового батальйону може бути доцільним уздовж широких вулиць, з доброю видимістю за підтримки механізованих підрозділів.

Батальйон (рота), використовуючи результати вогневого ураження, з ходу вривається в населений пункт, послідовно захоплює будинки і квартали (важливі об'єкти), наступаючи переважно вздовж вулиць, широко застосовуючи охоплення та обходи противника.

Танки і вогнеметники діють у бойових порядках механізованих підрозділів або за ними і своїм вогнем подавляють вогневі точки противника, знищують важке озброєння, руйнують виниклі перешкоди і живу силу противника насамперед у підвалах, нижніх поверхах будинків й інших укриттях і проробляють проходи в стінах. БМП (БТР) діють позаду них та своїм вогнем забезпечують успішне просування вперед танків і підрозділів, що діють у пішому порядку. Рух піхоти здійснюється вулицями, дворами, парками, підземними комунікаціями, проломами в стінах, по дахах будинків. При просуванні слід уникати скупчення техніки і особового складу. Під час просування підрозділів вулицями особлива увага звертається на боротьбу з протитанковими засадами, які можуть діяти одночасно з декількох напрямків.

Артилерійські підрозділи, які додані підрозділам першого ешелону, виконують завдання під час наступу, як правило, стрільбою прямою наводкою. При веденні наступу всередині кварталу, додана артилерія може бути розподілена повзводно для посилення механізованих взводів.

Підрозділи ППО та інші засоби, які виділені для боротьби з повітряним противником, розміщуються на відкритих майданах, у скверах й інших місцях, які забезпечують можливість ведення вогню, а стрільці-зенітники можуть займати позиції і на дахах будинків.

Для прикриття флангів і відбиття контратак противника, а також для блокування окремих укріплених будинків командир батальйону може виділяти бойову охорону, а головними силами продовжувати розвивати наступ.

Командир батальйону повинен постійно мати інформацію про хід наступу і координувати дії усіх підрозділів (вносити часті корективи в ході бою), щоб противник не використав неузгодженість і нерівномірність просування між підрозділами і просочування в місцях стику між підрозділами, оскільки в умовах міста кожен підрозділ вимушений діяти практично самостійно.

При плануванні вогневого ураження противника командир слід брати до уваги, що вогонь з важкого озброєння призводить до руйн, руйнувань та пожеж, які можуть перешкоджати власному пересуванню.

58. Якщо захопити населений пункт з ходу не вдалося, він оточується (блокується) і захоплюється штурмом. Штурм проводиться штурмовими загонами після всебічної підготовки атакою одночасно з декількох напрямків і ведеться безперервно до повного оволодіння населеним пунктом.

Перед штурмом здійснюється вогневе ураження об'єктів оборони противника з залученням усіх сил і засобів. Штурмовий загін під час вогневої підготовки атаки займає вихідне положення якнайближче до об'єкта атаки й у встановлений час розпочинає штурм. Вогневі засоби групи вогневої підтримки знищують противника в будинках, які атакуються, і сусідніх будівлях, а штурмові групи, використовуючи проломи в стінах, підземні комунікації і ходи сполучень наближаються до об'єкта атаки і під прикриттям вогню і аерозольних (димових) завіс штурмують його. Атака проводиться стрімко, із застосуванням ручних гранат через вікна будівель по вогневих точках і живій силі.

Увірвавшись у будинок, підрозділи захоплюють сходові клітини, площадки і закріплюються на них, звільняють від противника прилеглі приміщення, намагаючись роз'єднати сили противника та позбавити його можливості спілкуватись і підтримувати один одного. Бій у великому будинку може розпадатися на окремі роз'єднані сутички в під'їздах і на поверхах.

Підрозділи інженерних військ, які входять до складу штурмового загону, пророблюють проходи в стінах і міжповерхових перекриттях, а за потреби розмінують захоплені будинки.

Підтримка штурмових груп вогнем артилерії і танків (БМП) здійснюється до моменту проникнення механізованих підрозділів у будинок. Надалі артилерійські підрозділи, танки (БМП) ведуть вогонь по сусідніх будинках, зайнятих противником і забороняють підхід його резервів.

Батальйон (рота) під час ведення наступального бою (штурму) в населеному пункті, захопивши будинок або квартал, продовжує бій за наступні об'єкти та виконує поставлене завдання. Окремі осередки опору та дрібні групи противника знищуються другим ешелonom (групою прикриття і закріплення) або резервом. Особливо міцні довго-

тривалі вогневі споруди блокуються і підриваються разом з гарнізонами, які їх обороняють. Захоплені важливі будинки, перехрестя вулиць, мости закріплюються. Виходи з підземних комунікацій, вузькі проходи охороняються або руйнуються.

59. Командир батальйону (роти) управляє боєм, перебуваючи в безпосередній близькості від підрозділів, які атакують найважливіший будинок (об'єкт). Під час управління діями підрозділів під час ведення бою в населеному пункті командирам рот надається більше тактичної самостійності.

60. Підрозділи тилового, технічного і медичного забезпечення батальйону розташовуються поза населеним пунктом або на його околиці. У населений пункт висуваються засоби для ремонту та евакуації ОБТ, транспорт з необхідною кількістю ракет, боєприпасів і ПММ, а також частина МПБ. ПТС розгортаються на вулицях якнайближче до підрозділів першого ешелону (штурмових груп), які наступать. Для розшуку і винесення поранених створюються групи санітарів-носіїв.

61. Після оволодіння населеним пунктом у ньому залишаються необхідні сили і засоби для завершення знищення осередків опору противника і охорони найважливіших об'єктів.

62. При веденні наступального бою в **укріпленому районі** батальйону призначається вужчий фронт наступу і завдання ставляться на меншу глибину. Оволодіння УР, якщо його не вдалося захопити з ходу або обійти, здійснюється проривом після всебічної підготовки.

Прорив проводиться, як правило, механізованими підрозділами, які складають основу штурмового загону. Бойовий порядок повинен бути глибоко ешелонований з наявністю резервів.

Танкові підрозділи застосовуються для обходу і блокування противника в УР, а також для безпосередньої підтримки механізованих підрозділів. Інженерні підрозділи просуваються за першими ешелонами, усувають перешкоди і забезпечують просування танків і піхоти, а також просування артилерії в нові позиційні райони.

63. Штурмовому загону при прориві УР вказується найближче завдання і напрямок продовження наступу.

Найближчим завданням штурмового загону є захоплення або знищення довготривалих вогневих та інших важливих споруд в опорних пунктах рот першого ешелону противника.

Напрямок продовження наступу визначається з розрахунку забезпечення знищення укріплених споруд противника у глибині його першої позиції.

Найближче завдання штурмової групи – захоплення або знищення довготривалої вогневої або іншої важливої споруди на напрямку свого наступу, а **напрямок продовження наступу** визначається з розрахунку забезпечення знищення наступної укріпленої споруди противника.

64. В рішенні на ведення наступального бою за оволодіння УР командир штурмового загону (групи), крім звичайних питань, визначає: склад груп загону (підгруп), їх вихідні позиції, завдання і способи дій; порядок завчасного розкриття, а за необхідності і попереднього руйнування довготривалих вогневих та інших важливих споруд; способи подолання загороджень.

Під час організації взаємодії додатково узгоджуються дії штурмових груп з рештою механізованих і танкових підрозділів, танками, артилерією, інженерними і вогнетнними підрозділами при проробленні проходів у загородженнях та їх подоланні перед об'єктами атаки і в глибині оборони; при осліпленні противника в довготривалих вогневих та інших важливих спорудах, блокуванні їх вогнем і захопленні штурмовими групами, а також в ході закріплення захоплених рубежів і об'єктів.

Під час підготовки до прориву УР з підрозділами проводяться заняття з захоплення довготривалих вогневих споруд. Особлива увага приділяється досягненню злагодженості дій підрозділів штурмового загону у загальному бойовому порядку та навченості розрахунків вогневих засобів стрільби по довготривалих вогневих спорудах.

65. Прорив УР зазвичай починається після потужної тривалої вогневої підготовки. Під час якої руйнуються, засліплюються і подавляються довготривалі вогневі споруди в смузї і на флангах наступаючих підрозділів, виконуються інші завдання ВУП, а також пророблюються проходи у загородженнях. В окремих випадках до вогневої підготовки

може проводитися попереднє вогневе викриття і руйнування довготривалих вогневих споруд з застосуванням високоточних і бетонобійних боєприпасів.

Для руйнування довготривалих вогневих споруд та інших укріплених споруд, знищення їх гарнізонів застосовуються гармати крупних калібрів, а для стрільби по амбразурах – ПТРК, протитанкові гармати і вогнемети. Вогнева підтримка військ, що наступають, проводиться як в звичайних умовах.

Штурмовий загін (група), який призначений для блокування і захоплення споруд на передньому краї оборони противника, займає вихідне положення в безпосередній близькості від них.

66. Атака укріпленого району починається одночасно штурмовим загonom (групою), танковими і механізованими підрозділами першого ешелону. Підрозділи штурмового загону (групи) при безперервній вогневій підтримці всіх засобів знищують або блокують довготривалі вогневі та інші важливі споруди на передньому краї оборони противника. Механізовані підрозділи першого ешелону в цей час прориваються в проміжки між ними і стрімко просуваються вперед углиб оборони противника, не даючи йому можливості закріпитися на відсічних і проміжних позиціях, а частиною сил разом з штурмовими групами знищують його групи деблокування. Надалі батальйон (рота) розширює прорив убік флангів і розвиває наступ углиб оборони противника. Окремі опорні пункти і осередки опору обходяться або блокуються, знищення противника в них здійснюється ударами авіації і вогнем артилерії.

На водній перешкоді (вздовж морського узбережжя)

67. У ході ведення наступального бою батальйон (рота) може долати водні перешкоди – переправлятися через них або форсувати.

Водні перешкоди долаються: по мостах (на жорстких опорах, механізованих, наплавних), а взимку також по льоду; вбхід, танками й під водою; на плаву (на бойових машинах, що плавають, переправних засобах). Вибір способу подолання водної перешкоди залежить від її ширини, глибини, швидкості течії, характеру берегів, дна і наявно-

сті гідротехнічних споруд, характеру оборони противника, а також від погодних умов і пори року.

Сутність форсування полягає у доланні з боєм водної перешкоди, протилежний берег якої обороняється противником.

Батальйон (рота) форсує водну перешкоду у складі головних сил бригади (батальйону), а під час дій у передовому, рейдовому загонах або авангарді (ГПЗ) – самостійно.

В усіх випадках форсування водної перешкоди повинно здійснюватись організовано, без скупчення особового складу і техніки на переправах і зниження темпів наступу. З цією метою командир батальйону (роти) повинен: заздалегідь провести розвідку водної перешкоди і противника на підступах до неї і на протилежному березі; завчасно організувати і готувати форсування; форсування водної перешкоди здійснювати раптово і швидко; вміло управляти підрозділами на переправі; вчасно нарощувати зусилля для розвитку наступу на протилежному березі.

В залежності від умов обстановки, форсування може здійснюватися з ходу висуваючись з глибини або із положення безпосереднього зіткнення з противником. З ходу водна перешкода долається після попередньої підготовки до форсування. Якщо форсування з ходу не вдалося, воно здійснюється із положення безпосереднього зіткнення з противником після додаткової підготовки в короткі терміни або після всебічної підготовки з розгортанням основних сил батальйону (роти) біля водної перешкоди.

68. Під час форсування водної перешкоди головними силами з ходу батальйон може бути призначений для дій в якості передового загону або авангарду.

Передовий загін може призначатися для захоплення з ходу переправ (мостів), вигідних ділянок форсування і плацдарму на протилежному березі та утримання їх до підходу головних сил. Глибина плацдарму не повинна дозволити противнику вести спостереження за переправою і унеможливити його танкам і протитанковим засобам ведення по переправах вогню прямою наводкою.

Завдання батальйону, який діє в авангарді, полягає у знищенні противника на підступах до водної перешкоди, забезпеченні безперешкодного виходу до неї головних сил,

розгромі у взаємодії з передовим загonom противника на протилежному березі і утриманні плацдарму (рубежу).

Завданням роти, яка діє в ГПЗ від передового загону, є знищення противника на підступах до водної перешкоди, форсування її з ходу та оволодіння на протилежному березі рubeжем, який забезпечує форсування водної перешкоди з ходу основними силами передового загону (авангарду).

Для здійснення форсування батальйону (роті), який діє в передовому загоні, авангарді (ГПЗ) зазвичай додаються самохідні десантно-переправні засоби.

69. Батальйону, який діє у складі головних сил бригади, при форсуванні водної перешкоди призначається ділянка форсування, яка включає основні і запасні переправи рот. При форсуванні з розгортанням головних сил біля водної перешкоди батальйону призначається також вихідний район для форсування безпосередньо біля водної перешкоди або на віддаленні від неї. Якщо батальйон (рота) діє у складі головних сил, ділянка форсування (переправа) обладнується за планом старшого командира.

Кількість і види переправ визначаються, виходячи з наявності переправних засобів, характеру водної перешкоди і встановленого порядку переправи батальйону (роті). На ділянці форсування батальйону першого ешелону зазвичай обладнуються одна-дві десантні переправи на БМП (БТР), одна десантна переправа на десантно-переправних засобах і одна поромна переправа, а також переправа танків вбрід або під водою.

Для організованого форсування водної перешкоди батальйону (роті) призначаються: вихідний рубіж для форсування **за 1-2 км**, а під час зайняття вихідного району для форсування безпосередньо біля водної перешкоди – **за 100-300 м** від урізу води; район посадки (завантаження) на самохідні десантно-переправні засоби і район герметизації танків у прихованих місцях на відстані **5-6 км** від водної перешкоди, а під час зайняття вихідного району біля водної перешкоди – і ближче.

Для підтримання встановленого порядку на ділянці форсування та на переправах призначаються коменданти з командирів підрозділів інженерних військ, а на перепра-

вах танків убрід, під водою і на плаваючих бойових машинах – з офіцерів підрозділів, які переправляються.

70. Рішення на форсування водної перешкоди приймається під час організації наступу і уточнюється при підході до водної перешкоди на підставі даних розвідки і з урахуванням обстановки, що склалась.

Під час організації форсування водної перешкоди, крім звичайних питань, командир батальйону (роти) повинен визначити: порядок розгрому противника на підступах до водної перешкоди і на протилежному березі; способи і порядок переправи підрозділів; види переправ та місця їх обладнання; розподіл переправних засобів по підрозділах; порядок підготовки ОВТ до подолання водної перешкоди на плаву, вбрід, танків під водою; маршрути і порядок висування до водної перешкоди. При форсуванні у складі головних сил додатково враховуються місця обладнання бригадних переправ та час їх готовності.

71. Під час постановки завдань на наступ з форсуванням водної перешкоди командир батальйону (роти) у бойовому наказі додатково вказує:

ротам (взводам) – завдання при підході до водної перешкоди, під час форсування і на протилежному березі; місця основних і запасних переправ, переправні засоби; район герметизації танків, райони (місця) посадки (завантаження) на самохідні десантно-переправні засоби, вихідний рубіж для форсування та час його проходження;

артилерійському, гранатометному і протитанковому підрозділам – завдання з підтримки підрозділів під час форсування водної перешкоди і бою на протилежному березі; вогневі позиції, порядок їх зайняття, час готовності до відкриття вогню; порядок переправи;

підрозділу протиповітряної оборони – завдання з прикриття підрозділів від повітряного противника під час виходу до водної перешкоди, в ході форсування, під час бою на протилежному березі; стартові (вогневі) позиції, час готовності до відкриття вогню і порядок переправи;

доданим підрозділам інженерних військ – завдання щодо інженерної розвідки місць переправ, обладнання та утримання переправ, підготовки шляхів висування до них; місця зосередження десантно-переправних засобів при ви-

суванні до водної перешкоди і під час форсування; резерв десантно-переправних засобів.

72. Під час організації взаємодії командир батальйону (роти), крім звичайних питань, узгоджує:

дії органів розвідки, підрозділів бойової охорони і артилерії в ході ведення розвідки підступів до водної перешкоди, самої водної перешкоди і протилежного берегу;

дії підрозділів першого ешелону, артилерії і вогневих засобів, які виділені для стрільби прямою наводкою, підрозділів ППО та підрозділів інженерних військ під час висування до водної перешкоди, розгрому противника на підступах до неї, посадки (завантаження) на десантно-переправні засоби, початку форсування;

дії підрозділів батальйону (роти) при форсуванні водної перешкоди першим ешелonom, знищенні противника на протилежному березі, переправі другого ешелону, штатних і доданих вогневих засобів, кСП, підрозділів тилового і технічного забезпечення та медичного пункту.

73. ВУП під час підготовки і форсування водної перешкоди організовується двома періодами: вогнева підготовка форсування та вогнева підтримка форсування і атаки. Тривалість вогневої підготовки форсування визначається виходячи з ширини водної перешкоди і відстані переднього краю оборони противника на протилежному березі від урізу води. Під час форсування вузьких і середніх водних перешкод вогнева підготовка форсування може закінчуватися з виходом підрозділів на вихідний рубіж для форсування, а широких – з початком форсування. В окремих випадках під час форсування великих водних перешкод, коли передній край оборони противника віднесений від урізу води на значну відстань, його вогневе ураження може організовуватися за періодами: вогнева підготовка форсування і вогнева підтримка форсування та окремо вогнева підготовка атаки і вогнева підтримка атаки.

74. Для організованого форсування підрозділами водної перешкоди штаб батальйону розробляє графік форсування з розрахунком розподілу сил і засобів батальйону переправами.

75. В ході підготовки батальйону (роти) до форсування водної перешкоди, крім звичайних заходів, проводиться

підготовка особового складу і техніки до переправи на плаву і танків під водою. При цьому особлива увага звертається на щільність закриття люків, бійниць, дверей, наявність і щільність закриття водозливних пробок, а також на справність насосів, які відкачують воду. Підготовка танків для переправи під водою здійснюється у вихідному районі для форсування і завершується в районі герметизації танків. Якщо є час, з особовим складом підрозділів можуть проводитися заняття з водіння бойових машин на плаву (танків під водою), посадки (завантаження) на десантно-переправні засоби і висади (розвантаження) з них, плавання і надання взаємодопомоги на воді.

76. Для розвідки водної перешкоди до намічених місць переправ завчасно висилаються розвідувальні органи, до складу яких виділяються фахівці підрозділів інженерних військ. З виходом до водної перешкоди вони встановлюють зайнятість берегів противником, наявність і характеристики мостових переправ і бродів, найзручніші місця для обладнання десантних, поромних переправ, переправ танків убрід і під водою. За відсутності противника розвідувальні органи самостійно переправляються на протилежний берег. На основі даних розвідки командир батальйону (роти) уточнює способи форсування водної перешкоди підрозділами, місця переправ і порядок використання переправних засобів.

77. Висування батальйонів (рот) до водної перешкоди здійснюється з максимальною швидкістю в готовності до форсування її з ходу. Початком форсування (час «Ч») вважається момент входу у воду плаваючих бойових машин підрозділів першого ешелону основних сил батальйону (роти).

78. Батальйон, який діє у передовому загоні, не вступаючи в бій за окремі опорні пункти противника на підступах до водної перешкоди, стрімко виходить до неї, захоплює мости, інші переправи і вигідні для форсування ділянки. Використовуючи удари авіації і вогонь артилерії, підрозділи батальйону на плаваючих бойових машинах, десантно-переправних засобах і по захоплених мостах форсують водну перешкоду, захоплюють плацдарм на протилежному березі та утримують його до підходу головних сил. Якщо

на напрямку дій передового загону висаджено ТакПД, то батальйон швидко з'єднається з ним і виконує поставлене завдання у взаємодії з десантом.

79. Батальйон (рота), який діє в авангарді (ГПЗ), знищує противника, що прикриває підступи до водної перешкоди, виходить до неї, за сприятливих умов форсує її з ходу і розвиває наступ на протилежному березі. Якщо форсувати водну перешкоду з ходу не вдалося, авангард (ГПЗ) своїм вогнем завдає ураження противнику і забезпечує форсування головних сил бригади (батальйону).

Артилерія передового загону і авангарду завчасно займає вогневі позиції, забезпечує висування підрозділів і здійснює вогневу підготовку форсування передовим загonom і авангардом. Частина артилерії, танків, протитанкових засобів і гранатометів з виходом до водної перешкоди займають вогневі позиції для стрільби прямою наводкою, завдають ураження противнику на протилежному березі і підтримують висування та форсування решти підрозділів.

80. Головні сили бригади розпочинають і здійснюють подолання водної перешкоди усіма силами підрозділів першого ешелону одночасно. Батальйон, який діє у складі першого ешелону, використовуючи успіх передового загону (авангарду), захопленими переправами або на переправно-десантних засобах (механізовані підрозділи, крім того, на БМП (БТР), а танкові – під водою) у міру підходу підрозділів до водної перешкоди безупинно форсує її, з ходу переходить в атаку, розширює плацдарм, стрімко розвиває наступ углиб та у взаємодії з іншими підрозділами бригади знищує противника.

Батальйон, який виконує бойове завдання на ділянці, де передовий загін (авангард) не вислався, форсує водну перешкоду з ходу після вогневої підготовки форсування та продовжує наступ на протилежному березі при підтримці вогню танків й інших засобів, виділених для стрільби прямою наводкою зі свого берега.

Механізовані підрозділи, використовуючи результати вогню, під прикриттям аерозолів (димів) на плаваючих бойових машинах і десантно-переправних засобах форсують водну перешкоду, знищуючи противника вогнем усіх засобів на плаву і захоплюють протилежний берег.

Підрозділи, що призначені для переправи на самохідних десантно-переправних засобах першим рейсом, здійснюють посадку особового складу і завантаження озброєння та техніки у визначених місцях, звідки стрімко виходять до водної перешкоди і з ходу переправляються на протилежний берег. Посадка (завантаження) особового складу (озброєння та техніки) наступних рейсів здійснюється безпосередньо на водній перешкоді з поверненням десантно-переправних засобів до свого берегу.

Танки під час форсування водної перешкоди використовують мости, пороми, переправляються вбхід або під водою. Переправа танків під водою здійснюється після ретельної розвідки водної перешкоди і захоплення механізованими підрозділами протилежного берега. Подолавши водну перешкоду, танкові підрозділи стрімко виходять на свої напрямки і виконують поставлені завдання.

Мінометна батарея батальйону, протитанковий і гранатометний підрозділи, а також додана артилерія переправляються на плаваючих машинах і десантно-переправних засобах, використовуючи броди, мости і пороми, таким чином, щоб забезпечувалася безперервна підтримка наступу батальйону (роти) на протилежному березі. При цьому першими переправляються протитанкові засоби і самохідна артилерія.

Батальйон (рота) другого ешелону починає висування до водної перешкоди за сигналом старшого командира, у встановлений час переправляється на протилежний берег і нарощує зусилля першого ешелону.

Для прикриття переправ від ударів з повітря стартові (вогневі) позиції підрозділів ППО вибираються завчасно на відстані **300-400 м** від об'єктів прикриття. Під час форсування підрозділи ППО переправляються на протилежний берег у складі відділень на своїх бойових машинах за ротами, що прикриваються. Окремі стрільці-зенітники можуть переправлятися на бойових машинах механізованих підрозділів.

Підрозділи інженерних військ під час підготовки і форсування ведуть інженерну розвідку водної перешкоди, обладнують, маскують і утримують переправи та шляхи підходу до них, пророблюють проходи в інженерних заго-

родженнях на берегах та у воді, організовують і несуть комендантську службу на обладнаних ними переправах.

Підрозділи тилового і технічного забезпечення батальйону, а також автомобілі підрозділів переправляються на десантно-переправних засобах, поромах і мостами за артилерійськими підрозділами.

Евакуація поранених і хворих на свій берег здійснюється десантно-переправними засобами, які повертаються після висадки підрозділів, а за потреби і спеціально виділеними для цього переправними засобами.

81. При форсуванні з розгортанням головних сил батальйону (роти) безпосередньо біля водної перешкоди посадку в БМП (БТР) і на самохідні десантно-переправні засоби підрозділи здійснюють в укритих місцях і висуваються до водної перешкоди під час вогневої підготовки форсування. Сигнал на початок висування командир батальйону (роти) подає, виходячи з встановленого часу початку форсування («Ч») і часу, необхідного для подолання відстані від місця посадки до урізу води. Підрозділи стрімко висуваються до водної перешкоди й у встановлений час за підтримкою вогню артилерії й інших вогневих засобів форсують її і безупинно розвивають наступ углиб оборони противника.

82. Узимку форсування водних перешкод може здійснюватися по льодових переправах. Якщо товщина льоду не дозволяє танкам, БМП (БТР) та іншій важкій техніці долати водну перешкоду по льоду, то спочатку її форсують механізовані підрозділи в пішому порядку. озброєння та техніка переправляються на протилежний берег після підсилення льоду або поромними і десантними переправами, які обладнуються у майнах, а також по захоплених мостах. Танки, крім того, за сприятливих умов можуть долати водну перешкоду глибокими бродами і під водою.

В період інтенсивного льодоходу водні перешкоди долаються по захоплених мостах, а механізовані підрозділи можуть перевозитися й повітряним транспортом.

83. Організуючи наступ **вздовж морського узбережжя** командир повинен додатково вивчити обстановку на морі, оцінити характер дій воєнно-морських сил противника та їх можливий вплив на наступ батальйону (роти), врахувати можливість висадки морського десанту противника

у фланг і тил підрозділів, що наступають, а також знати можливості взаємодіючих сил флоту.

Під час організації взаємодії командир, крім звичайних питань, узгоджує дії своїх підрозділів з силами флоту і корабельною артилерією, які можуть застосовуватись для вогневої підтримки і забезпечення наступу батальйону (роты) з моря, прикриття його приморського флангу та недопущення дій кораблів або висадки морського десанту противника. Якщо на напрямку дій батальйону (роты) старшим командиром висаджується ТакМД (ТакПД) десант, командир повинен уточнити його завдання, порядок взаємодії з ним та взаємного розпізнавання.

У ході ведення наступального бою вздовж морського узбережжя організовується постійне спостереження вбкі моря і призначаються сили і засоби для забезпечення приморського флангу.

Вночі

84. Умови підготовки і ведення наступального бою вночі ускладнюють орієнтування, управління підрозділами та підтримку взаємодії між ними, обмежують маневр силами і засобами, підвищують утомленість особового складу та збільшують навантаження на його психіку. В той же час ніч сприяє досягненню раптовості дій і зменшенню втрат від вогню противника.

Наступальний бій вночі може початися з прориву оборони противника або бути продовженням денного наступу. Прорив оборони здійснюється з ходу або з положення безпосереднього зіткнення з противником. Перехід у наступ вночі на противника, який обороняється, з положення безпосереднього зіткнення з ним може здійснюватися після відбиття контратаки противника, невеликого результату для нього зустрічного бою або коли прорив оборони з ходу виявиться безуспішним. Якщо нічний наступ є розвитком денних бойових дій, перехід до нього організовується без перерви, щоб противник не міг використати ніч для підтягування резервів і перегрупування своїх сил і засобів. У цьому випадку атака, як правило, починається з ходу.

У всіх випадках успіх наступального бою вночі залежить від його ретельної підготовки, ступеня навченості

особового складу діям вночі, вдалої організації світлового забезпечення, а також організації боротьби з засобами освітлення і приладами нічного бачення противника.

Бойове завдання батальйону (роті) при наступі вночі вказується на таку ж глибину, як і вдень. Батальйону першого ешелону додатково може вказуватися рубіж, яким він повинен оволодіти до світанку. Напрямки наступу вночі вибираються з урахуванням виходу підрозділів до намічених рубежів (об'єктів) найкоротшим шляхом без проведення ними складного маневру.

Бойовий порядок батальйону будується, як правило, у два ешелони. У перший ешелон виділяється така кількість сил і засобів, яка може забезпечити виконання поставленого на ніч завдання без введення у бій другого ешелону (резерву). Підрозділам першого ешелону додається більша кількість артилерії, танків та інших засобів посилення.

85. Підготовка до ведення наступального бою вночі проводиться завчасно у світлий час доби. При його організації командир батальйону (роті), крім звичайних питань, визначає: видимі вночі орієнтири, азимут напрямку наступу і роту (взвод), яка буде направляючою; завдання зі знищення і подавлення приладів нічного бачення, радіолокаційних засобів і засобів світлового забезпечення противника; порядок застосування приладів нічного бачення, світломакувальних пристроїв, освітлення місцевості і способи позначення проходів у загородженнях; порядок забезпечення підрозділів освітлювальними і сигнальними засобами, трасуючими снарядами і патронами з трасуючими кулями; порядок переходу від нічних дій до денних.

Рекогносцировка проводиться у світлий час доби з наступним уточненням необхідних питань вночі. Під час її проведення командир батальйону (роті), крім звичайних питань, уточнює: видимі вночі орієнтири, місця постановки світлових орієнтирів і напрямки світлових створів; цілі (об'єкти) противника, які підлягають освітленню (засліпленню).

Під час постановки завдань командир батальйону (роті) додатково вказує:

підрозділам першого ешелону – азимут напрямку наступу; рубежі вирівнювання і час їх досягнення; рубіж, яким необхідно оволодіти до світанку;

артилерійському підрозділу – завдання щодо постановки світлових орієнтирів (створів,) освітлення місцевості і цілей (об'єктів) противника, осліплення його засобів візуального спостереження та управління зброєю;

підрозділу протиповітряної оборони – завдання щодо боротьби з засобами світлового забезпечення противника.

Під час організації взаємодії командир батальйону (роти) додатково узгоджує: порядок здійснення світлового забезпечення за тактичними завданнями, рубежами та часом; дії особового складу щодо захисту від світлового впливу противника; порядок переходу від нічних дій до денних. Крім того, командир доводить сигнали взаємного розпізнавання і порядок позначення свого місця положення.

86. Наступ вночі починається після вогневої підготовки атаки, під час проведення якої, крім виконання звичайних вогневих завдань, подавляються засоби радіолокаційної розвідки, освітлення та прилади нічного бачення противника, засліплюються його сП та вогневі засоби, освітлюється місцевість та об'єкти (цілі). Іноді з метою досягнення несподіваності атака може починатись без вогневої підготовки. У цьому випадку з початком атаки або за сигналом командира батальйону (роти) починається вогнева підтримка військ, що наступають.

У встановлений час загальновійськові підрозділи першого ешелону стрімко атакують противника і розвивають наступ. Механізований батальйон (рота) вночі наступає в пішому порядку в тісній взаємодії з доданими йому танками. При цьому танки, БМП (БТР) діють у бойовій лінії механізованих підрозділів. Другий ешелон (резерв) переміщується ближче до підрозділів першого ешелону.

Напрямок наступу в ході бою позначається світловими орієнтирами (створами), а досягнутий підрозділами рубіж – сигнальними ракетами або іншими сигналами, які добре видно. Освітлення місцевості та об'єктів перед фронтом наступу здійснюється освітлювальними авіаційними бомбами, артилерійськими снарядами, мінами й освітлювальними патронами, а позначення своїх підрозділів – світловими пристроями, невидимими з боку противника, і сигнальними патронами. Управління освіт-

ленням у ході наступу здійснюється командиром з урахуванням просування підрозділів.

У ході наступального бою вночі підрозділи батальйону (роти) повинні точно витримувати вказаний їм напрямок, встановленим порядком позначати своє положення на досягнутих рубежах, дотримуватись заходів безпеки під час подолання важкопрохідних ділянок, уміло використовувати прилади нічного бачення і засоби освітлення місцевості, а для осліплення приладів нічного бачення противника – аерозолі (дими).

Особлива увага приділяється веденню розвідки і забезпеченню флангів. В умовах відсутності суцільного фронту оборони противника командир батальйону (роти) повинен вміло використовувати нічні умови для охоплення та обходу опорних пунктів противника з метою атаки їх у темний час доби або на світанку одночасно з різних напрямків і з тилу.

КсП батальйону (роти), а також підрозділи матеріально-технічного і медичного забезпечення наближаються до бойових порядків підрозділів першого ешелону. Організується ретельний розшук поранених, їх збір та евакуація.

87. При переході від нічних дій до денних командир батальйону (роти): посилює розвідку з метою встановити можливу підготовку і напрямки контратак противника; уточнює бойові завдання підрозділам, підтягує артилерію і централізує управління її вогнем, уточнює порядок дій щодо боротьби з повітряним противником; вживає заходів з розосередження підрозділів і приведення їх у готовність до відбиття можливих контратак противника, а також для забезпечення флангів. За необхідності для завершення виконання завдання або нарощування зусиль вводить у бій другий ешелон.

Взимку

88. На підготовку та ведення наступального бою взимку впливає ускладнення прохідності шляхової мережі, маневру підрозділами, підвозу і евакуації, інженерного обладнання та маскування військ, скорочення світлого часу доби і низький температурний режим. Значно зростає обсяг заходів щодо обладнання районів, рубежів, позицій, створен-

ня додаткових запасів МтЗ, спеціального екіпірування особового складу і обладнання техніки засобами підвищення прохідності.

Наступ здійснюється, як правило, із положення безпосереднього зіткнення з противником. На місцевості, придатній для дій танків, БМП (БТР) поза дорогами, наступ може здійснюватись з ходу із висуванням з глибини. При цьому вихідний район для наступу вибирається ближче, ніж у звичайних умовах.

89. Бойові завдання батальйону (роти) під час наступу в складі бригади (батальйону) углиб можуть бути меншими, ніж у звичайних умовах, а при веденні наступального бою самостійно на окремому напрямку – більшими. Темпи наступу знижуються.

90. Бойовий порядок батальйону будується, як правило, в два ешелони. Під час наступу на напрямках, де не можливе повне розгортання підрозділів по фронту, крім другого ешелону може створюватись і ЗВРез, а в деяких випадках і третій ешелон. Віддалення другого (третього) ешелону і резерву можуть бути меншими, ніж у звичайних умовах. Бойовий порядок роти будується зазвичай в один ешелон з виділенням ЗВРез.

Більшість артилерії додається підрозділам першого ешелону. Мінометна (артилерійська) батарея повзводно, а гранатометний і протитанковий підрозділи по відділеннях можуть додаватися ротам (взводам), які діють на важливіших напрямках.

Для захоплення в тилу противника вузлів доріг, мостів та інших важливих об'єктів, знищення ЗМУ, ВТЗ, порушення роботи ПУ і тилу, а також для сприяння підрозділам, які наступають з фронту, батальйон (рота) може бути призначений для дій в обхідному загоні.

Танковому батальйону (роті) під час дій на важкопрохідній місцевості додаються механізовані та інженерно-саперні підрозділи.

91. У ході організації наступального бою в зимових умовах командир батальйону (роти), крім звичайних питань, визначає: вигідні для дій танкових і механізованих підрозділів напрямки, порядок подолання заболочених ділянок та районів з глибоким сніговим покривом; заходи для запобі-

гання переохолодженню й обмороженню особового складу; порядок підготовки ОВТ і засобів індивідуального захисту до застосування в умовах низьких температур; фарбування озброєння і техніки під фон місцевості і забезпечення підрозділів маскувальними костюмами.

В умовах тривалої ночі командир батальйону (роти) визначає порядок орієнтування та позначення напрямку руху, а також створює додатковий запас засобів освітлення. Під час наступу в бездоріжжя вживають заходів щодо підвищення прохідності машин, завчасного створення додаткових запасів ракет, боєприпасів, ПММ, продовольства і медичного майна, а також передбачається прийом МтЗ з вертольотів і літаків.

У разі переходу в наступ із положення безпосереднього зіткнення з противником командир батальйону (роти) організовує завчасну підготовку вихідного району (вихідних позицій), приділяючи особливу увагу обладнанню окопів зі снігу й укриттів для обігріву особового складу.

Організуюючи взаємодію, командир батальйону (роти) особливо детально погоджує дії підрозділів, що наступають, вогневих засобів і бойової охорони, яка виставляється на відкриті фланги (стики); уточнює порядок взаємного розпізнавання, цілевказання та орієнтування.

Особовий склад забезпечується теплим одягом і взуттям, засобами для профілактики обмороження та вітамінними препаратами.

92. Наступальний бій узимку батальйон (рота) веде доступними напрямками вздовж доріг та річок з широким застосуванням обхідних загонів. Під час наступу на важкопрохідній місцевості окремими доступними напрямками підрозділи діють на значних інтервалах, організовуючи при цьому додаткову розвідку і бойову (похідну) охорону перед фронтом і на флангах.

Під час проведення вогневої підготовки атаки для знищення окремих цілей і руйнування сніго-льодових загороджень частіше застосовуються гармати, танки і протитанкові засоби, які виділені для стрільби прямою наводкою.

Атака механізованих підрозділів при глибокому сніговому покриві та інших складних умовах здійснюється в пішому порядку. При цьому танки наступають у бойовій лінії

механізованих підрозділів або за ними. БМП (БТР) у цьому випадку діють за танками і вогнем своєї зброї знищують противника, який перешкоджає просуванню своїх підрозділів і танків. На важкодоступних напрямках вони просуваються дорогами.

В умовах глибокого снігового покриву механізовані підрозділи можуть наступати на лижах. Спішування особового складу і постановка на лижі здійснюється на більшій, ніж у звичайних умовах, відстані від противника.

Атака на БМП (БТР) можлива при наступі на льодовому просторі або в умовах незначного снігового покриву.

Підрозділи тилового і технічного забезпечення розгортаються на напрямках наступу поблизу доріг. Особлива увага приділяється розшуку і недопущенню обмороження поранених і хворих. Для їх евакуації, а також для подачі МтЗ використовується техніка високої прохідності, лижні пристосування, волокуші та інші підручні засоби.

В лісі

93. На підготовку та ведення наступального бою в лісі впливають: закрита місцевість з наявністю великих заболочених ділянок; обмежена кількість доріг, доступних для руху підрозділів; можливість тривалого застою отруйних речовин, виникнення лісових пожеж та інші умови. Ці особливості ускладнюють маневр підрозділами, орієнтування, спостереження та коректування вогню, управління діями підрозділів і підтримку взаємодії, обмежують застосування танків і БМП (БТР). Ліс дозволяє противнику широко застосовувати під час оборони різні загородження, завали і створювати пожежі. Разом з тим, ліс сприяє прихованому підходу і розгортанню військ для наступу, дозволяє використовувати охвати і обходи для нанесення несподіваних ударів у фланг і тил противнику, що обороняється.

94. Батальйон (рота) у лісі може наступати у складі головних сил, самостійно на окремому напрямку або в обхідному загоні. Наступ ведеться із зосередженням основних зусиль переважно вздовж доріг і просік, великих галявин, вирубок та рідколісся, а також на ділянках лісу, які виводять у фланг і тил основного угруповання противника.

Бойове завдання батальйону (роти) ставиться на меншу, ніж у звичайних умовах, глибину і може полягати у знищенні противника й оволодінні важливими ділянками місцевості (просіками, перехрестями лісових доріг, каналами, дефіле). Темпи наступу можуть бути нижчими, ніж в звичайних умовах.

Бойовий порядок батальйону будується зазвичай в два ешелони, роти – в один ешелон, при цьому, як правило, виділяється ЗВРез, на який покладаються завдання протидії охопленням та обходам противника, охорони шляхів підвозу і евакуації, боротьби з повітряними десантами, аеромобільними підрозділами та ДРГ противника. У першому ешелоні використовуються механізовані підрозділи, посилені артилерією, протитанковими засобами, підрозділами інженерних військ або створені на їх базі БТГр (РТГр). Широко застосовуються обхідні загони, загони (групи) розгородження та розмінування.

Танкова рота повзводно, а гранатометний і протитанковий підрозділи по відділеннях додаються механізованим ротам (взводам) першого ешелону, які наступають на напрямку головного удару. Артилерійський дивізіон може додаватися побатарейно ротам першого ешелону, а мінометна батарея, як правило, залишається в безпосередньому підпорядкуванні командира батальйону.

Для забезпечення відкритих флангів частіше, ніж у звичайних умовах, висилається бойова охорона. Від другого ешелону можуть виділятися підрозділи для прочісування місцевості і знищення противника, який залишився в тилу, а також його ДРГ.

Підрозділ ППО, який діє в бойових порядках батальйону, прикриває його підрозділи зі стартових (вогневих) позицій уздовж лісових доріг, просік і на галявинах.

95. Під час організації наступального бою в лісі командир батальйону (роти), крім звичайних питань, додатково визначає: азимут напрямку наступу для підрозділів першого ешелону та інші заходи щодо забезпечення орієнтування, позначення свого місця знаходження і взаємного розпізнавання; порядок подолання (обходу) лісових завалів і важкопрохідних ділянок місцевості, районів пожеж; порядок знищення противника, який веде вогонь з дерев або

залишився в тилу підрозділів, що наступають; порядок дій при просуванні галявинами, просіками і виході з лісу. Бойові завдання підрозділам він ставить частіше по карті.

Організуючи взаємодію, командир батальйону (роти) особливо детально погоджує дії підрозділів, які наступають з фронту, з діями обхідних загонів при захопленні перехресть доріг, просік, міжозерних дефіле та інших важливих об'єктів; уточнює порядок взаємного розпізнавання, цілевказання та орієнтування.

96. Ведення наступального бою на противника, передній край оборони якого проходить узліссям, починається атакою та захопленням виступів лісу. Після оволодіння ними підрозділи батальйону (роти) рішучою атакою у фланг і тил противника знищують його в опорних пунктах на узліссі, в подальшому стрімко проникають у ліс і розвивають наступ за доступними напрямками, забезпечуючи свої фланги і тил.

Механізовані підрозділи наступають у першому ешелоні, як правило, в пішому порядку. Танки діють у бойовій лінії механізованих підрозділів або за ними. Особовий склад механізованих підрозділів при цьому вказує їм цілі, знищує протитанкові засоби противника і разом з підрозділами інженерних військ забезпечує подолання лісових завалів та інших загороджень. БМП (БТР) у цьому випадку діють за танками і вогнем своєї зброї знищують цілі противника, які перешкоджають просуванню вперед. Для знищення противника, що веде вогонь з дерев, командир роти призначає снайперів, автоматників і кулеметників.

На лісисто-болотистій місцевості особовий склад механізованих підрозділів може наступати у пішому порядку без підтримки танків і БМП (БТР). У цьому випадку танки під охороною механізованих підрозділів, які діють десантом на них, а БМП (БТР) з частиною особового складу своїх підрозділів висуваються в передбойовому порядку доступними для руху напрямками. З виходом на місцевість, яка забезпечує дії бойової техніки, вони швидко розгортаються і підтримують вогнем наступ механізованих підрозділів.

У глибині лісу батальйон (рота) атакує противника з близьких відстаней і на вужчому фронті, обходячи великі

галявини і вирубки. Для обходу й атаки у фланг і тил опорних пунктів противника, який прикриває дороги, просіки, галявини і міжозерні дефіле, командир батальйону (роти) виділяє необхідні сили і засоби.

Забезпечення відкритих флангів досягається висиланням на них бойової охорони, посиленням спостереження на загрозованих напрямках, побудовою бойового порядку уступом, прочісуванням лісу в місцях імовірних засідок противника.

Другий ешелон (ЗВРез) під час наступу в лісі може ділитись для дій на окремих напрямках, до введення в бій він просувається у передбойовому порядку ближче, ніж у звичайних умовах, до першого ешелону.

Перед виходом з лісу командир батальйону (роти) повинен заздалегідь організувати розвідку противника і місцевості, а також передбачити перебудову бойового порядку, щоб уникнути втрат від раптового вогню противника.

Підрозділи тилового і технічного забезпечення батальйону наближаються зазвичай до бойових порядків рот і розташовуються поблизу доріг і просік.

В горах

97. Підготовка та ведення наступального бою в горах здійснюється з урахуванням обмеженої кількості доріг та складності просування поза дорогами; великої кількості мертвих просторів і прихованих підступів; можливості утворення гірських обвалів, завалів і сніжних лавин; складності виконання інженерних робіт і застосування мінних тралів; тривалості застою отруйних речовин в ущелинах і глибоких долинах; різкої зміни денної та нічної температур, розрідженості повітря, екрануючої дії гір. Значною завадою в горах є річки, які мають швидку течію, високі круті береги та різкі зміни рівня води. Під час пересування машин у горах підвищується витрата пального, а на великих висотах знижується потужність двигунів.

Наступ у горах ведеться схилами висот, уздовж хребтів, долин і доріг, а також іншими доступними напрямками з широким застосуванням обхідних загонів. Основні зусилля зосереджуються на захопленні панівних висот, гірських перевалів, тунелів і проходів, вузлів доріг та інших важли-

вих об'єктів, оволодіння якими забезпечує вигідні умови для розвитку наступу. Не зайняті противником ділянки гірської місцевості використовуються підрозділами для виходу йому у фланг і тил.

98. Батальйон (рота) під час дій у горах може вести наступальний бій у складі головних сил, діяти в обхідному загоні або самостійно на окремому напрямку. Основним способом дій батальйону (роти) в гірських районах є обхід і охоплення противника у поєднанні з наступом з фронту та нанесення ударів дрібними підрозділами на окремих напрямках.

99. Бойові завдання під час наступу в горах ставляться на меншу, ніж звичайно, глибину. Їх зміст залежить від характеру оборони противника та місцевості на напрямках наступу. Батальйону призначаються найближче і подальше завдання та напрямки продовження наступу, роті – найближче завдання та напрямки продовження наступу.

Найближче завдання батальйону першого ешелону є знищення противника в опорних пунктах взводів першого ешелону, який обороняється на підступах до перевалу (важливого об'єкта), і оволодіння ними; **подальше завдання** – розвиток наступу, знищення противника (у взаємодії з сусідніми батальйонами) в опорних пунктах роти першого ешелону та оволодінні їх рубежем.

Напрямок продовження наступу визначається таким чином, щоб забезпечувалося виконання найближчого завдання бригади.

Найближче завдання роти першого ешелону – знищення противника, який обороняє першу траншею, і оволодіння нею. **Напрямок продовження наступу** визначається таким чином, щоб забезпечувалося виконання найближчого завдання батальйону.

Найближче завдання роти другого ешелону – знищення противника у взаємодії з першим ешелonom у глибині опорних пунктів роти першого ешелону. **Напрямок продовження наступу** визначається таким чином, щоб забезпечувалося виконання подальшого завдання батальйону.

Найближче завдання батальйону другого ешелону – знищення у взаємодії з батальйонами першого ешелону підрозділів противника, які обороняють перевал

(важливий об'єкт) і оволодіння їх рубежем. **Напрямок продовження наступу** визначається таким чином, щоб забезпечувалося виконання подальшого завдання бригади.

Якщо перевал (важливий об'єкт) обороняється обмеженими силами, оволодіння ним може бути подальшим завданням батальйону першого ешелону. Глибина бойових завдань рот першого ешелону за цих умов збільшується.

Батальйону (роті), який призначено в обхідний загін, ставиться завдання щодо захоплення важливого рубежу (об'єкта), з оволодінням якого створюються сприятливі умови для успішного наступу головних сил бригади (батальйону).

100. Бойовий порядок батальйону (роти) з урахуванням доступних для ведення наступального бою напрямків і бойових завдань будується в два або в один ешелон. Механізований батальйон буде бойовий порядок, як правило в два ешелони. Під час наступу вузькими гірськими долинами і ущелинами бойовий порядок будується більш глибоким: батальйону в два-три ешелони, роти – в два ешелони.

У перший ешелон призначаються механізовані підрозділи, які посилені артилерією, підрозділами інженерних військ та військ РХБ захисту. Танкові підрозділи та механізовані підрозділи на БМП використовуються в другому ешелоні (ЗВРез) та вводяться в бій на доступних напрямках. Артилерія зазвичай застосовується децентралізовано.

Другий ешелон при діях у горах пересувається ближче до першого. Якщо підрозділи батальйону наступають не на одному напрямку, другий ешелон може створюватися на кожному з них.

Бойовий порядок батальйону (роти) може мати обхідний загін. Для забезпечення швидкого просування підрозділів через райони руйнувань створюються групи розгородження.

КсП, а також підрозділи тилового і технічного забезпечення батальйону наближаються до бойових порядків підрозділів першого ешелону.

101. Під час організації наступального бою в горах командир батальйону (роти) повинен уміло використовувати особливості гірської місцевості. Оцінюючи обстановку він додатково вивчає наявність та характер важливих об'єктів

в обороні противника, його систему вогню на всіх ярусах оборони, можливі місця засідок, завалів, каменепадів; визначає напрямки, доступні для дій своїх танків, БМП (БТР) та переміщення артилерії, а також можливі напрямки для дій обхідного загону.

Формулюючи рішення командир батальйону (роты), крім звичайних питань, визначає: найважливіші об'єкти, захоплення яких значно порушить стійкість оборони противника (перевал, тунель, перехрестя важливих доріг, панівна висота, тощо) та порядок їх захоплення; завдання підрозділам, що здійснюють обхід (охоплення); заходи щодо прикриття флангів і тилу, знищення засідок противника, боротьби з його обхідними загонами і ДРГ.

Під час організації взаємодії командир батальйону (роты) особливо детально погоджує дії підрозділів, які атакують, з артилерією, танками і БМП (БТР), що висуваються доступними для них напрямками, а також обхідного загону з підрозділами, які наступають з фронту.

Крім того, командиром батальйону (роты) уточнюється порядок підтримання зв'язку, виклику і коректування вогню підтримуючої артилерії та ударів авіації, а також організовується виконання заходів щодо: захисту підрозділів від обвалів, лавин, селів; забезпечення орієнтування, витримування напрямку наступу та позначення положення підрозділів; забезпечення підрозділів необхідним гірським спорядженням.

102. Ведення наступального бою в горах починається ураженням противника у ході вогневої підготовки атаки, яка проводиться з урахуванням багатоярусної побудови його оборони і знищенням цілей (об'єктів) на зворотних схилах висот, в ущелинах та підземних спорудах. У разі наступу підрозділів батальйону (роты) окремими напрямками вогнева підготовка атаки може розпочинатися одночасно або в різний час на кожному з напрямків і мати різну тривалість.

В умовах багатоярусної побудови оборони противника вогонь ведеться одночасно по всіх ярусах, при цьому основні зусилля зосереджуються на подавленні противника в опорних пунктах, що прилягають до доріг, а також на перевалах та панівних висотах. Ураження противнику на

нижньому ярусі оборони здійснюється вогнем засобів, які виділені для стрільби прямою наводкою; на другому ярусі – вогнем артилерії, танків і БМП (БТР); на послідуючих ярусах – ударами армійської та штурмової авіації. Міномети використовуються для ураження противника на зворотних схилах висот.

Атака противника на важкодоступних ділянках здійснюється механізованими підрозділами в пішому порядку. При цьому вони можуть посилюватися протитанковим, гранатометним і вогнеметним підрозділами та засобами ППО. Танки наступають у бойовій лінії механізованих підрозділів або за ними доступними напрямками. БМП (БТР) діють за танками і вогнем своєї зброї знищують цілі противника, які перешкоджають просуванню атакуючих підрозділів. У деяких випадках танки і БМП (БТР) можуть підтримувати підрозділи, що наступають, вогнем з місця з вигідних позицій.

Частина артилерійських підрозділів може завчасно розгортатися на вогневих позиціях в готовності до відкриття вогню до втягування в гори підрозділів першого ешелону. Засоби ППО, які діють у бойових порядках батальйону (роти), прикривають підрозділи з урахуванням напрямків можливих ударів повітряного противника, особливо з малих висот. Особовий склад механізованих підрозділів, використовуючи вогонь танків і артилерії, долає перешкоди і разом з інженерно-саперними підрозділами забезпечує подальше просування танків.

З підходом атакуючих підрозділів до висоти з багатоярусною обороною противника артилерія переносить вогонь по верхніх ярусах і уражає вогневі засоби, що перешкоджають просуванню. Висота атакується одночасно з різних напрямків, частиною сил з фронту, рештою – з флангу і тилу, або частиною сил противник сковується боєм з фронту забезпечуючи вихід решти сил у фланг і тил для подальшої атаки.

Залежно від обстановки механізовані підрозділи можуть наступати в пішому порядку і без вогневого зв'язку з танками і БМП (БТР). Танки в цьому випадку під охороною механізованих підрозділів, які діють на них десантом або в пішому порядку, а БМП (БТР) з частиною особового

складу своїх підрозділів переміщаються у передбойовому порядку доступними напрямками (дорогами). З виходом на доступну місцевість вони швидко розгортаються і підтримують наступ механізованих підрозділів.

103. Під час наступу вузькою долиною (ущелиною) насамперед захоплюються прилеглі висоти, з яких прострілюється долина (ущелина). При цьому особлива увага звертається на узгоджені дії підрозділів, які одночасно наступають долиною і по хребту.

104. Гірським перевалом або ущелиною батальйон (рота), який наступає з фронту, оволодіває самостійно або у взаємодії з обхідним загonom. Оволодіння перевалом або ущелиною починається із захоплення прилеглих до нього висот і знищення противника на схилах, звернених до перевалу або ущелини. Батальйон (рота) після захоплення прилеглих висот (висоти) частиною сил з них скоує противника, який безпосередньо обороняє перевал або ущелину, а основними силами атакою у фланг і тил знищує його та оволодіває перевалом або ущелиною.

Після оволодіння перевалом або ущелиною батальйон (рота) діє залежно від поставленого завдання. Рішенням командира батальйону (роти) або старшого командира організовується охорона та оборона перевалу або ущелини, важливих ділянок доріг, підходів до перевалу і виходів із ущелини.

105. Ущелини, що перетинають напрямок наступу, долаються з ходу захопленими переходами. Якщо перехід захопити не вдалося, то механізовані підрозділи, використовуючи не зайняті противником ділянки, долають ущелину, виходять у фланг або тил противнику, який обороняє перехід, і за підтримки вогню танків і артилерії несподіваною атакою оволодівають ним. Якщо обійти противника, що обороняє перехід, неможливо, батальйон (рота) оволодіває ним атакою з фронту. У цьому випадку першими долають ущелину механізовані підрозділи під прикриттям вогню артилерії і танків. Танкові і артилерійські підрозділи пересуваються за механізованими підрозділами наявними або обладнаними переходами.

Гірські річки у ході наступального бою форсуються зазвичай вбрід, а там, де це неможливо, обладнують-

ся десантні, поромні і мостові переправи. На переправах організуються комендантська, рятувальна і евакуаційна служби, а також обладнуються річкові застави. Межі бродів позначаються добре видимими позначками. Дно річок очищується від великих валунів. Для переправи особового складу між берегами натягуються і закріплюються канати.

106. Механізований батальйон (рота), призначений в обхідний загін, посилюється протитанковим, гранатометним, інженерно-саперним та іншими підрозділами, підтримується вогнем артилерії і ударами бойових вертольотів, а також забезпечується підвищенням запасом ракет, боєприпасів.

Обхідний загін, використовуючи приховані підступи і проміжки в бойових порядках противника, сміливо проникає в глибину його оборони, оволодіває прилеглими до перевалу (проходу) висотами, а потім самостійно або у взаємодії з батальйоном, який наступає з фронту, атакує противника у фланг і тил та оволодіває об'єктом атаки.

107. Під час ведення наступального бою в горах командир батальйону (роти) повинен особливу увагу приділяти веденню розвідки і забезпеченню флангів. Розвідка ведеться більшою, ніж у звичайних умовах, кількістю РД (БРД), сП і спостерігачів. Забезпечення флангів батальйону (роти) досягається побудовою бойового порядку підрозділів уступом, посиленням спостереження і ведення розвідки на відкритих флангах і можливих напрямках прихованого підходу противника, постійною готовністю маневру другого ешелону (резерву) та вогню вбік флангів або на загрозові напрямки.

Під час виходу в долини або на гірські плато, підрозділи повинні бути в постійній готовності до відбиття контратак противника.

108. У важкодоступних гірських районах підрозділи тилового і технічного забезпечення розподіляються за напрямками ведення наступального бою. У підрозділах завчасно створюються додаткові запаси ракет, боєприпасів, ПММ, води та інших МтЗ. У високогірних районах особовий склад забезпечується спеціальним спорядженням, теплим одягом, засобами обігріву і сонцезахисними окулярами, а машини укомплектовуються засобами підвищен-

ня прохідності, додаткового гальмування, а за необхідності і зимовими сортами пального та низькозамерзаючою охолоджуючою рідиною.

В степовій місцевості

109. Підготовку та ведення наступального бою в степовій місцевості ускладнюють відкритий її характер, незначна рослинність або повна її відсутність; складність орієнтування, маскування, забезпечення підрозділів водою, паливом та будівельними матеріалами; різкі перепади температур, вплив піску і пилу при застосуванні ОВТ.

110. Батальйон (рота) у степовій місцевості може вести наступальний бій у складі головних сил, діяти самостійно на окремому напрямку або в обхідному загоні, а батальйон, крім того, – і в рейдовому загоні. Перехід у наступ здійснюється, як правило, з ходу з висуванням із глибини, а наступ ведеться на широкому фронті і за напрямками, які виводять у тил противнику, що обороняє важливі райони й об'єкти. Для активних і рішучих наступальних дій найчастіше використовується нічний час. Глибина бойових завдань і ширина фронту наступу підрозділів може збільшуватися.

Найближчим завданням батальйону може бути розгром на своєму напрямку першого ешелону бригади противника та оволодіння вогневими позиціями артилерії. **Подальше завдання** – розвиток наступу, розгром у взаємодії з сусідніми батальйонами бригадних резервів противника та оволодіння їх рубежем.

Найближче завдання роти першого ешелону є знищення противника в опорному пункті роти першого ешелону і оволодінні ним.

Батальйону (роті), що діє в рейдовому (обхідному) загоні, крім звичайних завдань, можуть ставитись завдання з захоплення джерел води (оазисів), вузлів доріг, комунікацій та інших важливих об'єктів.

111. Бойовий порядок батальйону (роти) будується з урахуванням можливості самостійних дій підрозділів, при цьому особлива увага приділяється забезпеченню відкритих флангів і проміжків. Для цього може виставлятися бойова охорона, а також збільшується кількість розвідувальних органів.

Для ураження найважливіших об'єктів противника на напрямку зосередження основних зусиль передбачається централізація управління артилерією та маневр вогнем артилерії, що додана підрозділам.

112. Під час організації наступального бою в степовій місцевості командир батальйону (роти), крім звичайних питань, визначає: азимут напрямку наступу та порядок позначення маршрутів висування і рубежів розгортання; заходи щодо маскування, захисту від ВТЗ, забезпечення флангів і тилу; порядок підготовки ОВТ до застосування в умовах пилових бурь і попередження перегріву особового складу; порядок забезпечення підрозділів водою, а також дотримання санітарно-епідеміологічних вимог на пунктах водопостачання і в місцях розташування особового складу.

Під час організації взаємодії особлива увага приділяється погодженню дій підрозділів, які наступають на розбіжних напрямках, між собою та з обхідним загonom, а також порядку орієнтування, взаємного розпізнавання і позначення свого місцезнаходження.

Під час підготовки підрозділів виконуються заходи щодо захисту ОВТ від піску і пилу; машини забезпечуються додатковим запасом пального, води, повітряними фільтрами і укомплектовуються засобами підвищення прохідності; у підрозділах створюються додаткові запаси питної води; особовому складу робляться запобіжні щеплення, вживаються заходи з попередження теплових і сонячних ударів, а також захисту очей та дихальних шляхів від піску.

113. Батальйон (рота) починає атаку противника після вогневої підготовки атаки, яка проводиться зазвичай в окремих осередках оборони противника та його опорних пунктах і може розпочинатись на кожному напрямку у різний час. У ході вогневої підготовки атаки для ураження і подавлення вогневих засобів противника широко застосовуються гармати і танки, що виділені для стрільби прямою наводкою.

В ході ведення наступального бою на широкому фронті забезпечення відкритих флангів досягається веденням розвідки і посиленням спостереження на загрозливих напрям-

ках, пересуванням другого ешелону (ЗВРез) ближче до них та маневром вогню артилерії.

Прикриття підрозділів від ударів повітряного противника здійснюється на широкому фронті, особлива увага приділяється виявленню і знищенню цілей на малих висотах та прикриттю джерел води і пунктів водопостачання.

У разі ведення наступального бою декількома напрямками ксП батальйону (роти) пересувається за підрозділами, що наступають на напрямку зосередження основних зусиль.

Підрозділи тилового і технічного забезпечення, атакож МПБ розгортаються поблизу джерел води, а в ході наступу наближаються до бойових порядків рот.

Розділ 4. ЗУСТРІЧНИЙ БІЙ

4.1. Загальні положення

1. Зустрічний бій є різновидом наступального бою, у якому обидві сторони намагаються виконати поставлені завдання веденням наступу. Мета зустрічного бою – розгромити в короткі терміни противника, що наступає, перехопити ініціативу, та створити вигідні умови для подальших дій.

Зустрічний бій може виникнути в різних умовах бойової обстановки: у ході ведення оборонного бою під час проведення контратаки або знищення десанту противника; у наступальному бою під час відбиття контратаки противника та зіткненні з його резервами, що висуваються; під час здійснення маршу та ведення рейдових дій у разі загрози зустрічі із противником.

Він характеризується: різкою зміною обстановки і швидкоплинністю бойових дій; швидким зближенням сторін, вступом їх у бій з ходу; обмеженим часом на його організацію; напруженою боротьбою за виграш часу, захоплення й утримання ініціативи та створення вогневої переваги над противником; наявністю у бойових порядках сторін значних проміжків і відкритих флангів, які допускають свободу маневру.

Успіх у зустрічному бою досягається: веденням розвідки на широкому фронті і на більшу глибину; випередженням противника у розгортанні в бойовий порядок і відкритті вогню, зайнятті вигідних ділянок місцевості і переході в атаку; рішучими діями підрозділу похідної охорони у поєднанні з потужним ударом основними силами; розчленуванням бойового (похідного) порядку противника і знищенням його частинами; забезпеченням флангів і тилу; твердим управлінням і підтриманням взаємодії між підрозділами.

Ведення зустрічного бою включає послідовне виконання тактичних завдань, основними з яких є: розгортання елементів бойового порядку батальйону (роти); вогневе ураження противника; ведення бою на сковуючому напрямку, розгром підрозділів прикриття (охорони) противника; пе-

рехід в атаку основних сил і знищення противника на напрямку зосередження основних зусиль.

2. Батальйон може вести зустрічний бій у складі основних сил старшого командира або в якості їх передового загону (авангарду), а також діючи самостійно. Рота зазвичай веде зустрічний бій у складі батальйону, діючи на сковуючому напрямку або на напрямку зосередження основних зусиль, а також в якості ГПЗ (БПЗ).

Передовий загін під час виходу до рубежу, який він повинен захопити, веде зустрічний бій лише у тому випадку, коли обійти противника неможливо або недоцільно.

Авангард (ГПЗ) на своєму маршруті руху знищує розвідку, у зустрічному бою розгромлює підрозділ прикриття (похідну охорону) противника, сковає його головні сили та забезпечує вигідні умови для розгортання і вступу в бій головних сил старшого командира.

При веденні зустрічного бою самостійно батальйон (рота) частиною сил сковає похідну охорону противника з фронту, а основними своїми силами завдає удар його головним силам у фланг і тил. Якщо противник перебуває в похідному порядку, надійно подавлений вогнем, а маневр підрозділів батальйону (роти) у фланг і в тил ускладнений або вимагає тривалого часу, удар може завдатися з фронту.

3. Батальйону (роті) у зустрічному бою ставиться найближче завдання та вказується напрямок продовження наступу.

Найближче завдання батальйону (роти), який діє у передовому загоні або авангарді (ГПЗ) при зустрічі з противником, який переважає, полягає у захопленні й утриманні вказаного (вигідного) рубежу, сковуванні боєм головних сил противника, завданні йому ураження вогнем усіх засобів та забезпеченні розгортання і вступу в бій основних сил старшого командира.

Найближче завдання батальйону (роти), який діє у складі основних сил старшого командира, – розгром на своєму напрямку головних сил противника та оволодіння рубежем, що забезпечує вигідні умови для знищення його резервів, які підходять, і розвитку наступу.

Напрямок продовження наступу батальйону (роти) визначається з таким розрахунком, щоб забезпечити розгром

резервів противника і виконання найближчого завдання старшого командира.

4. Бойовий порядок батальйону (роти) у зустрічному бою повинен забезпечити завдання потужного початкового удару противнику. Він будується на основі бойового (передбойового, похідного) порядку, який був створений для виконання попереднього завдання з урахуванням можливості раптового вступу в бій з противником.

Батальйон (рота) веде зустрічний бій в один ешелон з виділенням загальновійськового резерву. До складу першого ешелону включається більша частина сил і засобів.

Механізований підрозділ додається танковим ротам (взводам) або може діяти в повному складі в якості ГПЗ (ГД).

Танковий підрозділ додається механізованим ротам (взводам) або може використовуватись у повному складі на напрямку зосередження основних зусиль.

Частина артилерії може додаватися похідній охороні. Для забезпечення своєчасності розгортання артилерійські підрозділи, які призначені для підтримки дій першого ешелону, при висуванні розташовуються в голові колони основних сил.

Резерв батальйону створюється, як правило, силою до роти (одного-двох взводів), резерв роти – одного-двох відділень (танків).

З метою завчасного виявлення противника, до початку висування ГПЗ (ГД), в напрямку її руху висилається розвідувальний орган (РД, БРД).

5. Вогневе ураження противника у зустрічному бою здійснюється з метою зриву організованого висування, розгортання і вступу в бій його підрозділів, завдання йому максимальних втрат, протидії його маневру у фланг і тил батальйону (роти).

Вогневе ураження у зустрічному бою організовується та проводиться, як правило, за двома періодами: на скоуючому напрямку – вогнева підготовка відбиття атаки противника і вогнева підтримка військ, що обороняються; на напрямку переходу основних сил батальйону (роти) у наступ – вогнева підготовки атаки і вогнева підтримка військ, що наступають. Особливість полягає у тому, що період вог-

невої підтримки військ, що обороняються на сковуючому напрямку одночасно може бути періодом вогневої підготовки атаки на напрямку зосередження основних зусиль. При цьому вогневі засоби підрозділів, які діють на сковуючому напрямку, можуть брати участь у вогневій підготовці атаки.

До вогневого ураження противника залучаються підрозділи штатної, доданої і підтримуючої артилерії по мірі їх розгортання на вогневих позиціях, вогневі засоби механізованих і танкових підрозділів, а також авіація – в межах виділеного ресурсу.

4.2. Підготовка зустрічного бою

6. Підготовка до ведення зустрічного бою починається з виявленням розвідкою (похідною охороною) наближення противника або з отриманням завдання на розгром його у зустрічному бою і здійснюється, як правило, по карті під час руху.

Командир батальйону (роти) швидко оцінює обстановку, якомога раніше визначає замисел, формулює рішення і доводить до підрозділів бойові завдання, організовує взаємодію і дає вказівки з організації управління та основних питань всебічного забезпечення бою.

7. Під час організації зустрічного бою командир батальйону (роти) повинен враховувати відстань до противника, визначити швидкість зближення з ним та ймовірний рубіж і час зустрічі з його головними силами, а також додатково визначити: порядок розгрому передових підрозділів і головних сил противника; на якому рубежі скувати противника боєм та в якому напрямку зосередити основні зусилля за етапами ведення бою; найважливіші цілі (об'єкти), ураження або затримка висування яких призведе до зриву наступу противника або створенню вигідних умов для його знищення.

У замислі на зустрічний бій командир батальйону (роти) визначає: напрямок зосередження основних зусиль за етапами ведення бою; рубіж сковування головних сил противника і вид маневру; способи розгрому противника в ході зустрічного бою (якого противника, де, у якій послідовності та як розгромити з визначенням порядку вогнево-

го ураження і заходів щодо введення його в оману); бойовий порядок.

Командир повинен визначити бойові завдання елементам бойового порядку: підрозділу, що діятиме на сковуючому напрямку, по захопленню вигідного рубежу; першому ешелону щодо розгрому головних сил противника; загальновійськового резерву щодо розвитку успіху.

У завданнях підрозділам (елементам бойового порядку) на зустрічний бій командир батальйону визначає (уточнює):

головній похідній заставі – склад; маршрут руху (напрямок дій); який рубіж і до якого часу захопити та утримувати; порядок подальших дій з початком атаки основних сил батальйону;

механізованим (танковим) ротам основних сил – засоби посилення, найближче завдання і напрямок продовження наступу, рубіж і час переходу в атаку, маршрут виходу на нього; хто підтримує;

мінометній батареї (артилерійському підрозділу), гранатометному підрозділу – завдання щодо підтримки бою похідної охорони і основних сил; райони вогневих позицій і час готовності до відкриття вогню; порядок переміщення;

протитанковому підрозділу – місце в бойовому порядку; завдання щодо прикриття флангів та танконебезпечних напрямках; вогневі позиції (рубежі розгортання), час їх зайняття і порядок переміщення в ході бою;

засобам протиповітряної оборони – які підрозділи і якими силами (засобами) прикрити від ударів авіації противника при захопленні і утриманні рубежу, під час розгортання і атаки; райони стартових (вогневих) позицій, порядок їх зайняття та переміщення в ході бою;

загальновійськового резерву – склад; напрямок і порядок переміщення; завдання, до виконання яких бути готовим.

Командир роти, призначеної в головну (бокову) похідну заставу, під час постановки завдань підлеглим, вказує:

головному дозору – склад, бойове завдання, порядок дій під час зустрічі з противником і доповіді про обстановку;

механізованим (танковим) взводам – бойове завдання, порядок дій під час зустрічі з противником;

підрозділам посилення – завдання, до виконання яких бути готовими, місце в похідному і бойовому порядках роти.

Постановка завдань підрозділам, організація взаємодії, управління і всебічного забезпечення здійснюється короткими розпорядженнями, як правило, по радіо. У подальшому, за можливості, ці питання уточнюються на місцевості. В першу чергу завдання ставляться (уточнюються) похідній охороні, артилерії і підрозділам, що ведуть розвідку.

Під час організації взаємодії командир батальйону (роти) узгоджує дії підрозділів у ході:

- захоплення і утримання похідною охороною вигідного рубежу; нанесення ураження противнику, що висувається; забезпечення розгортання основних сил батальйону (роти);

- проведення вогневої підготовки атаки, здійснення маневру і розгортання підрозділів основних сил батальйону (роти) та переходу їх в атаку;

розгрому протидіючого противника атакою основних сил у фланг і тил та частини сил з фронту, створення сприятливих умов для подальших дій.

Крім того, командир батальйону (роти) встановлює порядок здійснення ВУП, застосування аерозолів, димів та уточнює заходи щодо відновлення боєздатності підрозділів.

Особлива увага звертається узгодженню дій, взаємному розпізнаванню і позначенню свого положення підрозділами, які діють з різних напрямків.

У вказівках з організації управління командир батальйону (роти) уточнює місце і порядок розгортання ксП, виходячи із замислу бою та напрямку його переміщення у ході бою; порядок підтримки зв'язку з підрозділами, а також сигнали взаємодії, управління, оповіщення.

Всебічне забезпечення організовується шляхом уточнення тих заходів, які були передбачені на період дій батальйону (роти) до початку зустрічного бою.

4.3. Ведення зустрічного бою

8. Під час зближення з противником командир розвідувального органу, який висувається попереду, доповідає командирі батальйону (начальнику штабу) про зустріч

з розвідкою (похідною охороною) противника. Командир батальйону негайно доповідає про це старшому командирі і уточнює завдання розвідувальному органу, який не вступаючи у бій приховано проникає до його головних сил противника, встановлює їх склад, напрямок руху і початок розгортання; виявляє місця знаходження ПУ, позицій артилерії, а також склад і напрямок висування резервів противника.

9. Зустрічний бій, як правило, починається із зав'язкою бою підрозділом похідної охорони. У випадку виникнення зустрічного бою у ході ведення наступу він може розпочатися боєм підрозділів першого ешелону.

ГД знищує дрібні групи противника (поодинокі машини) і захоплює вказаний рубіж. При зустрічі з противником, сили якого переважають, ГД займає вигідний рубіж, наносить йому ураження та сковує боєм. У подальшому разом з основними силами ГПЗ завершує розгром підрозділів розвідки (похідної охорони) противника.

ГПЗ, використовуючи результати бою ГД і у взаємодії з ним, вогнем і рішучою атакою завершує розгром підрозділів розвідки (похідної охорони) противника, стрімко висувається до вказаного рубежу, закріплюється на ньому та сковує боєм головні сили противника, чим забезпечує висування і розгортання основних сил батальйону.

У випадку, коли противник випередив ГПЗ у виході на вказаний рубіж, вона здійснює маневр у фланг і тил противника, стрімко розгортається, рішуче атакує, захоплює рубіж і продовжує виконувати завдання. Якщо захопити вказаний рубіж не вдалося, ГПЗ займає вигідний (досягнутий) рубіж, стримує противника активними діями і забезпечує висування і розгортання основних сил батальйону. У подальшому підрозділ похідної охорони діє у першому ешелоні на сковуючому напрямку або виводиться в ЗВРез.

Із зав'язкою бою похідною охороною командир батальйону (роти) негайно висувається до неї і на основі результатів бою, особистих спостережень і нових даних розвідки уточнює своє рішення, доводить уточнені завдання до підрозділів, а за необхідності – і порядок взаємодії. Завдання ГПЗ (ГД) і артилерії командир уточнює особисто на місцевості, а підрозділам основних сил – по радіо.

Артилерійські підрозділи з ходу займають вогневі позиції та по мірі готовності відкривають вогонь по підрозділах розвідки та охорони противника, його артилерії і колонах, що наближаються та підтримують бій своєї похідної охорони. У подальшому вони забезпечують вогнем висування, розгортання і бій основних сил батальйону (роти).

Зближення з противником і розгортання основних сил батальйону (роти) здійснюється з максимально допустимою швидкістю під прикриттям підрозділів, що вступили в бій. Підрозділи першого ешелону приховано і швидко виходять на свої напрямки, з ходу розгортаються у бойовий порядок, використовуючи результати бою похідної охорони і вогню артилерії, атакують противника у фланг і тил та у взаємодії з підрозділами, що діють на сковуючому напрямку, знищують його і стрімко розвивають наступ на всю глибину бойового завдання.

Для прикриття відкритих флангів і перешкодження виходу противника у фланг і тил основних сил батальйону (роти) на загрозові напрямки можуть висилатися протитанкові, гранатометні або спеціально виділені підрозділи.

Зенітні засоби знаходяться у бойових порядках, переміщуються за підрозділами, що атакують противника, в постійній готовності до ведення вогню по повітряних цілях.

Загальновійськовий резерв батальйону переміщується за підрозділами першого ешелону на відстані до **1,5 км** у готовності до вступу в бій.

Щоб не дати противнику можливості організувати оборону або здійснити перегрупування своїх сил і засобів наступ ведеться безперервно у високому темпі. При спробі противника перейти до оборони підрозділи основних сил батальйону (роти) вогнем всіх засобів і рішучою атакою розчленовують його бойовий порядок та знищують по частинах.

Для завершення розгрому головних сил противника або його резервів, що підходять, через фланги або в проміжки між підрозділами першого ешелону вводиться у бій загальновійськовий резерв батальйону. З використанням резерву командир батальйону (роти) повинен вжити заходів щодо його відновлення.

У разі раптового розгортання основних сил батальйону (роти) у бік флангу, підрозділи першого ешелону з максимальною швидкістю здійснюють маневр і виходять на рубіж переходу в атаку та з ходу завдають удару йому у фланг, вживаючи одночасно заходів для надійного захисту своїх флангів. При цьому БПЗ починає діяти як головна, а ГПЗ (ГД) приєднується до основних сил або виводиться в резерв.

Встановивши відхід противника, батальйон (рота), не допускаючи його відриву, негайно переходить до переслідування, знищує підрозділи прикриття, стрімко проривається до головних сил та наносить їм ураження не допускаючи виходу з-під удару і закріплення противника на вигідному для нього рубежі. Підрозділи, які діють на флангах, повинні швидко вийти на напрямок відходу противника паралельним маршрутом і рішуче атакувати його у фланг і тил.

У випадку зустрічі із значно переважаючими силами противника, коли ведення зустрічного бою недоцільно, або у разі невдалого результату ведення зустрічного бою батальйон (рота) повинен закріпитися на досягнутому (вигідному) рубежі, вогнем усіх засобів завдати ураження противнику, скувати його дії до підходу інших підрозділів старшого командира. Перехід до оборони здійснюється у стислі терміни з використанням загороджень усіх видів.

11. Управління підрозділами у зустрічному бою командир батальйону (роти) здійснює з ксП, який зазвичай переміщується за підрозділами першого ешелону. Із зав'язкою бою на сковуючому напрямку ксП наближається до бойових порядків підрозділів та розгортається на напрямку зосередження основних зусиль.

12. Підрозділи тилового і технічного забезпечення батальйону з початком зустрічного бою зупиняються вздовж доріг (на маршрутах руху), а з розгортанням основних сил для атаки виходять у призначені їм райони в готовності до дій залежно від обстановки, яка складається. Під час бою МПБ, ПТС, РГ (РЕГ) максимально наближаються до бойових порядків атакуючих підрозділів і переміщуються за ними.

Розділ 5. **БІЙ В ОТОЧЕННІ І ВИХІД З ОТОЧЕННЯ**

5.1. Бій в оточенні

1. Бій в оточенні – різновид бою, який виникає коли противник знаходиться перед фронтом, на флангах і в тилу частини (підрозділу) та з'єднання зі своїми військами наземним або морським шляхом неможливе.

Початком бою в оточенні вважається момент створення противником суцільного фронту оточення.

До бою в оточенні батальйон (рота), як правило, переходить вимушено:

- в обороні – внаслідок прориву противника на флангах або у смугах дій сусідів, а також після висадки повітряного (морського) десанту противника у тил наших підрозділів;

- у наступі – під час дій у відриві від головних сил в передовому загоні (ГПЗ), авангарді, рейдовому (спеціальному обхідному) загоні;

- при відході – коли темпи переслідування противника вище темпу відходу своїх підрозділів.

Навмисно батальйон (рота) може переходити до бою в оточенні для утримання важливих ділянок (районів) місцевості і сковування сил противника, а також з метою збереження боєздатності своїх підрозділів для виконання подальших завдань.

Батальйон (рота) може вести бій в оточенні самостійно, у складі бригади (батальйону) або у складі об'єднаної військової групи, що створюється з різних підрозділів, які потрапили в оточення. Командування групою, як правило, приймає на себе загальновійськовий командир, старший за посадою.

2. Бойовий порядок батальйону (роти) під час ведення бою в оточенні будується в один ешелон з виділенням ЗВРез.

Перший ешелон утримує фронт оточення, не допускаючи його звуження і розчленовування підрозділів, які знаходяться в оточенні, знищує противника перед переднім краєм і при вклиненні в оборону, утримує зайняті позиції і створює умови для виходу з оточення.

ЗВРез і бронегрупи займають визначені для них райони зосередження в готовності здійснити маневр на загрозливих і танконебезпечних напрямках.

Мінометна батарея та інші артилерійські підрозділи застосовуються централізовано і готують вогневі позиції з розрахунком забезпечення швидкого відкриття вогню у всіх напрямках, частина артилерії виділяється для стрільби прямою наводкою. Крім того, артилерія виконує завдання щодо забезпечення прольоту і поверненню авіації, що здійснює доставку вантажів у район оточення.

Підрозділ ППО здійснює прикриття ксП та основних сил батальйону на найбільш імовірних напрямках нанесення ударів з повітря.

3. Система опорних пунктів і вогневих позицій батальйону (роти) під час ведення бою в оточенні утворює суцільну (кільцеву) оборонну позицію. Якщо до кругової оборони перейти не вдається, оборона будується з опорою на окремі опорні пункти рот (взводів), що перекривають найбільш імовірні напрямки дій противника. Проміжки між опорними пунктами прикриваються вогнем танків, БМП (БТР), артилерії, інженерними загородженнями і влаштовуються вогневі засідки. Побудова оборони включає райони (місця) розміщення підрозділів тилового і технічного забезпечення, які також обладнуються для ведення оборони.

4. Система вогню батальйону (роти) під час ведення бою в оточенні повинна забезпечити ураження противника перед фронтом оборони та в її глибині, максимальне використання вогневих можливостей бойових машин, ПТРК, стрілецької зброї, а також враховувати вогневе ураження, яке здійснюється старшим командиром. Підрозділам призначається більша, ніж у звичайних умовах, кількість запасних позицій вогневих засобів, рубежів і позицій бронегруп, протитанкового і гранатометного підрозділів.

5. Інженерні загородження на напрямку ймовірного удару противника, танкодоступних напрямках, у проміжках між опорними пунктами рот (взводів) влаштовуються з найбільшою щільністю.

6. Розвідка ведеться всіма силами і засобами підрозділів, що знаходяться в оточенні з метою встановлення складу, характеру дій противника, часу і напрямку його ударів.

7. При загрозі оточення командир батальйону (роти) уточнює своє рішення на бій (дії), яке було прийняте раніше, або приймає нове. Він повинен уточнити положен-

ня, стан та можливості підрозділів, в тому числі тих, які не входять до складу батальйону (роті), але можуть опинитися в оточенні; визначити способи заборони звуження фронту оточення і розчленування оборони; бойовий порядок і систему опорних пунктів та вогневих позицій.

8. Під час організації бою в оточенні командир батальйону (роті) зобов'язаний: підпорядкувати собі всі підрозділи, які опинилися в оточенні, поставити їм завдання; організувати кругову оборону; не допускати зосередження підрозділів на невеликій ділянці місцевості, де вони легко можуть бути уражені противником; встановити та підтримувати взаємодію з підрозділами, які діють поза оточенням; встановити режим витрат ракет, боєприпасів, ПММ і продовольства.

9. Бойові завдання підрозділам ставляться короткими розпорядженнями. До командирів підрозділів доводиться порядок взаємодії та питання всебічного забезпечення.

10. Під час організації взаємодії, крім звичайних питань, командир батальйону (роті) погоджує дії рот (взводів), вогневих засобів, бронегруп, вогневих засідок і резерву при нанесенні противником ударів з декількох напрямків, при загрозі розсічення бойового порядку, а також спільні дії з підрозділами, які діють поза оточенням.

11. Під час організації всебічного забезпечення особлива увага приділяється питанням тилового і технічного забезпечення, при цьому уточнюється наявність МтЗ і встановлюється ліміт їх витрати; визначається порядок прийому вантажів, що доставляються вертольотами (літаками), збору і використання ОВТ та інших МтЗ противника, порядок евакуації поранених та хворих.

12. Під час бою в оточенні атаки противника відбиваються рішучими діями підрозділів першого ешелону і вогнем усіх засобів батальйону (роті).

Стійким утриманням зайнятого району (опорного пункту), швидким і прихованим маневром підрозділами, вогневими засобами, особливо танками і БМП не допускається звуження фронту оборони і розчленування бойового порядку батальйону (роті).

У разі вклинення противника в оборону командир батальйону (роті) вживає заходів щодо забезпечення стійкості

оборони нанесенням вогневого ураження, діями підрозділів із засідок, висуванням на загрозливий напрямок бронегрупи, гранатометного, протитанкового підрозділів і резерву. У разі вклинення на декількох ділянках оборони, перш за все, противник знищується на найнебезпечнішому напрямку, на інших – стримується його подальше просування.

За сприятливих умов для відновлення положення може проводитись контратака. Після її проведення командир батальйону (роти) повинен негайно вжити заходів щодо відновлення системи вогню та резерву.

Бій в оточенні вимагає витримки та ініціативи, при цьому підрозділи повинні бути готовими тривалий час вести дії у відриві від головних сил. Батальйон (рота) веде бій в оточенні доти поки це необхідно або доцільно. При виникненні сприятливих умов і з дозволу (за наказом) старшого командира здійснюється вихід з оточення.

5.2. Вихід з оточення

13. Вихід батальйону (роти) з оточення полягає у прориві підрозділами, що ведуть бій в оточенні, бойових порядків противника на обраній ділянці (напрямку) самостійно або у взаємодії з військами, які діють назустріч.

Вихід з оточення здійснюється організовано і раптово для противника, як правило, вночі або за інших умов обмеженої видимості. Батальйон (рота) може виходити з оточення у складі бригади (батальйону), об'єднаної військової групи або самостійно. Вихід з оточення дрібними групами без ОВТ неприпустимий.

14. Бойовий порядок батальйону (роти) у разі самостійного виходу з оточення складається з підрозділів прориву, підрозділів прикриття та ЗВРез.

Підрозділи прориву призначені для прориву фронту оточення і забезпечення виходу батальйону (роти) з оточення. До їх складу призначається не менше половини всіх підрозділів, а також більша частина артилерії і танків. Для відбиття контратак противника, забезпечення флангів і недопущення звуження коридору прориву від підрозділів прориву на найнебезпечніші напрямки виділяються заслони силою до взводу (відділення). Кількість заслонів залежить від глибини фронту оточення на напрямку прориву.

Підрозділам прориву вказується найближче і подальше завдання. Найближче завдання полягає у знищенні противника на ділянці прориву та утворенні коридору виходу з кільця оточення. Подальше завдання – у виході підрозділів з оточення і з'єднанні зі своїми військами або в оволодінні районом, що забезпечує вигідні умови для виходу з оточення батальйону (роти).

Підрозділи прикриття призначені для утримання зайнятих позицій і недопущення звуження фронту оточення, прикриття підрозділів батальйону (роти) під час прориву і виходу з оточення. До їх складу призначається до взводу від кожної роти або до роти від батальйону. Частина сил і засобів підрозділів прикриття може використовуватись для дій на відволікаючому напрямку.

ЗВРез призначається для нарощування зусиль і розвитку успіху підрозділів, які здійснюють прорив. Він може використовуватись для заміни підрозділів прориву у разі втрати ними боєздатності, виділятися в заслон, а також виконувати інші завдання, які виникають раптово. У батальйоні створюється резерв у складі посиленого взводу, в роті – 1-2 відділення (танків).

15. Під час організації виходу з оточення командир батальйону (роти) повинен визначити слабкі місця у бойовому порядку противника, наявність і місця розташування його підрозділів і вогневих засобів на передньому краї оборони і в глибині; вивчити характер місцевості на обраному для прориву напрямку; врахувати відстань до своїх військ, убік яких здійснюється прорив, та характер можливої допомоги з зовнішнього фронту оточення.

За першої нагоди командир батальйону (роти) зобов'язаний встановити зв'язок з військами, які діють поза оточенням, погодити з ними порядок вогневої підтримки, питання взаємного розпізнавання і порядку пропуску підрозділів, що виходять з оточення, через бойові порядки своїх військ.

16. Приймаючи рішення командир батальйону (роти) визначає: ділянку, напрямок і час прориву кільця оточення, позиції підрозділів прикриття та напрямок відволікаючих дій; сили і засоби для прориву, прикриття та їх завдання; порядок виходу з оточення, черговість відходу підрозділів

прикриття і заслонів; порядок взаємодії з військами, які діють поза кільцем оточення.

17. У бойовому наказі на вихід з оточення командир батальйону (роти) під час постановки завдань вказує:

- підрозділам прориву – склад, засоби посилення, завдання, які сили і засоби виділити для прикриття флангів (у заслони), вихідне положення для прориву, порядок його зайняття і час готовності до дій;

- підрозділам прикриття – склад, завдання і час, до якого утримувати зайняті позиції (сигнал на відхід), напрямок відволікаючих дій, порядок відходу, хто підтримує;

- мінометній батареї (артилерійському підрозділу), гранатометному і протитанковому підрозділам – завдання з ВУП, вогневі позиції (рубезі), порядок виходу з оточення;

- підрозділу ППО – вогневі позиції, порядок прикриття підрозділів батальйону (роти) від ударів повітряного противника і ведення вогню по наземних цілях, порядок виходу з оточення;

- загальновійськовому резерву – склад, завдання, до виконання яких бути готовим, район зосередження і порядок переміщення;

- підрозділам тилового і технічного забезпечення – район зосередження, час його зайняття і порядок виходу з оточення.

18. При виході з оточення у складі бригади (батальйону) або об'єднаної військової групи батальйон (рота) може діяти на напрямку головного удару, на відволікаючому напрямку, як підрозділ прикриття або в ар'єргарді; рота може складати ЗВРез бригади. У цьому випадку завдання батальйону (роти) вказується старшим командиром.

19. Організуючи взаємодію, командир батальйону (роти) особливу увагу зосереджує на узгодженні дій підрозділів, які здійснюють прорив, з підрозділами прикриття і заслонами та військами, які діють поза фронтом оточення. Крім того, вказує порядок позначення свого положення і розпізнавання.

20. Під час організації управління командир батальйону (роти) визначає місце і час розгортання ксП (місце командирської машини в бойовому порядку), напрямок і порядок його переміщення, порядок управління підрозділами під

час прориву і в ході виходу з оточення, доводить радіодані для зв'язку з підрозділами, які діють із зовнішнього фронту оточення.

21. Організовуючи всебічне забезпечення, командир батальйону (роти) вказує: завдання розвідувальним органам (спостерігачам); заходи щодо забезпечення прихованості і раптовості прориву; характер і порядок інженерного обладнання ділянки прориву та рубежу прикриття; місця, час і способи пророблення проходів у загородженнях противника; що, коли і в який спосіб повинно бути заміновано, зруйновано чи знищено; порядок евакуації поранених і хворих, а також ОВТ. Вночі, крім того, організовує світлове забезпечення виходу з оточення і визначає порядок розпізнавання своїх підрозділів.

22. Вихід з оточення здійснюється раптово у визначений час або за встановленим сигналом.

Підрозділи прикриття залишаються на зайнятих позиціях, ведуть стримуючі дії, стійкою обороною не допускають звуження противником фронту оточення і рішучими діями відволікають якомога більшу частину сил противника від напрямку прориву.

Сили і засоби, які призначені для дій на відволікаючому напрямку, у встановлений час або одночасно з початком прориву кільця оточення на основному напрямку активними діями вводять противника в оману відносно дійсного напрямку прориву і відволікають частину його сил на себе.

Прорив, як правило, починається з вогневої підготовки, але вночі та інших умовах обмеженої видимості іноді вигідно атакувати противника раптово, без вогневої підготовки. У цьому випадку артилерія відкриває вогонь з переходом підрозділів прориву в атаку і відразу виконує завдання вогневої підтримки наступу.

Підрозділи прориву стрімко атакують противника на визначеній ділянці фронту оточення і створюють коридор виходу. Артилерія і засоби, які виділені для стрільби прямою наводкою, уражають цілі противника, що заважають просуванню. З утворенням пролomu в бойовому порядку противника підрозділи, які здійснювали прорив, розвивають успіх, розширюють коридор виходу, закріплюють фланги і забезпечують вихід з оточення решти підрозділів

батальйону (роти). Для недопущення закриття противником коридору виставляються і закріплюються на вигідних рубежах заслони. У напрямку виходу з оточення висилаються розвідувальні органи.

Командир батальйону (роти) здійснює управління виходом з оточення зі свого кСП, перебуваючи в БМП (БТР, танку) і переміщується з підрозділами, які здійснюють прорив.

Підрозділи тилового і технічного забезпечення батальйону виходять з оточення за підрозділами прориву. Транспортні засоби, в першу чергу, надаються для евакуації поранених і хворих. ОБТ та інші МтЗ, що не можуть бути евакуйовані, знищуються за наказом командира батальйону (роти).

Батальйон (рота) продовжує безупинний рух на з'єднання зі своїми військами, частиною сил утримуючи коридор до виходу з оточення всіх підрозділів. Після виходу з оточення основних сил батальйону (роти) починається відхід підрозділів прикриття. Він здійснюється тільки за наказом командира батальйону (роти) під прикриттям вогню всіх видів зброї, аерозолів (димів), загороджень і дій заслонів. Останніми відходять заслони, прикриваючись вогнем танків (БМП, БТР). Після виходу з кільця оточення і до з'єднання зі своїми військами підрозділи, які діяли в заслонах, виконують завдання похідної охорони.

У разі закриття противником коридору виходу з оточення командир батальйону (роти) повинен організувати зайняття вигідного рубежу, перейти на ньому до кругової оборони і виконати ті самі заходи, що й під час підготовки бою в оточенні. Частина підрозділів, що вийшли з оточення, може повертатись назад і атакувати противника з метою відновлення коридору виходу і деблокування підрозділів, які залишилися в кільці оточення.

За першої нагоди командир батальйону (роти) зобов'язаний встановити зв'язок з військами, які діють поза оточенням, і погодити питання взаємного розпізнавання і порядку пропуску підрозділів, що виходять з оточення, через бойові порядки своїх військ.

Після виходу з оточення командир батальйону (роти) доповідає про це старшому командиру (начальнику) і надалі діє за його вказівками.

Розділ 6. ДІЇ У ТАКТИЧНОМУ ДЕСАНТІ

6.1. Дії у тактичному повітряному десанті

6.1.1. Загальні положення

1. Механізований батальйон (рота) без важкого озброєння і військової техніки може бути призначений у ТакПД.

Тактичний повітряний десант – підрозділ, який здійснює десантування з вертольотів углиб бойового порядку (розташування) противника або на територію (об'єкт), якій загрожує захоплення (знищення) противником, з метою виконання бойових завдань у взаємодії з підрозділами, що діють з інших напрямків.

Десантування – перекидання повітрям підрозділів (частин) у тил противника або на територію (об'єкт), якій загрожує захоплення (знищення) противником, для виконання бойових завдань. ТакПД здійснює десантування, як правило, з вертольотів посадковим способом.

2. Мета застосування ТакПД досягається виконанням тактичних завдань, основними з яких можуть бути: захоплення та утримання важливих рубежів (районів), об'єктів (вузлів доріг, перевалів, гірських проходів (долин), гідроспоруд, мостів, ділянок, зручних для форсування та переправи підрозділів, тощо) у тактичній глибині оборони противника, а також ділянок морського узбережжя; знищення (виведення з ладу) наземних елементів засобів ЗМУ та ВТЗ, ПУ та інших важливих об'єктів противника.

3. ТакПД застосовується:

в обороні – під час проведення контратаки по противнику, що вклинився, та у ході ведення маневреної оборони для дезорганізації системи управління військами та зброєю противника і роботи його тилу, розгрому або затримання резервів противника; для прикриття флангів і стиків своїх військ та інших завдань;

у наступі – на напрямку головного удару як в ході наступу, так і з його початком, під час подолання смуги забезпечення або прориву основного району оборони для дезорганізації системи управління військами та зброєю противника і роботи його тилу, розгрому або затримання резервів противника, переслідування противника, сприян-

ня форсуванню водних перешкод головними силами своїх військ; для сприяння діям морського десанту; під час оволодіння підготовленими до зайняття противником проміжними оборонними рубежами та інших завдань;

під час ведення рейдових дій – на напрямку дій основної частини рейдового загону для знищення (виведення з ладу), захоплення або руйнування важливих об'єктів противника, завдання ураження резервам противника, які підходять, затримання організованого їх висування і розгортання.

4. Висадка десанту здійснюється безпосередньо на об'єкт (поблизу об'єкта) або на підступах до нього.

Висадка на об'єкт або поблизу нього застосовується, коли наземна охорона та ППО противника надійно подавлені. Висадка на підступах до об'єкта здійснюється, якщо противник має сильну ППО, а місцевість і система загороджень противника навколо об'єкта не дозволяють провести висадку на об'єкт або поблизу нього.

5. Для проведення десантування ТакПД призначаються: вихідний район для десантування, смуга прольоту, основний і запасний райони десантування.

Вихідний район для десантування призначається для підготовки ТакПД та військової частини (підрозділу) авіації СВ до десантування і бойових дій. Він включає основні й запасні райони зосередження та посадкові площадки. ВРД призначається на відстані **15-30 км** від лінії зіткнення сторін.

Район зосередження призначається для прихованого розташування підрозділів повітряного десанту та завершення підготовки їх до десантування і виконання бойових завдань. Він повинен забезпечувати: розосереджене та приховане розміщення особового складу, ОВТ і МтЗ; можливість швидкого збору підрозділів і висування їх у вказаному напрямку; сприятливі санітарно-епідемічні умови; достатню кількість джерел води, доріг і під'їзних шляхів для автотранспорту. Розміри району повинні бути: для батальйону – до **10 км²**, роти – **2-2,5 км²**.

Посадкові площадки у ВРД призначаються для завантаження у вертольоти озброєння, техніки і запасів МтЗ, посадки особового складу десанту та зльоту на десантування. Посадкові площадки можуть призначатися безпосередньо

у районі зосередження десанту або поблизу них. Запасні посадкові площадки використовуються у разі виходу з ладу основних.

При значному віддаленні району зосередження від посадкових площадок може призначатись *район очікування*. Він вибирається на відстані **до 3 км** від посадкових площадок, його розміри відповідають розмірам району зосередження.

Смуга прольоту призначається для прольоту вертольотів від ВРД до району десантування. Її доцільно призначати над місцевістю, яка не зайнята противником або там, де противник має найменшу кількість засобів ППО. Ширина смуги прольоту може становити **2-4 км**.

Основний і запасний райони десантування призначаються на місцевості, яка забезпечує зручну посадку вертольотів та вигідні умови для подальших дій десанту. У кожному районі десантування призначаються площадки приземлення: для висадки батальйону одна-дві, для роти – одна. Розмір площадки приземлення може становити **до 1,5 км** завдовжки та **0,5-0,7 км** завширшки. В окремих випадках, коли місцевість не забезпечує безпеку приземлення вертольотів, висадка особового складу може проводитись у режимі зависання, а у виняткових випадках – на ходу з мінімальною швидкістю прольоту вертольотів.

6. Бойове завдання ТакПД визначається на весь період бойових дій. Батальйону (роті) вказуються найближче завдання і порядок подальших дій, а за необхідності – і район (пункт) збору.

Найближче завдання батальйону (роті) зазвичай полягає у знищенні противника в районі площадки приземлення і захопленні (знищенні, виведенні з ладу) визначених об'єктів противника або оволодінні визначеним районом (рубежем). Глибина найближчого завдання відповідає глибині об'єкта з позиціями підрозділів його охорони або глибині району, яким повинен оволодіти десант.

Порядок подальших дій передбачає всі наступні дії десанту, в ході яких підрозділи можуть захоплювати (знищувати, виводити з ладу) інші об'єкти в новому районі, вести рейдові дії, ускладнювати маневр резервів противника, діяти назустріч підрозділам своїх військ, що наступають

з фронту, або оволодівати і утримувати район (рубіж) до їх підходу та виконання інших завдань.

Район (пункт) збору призначається для збору підрозділів ТакПД, перевірки їх стану і підготовки до подальших дій після десантування або виконання завдання. Знаходження підрозділів у районі (пункті) збору повинне бути короткочасним і прихованим.

У залежності від бойового завдання тривалість самостійних дій ТакПД може складати **до 1 доби**.

7. Бойовий порядок батальйону (роти), який діє у ТакПД, складається з передової групи, підрозділів першого ешелону, резерву, підрозділів прикриття, підрозділів артилерії, ППО та інших вогневих засобів.

Батальйон (рота) у ТакПД діє без БМП (БТР), важкого озброєння і техніки. Він може бути посилений артилерійським, протитанковим підрозділом, підрозділом ППО, підрозділами інженерно-саперним військ і військ РХБ захисту.

Передова група батальйону (роти) призначається для знищення противника під час десантування на площадках (площадці) приземлення, їх захоплення та забезпечення висадки основних сил десанту. Передова група може складатися з двох-трьох (одного) механізованих взводів, посилених стрільцями-зенітниками, саперами та хіміками-розвідниками. Від передової групи, виділяється група розвідки та позначення площадки приземлення, на особовий склад якої покладаються завдання уточнення обстановки у смузі прольоту й районі десантування, на площадках приземлення та їх позначення, забезпечення висадки передової групи. Разом із нею десантуються також РД або БРД (дозорне відділення).

Перший ешелон десанту призначений для розгрому противника в районі десантування і виконання найближчого завдання. Він може включати до двох механізованих рот (взводів) із засобами посилення. Перший ешелон складає основні сили десанту, залежно від специфіки виконання бойового завдання до нього можуть входити підрозділи розвідки (дорозвідки), групи захоплення, блокування, штурмова, знищення (виведення з ладу), забезпечення відходу.

Резерв призначений для вирішення завдань, які раптово виникають у ході ведення бойових дій десанту, розвитку успіху першого ешелону, заміни їх у разі втрати боєздатності, відбиття контратак противника або дій на іншому напрямку. Резерв батальйону (роти) може складатися з одного-двох механізованих взводів (відділення).

Підрозділ прикриття призначений для забезпечення дій основних сил десанту, утримання вигідних рубежів, недопущення підходу резервів противника і відбиття їх ударів у фланг і тил десанту. До складу підрозділу прикриття батальйону (роти) може виділятися до роти (взводу).

Підрозділ артилерії призначений для ураження живої сили, вогневих засобів, ПУ та інших об'єктів противника, а також виконання інших завдань вогневого забезпечення дій ТакПД.

Підрозділ ППО призначений для прикриття дій десанту від ударів засобів повітряного нападу противника.

Бойовий порядок батальйону (роти) при захопленні і знищенні окремих важливих об'єктів противника може складатися з груп захоплення, забезпечення, руйнування та резерву.

6.1.2. Підготовка до дій у тактичному повітряному десанті

8. Підготовка батальйону (роти) до десантування та бойових дій у ТакПД починається з отриманням завдання та складається з організації десантування і бойових дій та підготовки підрозділів до десантування.

Тривалість підготовки до десантування і бойових дій залежать від стану підрозділів, характеру бойового завдання та обстановки, яка склалась, і визначається командиром, що застосовує десант.

9. У ході організації десантування і бойових дій десанту під час усвідомлення завдання командир батальйону (роти) повинен з'ясувати: мету застосування і завдання десанту; завдання, які виконуються силами і засобами старшого командира у смузі прольоту та в районі десантування для забезпечення дій десанту; порядок і способи десантування; тривалість бойових дій; з яких посадкових площадок, яким складом авіації здійснюється десантування і час готовності до десантування.

10. Під час оцінювання обстановки командир батальйону (роти) вивчає: положення, склад і бойові можливості противника в районі десантування, наявність і можливий характер дій його протидесантних та інших резервів, наявність і характеристика засобів ППО противника у смузі пр-ольоту та в районі десантування; стан і можливості підрозділів десанту, забезпеченість їх озброєнням, боєприпасами, іншими МтЗ, а також можливості сил і засобів, які підтримують десант та взаємодіють з ним; характер місцевості і площадок приземлення в районі десантування, можливі умови дій особового складу. Крім того, він враховує вплив пори року, часу доби і погодних умов на десантування та бойові дії десанту.

11. При формулюванні рішення командир батальйону (роти), крім звичайних питань, визначає: порядок зосередження підрозділів десанту у вихідному районі (районі очікування) для десантування та завантаження озброєння і МтЗ та посадки особового складу у вертольоти; порядок десантування (з яких посадкових площадок, якими вертольотами, на які площадки приземлення здійснюється десантування) і спосіб висадки; порядок ураження противника при підльоті до району десантування, під час висадки і в ході виконання завдання; побудову бойового порядку (розподіл сил і засобів).

12. ВУП при застосуванні ТакПД організовується командиром, який призначає десант. Воно складається з вогневої підготовки десантування та вогневої підтримки бойових дій десанту.

Вогнева підготовка десантування організовується і проводиться для зниження втрат десанту від ураження засобами ППО противника під час десантування і повернення вертольотів у розташування своїх військ. Вона розпочинається у визначений старшим командиром час і проводиться на всю глибину десантування до початку висадки передової групи десанту у районі десантування а також при поверненні вертольотів у розташування своїх військ.

Вогнева підтримка бойових дій десанту розпочинається з моменту висадки його передової групи і проводиться силами і засобами командира ТакПД та командира, який застосовує десант, упродовж виконання десантом бойового

завдання. Вона здійснюється вертольотами, силами і засобами вогневого ураження десанту та артилерією старшого командира за викликом командира ТакПД.

13. У бойовому наказі під час постановки завдань командир батальйону (роти) вказує:

підрозділам першого ешелону – склад, засоби посилення; завдання щодо захоплення важливих рубежів (районів, об'єктів) або знищення (виведення з ладу) об'єктів противника, порядок подальших дій, район (пункт) збору; хто підтримує; порядок завантаження (посадки) у вертольоти, кількість і номери вертольотів, основні та запасні посадкові площадки і площадки приземлення; час готовності;

резерву – склад; завдання до виконання яких бути готовим; район (пункт) збору; порядок завантаження (посадки) у вертольоти, кількість і номери вертольотів, основні та запасні посадкові площадки і площадки приземлення; час готовності;

передовій групі – склад; завдання щодо знищення противника на площадках (площадці) приземлення, їх захоплення та забезпечення висадки основних сил десанту; хто підтримує; порядок завантаження (посадки) у вертольоти, кількість і номери вертольотів, основні та запасні посадкові площадки і площадки приземлення; час готовності і час висадки;

підрозділам прикриття – склад; завдання щодо забезпечення дій основних сил десанту; порядок завантаження (посадки) у вертольоти, кількість і номери вертольотів, основні та запасні посадкові площадки і площадки приземлення; час готовності;

підрозділам артилерії й іншим вогневим засобам – завдання щодо підтримки бою десанту; порядок завантаження (посадки) у вертольоти, кількість і номери вертольотів, основні та запасні посадкові площадки і площадки приземлення; час готовності;

підрозділу ППО – порядок прикриття підрозділів десанту від ударів повітряного противника; порядок завантаження (посадки) у вертольоти, кількість і номери вертольотів, основні та запасні посадкові площадки і площадки приземлення; час готовності;

При значному віддаленні району десантування від рубежів (об'єктів) захоплення (знищення) командир батальйону (роти) може вказувати напрямок (маршрут) висування, рубежі розгортання і переходу в атаку та час виходу на них.

14. Взаємодія організовується на весь період десантування і виконання бойового завдання. Під час організації взаємодії командир батальйону (роти) узгоджує дії:

підрозділів десанту і частини (підрозділів) вертольотів при зосередженні десанту у вихідному районі для десантування, посадки (завантаження) на вертольоти;

передової групи, основних сил десанту, частини (підрозділів) вертольотів, сил і засобів підтримки при висадці та зборі підрозділів передової групи і основних сил десанту в районі десантування;

артилерійських підрозділів десанту, сил і засобів підтримки та підрозділів десанту при вогневому ураженні противника у смузі прольоту, в районі десантування і на напрямку дій підрозділів першого ешелону.

З метою уникнення ураження вертольотів вогнем своїх засобів у межах смуги прольоту, уточнюється порядок припинення і поновлення вогню та призначається рубіж припинення вогню своєї артилерії.

Для організації взаємодії з частинами (підрозділами), які виходять у район бойових дій десанту при сумісному виконанні завдань, вказується рубіж зустрічі, на якому призначаються пункти зустрічі. Для проведення підрозділів на свої напрямки виділяються провідники. Можливий час підходу і склад передових підрозділів, кількість пунктів зустрічі, сигнали розпізнавання, пароль і відгук вказуються старшим командиром.

15. При організації управління командир десанту визначає місця розгортання ксП і порядок управління підрозділами у вихідному районі для десантування, під час десантування і ведення бойових дій, а також доводить порядок підтримання зв'язку, сигнали оповіщення та управління.

16. Всебічне забезпечення дій десанту організовується на весь період його застосування і здійснюється за основними етапами виконання завдання під час зосередження у вихідному районі для десантування і завантаженні

(посадці), перельоті і висадці у районі десантування та під час ведення дій.

17. Під час детальної розробки порядку дій і оформлення документів, штаб батальйону (командир роти) додатково проводить розрахунок на десантування, здійснює розподіл посадки (завантаження) особового складу (озброєння, боєприпасів і МтЗ) та складає їх перелік на кожний вертоліт.

Розрахунок часу при організації десантування ведеться від встановленого часу «Ч» – часу початку висадки військовослужбовців головних сил десанту. Час «Ч» визначає старший командир і доводить його до командира десанту окремим розпорядженням.

На робочій карті командира батальйону (роти) відображаються: склад і бойове завдання ТакПД; завдання артилерії, підтримуючої авіації, які виконуються в інтересах застосування десанту; положення військ сторін до початку десантування; напрямок дій та можливий час виходу підрозділів бригади у район бойових дій десанту й імовірні рубежі зустрічі з ними; вихідний район для десантування; смуга прольоту вертольотів у район десантування; район десантування; сигнали управління та взаємодії.

18. Підготовка батальйону (роти) до дій у ТакПД, крім звичайних питань, включає: проведення з підрозділами занять і тренувань щодо завантаження (розвантаження) ОВТ та інших МтЗ у вертольоти, посадки (висадки) особового складу і ведення бойових дій у відповідності до отриманого завдання; підготовку ОВТ до десантування і бойового застосування.

Підрозділи забезпечуються боєприпасами, продовольством, засобами індивідуального захисту та іншими МтЗ понаднормово на весь час дій у тилу противника (виконання бойового завдання). Батальйон (рота) можуть посилюватися медичним персоналом і засобами для надання пораненим і хворим медичної допомоги.

Особлива увага приділяється питанням витрати МтЗ, для чого встановлюється ліміт їх витрати. При тривалих термінах застосування десанту визначається порядок прийому вантажів, що доставляються вертольотами (літаками) та евакуації поранених і хворих.

19. Зосередження підрозділів у вихідному районі для десантування здійснюється приховано в установлений час.

Особовий склад, озброєння і МтЗ розміщуються розосереджено та ретельно маскуються. Район зосередження (район очікування) обладнується в інженерному відношенні, навколо нього організовується охорона. Підрозділи завершують підготовку до десантування, командири перевіряють готовність своїх підрозділів до дій.

З прибуттям вертольотів командир десанту сумісно з командиром частини (підрозділу) вертольотів уточнює розрахунок на десантування і порядок завантаження техніки та посадки особового складу, порядок взаємодії під час польоту і висадки, а за необхідності – бойові завдання підрозділам і бойовий порядок у польоті.

Завантаження ОБТ і МтЗ у вертольоти розпочинається у встановлений час або за командою старшого командира і здійснюється завантажувальними командами підрозділів під керівництвом командирів вертольотів. Посадка особового складу проводиться безпосередньо перед зльотом і повинна бути закінчена до запуску двигунів. Час посадки уточнюється командиром десанту після отримання розпорядження на початок десантування.

Готовність до десантування визначається закінченням завантаження техніки та проведенням передпольотного огляду вертольотів командирами екіпажів. До цього часу особовий склад повинен бути в безпосередній близькості від вертольотів у готовності до посадки.

6.1.3. Дії у тактичному повітряному десанті

20. Десантування починається за командою старшого командира, від якого застосовується десант. Відповідальним за висадку ТакПД у встановлений час і в призначений район (на об'єкт) несе командир військової частини (підрозділу) вертольотів.

Побудова бойового порядку вертольотів здійснюється у міру їх зльоту і завершується з підльотом головного підрозділу основних сил до вихідного рубежу (пункту).

Командир десанту під час польоту перебуває на вертольоті командира частини (підрозділу) вертольотів, командири підрозділів десанту – на вертольотах командирів ланок (загонів) вертольотів. Командир і начальник штабу батальйону повинні здійснювати переліт у район дій десанту на різних вертольотах.

21. Бойовий політ вертольотами здійснюється на малих і гранично малих висотах. Попереду з інтервалом **10-20 хв** від основних сил десанту летять вертольоти з передовою групою. У голові колони головних сил десанту летять вертольоти з механізованими підрозділами, за ними вертольоти з артилерійськими та іншими підрозділами. За **1-2 хв** перед підльотом до переднього краю оповіщуються підрозділи першого ешелону своїх військ, над якими проходить маршрут прольоту.

Командир частини (підрозділу) вертольотів інформує командира десанту про обстановку в районі десантування, зміни в маршруті польоту і порядок заходження на площадки приземлення, а також про вертольоти, які зазнали пошкоджень і припинили політ.

У разі отримання під час перельоту нових даних про противника, а також у випадку зміни бойового складу десанту командир десанту уточнює своє рішення та бойові завдання підрозділам, при цьому застосовуються радіозасоби вертольотів з використанням сигналів прихованого управління військами.

22. Виявлені зенітні, вогневі та радіоелектронні засоби противника в смузі прольоту подавляються засобами старшого командира, який застосовує десант. Для завершення подавлення противника, особливо його засобів ППО, застосовуються бойові, а іноді й транспортно-бойові вертольоти прикриття, які слідують попередю і на флангах колони десанту. З наближенням вертольотів передової групи до площадки приземлення противник на ній уражається вогнем бортового озброєння вертольотів і стрілецької зброї підрозділів десанту.

23. Група розвідки та позначення площадок приземлення передової групи десанту висаджується на площадку приземлення після подавлення на ній противника. Вона завершує знищення противника, який не був уражений, позначає площадки приземлення, займає вигідні позиції та забезпечує висадку передової групи десанту.

Підрозділи передової групи після висадки з вертольотів розгортаються у бойовий порядок, завершують знищення противника на площадці приземлення та в прилеглому районі з вигідних позицій, оволодівають призначеним рубе-

жем, закріплюються на ньому і забезпечують висадку основних сил десанту.

Підрозділ ППО, який діє у складі передової групи, займає вогневі позиції поблизу площадки приземлення і готується до ведення вогню по повітряних цілях противника.

Особовий склад підрозділу інженерних військ, який висадився з передовою групою, веде розвідку площадок приземлення, знешкоджує або позначає загородження і місцеві предмети, які перешкоджають посадці вертольотів.

РД (дозорне відділення) після висадки веде розвідку в напрямку майбутніх дій десанту, висувається до визначеного рубежу (об'єкта) і уточнює склад і положення противника. Підрозділ РХБз веде радіаційну та хімічну розвідку місцевості.

Після висадки передової групи бойові і транспортно-бойові вертольоти можуть здійснювати підтримку її бою з повітря, а також завдавати удари по противнику, який підходить до району десантування основних сил десанту.

Командир передової групи доповідає командирі ТакПД уточнені дані про місцевість та характер дій противника у районі десантування, площадок приземлення, а в разі можливості – в районі рубежу (об'єкта), який підлягає захопленню (знищенню).

На підставі даних командира передової групи та розвідувальних органів командир ТакПД під час підльоту основних сил до району десантування уточнює порядок висадки, а в разі потреби й завдання підрозділам. У разі різкої зміни обстановки в основному районі десантування, виходу з ладу основних площадок приземлення командир десанту приймає рішення про десантування на запасні посадкові площадки самостійно, а в запасний район десантування після затвердження рішення старшим командиром, який застосовує десант.

24. Висадка основних сил десанту здійснюється під прикриттям ударів авіації, бойових вертольотів, вогню підтримуючої артилерії та дій передової групи.

У разі висадки на підступах до рубежу (об'єкта) захоплення (знищення) підрозділи десанту виходять у район (пункт) збору після десантування. У районі (пункті) збору підрозділи розташовуються приховано в готовності до від-

биття нападу противника з будь-якого напрямку, артилерія і засоби ППО займають вогневі позиції в готовності до ведення вогню та прикриття підрозділів. Командири підрозділів перевіряють наявність особового складу, ОВТ, їх стан та готовність до подальших дій. Командир десанту доповідає старшому командиру про результати десантування, уточнює на місцевості (ставить нові) завдання підрозділам та узгоджує їх дії.

Висування десанту до рубежу (об'єкта) захоплення (знищення) здійснюється швидко та приховано, як правило, у передбойовому порядку під прикриттям охорони. При зустрічі з противником десант, не вступаючи у зтяжний бій, обходить осередки опору, а в разі потреби рішучою атакою частиною сил знищує дрібні групи противника.

Після виходу до призначеного рубежу (об'єкта) підрозділи десанту з ходу розгортаються у бойовий порядок, стрімко атакують противника з різних напрямків, знищують живу силу і вогневі засоби та захоплюють і утримують рубіж (об'єкт) або знищують (виводять з ладу) об'єкт, після чого зосереджуються в районі (пункті) збору і швидко виходять до нового рубежу (об'єкта).

У ході виконання завдання командир десанту переміщується за підрозділами першого ешелону на напрямку зосередження основних зусиль ТакПД. Для виклику та коректування вогню артилерії старшого командира і управління діями вертольотів, що підтримують бій десанту, разом з ним знаходяться артилерійський коректувальник та авіаційний навідник.

У разі десантування на об'єкт, який призначений для захоплення (знищення), або поблизу нього підрозділи десанту швидко висаджуються з вертольотів, розгортаються у бойовий порядок і з ходу переходять в атаку. Командири підрозділів, за потреби, уточнюють бойові завдання підлеглим на ходу.

Способи дій ТакПД залежать від складу сил і засобів, які виділені противником для охорони об'єкта, ступеня його подавлення перед десантуванням, а також від розмірів об'єкта і характеру місцевості, на якій він розташовується.

Підрозділи ТакПД при захопленні важливого рубежу (об'єкта) діють згідно із загальними положеннями щодо

дій військ у наступі, а під час утримання захопленого рубежу (об'єкта) – згідно із загальними положеннями щодо дій військ в обороні з урахуванням особливостей виконання поставлених ТакПД бойових завдань.

25. Під час виведення з ладу вузла доріг, насамперед, руйнуються мости, віадуки, шляхопроводи і транспортні розв'язки. Крім того, може псуватися полотно доріг у місцях, де неможливо в короткі терміни обладнати об'їзди (на заболочених ділянках, міжозерних дефіле, виїмках, гірських карнизах тощо).

Під час виведення з ладу залізничного вузла (станції) в першу чергу знищуються (руйнуються) вхідні та вихідні стрілки, засоби сигналізації та автоблокування, лінії електропостачання і зв'язку. Військові ешелони, які знаходяться на станції блокуються і знищуються вогнем і рішучою атакою.

26. Для знищення ПУ основні сили десанту атакують об'єкт з різних напрямків, зосереджуючи зусилля на захопленні оперативного складу ПУ, документів бойового управління і виведенні з ладу засобів зв'язку та автоматизації управління. При цьому частина сил десанту виділяється на ймовірні шляхи евакуації елементів ПУ і підходу резервів противника.

27. Знищення (виведення з ладу) наземних елементів ЗМУ та ВТЗ здійснюється спеціально виділеним для цього десантом або у ході виконання інших завдань. При цьому підрозділи ТакПД спочатку знищують охорону, а потім виводять з ладу пускові установки (гармати), ракети (снаряди), засоби управління та інші важливі елементи.

28. ТакПД, який призначений для завдання ударів у фланг і тил противнику, що висувається, після висадки виходить на ймовірні шляхи його руху, займає вигідний рубіж і завдає з нього раптового удару, широко застосовуючи вогневі засідки. Залежно від обстановки ТакПД може послідовно займати вигідні рубежі для завдання ударів у фланг і тил противнику. Виконання десантом цього завдання здійснюється в тісній взаємодії з частинами (підрозділами) своїх військ, які наступають з фронту або ведуть оборону.

29. На водній перешкоді ТакПД може захоплювати гідроспори, мости, переpräвні засоби, а також ділянки

зручні для форсування. Ці об'єкти десант захоплює атакою з ходу з різних напрямків на одному або на двох берегах. У разі потреби частина сил десанту виділяється для утримання вигідного рубежу на шляхах імовірного висування резервів противника. Після захоплення об'єкта десант переходить до кругової оборони і утримує його до підходу своїх військ.

30. Для забезпечення дій морського десанту ТакПД після висадки захоплює і стійкою обороною утримує ділянку прибережної смуги, на якій спланована висадка морського десанту, перешкоджає підходу до нього резервів противника. Частиною сил десанту (вогневих засобів) або десантом у повному складі знищуються батареї берегової артилерії та інші вогневі засоби, які перешкоджають висадці морського десанту, а також ПУ та інші об'єкти. Висадка ТакПД здійснюється безпосередньо перед підходом десантних кораблів з підрозділами морського десанту до берега. Дії десанту підтримуються вогнем кораблів сил висадки морського десанту та ударами авіації.

31. Десантування повітряних десантів у горах проводиться з урахуванням умов гірської місцевості. Різко пересічена місцевість, обмежена кількість площадок приземлення та їх висота над рівнем моря, а також постійна загроза гірських обвалів, каменепадів, різкі зміни погоди протягом доби ускладнюють висадку десанту.

У горах ТакПД застосовується для оволодіння важливими гірськими перевалами, проходами через ущелини, вузлами доріг, переправами через річки, захоплення аеродромів, ПУ, дезорганізації роботи тилу противника.

На визначення складу десанту впливає вантажопідйомність вертольотів, яка знижується на 10% на кожні **1000 м** збільшення висоти польоту. Склад ТакПД, який застосовується у гірській місцевості з посадковими площадками на висоті **1500 м** над рівнем моря, повинен бути на одну третину меншим.

В умовах обмеженої кількості площадок приземлення вертольоти здійснюють посадку послідовно. Площадки приземлення вибираються якомога ближче до рубежів (об'єктів), які необхідно захопити (знищити), вони призначаються на гірських плато, у долинах річок, які мають пологі схили, інколи безпосередньо на перевалах.

Глибина десантування ТакПД в горах, унаслідок зменшення можливого темпу наступу військ може бути меншою, ніж за звичайних умов.

Для захоплення призначеного об'єкта в горах ТакПД висаджується поблизу нього, спочатку оволодіває прилеглими панівними висотами, з яких він прострілюється, потім блокує і знищує противника та захоплює визначений об'єкт.

32. Під час організації десантування взимку враховуються особливості погодних умов. У разі глибокого снігового покриву посадкові площадки у вихідному районі для десантування повинні очищуватися від снігу або утрамбовуватися. Глибокий сніговий покрив ускладнює також вибір району десантування, тому висадка підрозділів десанту в районі десантування може здійснюватися з положення зависання вертольотів. В якості площадок приземлення широко використовуються замерзлі озера, річки, болота.

Площадки приземлення призначаються ближче до об'єкта атаки з метою спрощення висування до нього. Для полегшення пересування мінометів, зенітних засобів та іншого озброєння поза дорогами підготовлюються та закидаються разом з матеріальною частиною нарти, волокуші та санно-лижні пристосування. Особовий склад забезпечується лижами.

33. Висадка ТакПД може проводитися наприкінці світлового дня або з настанням темряви, що потребує організації світлового забезпечення в районі десантування. Найбільш сприятливим періодом для десантування і ведення бойових дій десантом є нічний час. Ніч сприяє раптовій появі десанту в тилу противника та введенні його в оману відносно дійсного району десантування, сил десанту, напрямку його дій, а також виконанню завдання з меншими втратами. За сприятливих умов обстановки після нічної висадки можливі неочікувані для противника денні дії десанту.

34. Поповнення запасів боєприпасів та інших МтЗ під час ведення бойових дій десантом у тилу противника може здійснюватися вертольотами, при цьому зворотними рейсами евакуйовуються поранені і хворі. Також організовується

використання озброєння, боеприпасів та інших засобів, що захоплені у противника.

35. Після виконання бойового завдання підрозділи ТакПД зосереджуються в призначеному районі (пункті) збору, після чого висуваються на з'єднання зі своїми військами і поступають у розпорядження командира своєї частини (підрозділу), де за необхідності виконуються заходи щодо відновлення боєздатності підрозділів.

Десант з району (пункту) збору або безпосередньо з об'єкта, який був знищений (виведений з ладу) може евакуйовуватись вертольотами. При цьому в першу чергу здійснюється завантаження (посадка) поранених, артилерійських підрозділів і підрозділів забезпечення. Вертольоти підтримки знаходяться в готовності до вогневої підтримки підрозділів прикриття і транспортних вертольотів, особливо при їх посадці і зльоті. Діями підрозділів ТакПД і вертольотів під час евакуації керує командир десанту.

36. У разі з'єднання з частинами (підрозділами), які виходять у район бойових дій ТакПД, з підходом їх до рубежу зустрічі з десантом командир десанту встановлює з ними зв'язок, уточнює місця пунктів зустрічі, порядок взаємного розпізнавання і пропуску через бойові порядки десанту. Після з'єднання з передовими підрозділами цих частин ТакПД може утримувати разом з ними раніше захоплені рубежі (об'єкти) до підходу головних сил своїх військ, прикривати фланги головних сил при їх висуванні, розгортанні і під час бою, захоплювати сумісно з ними інші важливі рубежі (об'єкти) або виводитись із бою в район розташування своєї частини (відновлення боєздатності) і діяти у відповідності до отриманого завдання.

6.2. Дії у тактичному морському десанті

6.2.1. Загальні положення

37. Тактичний морський десант – підрозділи, які призначені для висадки на морське узбережжя на території, що зайнята противником, для ведення бойових дій.

Висадка ТакМД може проводитися способами «берег – берег» без перевантаження військ з десантно-транспортних на десантно-висадкові засоби, «корабель – берег» з перевантаженням військ з десант-

но-транспортних на десантно-висадкові засоби і **комбінованим** способом, при якому перший ешелон десанту висаджується способом «берег – берег», а другий і наступні – способом «корабель – берег».

Для висадки морського десанту формуються **сили висадки**, які включають десантно-транспортні засоби, кораблі вогневої підтримки і кораблі (судна) забезпечення висадки десанту.

Командиром сил висадки призначається командир ескадри (бригади) морських сил (корабля, на якому здійснюється перехід морем). Йому підпорядковуються командири всіх кораблів, що беруть участь у висадці десанту.

Командиром ТакМД призначається командир батальйону, що десантується. Йому підпорядковуються всі військові підрозділи, виділені до складу десанту.

З моменту віддання старшим командиром наказу на посадку морського десанту на кораблі і до закінчення висадки основних сил десанту на берег командир десанту підпорядковується командирі сил висадки.

ТакМД вказується основний і запасний район висадки – територія на узбережжі з прилеглою морською акваторією, де висаджується десант і діють кораблі, що забезпечують висадку. В районі висадки батальйону призначається ділянка висадки шириною до **2 км**, роті – пункт висадки.

38. Батальйон, який призначений у ТакМД, може діяти в якості його передового загону або у складі головних сил десанту. Під час наступу вздовж морського узбережжя він може діяти в якості ТакМД самостійно.

39. Батальйону, який діє в передовому загоні ТакМД, вказується завдання, яке полягає у знищенні противника на ділянці висадки, захопленні плацдарму і утриманні його для забезпечення висадки головних сил десанту. Плацдарм повинен виключати можливість ведення вогню артилерії противника по десантно-висадкових засобах прямою наводкою.

Від батальйону, що діє у передовому загоні десанту або самостійно може виділятися десантно-штурмова група у складі до посиленої роти. Її завдання полягає у знищенні противника у пункті висадки, оволодінні визначеним рубежем на березі та забезпеченні висадки підрозділів баталь-

йону. Рубіж повинен унеможливити ведення противником прицільного вогню зі стрілецької зброї по підрозділах, що висаджуються.

40. Батальйону, який діє у складі головних сил, вказуються такі ж завдання, як і в наступальному бою. У залежності від мети застосування десанту, йому можуть визначатися завдання щодо захоплення вигідного рубежу (важливого об'єкта), здійснення рейдових дій, евакуації сил і засобів або введення противника в оману шляхом ведення демонстраційних дій.

6.2.2. Підготовка до дій у тактичному морському десанті

41. З отриманням завдання на дії в морському десанті командир батальйону: усвідомлює завдання морського десанту і свого батальйону, завдання, які виконуються засобами старшого командира у районі висадки і на напрямку дій; оцінює характер протидесантної оборони противника і місцевості, систему загороджень у воді і на березі на ділянці висадки; уточнює місце і порядок посадки (завантаження) на десантно-транспортні засоби; вивчає порядок забезпечення дій десанту та метеорологічні умови при переході морем.

42. Під час організації дій у ТакМД командир батальйону (роти), крім звичайних питань, визначає: порядок ураження противника при підході до берегу, під час висадки і в ході виконання завдання на березі; пункти (місця) висадки підрозділів і порядок їх висадки (розвантаження); розподіляє штатні підрозділи і засоби посилення по десантно-транспортним засобам.

Штаб батальйону (командир роти) проводить розрахунок на посадку (завантаження) і висадку (розвантаження) підрозділів і запасів МтЗ, здійснює розподіл особового складу для боротьби за живучість корабля і ліквідації наслідків застосування противником засобів ураження. Розрахунок часу ведеться від визначеного старшим командиром часу «Ч» – початку висадки на берег основних сил десанту.

43. В бойовому наказі при постановці завдань командир батальйону вказує:

- десантно-штурмовій групі – засоби посилення, пункт висадки, завдання щодо знищення противника у пункті

висадки та забезпечення висадки підрозділів батальйону, десантно-транспортні засоби, черговість посадки (завантаження) і висадки (розвантаження), час висадки на берег;

- ротам – засоби посилення, пункт висадки, завдання щодо знищення противника на березі та порядок подальших дій, десантно-транспортні засоби для переходу морем, черговість посадки (завантаження) і висадки (розвантаження), час висадки на берег;

- артилерійському підрозділу та іншим вогневим засобам – завдання щодо ВУП під час висадки десанту і в ході бою на березі, десантно-транспортні засоби та місця на них для ведення вогню, черговість посадки (завантаження) і порядок висадки (розвантаження);

- підрозділу ППО – завдання щодо прикриття батальйону (роти) від ударів повітряного противника під час переходу морем і після висадки, десантно-транспортні засоби та місця на них, черговість посадки (завантаження) і порядок висадки (розвантаження).

44. При організації взаємодії командир батальйону додатково узгоджує дії підрозділів щодо захоплення ділянки висадки, при висадці і подоланні протидесантних загороджень. Крім того, узгоджуються дії підрозділів з вогнем корабельної артилерії, ударами авіації та діями військ, що наступають уздовж морського узбережжя і ТакПД, якщо він застосовується.

Для взаємодії сил висадки та авіації встановлюються єдині орієнтири, сигнали взаємного розпізнання, виклику, перенесення і припинення вогню, а також способи цілевказання.

45. При організації управління командир батальйону визначає місця розгортання кСП після висадки на берег, порядок підтримання зв'язку при переході морем і з початком висадки, своє місце і заступника під час переходу морем, висадки і ведення бою на березі.

Зв'язок з підрозділами десанту при посадці на кораблі, переході морем і висадці організовується засобами сил висадки, після висадки на берег – своїми засобами.

46. При організації всебічного забезпечення командир батальйону вказує які запаси МтЗ у підрозділах створити додатково та встановлює порядок їх видачі і поповнення;

визначає заходи з підготовки ОВТ і МтЗ до десантування, а також уточнює порядок використання засобів забезпечення сил висадки.

47. Перед посадкою (завантаженням) підрозділи батальйону розташовуються у районі очікування і завершують підготовку до десантування.

Підготовка батальйону до дій у ТакМД, крім звичайних питань, включає: тренування підрозділів у посадці (завантаженні) на десантно-транспортні засоби та висадці (розвантаженні) з них; підготовку ОВТ і запасів МтЗ до завантаження, а також техніки, що плаває, і десантно-висадкових засобів до подолання водного простору своїм ходом; вивчення особовим складом правил поведінки на кораблях і способів боротьби за їх живучість.

48. Для посадки (завантаження) на десантно-транспортні засоби призначається пункт посадки (завантаження). Висування підрозділів до пункту посадки (завантаження) здійснюється з урахуванням підходу десантних кораблів за сигналами командира.

Завантаження ОВТ, боєприпасів, інших МтЗ на корабель проводиться з урахуванням їх найшвидшого розвантаження і ведення бою на березі. Посадка особового складу здійснюється після завантаження ОВТ і запасів МтЗ.

49. Під час переходу морем командир батальйону уточнює бойові завдання підрозділам з урахуванням уточнених розвідувальних даних про оборону противника, доводить до командирів підрозділів гідрометеорологічні умови в районі висадки.

6.2.3. Дії у тактичному морському десанті

50. Перед висадкою ТакМД за рішенням командира, який застосовує десант, здійснюється ВУП з метою знищення (подавлення) вогневих засобів та руйнування загороджень на ділянці (в пункті) висадки; виконуються заходи введення противника в оману щодо дійсного місця висадки і напрямку атаки.

До висадки ТакМД або одночасно з ним може проводитися висадка ТакПД для захоплення і утримання пунктів висадки, оволодіння важливими районами на узбережжі, заборони підходу резервів противника і вирішення інших завдань.

ВУП при застосуванні морського десанту включає вогневу підготовку висадки десанту і вогневу підтримку дій десанту на березі.

Вогнева підготовка висадки десанту розпочинається у визначений час за сигналом старшого командира і закінчується з виходом десантно-транспортних (висадкових) засобів з десантом до берегу на рубіж безпечного віддалення від розривів своїх снарядів. Вона здійснюється корабельною артилерією, авіацією та визначеними вогневим засобами десанту.

Вогнева підтримка дій десанту на березі розпочинається після закінчення вогневої підготовки висадки десанту з початком атаки переднього краю оборони противника і продовжується до завершення виконання завдання у визначеному районі на березі. Вона здійснюється силами висадки десанту та артилерією батальйону.

Проходи у мінно-вибухових загородженнях у морі на підходах до пунктів висадки, в протидесантних загородженнях на мілководді проробляються під час вогневої підготовки висадки десанту підрозділами сил висадки і позначаються буями (віхами). Пророблення проходів на березі здійснюється інженерно-саперними підрозділами десанту. Кількість проходів, як правило, складає **1-2** на роту.

51. При діях батальйону в якості передового загону ТакМД командир батальйону з підходом десантно-транспортних засобів до берегу з'ясовує результати ВУП, уточнює підрозділам місця та порядок висадки і завдання на березі, а також завдання вогневим засобам батальйону щодо подавлення оборони противника, подає сигнал на перенесення вогню корабельної артилерії, а при діях авіації позначає свій передній край.

З наближенням до берегу підрозділи готуються до висадки, ОВТ звільняються від кріплення і приводяться у готовність до бою, за необхідністю проводиться перервантаження підрозділів на десантно-висадкові засоби, встановлюється спостереження за противником, повітрям і старшим командиром.

Рух десантно-висадкових засобів здійснюється суворо на встановлені орієнтири. Інтервали і дистанції між ними

повинні забезпечити розгортання підрозділів у бойовий порядок.

БМП (БТР) можуть сходити на воду раніше і прямувати до берега своїм ходом. У цьому випадку десантні кораблі з підрозділами, які висаджуються безпосередньо на берег, підходять до пункту висадки за ними.

Якщо десантні кораблі не можуть підійти до берега впритул, особовий склад підрозділів висаджується у воду при глибині не більше **1 м**, а неплаваюча техніка, яка вивантажується в місцях, де глибина і ґрунт дна дозволяють їй рухатися до берега своїм ходом.

Висадка ТакМД починається у призначений час «**Ч**» і повинна проводитися в короткі терміни у максимально високому темпі.

Десантно-штурмова група, використовуючи удари авіації і вогонь корабельної артилерії, висаджується на берег, стрімко атакує противника у пункті висадки та захоплює рубіж, який забезпечує висадку і розгортання підрозділів батальйону. Разом із десантно-штурмовою групою, як правило, висаджуються РД, група розгородження, а також артилерійський коректувальник (авіаційний навідник).

Підрозділи передового загону під прикриттям ударів авіації, вогню корабельної артилерії і своїх засобів, а також дій десантно-штурмової групи висаджуються на берег, з ходу розгортаються у бойовий порядок і переходять в атаку, штурмують і руйнують укріплені позиції противника, розчищають берегові загородження, захоплюють плацдарм і стійкою обороною забезпечують висадку головних сил десанту.

Одночасно командир батальйону організовує закріплення плацдарму і створення матеріально-технічної бази дій десанту. Особлива увага приділяється прикриттю флангів і постійній готовності до відбиття контратаки противника.

Артилерійський підрозділ розвантажується з основними силами батальйону, займає вогневі позиції і здійснює ВУП в інтересах дій десанту.

Підрозділ ППО розвантажується таким чином, щоб забезпечити безперервність прикриття підрозділів батальйону від ударів повітряного противника під час висадки і ведення бою (дій) на березі.

Підрозділи тилового і технічного забезпечення розвантажуються після захоплення плацдарму. Поповнення запасів боєприпасів та інших МтЗ проводиться з транспортних засобів, при цьому десантно-висадковими засобами, які повертаються у зворотному напрямку евакуйовуються поранені. Також організовується використання озброєння, боєприпасів та інших засобів, що захоплені у противника.

52. Батальйон, який діє у складі головних сил десанту, висаджується на берег після захоплення плацдарму передовим загonom. Командир батальйону висаджується разом із першим підрозділом свого батальйону, з'ясовує обстановку, за необхідності уточнює завдання підрозділам, які висадилися, і порядок висадки решти сил та управляє їх діями.

Підрозділи вступають у бій послідовно з підходом до пунктів висадки хвиль десантно-висадкових засобів і висадки з них, не скопичуючись у прибережній смузі. Використовуючи дії передового загону, з ходу розгортаються у бойовий порядок, атакують противника та розвивають наступ до захоплення рубежу (об'єкта), який визначено в бойовому завданні.

Підрозділи, що наступають у напрямку дій повітряного десанту, стрімко просуваються на з'єднання з ним і продовжують виконувати бойове завдання сумісно.

Розділ 7. УЧАСТЬ У СТАБІЛІЗАЦІЙНИХ ДІЯХ ВІЙСЬК ТА ВИКОНАННІ ІНШИХ, ВИЗНАЧЕНИХ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ, ЗАВДАНЬ

7.1 Загальні положення

1. Механізовані і танкові військові частини та підрозділи можуть брати участь у стабілізаційних діях військ та виконанні інших, визначених законодавством України, завдань.

Стабілізаційні дії військ – форма воєнних дій, яка уявляє собою сукупність узгоджених та взаємозв'язаних за метою, завданнями, місцем і часом одночасних або послідовних заходів, акцій і дій, які проводяться визначеним складом військ у взаємодії з органами та підрозділами ІВФ та ПрО у межах стабілізаційної операції або самостійно для стабілізації обстановки у кризовому районі.

Іншими, визначеними законодавством України завданнями, до яких можуть залучатись механізовані і танкові військові частини (підрозділи), є участь у спеціальних протидиверсійних та антитерористичних операціях.

2. Батальйон (рота) може застосовуватись у повному складі або окремими підрозділами, самостійно або у складі угруповання старшого командира. На основі батальйону (роты) можуть створюватися тактичні групи.

3. Під час організації виконання завдань повинні враховуватись особливості, основними з яких є: обмеження (заборона) на застосування певних способів дій і засобів ураження; необхідність уникнення втрат мирного населення та руйнування (виведення з ладу) об'єктів інфраструктури; безпосередній контакт та постійний інформаційно-психологічний вплив з боку антидержавно налаштованих політичних партій, рухів і певних верств населення; необхідність одночасного виконання декількох різних за характером і місцем виконання завдань; автономність дій військових підрозділів; спільне виконання завдань з ІВФ та ПрО, штабами зон територіальної оборони.

4. Для виконання визначених завдань батальйону (роты) призначається зона (район) відповідальності, а для розміщення особового складу підрозділів, ОВТ, запасів МтЗ та

забезпечення повсякденної службової діяльності поза межами пункту постійної дислокації – визначається базовий табір, який обладнується та утримується відповідно вимогам щодо розташування батальйону (роти) на місці.

Величина зони (району) відповідальності залежить від обстановки, що складається на місці, та адміністративного поділу територій і може становити для батальйону **30-40 км** по фронту і **15-20 км** в глибину; для роти – по фронту **10-15 км**, в глибину **5-8 км**. У залежності від обсягу і специфіки завдань, розміри зони (району) відповідальності можуть бути іншими.

5. Залежно від завдань, що виконуються підрозділи батальйону (роти) можуть вести демонстраційні, оборонні, рейдові, розвідувально-пошукові, пошуково-ударні, охоронні, ізоляційні, блокувальні, сторожові, патрульні, супроводжувальні, евакуаційні, аварійно-рятувальні та інші дії.

Вогневе ураження противника за будь-яких дій матиме обмежений характер і здійснюватиметься вибірково-об'єктовим методом з урахуванням установлених обмежень, забезпечення безпеки мирного населення та збереження об'єктів інфраструктури.

7.2. Участь у стабілізаційних діях військ

6. Під час участі у стабілізаційних діях військ батальйон (рота) може залучатись до виконання завдань з посилення охорони або прикриття визначених ділянок державного кордону, ізоляції кризового району, ведення протидиверсійної боротьби, охорони та оборони важливих об'єктів і комунікацій, підтримки безпеки на маршрутах руху, виконання режимних заходів, а також надання гуманітарної допомоги населенню.

7. **Посилення охорони державного кордону** – це заходи, які виконуються на державному кордоні при загостренні обстановки у мирний час або в умовах правового режиму надзвичайного стану для підвищення інтенсивності застосування сил і засобів охорони державного кордону та збільшення глибини їх ешелонування відповідно до рішення командування ДПС. Воно може здійснюватися шляхом залучення підрозділів батальйону (роти) з передачею їх

в оперативне підпорядкування формуванням ДПС для посилення ними підрозділів ДПС, що охороняють державний кордон на напрямках імовірного руху порушників державного кордону.

Механізований батальйон (рота) під час посилення охорони державного кордону може виділятися для посилення відділів прикордонного контролю прикордонних загонів, знаходиться в резерві (у складі прикордонної маневреної групи), а також брати участь у проведенні прикордонного пошуку органами ДПС з метою затримання (знищення) порушників кордону, ДРС противника та НЗФ, сприяти підрозділам ДПС у проведенні режимних і обмежувальних заходів, у відповідності до тактики їх дій.

Підрозділи батальйону (роти) діють в інтересах командування ДПС, управління їх діями здійснюється прикордонним начальником, в оперативне підпорядкування якого вони передані.

Визначені завдання підрозділи батальйону (роти) виконують шляхом ведення розвідки; спостережних, сторожових, патрульних дій на визначених ділянках (об'єктах, рубежах), влаштування засідок безпосередньо на державному кордоні та у прикордонній смузі, блокування визначених ділянок місцевості та найбільш загрозливих напрямках можливого порушення державного кордону, участі у посиленні прикордонного режиму у пунктах пропуску і на території контрольованих прикордонних районів, проведенні пошуку, спеціальних заходів щодо знищення ДРС противника та НЗФ у прикордонній смузі спільно з органами ДПС, МВС і СБУ у відповідності до поставлених начальником органу ДПС завдань.

В умовах ускладнення обстановки на державному кордоні, підрозділи посилення можуть висуватися до кордону, займати вказані райони (рубежі), організувати бойове чергування і знаходитися в готовності до дій у залежності від обстановки.

Під час ліквідації прикордонного інциденту (провокації) на державному кордоні або у разі виявлення ознак підготовки масового перетину кордону з суміжної території підрозділи ДПС разом з підрозділами посилення приймають заходи щодо посилення охорони державного кордону,

в готовності до ведення стримуючих дій; діями груп розчленування та витиснення здійснюють послідовну відсіч невеликих груп від основної маси осіб, що заблоковані і витискають їх на суміжну територію. У разі застосування порушниками державного кордону зброї та переростання їх дій у збройну провокацію (сутичку) здійснюють вогневу підтримку підрозділів ДПС, приймають участь у бойових діях.

8. Прикриття державного кордону – це заходи, які проводяться військовим командуванням у взаємодії з формуваннями ДПС в умовах правового режиму воєнного стану – для відбиття нападу противника, забезпечення сприятливих умов для розгортання військ і ведення ними бойових дій, а також для запобігання переходу через державний кордон ССО, ДРС противника та НЗФ.

Батальйон (рота) здійснює прикриття державного кордону разом із оперативно підпорядкованими органами і підрозділами ДПС шляхом ведення оборонних дій з обладнанням району оборони батальйону (опорного пункту роти) безпосередньо на державному кордоні та в прикордонній смузі. В глибині території проводиться ізоляція визначеного району шляхом виставлення рубежів військового загородження (сторожових постів, секретів, засідок), встановлення контрольно-пропускного режиму (контрольно-спостережних та контрольно-пропускних пунктів, сторожових застав), влаштування на магістральних комунікаціях блокпостів, організації патрулювання.

Для відбиття вторгнення збройних формувань противника батальйон (рота), який призначений для прикриття державного кордону, висувається до кордону в район бойового призначення, займає визначений район оборони (опорний пункт). З початком прикордонного збройного конфлікту веде бойові дії щодо утримання визначених позицій, рубежів, районів та розгрому противника, що вторгнувся на територію держави.

9. Ізоляція кризового району проводиться з метою створення сприятливих умов ведення стабілізаційних дій, блокування району збройного конфлікту, здійснення контрольно-пропускного режиму на шляхах і дорогах пересування у район і з району конфлікту та недопущення про-

риву ДРС противника і НЗФ за межі району збройного конфлікту.

У зоні відповідальності та по периметру визначеного району можуть встановлюватися рубежі військових загороджень та створюватися блокпости за рахунок підрозділів, що безпосередньо залучаються до проведення операції. Ними перекриваються дороги та магістралі, ділянки узбережжя (річок), чим створюється зовнішня смуга ізоляції.

Рубіж військового загородження призначається уздовж основних комунікацій, рокад, на важливих ділянках узбережжя (річок) для недопущення проникнення ДРС противника та НЗФ і інших злочинних елементів із визначених районів (у визначені райони) і прикриття важливих об'єктів, шляхом виставлення на ньому засідок, заслонів, постів спостереження, секретів та організації патрулювання, а також утримання резерву для негайного реагування при виявленні ДРС противника та НЗФ. Основним завданням підрозділу, що створює рубіж військового загородження, є недопущення несанкціонованого руху поза межами дозволених маршрутів.

Рубежі військового загородження можуть створюватися із залученням підрозділів ІВФ та ПрО, підрозділів територіальної оборони.

Протяжність рубежу військового загородження залежить від отриманого завдання, умов місцевості, наявності сил та засобів.

Блокпост – військовий наряд, що призначений для несення служби на перехрестях важливих доріг, в'їздах (виїздах) до населених пунктів, станцій. Основні завдання, які виконує підрозділ на блокпосту: здійснення контролю за рухом транспорту, людей, їх перевірки та огляду, своєчасне виявлення пересування ДРС противника та НЗФ й інших злочинних елементів, шляхів можливого виходу бойовиків із районів їх зосередження, позбавленні доступу до джерел постачання боєприпасів і зброї та недопущення прориву через блокпост.

Блокпости можуть посилюватися особовим складом підрозділів НГ МВС, ГУНП, представниками СБУ; на окремих ділянках блокпости можуть створюватись за рахунок підрозділів НГ МВС.

При ізоляції визначеного району можуть обладнуватись КПП для огляду і пропуску населення і транспорту, а також створюватись фільтраційні пункти з залученням представників військової контррозвідки.

10. Ведення протидиверсійної боротьби організовується в батальйоні (роті) в усіх видах бою (дій), а також під час участі у стабілізаційних діях військ у взаємодії з органами та підрозділами ІВФ та ПрО. Боротьба з ДРС противника (НЗФ) здійснюється шляхом ведення розвідувально-пошукових, блокувальних (ізоляційних) та пошуково-ударних дій.

Підрозділи батальйону (роти) можуть залучатись до охорони ПУ, тилу, комунікацій, супроводу транспортних колон; прочісування визначених ділянок місцевості, виявлення та блокування ДРС противника (НЗФ); ізоляція району, оточення і роззброєння ДРС противника (НЗФ), а в разі відмови – знищення їх.

Для вирішення завдань протидиверсійної боротьби в батальйоні (роті) за наявності сил і засобів зі складу штатних і доданих підрозділів можуть створюватись спеціальні елементи бойового порядку: винищувальні протидиверсійні, військові маневрені, ударно-вогневі, повітряно-рейдові групи, групи мінування на вертольотах.

Винищувальні протидиверсійні групи застосовуються для прочісування місцевості і виявлення диверсантів, особливо в населених пунктах, лісах, горах. До складу таких загонів включаються найбільш боєздатні підрозділи. Окрім прочісування місцевості вони використовуються для створення рухомих і нерухомих заслонів і засідок.

Військові маневрені групи можуть складати мобільний резерв командира. Вони призначаються для виконання раптово виникаючих завдань. При виявленні висадки ДРС противника групи негайно висуваються у вказаний район і знищують їх. До складу груп включаються, механізовані підрозділи на БМП (БТР). Дії ВМГ повинні підтримуватись вогнем артилерії та вертольотами.

Ударно-вогневі групи призначаються для знищення ДРС і повітряних десантів противника у випадку, коли їм вдалося закріпитися на місцевості і зайняти оборону. Такі групи

можуть включатися також до складу винищувальних протидиверсійних, блокуючих, рейдових і обходячих загонів.

Повітряно-рейдові групи використовуються для розвідки маршрутів, якими спланований рух транспортних колон, для виявлення на них засідок, заслонів, загороджень противника. Вони є дієвим засобом запобігання диверсійним діям противника.

Групи мінування на вертольотах застосовуються для блокування ДРС противника та НЗФ шляхом встановлення з повітря мінно-вибухових загороджень у районах їх виявлення і на маршрутах висування.

11. Охорона та оборона важливих об'єктів і комунікацій може здійснюватися батальйоном (ротою) спільно з підрозділами НГ МВС та ДССТ. Основними завданнями підрозділів батальйону (роти) є: своєчасне виявлення ДРС (НЗФ) поблизу об'єктів, що охороняються; недопущення захоплення (знищення) об'єктів і мінування місцевості на підступах до них; відбиття нападу.

Охорона організовується і здійснюється відповідно до положень статуту щодо здійснення сторожової охорони, оборона – відповідно до положень щодо ведення оборонного бою з урахуванням особливостей стабілізаційних дій.

У залежності від місць розташування об'єктів, їх розмірів, характеру функціонування комунікацій, приймається рішення щодо ведення охоронних, оборонних, сторожових, загороджувальних, патрульних, супроводжувальних дій, необхідності обладнання підступів до об'єктів вибуховими та невибуховими інженерними загородженнями. За узгодженням з органами СБУ організовується контррозвідувальне забезпечення дій.

Бойовий порядок батальйону (роти), що призначений для охорони та оборони важливих об'єктів і комунікацій, як правило, включає: основні сили охорони, що розподіляються за черговими змінами; підрозділи посилення охорони та оборони; протидиверсійні резерви, підрозділи ліквідації наслідків нападу. У разі необхідності та за наявності сил і засобів можуть призначатись й інші елементи бойового порядку.

Після прибуття на визначений об'єкт підрозділи батальйону (роти) займають його, організовують спостереження

і охорону та готують до оборони. Територія об'єкта і підступи до нього обладнуються в інженерному відношенні. Для бойової техніки і всіх вогневих засобів готуються вогневі позиції, траншеї і ходи сполучень відриваються у повний профіль, для особового складу, боєприпасів та інших МТЗ влаштовуються укриття. На скритих підступах виставляються секрети і сторожові пости, висилаються дозори і патрулі. На закритих від спостереження ділянках встановлюються мінні поля і сигнальні засоби.

При посиленні охорони аеродромів, позиційних районів підрозділів ППО, вогневих позицій ракетних військ та артилерії підрозділи батальйону (роти) розгортаються на підступах до них на відстані, яка гарантує безпеку при веденні вогню. Навколо них організовується розвідка, патрулювання, виставляються сторожові пости та влаштовуються засідки. На загрозованих напрямках нарощується щільність мінно-вибухових та інших загороджень. При необхідності організовується кругова оборона.

У разі раптового нападу противника на об'єкти, які охороняються, чергова зміна охорони (варта), а також підрозділи, що перебувають поблизу об'єкта, відбивають напад вогнем усіх засобів з метою недопущення проникнення противника до об'єкта. Напад противника на об'єкт відбувається за правилами ведення оборонного бою. Виявлені ДРС (НЗФ) на підступах до об'єкта блокуються, сковуються вогнем підрозділів охорони та знищуються силами протидиверсійного резерву.

12. Підтримки безпеки на маршрутах руху здійснюються з метою забезпечення безпечного та безперервного перевезення людей і вантажів через небезпечну територію або населені пункти, де існує загроза дій ДРС (НЗФ) або блокування маршруту вороже налаштованими цивільними особами.

Від батальйону (роти) виділяються підрозділи для охорони небезпечних ділянок на маршрутах руху і для супроводження колон або особливо важливих осіб.

Охорона небезпечних ділянок здійснюється шляхом несення служби на блокпостах, контрольно-пропускних та спостережних пунктах, а також патрулюванням маршруту. Блокпости виставляються на ділянках місцевості, найбільш

зручних для диверсій та нападу ДРС (НЗФ). Для оборони найбільш важливих об'єктів (мостів, переправ, перевалів, вузлів доріг) обладнуються окремі опорні пункти.

Супровід колон під час руху дорогами здійснюється механізованими (танковими) підрозділами, сили і засоби яких розподіляються по колоні. Підрозділ, що призначений для супроводження колон, як правило, складається з передової охорони, основних сил та тильної охорони. Побудова похідного порядку, дистанція між транспортними засобами в колоні визначається відповідно до ймовірних дій ДРС (НЗФ), розміру та характеру колони. Бойові машини підрозділу супроводу розставляються у колоні рівномірно з метою розподілу сил і засобів для відбиття нападу.

Рух колон здійснюється, як правило, у світлий час доби. Нічний відпочинок організовується на спеціально підготовлених стоянках біля блокпостів. Для контролю за просуванням колони на маршруті руху призначаються контрольні точки (населені пункти, перевали, перехрестя, тощо), з проходженням яких начальник конвою повинен доповідати старшому начальнику.

У разі нападу на колону особовий склад підрозділу супроводу відбиває напад, а водії транспортних засобів виводять машини за межі зони ураження, при цьому перша і остання БМП (БТР) продовжують супроводжувати колону. У разі неможливості подальшого руху колони організовується кругова оборона і відбиття нападу противника до прибуття допомоги з боку блокпостів. Про всі випадки на маршрутах руху під час супроводження колон командир підрозділу супроводу негайно доповідає по команді.

Під час супроводження особливо важливих осіб основна увага приділяється гарантуванню їх безпеки, для чого: підготовка і здійснення переміщення зберігається у таємниці, маршрути і розклад руху періодично змінюються; у постійній готовності тримаються підрозділи (сили) підтримки і резерви; підтримується взаємодія з підрозділами ІВФ та ПрО; для викриття засідок і замінованих ділянок застосовуються технічні засоби і пошукові собаки, використовується інформація місцевого населення про можливі перешкоди на маршруті руху.

13. Виконання режимних заходів полягає в участі підрозділів батальйону (роти) у забезпеченні виконання особовим складом і місцевим населенням встановлених діючим правовим режимом обмежень.

Під час підтримання правового режиму в районі відповідальності, підрозділи батальйону (роти) можуть разом з органами і підрозділами ІВФ та ПрО брати участь у наступних заходах: встановлення і підтримання комендантської години; вилучення у підприємств, установ і організацій, окремих громадян радіопередавального обладнання, телевізійної, відео- та аудіоапаратури, комп'ютерів і технічних засобів зв'язку; вилучення у громадян вогнепальної, холодної зброї та боєприпасів, а в підприємств, установ і організацій – також навчальної та бойової техніки, вибухових речовин і отруйних речовин; використання майна фізичних і юридичних осіб для розквартирування військовослужбовців та розміщення підрозділів; використання сховищ, споруд та інших об'єктів для потреб оборони, а також інших заходах, передбачених законодавством України про особливий правовий режим.

Забезпечення умов надійного функціонування органів державної влади здійснюється шляхом участі підрозділів батальйону (роти) в охоронних діях, обладнанні районів (місць) розташування ПУ органів влади, протидії диверсіям та терористичним актам, супроводженні та охороні під час пересування, сприянні у проведенні заходів забезпечення життєдіяльності.

14. Під час виконання гуманітарних завдань батальйон (рота) може залучатись до участі в наданні допомоги населенню у ліквідації наслідків диверсій, терористичних актів, надзвичайних ситуацій.

Підрозділи можуть проводити аварійно-відновлювальні роботи, забезпечувати населення продуктами харчування, водою, іншими МтЗ, надавати медичну допомогу, влаштувати табори для тимчасового розміщення постраждалих, харчування та обігріву.

15. Підготовка батальйону (роти) до участі у стабілізаційних діях військ проводиться, за алгоритмом підготовки загальновійськового бою. Під час організації дій командир батальйону (роти), крім звичайних питань, по-

винен враховувати особливості соціально-політичних умов у районі виконання завдань, рівень загрози вторгнення іноземних військ, ССО противника на територію держави, наявність і характер дій ДРС (НЗФ), обмеження щодо застосування засобів ураження, розгалуженість та якість інфраструктури, ставлення місцевого населення до військ, особливості його національних і релігійних традицій.

В ході усвідомлення отриманого завдання він повинен додатково з'ясувати особливості встановленого правового режиму, у взаємодії з якими військами (формуваннями) та органами державної влади і місцевого самоврядування виконуватиметься поставлене завдання, порядок підпорядкування, місця розташування їх ПУ; особливості підготовки і способів виконання завдань та ведення спільних дій; межі району дій; особливості застосування ОВТ, вогневого ураження (обмеження на застосування зброї, боєприпасів та інших засобів боротьби); час готовності; порядок організації управління, взаємодії та інші питання.

Під час оцінювання обстановки командир батальйону (роти) додатково уточнює:

- *оцінюючи противника* – на яких напрямках, у яких районах і коли можлива поява ССО, ДРС противника та НЗФ, антидержавно налаштованих верств населення, їх сильні та слабкі сторони; ймовірні райони (місця) проведення провокацій, склад учасників і можливий розмах дій, джерела та шляхи постачання їм зброї, боєприпасів й інших МтЗ;

- *оцінюючи свої підрозділи* – готовність до виконання поставлених завдань (стан, положення, укомплектованість, захищеність, забезпеченість, можливості підрозділів та їх злагодженість), морально-психологічний стан особового складу, його навченість до дій у специфічних умовах; які сили і засоби ІВФ та ПрО залучаються до виконання завдання, їх склад і стан, характер завдань, що ними виконуються; завдання, які вирішує старший командир в інтересах дій батальйону (роти); здатність державних та місцевих органів влади щодо забезпечення дій підрозділів;

- *оцінюючи район дій* – особливості суспільно-політичної, та криміногенної обстановки; національний та релігійний склад місцевого населення, традиції та звичаї, ставлення до встановленого режиму обмежень, дій військ;

присутність сепаратистських, націоналістичних та інших партій і рухів; наявність спецзакладів установ виконання покарань, їх контингент; найважливіші об'єкти і рубежі, зайняття яких сприяє виконанню завдання; можливості місцевої промислової бази, трудових та інших ресурсів, які можуть бути використані в інтересах виконання поставлених завдань; наявність важко прохідних ділянок місцевості, місць блокування маршрутів руху цивільними особами, можливі шляхи обходу. Крім того, він вивчає місця розташування потенційно небезпечних промислових об'єктів та об'єктів життєзабезпечення, які не підлягають пошкодженню (знищенню), а також наявність культурних, історичних об'єктів, які знаходяться під захистом МГП.

У замислі на участь в стабілізаційних діях командир батальйону (роти) визначає: мету дій; завдання, райони, об'єкти, на яких зосередити основні зусилля; порядок висування і зайняття визначеного району (базового табору); способи дій під час виконання завдань; бойовий порядок (розподіл сил і засобів за напрямками та завданнями); заходи щодо введення противника в оману.

Після визначення замислу командир **завершує формулювання рішення**, в якому додатково може визначати: перелік потенційно небезпечних об'єктів, та об'єктів які, мають історичну і культурну цінність та не підлягають ураженню; райони, в яких забороняється (обмежується) ведення бойових дій та застосування певних видів зброї і техніки; заходи щодо гарантування безпеки цивільного населення; порядок надання гуманітарної допомоги населенню та інші заходи.

У бойових завданнях підрозділам командир батальйону (роти) вказує склад, сили і засоби, що залучаються, а також:

- *на посилення охорони (прикриття) державного кордону* – завдання щодо посилення охорони (прикриття) державного кордону і способи дій у разі порушення кордону значними масами цивільного населення та при відбитті вторгнення збройних формувань противника його ДРС та НЗФ, під час участі у прикордонному блокуванні та пошуку; порядок перепідпорядкування; порядок висування у визначений район та прийняття під охорону визначених

ділянок державного кордону (зайняття оборони); порядок організації і підтримання взаємодії з підрозділами ДПС;

- *на ізоляцію кризового району* – завдання щодо недопущення виходу ДРС противника та НЗФ з блокованого району та ізоляція його від джерел постачання ОВТ, боеприпасами та іншими МтЗ; порядок зайняття рубежів ізоляції (військових загороджень) і забезпечення пересування військ і цивільного населення у районі відповідальності; сусіди, їх завдання, розмежувальні лінії з ними;

- *на ведення протидиверсійної боротьби* – завдання щодо здійснення протидиверсійної боротьби; порядок і способи ведення розвідувально-пошукових, блокувальних (ізоляційних) та пошуково-ударних дій; порядок взаємодії з органами і підрозділами ІВФ та ПрО, перепідпорядкування сил і засобів;

- *на охорону та оборону важливих об'єктів і комунікацій* – завдання щодо здійснення охорони та оборони об'єктів (комунікацій); порядок здійснення охорони і дій під час відбиття нападу;

- *на підтримання безпеки на маршрутах руху* – завдання щодо підтримання безпеки на маршрутах руху; порядок охорони небезпечних ділянок, організації руху і супроводження колон або особливо важливих осіб; дії під час руху колон за маршрутом і відбиття нападу противника;

- *на виконання режимних заходів і забезпечення умов надійного функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування* – завдання щодо виконання режимних заходів; способи дій, порядок взаємодії з органами і підрозділами ІВФ та ПрО, органами державної влади і місцевого самоврядування;

- *на надання гуманітарної допомоги населенню* – завдання щодо надання допомоги населенню; порядок дій і способи проведення аварійно-відновлювальних робіт; забезпечення населення продуктами харчування, водою, іншими МтЗ; надання медичної допомоги, влаштування таборів для тимчасового розміщення постраждалих під час участі у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, диверсій, терористичних актів.

Організовуючи взаємодію командир батальйону (роти) додатково визначає: порядок організації взаємодії з органа-

ми і підрозділами ІВФ та ПрО, а також органами державної влади і місцевого самоврядування при підготовці та в ході ведення дій, порядок і способи виконання спільних завдань; порядок підпорядкування підрозділів і передачі матеріально-технічних засобів, доводяться єдині сигнали взаємодії, управління, взаємного розпізнавання.

Під час організації взаємодії з ІВФ та ПрО командир батальйону (роти) узгоджує:

- з органами МВС та підрозділами НГ МВС – завдання і порядок їх спільного виконання, перелік сил і засобів, що залучаються; завдання підрозділам НГ МВС з пошуку та знищення ДРС противника та НЗФ; перелік районів, охорона і оборона яких повністю покладається на НГ МВС, та об'єкти, охорона яких посилюється силами і засобами батальйону (роти); порядок участі у підтриманні встановленого правового режиму; порядок організації дорожньо-комендантської служби і забезпечення дорожнього руху; порядок підтримки (забезпечення) силами і засобами батальйону (роти) дій підрозділів НГ МВС; заходи щодо відселення (евакуації) населення із кризового району; порядок і строки створення контрольно-пропускних пунктів, блокпостів, рубежів військового загородження, таборів біженців, їх охорони і матеріального забезпечення; завдання щодо підтримання громадського порядку тощо;

- з органами і підрозділами ДПС – спільні завдання, способи їх виконання; порядок ведення розвідки в прикордонній смузі та обміну інформацією; порядок посилення охорони підрозділами батальйону (роти) державного кордону і прийняття від підрозділів ДПС ділянок, визначених для прикриття; сили і засоби батальйону (роти), які виділяються для забезпечення заходів щодо посилення режиму в межах контрольованих прикордонних районів та пунктах пропуску через державний кордон; порядок і терміни інженерного обладнання опорних пунктів, районів оборони і місцевості у прикордонній смузі; порядок всебічного забезпечення підрозділів, які передані в оперативне підпорядкування;

- з органами СБУ – порядок обміну інформацією та здійснення заходів контррозвідувального забезпечення в інтересах виконання завдань; заходи щодо посилення

охорони та оборони об'єктів, на які можуть бути спрямовані дії терористичних груп та екстремістських організацій, ДРС противника та НЗФ; порядок забезпечення функціонування встановленого правового режиму тощо;

- з органами державної влади і місцевого самоврядування – порядок підтримання (відновлення) взаємодії; порядок обміну інформацією про дії терористичних груп та сепаратистських організацій, ДРС противника і НЗФ, оповіщення і підтримання зв'язку; порядок передачі важливих об'єктів та комунікацій і здійснення їх охорони (оборони) визначеними підрозділами; заходи щодо впровадження і підтримання встановленого правового режиму; створення у населених пунктах військових адміністрацій і забезпечення їх діяльності; порядок запровадження комендантської години, пропускнуго режиму, паспортного контролю, забезпечення надійного функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування; використання в інтересах виконання завдань місцевої економічної бази, ресурсів, порядок вилучення техніки і майна підприємств усіх форм власності і громадян, порядок залучення місцевого населення для виконання інженерних й інших робіт тощо.

Під час організації управління додатково встановлюється порядок доведення команд (сигналів), взаємного обміну інформацією з органами і підрозділами ІВФ, ПрО та органами державної влади і місцевого самоврядування, уточнюються час і місце розгортання і напрямки переміщення їх ПУ; виділяються оперативні групи (офіцери зв'язку), встановлюється порядок підтримання зв'язку з ними.

Під час організації всебічного забезпечення дій командир батальйону (роти), крім звичайних питань, додатково визначає:

- з розвідки – порядок отримання та узагальнення інформації щодо уточнення районів, в яких діють ССО, ДРС противника та НЗФ, встановлення відношення місцевого населення до військ (сил), державної влади та встановлених режимних обмежень; особлива увага приділяється заходам щодо інформаційної протидії;

- з охорони – порядок виявлення та знищення ССО, ДРС противника та НЗФ на підступах до базових таборів

та об'єктів, які охороняються; охорони маршрутів руху своїх колон; організації комендантської служби;

- з тактичного маскуваннн – порядок введення противника в оману, використання місцевості та місцевих предметів для розташування особового складу і вогневих засобів;

- з інженерного забезпечення – порядок і місця встановлення інженерних загороджень; способи дій підрозділів на замінованій місцевості та у разі виявлення замінованих об'єктів; визначення об'єктів, вивід з ладу яких може привести до виникнення пожеж, затоплень, руйнувань; заходи щодо готовності до їх ліквідації;

- з РХБз – можливість застосування хімічної і біологічної зброї ДРС противника та НЗФ; визначення потенційно небезпечних об'єктів у районі відповідальності, вивід з ладу яких може привести до виникнення НС техногенного характеру, її можливі наслідки; завдання РХБз і порядок їх виконання, дії на зараженій місцевості;

- з радіоелектронної боротьби – порядок захисту від радіокерованих вибухових пристроїв ДРС противника та НЗФ та засобів РЕБ, організація їх виявлення;

- з морально-психологічного забезпечення – порядок ведення роботи щодо роз'яснення мети дій та завдань, які покладаються на ЗС, ІВФ та ПрО; правила дотримання встановленого правового режиму, норм міжнародного права про статус, права та обов'язки учасників воєнних дій, соціальний захист військовослужбовців і членів їх сімей, захист цивільного населення; способи надання допомоги військовослужбовцям у подоланні розгубленості, зниженні політизації в їхніх настроях;

- з тилового і технічного забезпечення – порядок організації тилового і технічного забезпечення підрозділів, які діють автономно під час виконання завдань у відриві від основних сил, а також підрозділів ІВФ та ПрО, які додані батальйону (роті); норми створення додаткових запасів МтЗ; особливості організації харчування, водопостачання, підвезення МтЗ, охорони підрозділів тилового і технічного забезпечення;

- з медичного забезпечення – порядок надання медичної допомоги пораненим і хворим з використанням місцевих

медичних закладів і ресурсів, а також місцевому населенню силами і засобами батальйону (роти); поряд евакуації поранених і хворих.

У ході підготовки батальйону (роти) до участі в стабілізаційних діях з особовим складом додатково проводяться заняття з вивчення особливостей виконання завдань в умовах цивільного середовища, норм МГП, а також навчання і тренування із залученням підрозділів ІВФ та ПрО щодо дій згідно отриманого завдання.

7.3. Участь у виконанні інших, визначених законодавством України завдань

16. Механізовані і танкові військові частини та підрозділи можуть брати участь у спеціальних протидиверсійних операціях зі знищення ДРС противника або НЗФ та анти-терористичних операціях на військових об'єктах.

Під час виконання спеціальних і специфічних завдань батальйон (рота) у повному складі або окремими підрозділами може передаватись в оперативне підпорядкування іншим військовим формуванням. У цьому випадку його застосування здійснюється відповідно до основного призначення, тактики дій і бойових можливостей.

7.3.1. Участь у спеціальній протидиверсійній операції

17. Спеціальна протидиверсійна операція проводиться спільними діями загальновійськових підрозділів, ССПО, інших видів ЗС, ІВФ та ПрО у складі об'єднаного угруповання для виявлення, блокування та ліквідації ДРС противника або НЗФ у визначеному секторі (районі) відповідальності.

Сили і засоби, які залучаються для цього, застосовуються з розподілом на групи, при цьому підрозділи батальйону (роти), можуть призначатись для дій у групах локалізації, блокування (оточення), пошуку та знищення, забезпечення блокування, резерву тощо.

18. Група локалізації діє по периметру зони (сектору) відповідальності і встановлює блокпости та рубежі військових загороджень за рахунок механізованих, танкових й інших підрозділів, що залучаються до проведення протидиверсійних заходів, якими перекриваються дороги та магістралі з метою створення зовнішньої смуги блокування.

Блокпости обладнуються на перехрестях важливих доріг, в'їздах (виїздах) до міст та населених пунктів, станцій і призначаються для створення зовнішньої ізоляції району дій ДРС противника та НЗФ і здійснення контролю за рухом транспорту і людей, їх перевірки та огляду.

Блокпости призначаються, як правило, у складі посиленого взводу і можуть посилюватися особовим складом підрозділів НГ МВС, органів МВС, представниками СБУ.

Рубіж військового загородження створюється, як правило, вздовж основних комунікацій, рокад, на важливих водних рубежах і призначається для недопущення несанкціонованого руху поза межами дозволених маршрутів та охорни важливих об'єктів. Підрозділ, що створює рубіж військового загородження виконує завдання шляхом виставлення засідок, постів спостереження, секретів та організації патрулювання.

19. Група блокування (оточення) обмежує маневр противника шляхом блокування району (ділянки) місцевості, який займає. Для блокування підрозділи групи займають вигідні рубежі на місцевості, перекривають шляхи можливого виходу противника із району його розташування, шляхи (напрямки) постачання боєприпасів і зброї, надходження поповнення з наступним оточенням противника і примушенням до здачі, а у разі здійснення опору – знищенням.

Склад і чисельність групи блокування визначаються розміром району блокування, бойовими можливостями підрозділів, умовами місцевості, порою року і часом доби.

Для блокування визначеного району групі призначається рубіж блокування, фронт якого для роти може бути **до 3 км** на відкритій місцевості і **до 1,5 км** на закритій. Про вихід на рубіж блокування командир підрозділу повинен доповісти старшому командирі і уточнити завдання та порядок подальших дій.

Район вважається блокованим, якщо між сусідніми підрозділами на рубежі блокування встановлено вогневий і тактичний зв'язок та забезпечено суцільне спостереження за місцевістю.

Бойовий порядок групи блокування складається з бойових порядків підрозділів і резерву. Підрозділи на рубежі

блокування розгортаються на широкому фронті. Перед рубежем блокування встановлюються пости спостереження, секреті і засідки, в проміжки висилаються дозори. За наявності часу та відповідних засобів окремі ділянки місцевості перед рубежем блокування, а також стики і проміжки між підрозділами мінуються, на них встановлюються загородження та технічні засоби виявлення противника.

Резерв групи створюється для посилення підрозділів на загрозованих напрямках та виконання інших завдань, як правило, силою до взводу.

У випадку нестачі сил і засобів для суцільного блокування району розташування ДРС противника (НЗФ), блокуються тільки окремі напрямки, де вихід (прорив) противника найбільш вірогідний. Прикриття цих напрямків на рубежі блокування здійснюються заслонами, які виставляються силою до механізованого взводу.

Коли є точні дані про місцезнаходження ДРС противника та НЗФ одразу може здійснюватись їх оточення. У цьому випадку блокується не район, а сам противник у ньому.

Оточення полягає в ущільненні кільця блокування з метою зменшення фронту блокування (створення суцільного фронту) до встановлення вогневого контакту із противником і недопущення його прориву (просочування).

Бойовий порядок при оточенні будується, як правило, в один ешелон і складається з груп оточення, вогневої і резерву. Щільність оточення залежить від наявності сил і засобів, характеру місцевості. Роті призначається ділянка оточення до **1000 м**.

Оточення може здійснюватися для запобігання виходу противника з населеного пункту. Надійне оточення досягається створенням двох кілець оточення – внутрішнього і зовнішнього. При цьому внутрішнє кільце створюється за околицею міста. При блокуванні (оточенні) великих населених пунктів або окремих їх районів група може займати позиції на зовнішньому чи внутрішньому рубежі блокування (оточення) або по периметру окремого району. Шляхи можливого руху противника всередині населеного пункту перекриваються заслонами.

20. Група пошуку та знищення здійснює пошук, затримку й знищення противника. До складу групи можуть

включатись підрозділи ССПО, підрозділи спецпризначення НГ МВС, механізовані (аеромобільні) та інженерно-саперні підрозділи.

За способами ведення пошук може бути: односторонній, двосторонній, по напрямках, по ділянках, по об'єктах або комбінований. Вибір способу залежить від величини району, в якому необхідно провести пошук, характеру місцевості, а також наявності сил, засобів і часу. Пошук може бути суцільним або вибіркоvim.

Батальйону (роті), що веде пошук, призначається: вихідний район, вихідний рубіж для пошуку, напрямок, смуга (ділянка) пошуку, кінцевий рубіж. Для вирівнювання бойового порядку підрозділів групи пошуку, уточнення взаємного положення і напрямку подальшого руху призначаються рубежі вирівнювання: на рівнинній і середньо-пересіченій місцевості – **через 3-4 км**; на лісисто-болотистій і гірській місцевості – **через 1,5-2 км** або **через 1,5-2 години** пошуку.

Темп пошуку повинен забезпечувати ретельний огляд місцевості, житлових будинків, будівель та інших об'єктів, а також прикриття підрозділів вогнем сусідів. Він може складатися: на відкритій місцевості – **2-4 км за годину**; на середньо-пересіченій – **1-2 км за годину**; на лісисто-болотистій і гірській місцевості – **300-600 м за годину**. Під час пошуку противника, який переховується в підземних сховищах, у горах, лісах, а також вночі темп може знижуватись у 2-3 рази.

Під час проведення пошуку здійснюється ретельний огляд місцевості, будівель й інших об'єктів. Під час огляду об'єктів бойовий порядок може включати групи огляду, прикриття і резерв. Для прикриття дій груп можуть створюватися окремі вогневі групи.

Під час пошуку зброя і боєприпаси, які виявлені, вилучаються, підозрілі особи, що вийшли на позиції підрозділів блокування, затримуються, а ті, хто здійснює опір – знищуються. При відмові противника від опору і добровільній здачі вони роззброюються та супроводжуються на пункт фільтрації і передаються органам внутрішніх справ.

У разі ухилення противника від бою організується його переслідування з витисненням на підрозділи, що займають рубіж блокування.

При здійсненні пошуку у великому населеному пункті у батальйоні можуть створюватися 3-4 штурмові групи, до складу кожної з яких, як правило, входять: механізований підрозділ, посилений танками, гарматами (мінометами), протитанковими і гранатометними засобами; сапери із запасом вибухових речовин і мін; артилерійський корегувальник (авіанавідник); санітар-інструктор, а також підрозділ ССпО. Для загальної підтримки штурмових груп призначаються артилерійські підрозділи, а також бойові вертольоти.

21. Група забезпечення блокування розташовується на ймовірних шляхах відходу ДРС противника та НЗФ, особливо на важкодоступних ділянках місцевості і створює тилловий рубіж блокування. Для виконання цього завдання можуть залучатися механізовані і аеромобільні підрозділи. У групу виділяється необхідна кількість особового складу та озброєння в залежності від обстановки та умов місцевості.

Створення тилового рубежу блокування повинно здійснюватися одночасно з виходом підрозділів групи блокування на рубежі блокування. Група забезпечення блокування утримує зайнятий рубіж до виконання завдання групою блокування або групою пошуку, в подальшому у взаємодії з ними завершує знищення противника. Дії цієї групи можуть бути підтримані вертольотами групи доставки і вогневого забезпечення, завданням якої є доставка десанту та забезпечення вогневої підтримки дій підрозділів, а також евакуація загиблих і поранених, доставка боєприпасів й інших МтЗ.

У випадку прориву через тилловий рубіж блокування переслідування розпочинає підрозділ групи забезпечення блокування, на ділянці якого цей прорив стався. Командир групи забезпечення блокування зобов'язаний швидко підсилити цей підрозділ і закрити ділянку прориву своїм резервом.

22. Резерв займає призначений йому район зосередження або просувається в передбойовому порядку за підрозділами, що проводять пошук противника, в готовності до блокування шляхів відходу противника, переслідування його при відході (прориві), посилення (заміни) підрозді-

лів груп, а також для виконання інших завдань, які раптово виникають.

23. Підрозділи батальйону (роти) можуть також залучатись до виконання завдань в складі груп вогневого ураження, зачистки та фільтрації.

Група вогневого ураження призначається для нанесення ураження противнику вогневими засобами і може складатися з ланки (ескадрильї) штурмової авіації, бойових вертольотів, змішаної групи артилерії, до складу якої можуть входити штатні і додані артилерійські засоби батальйону (роти).

Група вогневого ураження розташовується за групою блокування (оточення) в готовності до подавлення і знищення вогневих засобів і живої сили противника, руйнування його укріплених споруд.

Група зачистки і фільтрації проводить детальний огляд місцевості (об'єктів) з метою виявлення і знищення (затримання) залишків ДРС противника та НЗФ. Вона складається, як правило, з підрозділу НГ МВС і представників ГУНП, СБУ, ВСП. За необхідності до складу групи можуть залучатись загальновійськові підрозділи. Для виконання завдань їй визначається район проведення зачистки та місце розташування фільтраційного пункту.

Фільтраційний пункт – це обладнана ділянка місцевості (будівлі), де проводиться перевірка осіб, які затримані або виходять з району блокування, на предмет належності до підрозділів ДРС противника та НЗФ, а також підозрюються у скоєнні протиправних дій.

24. Послідовність роботи командира батальйону (роти) під час підготовки до виконання завдань у ході участі у протидиверсійній операції залишається такою ж, як при підготовці загальновійськового бою з врахуванням певних особливостей.

Усвідомлюючи завдання командир, крім звичайних питань, повинен зрозуміти дозволені межі району дій, кількість підрозділів, що залучаються, час готовності та початку дій, інші особливості виконання завдання.

Під час оцінювання обстановки він повинен вивчити особливості воєнно-політичної обстановки в районі виконання завдання, склад населення, його відношення до по-

дій, що відбуваються, ставлення до збройних формувань, які діють на боці противника, інформаційно-психологічний вплив, що здійснюється на населення; заходи, які проводилися виконавчою владою, органами місцевого самоврядування, органами і підрозділами ІВФ і ПрО та їх результати.

У замислі командир визначає: мету дій; завдання, на виконанні яких зосередити основні зусилля; способи виконання найважливіших завдань із визначенням порядку ВУП, інформаційної боротьби та заходів щодо введення противника в оману; порядок висування і розгортання в районі виконання завдання; бойовий порядок (розподіл сил і засобів). Додатково він визначає: рубежі, за які не можуть просуватись підрозділи для ведення дій, обмеження щодо застосування зброї; заходи щодо забезпечення безпеки цивільного населення у районі виконання завдання.

Під час постановки завдань підрозділам командир батальйону (роті) вказує: можливий характер дій ДРС противника та НЗФ; межі зони (сектору) відповідальності; склад сил і засобів, що додаються і підтримують; завдання щодо ведення протидиверсійних дій і порядок їх виконання; місце і час розгортання ксП; час готовності. Крім того, він доводить заходи щодо забезпечення безпеки цивільного населення та об'єктів, що мають статус захищених; обмеження щодо ведення дій і застосування озброєння.

Під час організації взаємодії з ІВФ і ПрО командир батальйону (роті) повинен узгодити: порядок підпорядкування підрозділів; порядок взаємного обміну інформацією про обстановку і взаємного розпізнавання; порядок забезпечення висування і виходу на визначені рубежі (у райони), порядок здійснення всіх видів забезпечення під час виконання спільних завдань, у тому числі використання транспортних засобів, комунікацій, засобів зв'язку, витрат МтЗ; місця розміщення ПУ і порядок обміну оперативними групами (офіцерами зв'язку); порядок ведення спільних дій у ході виконання завдань.

Управління діями підрозділів батальйону (роті) організовується з урахуванням використання єдиної з ІВФ і ПрО системи сигналів управління та оповіщення, а також забезпечення стійкого управління підрозділами, які ведуть бойові дії автономно.

Під час організації всебічного забезпечення дій підрозділів враховується автономність їх дій, відсутність суцільної лінії фронту, осередковий характер протидиверсійних дій, можливість застосування з боку ДРС противника і НЗФ терористичних методів боротьби.

Командир батальйону (роти) повинен організувати виконання заходів всебічного забезпечення з використанням місцевих ресурсів і матеріальної бази, медичних закладів і засобів масового інформування, а також передбачити забезпечення всіма видами МтЗ і відновлення озброєння та техніки спільно з підрозділами ІВФ і ПрО.

Особлива увага приділяється морально-психологічній підготовці особового складу з урахуванням специфіки дій.

Для досягнення раптовості спланованих дій командир батальйону (роти) організовує виконання заходів щодо збереження в таємниці підготовки до дій, а також з введення противника в оману щодо своїх намірів, складу, стану і положення залучених сил і засобів.

7.3.2. Участь в антитерористичній операції

25. Антитерористична операція – це комплекс специфічних заходів, що здійснюються за єдиним планом під керівництвом органів СБУ із залученням органів та підрозділів ІВФ та ПрО, органів виконавчої влади для запобігання та припинення злочинної діяльності, яка здійснюється із терористичною метою.

Батальйон (рота) може приймати участь як у широко-масштабних АТО та тих, що проводяться на військових об'єктах. АТО на військових об'єктах проводиться у разі проникненні на об'єкт військового призначення терористів або захоплення заручників. В інших випадках здійснюється посилення охорони і оборони об'єктів та відбиття нападу на них.

26. Підрозділи батальйону (роти) під час участі у проведенні АТО на військових об'єктах залучаються до посилення охорони та оборони важливих об'єктів; здійснюють патрулювання; надають відповідним органам управління інших суб'єктів боротьби з тероризмом засоби зв'язку, транспортні та інші МтЗ, необхідну інформацію; сприяють евакуації цивільного населення з районів розташування військових об'єктів.

27. У разі виникнення загрози здійснення терористичних дій підготовка батальйону (роти) до участі в АТО проводиться за алгоритмом підготовки загальновійськового бою з урахуванням особливостей ведення специфічних дій.

У ході організації виконання визначених завдань, крім звичайних питань, командир батальйону (роти) повинен враховувати:

- під час з'ясування отриманого завдання – замисел керівника органу СБУ щодо проведення АТО; порядок участі в АТО підрозділів батальйону (роти), порядок використання інших сил і засобів та ведення спільних дій;

- під час оцінювання обстановки – склад та характер дій терористичного угруповання; наявність у терористів ОВТ, можливі джерела їх поповнення; сили і засоби, необхідні для вирішення завдань на різних етапах проведення операції; обмеження щодо застосування зброї; порядок організації взаємодії з підрозділами ІВФ та ПрО; суспільно-політичну та криміногенну обстановку у районі проведення операції; умови місцевості, що можуть сприяти діям терористичного угруповання, інші чинники, що впливають на виконання завдання.

Замисел на участь в АТО командир батальйону (роти) визначає на підставі рішення керівника органу СБУ на проведення АТО. У замислі визначається: мета дій; завдання, на виконанні яких зосередити основні зусилля; способи дій і порядок виконання завдань (забезпечення дій підрозділу спеціального призначення СБУ, посилення охорони визначених об'єктів, локалізації району дій і блокування терористичного угруповання, ліквідація наслідків терористичного акту); розподіл сил і засобів для виконання завдання. Крім того, у замислі може визначатися порядок використання зброї та обмеження щодо її застосування у визначених районах (об'єктах).

Під час визначення способів дій уточнюються питання щодо блокування (оточення) терористичного угруповання, перешкоджання маневру і виходу з району, що блокується. Обов'язково передбачаються заходи щодо недопущення втрат серед цивільного населення і руйнування об'єктів місцевої інфраструктури. Особлива увага приділяється визначенню порядку вогневого ураження терористів

та встановленню обмежень щодо застосування зброї із зазначенням районів, об'єктів (напрямоків) і видів зброї, що заборонені для використання.

28. Під час участі в АТО на військових об'єктах підрозділи виконують завдання у залежності від існуючого рівня загрози здійснення диверсії або терористичного акту.

У військових частинах (установах) завчасно розробляються плани охорони та оборони військових об'єктів, проводяться спільні з ПрО тренування щодо захисту цих об'єктів та дій у разі їх захоплення (взяття заручників).

При виникненні загрози здійснення диверсії або терористичного акту командир батальйону (роти) у відповідності до плану організовує: проведення розвідки можливих шляхів підходу (відходу) терористичних груп, що знаходяться поблизу пункту постійної дислокації підрозділів; посилення визначеними силами охорони та оборони складів (парків) з озброєнням та військовою технікою, боєприпасами, вибуховими речовинами, матеріальними запасами, які знаходяться в межах розташування військової частини (підрозділу); здійснення превентивної евакуації особового складу з небезпечних місць; доведення інформації та уточнення питань взаємодії з органами і підрозділами СБУ, МВС, місцевих органів влади. В підрозділах організовується патрулювання внутрішнього та зовнішнього периметру пункту дислокації. Сили і засоби, які виділені для дій у складі протидиверсійного резерву та зведеного загону ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій приводяться у готовність до застосування.

Під час здійснення диверсії або терористичного акту батальйон (рота) у взаємодії з підрозділом посилення охорони та оборони відбиває напад на об'єкт, блокує нападників, примушує їх скласти зброю, а в разі чинення опору – знищує. Командир батальйону (роти) організовує збір та надання інформації для оперативного штабу з проведення АТО.

У разі необхідності підрозділи батальйону (роти) приймають участь у ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, що виникла в результаті терористичного акту (диверсії) залучаються до евакуації військовослужбовців та членів їх сімей з небезпечних місць.

В подальшому командиром вживаються заходи щодо відновлення системи охорони і оборони об'єктів, надійного функціонування усіх життєво важливих об'єктів та завершення ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

Загальне керівництво проведенням АТО здійснюється органом СБУ, а діями підрозділів батальйону (роты) у ході виконання завдань управляє командир батальйону (роты).

Розділ 8. ПЕРЕСУВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ

8.1. Загальні положення

1. Батальйон (рота) завжди повинен бути готовим до пересування в умовах постійної загрози застосування противником ЗМУ, ВТЗ, систем дистанційного мінування, авіації, повітряних десантів, дій ДРС противника та НЗФ, РХБ забруднення, руйнування доріг і переправ, а також протидії руху колон з боку цивільних осіб.

2. Батальйон (рота) може здійснювати пересування своїм ходом (маршем) або перевозитися різними видами транспорту. Пересування також може здійснюватися комбінованим способом (перевезенням та маршем). Основний спосіб пересування батальйону (роти) – марш. Незалежно від способу пересування батальйон (рота) повинен здійснювати його організовано, приховано і з високими темпами.

8.2. Марш

3. **Марш** – організоване пересування військ у колонах дорогами і колонними шляхами з метою виходу у призначений район або на визначений рубіж у встановлений час у повному складі в готовності до виконання бойового завдання.

Марш може здійснюватися в передбаченні зустрічі з противником і вступу в бій або поза загрозою зіткнення з противником. За напрямком він може здійснюватися до фронту, вздовж фронту або від фронту в тил. У всіх випадках марш здійснюється приховано, вночі або за інших умов обмеженої видимості, а в бойовій обстановці та в тилу своїх військ – і вдень.

Батальйон (рота) може здійснювати марш у складі основних сил бригади (батальйону) або самостійно. Крім того батальйон на марші може призначатись у передовий загін (авангард), рота – в головну, бокову або тильну похідну заставу.

4. **Середня швидкість руху** батальйону (роти) на марші визначається відношенням довжини маршруту (відстані добового переходу) до загального часу руху, без врахування часу на привали. Вона залежить від дорожніх умов,

технічних можливостей і стану техніки та може бути: для змішаних і танкових колон – **20-25 км/год**, автомобільних колон – **25-30 км/год**. У разі здійснення маршу пішим порядком середня швидкість руху може бути **4-5 км/год**, на лижах — **5-7 км/год**.

Під час пересування в гірській, лісисто-болотистій місцевості, за наявності глибокого сніжного покриву та за інших несприятливих умов середня швидкість руху може значно зменшуватися.

У всіх випадках марш повинен здійснюватися з максимально можливою швидкістю за даних умов, які залежатимуть від технічних можливостей техніки, стану шляху пересування та погодних умов.

Середня швидкість витягування колони з району розташування до вихідного пункту (рубежу) та втягування в район зосередження становить **10-15 км/год**.

5. Протяжність добового переходу може бути: для змішаних і танкових колон – **до 250 км**; автомобільних колон – **до 300 км**, добового переходу, який здійснюється в несприятливих умовах, – **до 150-200 км**, а іноді й менше.

6. Час руху, в залежності від умов здійснення маршу, може складати **10-12 годин на добу**, а в несприятливих умовах і менше.

7. Батальйон (рота) здійснює марш, як правило, однією колоною. Дистанції між підрозділами і машинами в колоні повинні бути **25-50 м**. Під час руху на відкритій місцевості, з підвищеною швидкістю, а також у складних умовах і за обмеженої видимості дистанції між машинами збільшуються і можуть бути **до 100-150 м**.

Батальйону (роті) для здійснення маршу призначається **маршрут руху**, в окремих випадках батальйону може бути призначено декілька маршрутів або смуга висування.

Маршрути руху вибираються дорогами, що пролягають переважно лісовими масивами, лісопосадками та іншою місцевістю з маскувальними властивостями, які забезпечують приховане пересування підрозділів на марші. Вони не повинні, за можливості, проходити через населені пункти, вузли доріг, тіснини та поблизу підприємств атомної енергетики, хімічної промисловості та інших потенційно небезпечних об'єктів.

У всіх випадках батальйону (роті) призначається один, а в окремих випадках – два запасних маршрути. Вони використовуються за вказівкою старшого командира, або за рішенням командира батальйону (роті) в умовах, коли пересування основним маршрутом неможливо. У будь-якому випадку на кожному з маршрутів передбачаються дублюючі (обхідні) маршрути потенційно небезпечних ділянок.

8. Вихідний рубіж (пункт) і рубежі (пункти) регулювання призначаються для своєчасного й організованого початку і здійснення маршу. Віддалення вихідного рубежу (пункту) від району розташування повинне забезпечувати витягування колони батальйону (роті) і становить **5-10 (2-3) км**. Рубежі (пункти) регулювання, як правило, призначаються через **3-4 год** руху.

9. Привали, денний (нічний) відпочинок призначаються для перевірки стану озброєння та техніки, їх технічного обслуговування, прийому їжі й відпочинку особового складу. Привали призначаються тривалістю **до 1 год.** через **3-4 год.** руху, у другій половині добового переходу призначається привал тривалістю **до 2 год.** Наприкінці кожного добового переходу призначається денний (нічний) відпочинок.

У разі здійснення маршу з пункту постійної дислокації або після тривалого перебування у районі зосередження, упродовж першої години руху може призначатися коротка зупинка **до 15-20 хв** для огляду техніки.

10. Похідний порядок батальйону (роті) будується: в передбаченні зустрічі з противником і вступу в бій – виходячи із замислу майбутнього бою; поза загрозою зіткнення з противником – з урахуванням зручності руху та маскуванню від його засобів розвідки. Він включає похідну охорону і колону основних сил, а в батальйоні, крім того, – підрозділи тилового і технічного забезпечення.

У всіх випадках побудова похідного порядку повинна забезпечити високу швидкість руху, найменше напруження сил особового складу і збереження бойової техніки, можливість відбиття раптового нападу противник з засідки, а також захист від ЗМУ, ВТЗ і маскуванню від технічних засобів розвідки противника.

Доданий механізованому батальйону (роті) танковий підрозділ може пересуватись у голові колони, а доданий

танковому батальйону (роті) механізований підрозділ розподіляється поміж танковими ротами (взводами) і пересувається в їх похідних порядках за танками або призначається в похідну охорону.

Штатна і додана артилерія, може здійснювати марш у голові колони основних сил батальйону за ксП в готовності підтримати вогнем дії ГПЗ (ГД) або прямувати за бойовими підрозділами батальйону.

Засоби ППО пересуваються в голові колони основних сил або рівномірно розподіляються в колонах механізованих (танкових) підрозділів і ведуть безперервну розвідку та оповіщення про дії повітряного противника. Частина з них пересувається з ГПЗ (ГД).

Протитанковий і гранатометний підрозділи прямують за ГПЗ або за головною ротою основних сил батальйону.

У передбаченні зустрічі з противником і вступу в бій від батальйону, який діє у передовому загоні (авангарді) або у голові колони основних сил, може висилатися розвідувальний дозор. Якщо розвідувальний дозор не висилається завчасно, то підрозділ, призначений для цього, здійснює марш у голові колони основних сил батальйону за ксП.

Підрозділи тилового і технічного забезпечення без сил і засобів, що виділені в замикання похідної колони батальйону, висуваються за колоною його основних сил. Залежно від умов обстановки і місцевості з метою збільшення швидкості пересування вони можуть здійснювати марш за окремим маршрутом руху, а також за рішенням старшого командира включатися до складу колони підрозділів тилового і технічного забезпечення старшого командира і приєднуватися до батальйону на привалах (у районах відпочинку). МПБ прямує з підрозділами тилового і технічного забезпечення, а в передбаченні вступу у бій – за підрозділами, призначеними для дій у першому ешелоні.

В батальйоні організовується технічне замикання колони, до складу якого виділяються евакуаційні і ремонтні засоби, транспорт з паливом і МтЗ, а також медичний працівник.

Командир батальйону, в залежності від обстановки, висувається в голові колони основних сил батальйону або в її складі, командир роти – як правило в голові колони роти.

Звіряючи по карті маршрут руху, командир батальйону (роти) відслідковує обстановку і керує діями розвідки, похідної охорони та підтримує встановлений порядок здійснення маршу.

11. Під час управління підрозділами на марші використання радіозасобів максимально обмежується, вони працюють тільки на прийом. Передача команд (сигналів) здійснюється переважно рухомими засобами зв'язку, а в підрозділах, крім того, – встановленими сигналами. У разі зустрічі з противником з початком бою радіозв'язок використовується без обмежень.

Контроль за рухом колони під час маршу здійснюється по радіомережі комендантської служби та через комендантські пости. На комендантському посту командир батальйону (роти) повідомляє номер своєї колони, інформацію про стан пройденої ділянки дороги і про обстановку на ній, техніку, яка відстала або вийшла з ладу та отримує інформацію про стан наступної ділянки руху і розпорядження, що надійшли для нього.

12. З отриманням завдання на марш командир батальйону (роти) повинен усвідомити: мету маршу, завдання батальйону (роти) і місце в похідній колоні бригади (батальйону); маршрут руху, вихідний рубіж (пункт), рубежі (пункти) регулювання і час їх проходження; порядок дій при зустрічі з противником; засоби посилення і підрозділи, які здійснюють марш у складі колони батальйону (роти); заходи, що виконує старший командир в інтересах батальйону (роти); час зосередження у призначеному районі (виходу на рубіж) і завдання, до виконання яких бути готовими.

13. Під час оцінювання обстановки командир батальйону (роти) додатково вивчає: ймовірний вплив противника на підрозділи в ході маршу, рубежі досяжності його засобів розвідки і ураження, можливі райони дій повітряних десантів і ДРС противника та НЗФ; стан штатних і доданих підрозділів та їх можливості щодо здійснення маршу; маршрут руху, його протяжність і прохідність, наявність бар'єрних рубежів (ділянок) та їх характер; місцевість у районах привалів, денного (нічного) відпочинку і зосередження; політичну, соціально-економічну, криміногенну

обстановку в районі здійснення маршу та ставлення місцевого населення до військ.

Для вивчення маршруту руху командир батальйону (роти) повинен використовувати усі можливі джерела інформації.

В замислі на марш командир батальйону (роти) визначає: побудову похідного порядку та розподіл сил і засобів у колоні; швидкість руху і дистанції між машинами на ділянках маршруту; склад, завдання і віддалення похідної охорони; вихідний рубіж (пункт), рубежі (пункти) регулювання, місця і час привалів, денного (нічного) відпочинку; порядок дій під час нападу противника та у разі потрапляння в засідку, відбиття ударів з повітря; час початку і закінчення маршу.

Крім того, під час підготовки до маршу в передбаченні зустрічі з противником і вступу в бій командир батальйону (роти) визначає рубежі та час можливої зустрічі з противником, замисел зустрічного бою і бойові завдання підрозділам.

ВУП в ході маршу організується з метою ураження ДРС противника (НЗФ), знищення (подавлення) його засідок, підтримки бою похідної охорони і ведення зустрічного бою. Командир батальйону (роти) визначає порядок застосування озброєння підрозділів, розгортання і відкриття вогню штатної (доданої) артилерії з маршу, виклику і наведення авіації і вертольотів, доводить сигнали цілевказання, розпізнавання і позначення місцеположення. Артилерія повинна розгортатись до вступу в бій основних сил батальйону (роти).

14. У бойовому наказі при постановці завдань підрозділам на марш командир батальйону (роти) вказує:

підрозділу похідної охорони – склад; завдання щодо забезпечення руху основних сил; маршрут руху, кінцевий пункт, час проходження вихідного пункту, пунктів регулювання; місця і час привалів, денного (нічного) відпочинку та завдання, до виконання яких бути готовими; порядок дій у разі зустрічі з противником та у разі потрапляння в засідку, під час блокування ділянок маршруту цивільними особами; порядок доповіді про обстановку;

підрозділам основних сил – засоби посилення; маршрут руху, район зосередження (рубіж) і час прибуття до нього;

місце в похідному порядку; час проходження вихідного рубежу (пункту), рубежів (пунктів) регулювання; місця і час привалів, денного (нічного) відпочинку; порядок дій при зустрічі з противником та у разі потрапляння в засідку, відбиття ударів з повітря, під час блокування ділянок маршруту цивільними особами;

мінометній батареї (артилерійським підрозділам), крім того, – завдання щодо ВУП під час вступу в бій і порядок зайняття вогневих позицій на рубежах можливої зустрічі з ним;

підрозділу ППО – місце в похідній колоні; завдання щодо прикриття підрозділів від ударів противника з повітря на марші і під час привалів (відпочинку); порядок ведення розвідки, оповіщення про повітряного противника та відкриття вогню.

Командир батальйону *підрозділам тилового і технічного забезпечення* вказує – маршрут руху, район зосередження і час прибуття до нього; місце в похідному порядку; час проходження вихідного рубежу (пункту), рубежів (пунктів) регулювання; місця і час привалів, денного (нічного) відпочинку та завдання, до виконання яких бути готовими.

15. Під час організації взаємодії командир батальйону (роти) узгоджує дії:

підрозділів похідної охорони і основних сил під час витягування з району розташування і проходження вихідного рубежу (пункту); при проходженні бар'єрних рубежів (ділянок); втягуванні в район зосередження (виході на рубіж);

підрозділів похідної охорони, основних сил, тилового і технічного забезпечення при зупинках на привали (відпочинок), у кінцевому пункті маршруту;

підрозділів батальйону (роти) у разі нападу противника, потрапляння в засідку та відбиття ударів з повітря, застосування противником ЗМУ і ВТЗ;

підрозділів похідної охорони, основних сил, сил і засобів старшого командира щодо вогневого супроводу та авіаційної підтримки маршруту.

Крім того, командир батальйону (роти) доводить сигнали оповіщення, управління і взаємодії, а також порядок взаємодії з підрозділами комендантської служби (якщо

вона розгортається) та встановлює порядок дій при зміні маршруту руху.

16. У вказівках з управління командир батальйону (роти) визначає: місце ксП в похідному порядку на марші, в районах привалів (відпочинку) і в разі відбиття нападу противника; порядок охорони і прикриття ПУ від повітряного противника; організацію зв'язку і режими роботи радіо засобів, порядок доведення сигналів і команд; своє місце і місця заступників; порядок передачі управління у разі виходу з ладу ксП.

17. В завданнях щодо всебічного забезпечення маршу командир батальйону (роти) вказує: порядок ведення розвідки і спостереження під час руху та на зупинках; маскування та охорони підрозділів у районах привалів (відпочинку), протидії технічним засобам розвідки противника; захисту від ЗМУ, ВТЗ та ударів авіації противника; подолання районів руйнувань, забруднень, дистанційно встановлених мінних полів, обсяг і черговість інженерного обладнання району денного (нічного) відпочинку та району зосередження (рубежу); проведення виховних заходів і протидії інформаційному впливу противника; організації відпочинку і харчування особового складу, заправки техніки паливом, поповнення ракет, боеприпасів та інших МтЗ, ремонту і евакуації пошкодженої техніки і озброєння; надання медичної допомоги та евакуації поранених і хворих.

З метою захисту підрозділів на марші передбачаються збільшення дистанцій між машинами, недопущення скупчення підрозділів і техніки перед рубежами регулювання та під час подолання бар'єрних ділянок; розосереджене розташування в районах відпочинку, їх інженерне обладнання і проведення заходів маскування; передача інформації з використанням мережі зв'язку комендантської служби, кодового зв'язку та рухомих засобів.

18. Під час детальної розробки порядку здійснення маршу і оформлення документів на робочій карті командира батальйону (роти) відображається: положення батальйону (роти) на момент отримання завдання; положення противника і підрозділів, які діють попереду; район зосередження (рубіж) і час прибуття в нього; маршрут руху; вихідний пункт (рубіж), пункти (рубежі) регулювання (кон-

трольні точки) і час їх проходження елементами похідного порядку; маршрути руху БПЗ (місця виставлення бокових нерухомих застав) та їх завдання; місця розташування постів регулювання і комендантських постів; бар'єрні рубежі (ділянки), ділянки маршруту за умовами їх проходження, їх розміри та швидкості руху на кожній з них; місця, час і тривалість привалів; замисел бою на рубежах імовірної зустрічі з противником; завдання і склад похідної охорони; організація ППО та управління; запасний маршрут, маршрути руху сусідів та їх завдання.

Крім того, на карту наносяться: схема похідного порядку з вказівкою розподілу сил і засобів у колоні, глибини колон підрозділів, кількості машин у них і віддалення похідної охорони; таблиця з розрахунками на витягування колони до вихідного рубежу (пункту), проходження колонами підрозділів вихідного рубежу (пункту), рубежів (пунктів) регулювання і зосередження у зазначеному районі (на рубежі); завдання, що виконуються силами і засобами старшого командира щодо забезпечення маршу батальйону (роти); сигнали оповіщення, управління і взаємодії.

19. До початку маршу з особовим складом батальйону (роти) проводяться тренування з відпрацювання дій з відбиття раптового нападу повітряного та наземного противника, у разі потрапляння колони у засідку, блокування колони цивільними особами, наданню першої медичної допомоги та евакуації поранених. Відпрацьовуються способи управління підрозділами у разі відсутності радіозв'язку. В підрозділах організовується підготовка ОВТ з урахуванням особливостей умов здійснення маршу.

20. Марш батальйону (роти) починається з моменту проходження головою колони основних сил вихідного пункту (рубежу).

Вихід на маршрут руху повинен здійснюватися у сформованому похідному порядку. Попереду основних сил батальйону (роти) в установлений час на маршрут руху виходить розвідувальний орган (якщо він призначається) і похідна охорона.

Побудова колони основних сил проводиться під час витягування із району розташування. Витягування колон до вихідного рубежу (пункту) і проходження рубежів (пунк-

тів) регулювання здійснюється з таким розрахунком, щоб підрозділи проходили їх головами колон у точно визначений час з встановленими швидкостями руху і дистанціями.

21. Підрозділи на марші повинні суворо дотримуватись встановленого порядку, особливо швидкості руху, дистанції, заходів безпеки і вимог маскуванню. Обгін колони іншою допускається тільки з дозволу старшого командира, при цьому колона, яку потрібно обігнати, зупиняється на правому узбіччі або праворуч від дороги. Рух цивільних транспортних засобів поряд (паралельно) із колоною підрозділу не допускається.

Тіснини, тунелі і мости батальйон (рота) проходить безупинно з максимально можливою швидкістю. Під час руху небезпечними ділянками маршруту організуються їх огляд пішими дозорними та вживаються заходи для забезпечення безупинного руху.

Великі населені пункти обходяться. За відсутності обхідних шляхів, рух колон здійснюється паралельними вулицями, скупчення техніки в межах міста не допускається. На перехрестях, де ускладнене орієнтування, виставляються добре видні покажчики або регулювальники руху.

Водні перешкоди долаються безупинно, вбхід, підрозділами на плаваючих бойових машинах – на плаву, танковими підрозділами – під водою. При утворенні на переправі затору підрозділи зупиняються на підступах до неї.

22. Напад противника на колону із засідки відбивається щільним вогнем підрозділу з найближчих укриттів з усіх видів зброї. Вживаються усі можливі заходи для виведення колони з-під удару при цьому, за можливості, не використовується узбіччя у зв'язку з можливим його мінуванням. Маневр техніки та дії особового складу маскуються димами (аерозолями).

Підрозділи, які не були атаковані, з ходу розгортаються для рішучої атаки противника у фланг і тил та знищують його, враховуючи ймовірність дії групи прикриття засідки. Командир батальйону (роти) відновлює управління підрозділами та керує їх діями з відбиття нападу і виведення колони з-під удару, викликає та корегує вогонь артилерійських підрозділів і удари авіації старшого командира.

У разі застосування противником засобів РЕБ управління підрозділам здійснюється встановленими візуальними та звуковими сигналами.

Зайняття вогневих позицій артилерійськими підрозділами для ВУП повинно проводитися, за можливості, до вступу в бій основних сил батальйону (роти). Під час подолання бар'єрних рубежів (ділянок) артилерія може розгортатися завчасно і залишатися на вогневих позиціях до закінчення проходження підрозділами батальйону бар'єрного рубежу (ділянки).

23. Під час блокування ділянки маршруту руху цивільними особами похідна охорона своєчасно виявляє заблоковані ділянки; за можливості встановлює кількісний склад тих, хто його блокує, і наявність у них зброї.

В цих умовах командир батальйону (роти) зобов'язаний вжити усіх необхідних заходів для забезпечення продовження руху колони, недопущення захоплення особового складу, ОВТ і МтЗ та виведення його з ладу.

Командир батальйону (роти) уточнює завдання:

- похідній охороні – порядок подолання штучних загорожень, розблокування ділянки маршруту, порядок застосування зброї, димів (аерозолів) та забезпечення проходження основних сил батальйону (роти);

- основним силам – порядок проходження заблокованої ділянки, способи дій у разі примусової зупинки та порядок застосування зброї і засобів маскування.

У разі неможливості продовження руху командир батальйону (роти) організовує кругову оборону колони та призначає варту, яка несе службу доти поки ділянка маршруту не буде деблокована.

Для деблокування ділянки маршруту, насамперед використовуються несилові заходи переконання цивільних осіб, а також можуть застосовуватися фізична сила або, попереджувальні постріли окремими вогневими засобами.

У крайньому випадку у разі загрози життю і здоров'ю особового складу з боку тих, хто блокує колону, командир батальйону (роти) має право віддати наказ відкрити вогонь по нападниках на ураження.

В разі необхідності командир батальйону (роти) визначає обхідний маршрут руху, ставить завдання похідній

охороні щодо його розвідки, а основним силам щодо зміни маршруту руху та виводить підрозділи на визначений маршрут.

24. Відбиття ударів повітряного противника на марші здійснюється під час руху, з короткої зупинки, або зі стартових (вогневих) позицій поблизу маршруту руху вогнем підрозділу ППО та виділених для цього чергових вогневих засобів механізованих (танкових) підрозділів.

З отриманням сигналу оповіщення про повітряного противника люки БМП (БТР) і танків (крім люків, з яких буде вестися вогонь) закриваються, швидкість руху і дистанції між машинами збільшуються, зенітні засоби приводяться у готовність до відкриття вогню. Виявленні повітряні цілі знищуються.

25. У разі виявлення РХБз батальйон (рота) продовжує рух. У БМП (БТР) і танках перед подоланням зон зараження люки, двері, бійниці закриваються та вмикаються системи колективного захисту. Особовий склад під час пересування в пішому порядку і на відкритих машинах одягає засоби індивідуального захисту. Зони з високим ступенем зараження обходяться, у разі неможливості обходу – долаються з максимальною швидкістю з використанням засобів індивідуального і колективного захисту.

Часткова спеціальна обробка підрозділів на марші проводиться за розпорядженням командира батальйону (роты) після виходу їх із зон зараження, а в разі потрапляння отруйних речовин на шкірні покриви і стрілецьку зброю – негайно. Повна спеціальна обробка проводиться за розпорядженням старшого командира в районах спеціальної обробки перед районом зосередження (відпочинку).

26. У разі застосування противником ЗМУ або ВТЗ командир батальйону (роты) вживає заходів щодо ліквідації наслідків їх застосування, відновлення боєздатності підрозділів і продовження руху.

У разі застосування противником запалювальної зброї або під час подолання району пожежі командир батальйону (роты) швидко виводить колону з району пожежі, організовує гасіння вогнищ на озброєнні і техніці, рятування особового складу та надання постраждалим медичної допомоги, після чого колона продовжує рух.

Для захисту від ВТЗ противника в ході руху і на привалах максимально використовуються поля радіолокаційної невидимості, утворені складками місцевості й місцевими предметами. Під час руху відкритими ділянками маршруту не допускається скупчення машин і зупинка колон, швидкість руху і дистанції між машинами збільшуються. Райони пожеж і руйнувань на маршруті руху долаються на максимальній швидкості.

27. Мінні поля противника, встановлені дистанційним способом, позначаються та обходяться, а в разі неможливості їх обходу – долаються проходами, проробленими додатними інженерно-саперними підрозділами, позаштатними групами розгородження батальйону і групами розмінування рот.

28. Машини, які вийшли з ладу в ході маршу, зупиняються на правому узбіччі дороги або відводяться убік. Механіки-водії (водії) виявляють причини несправностей і вживають заходів для їх усунення. Технічне замикання колони батальйону надає допомогу механікам-водіям (водіям) у ремонті несправних машин, а в разі неможливості відремонтувати їх своїми силами, передає евакуаційним і ремонтним підрозділам старшого командира.

Після усунення несправностей машини продовжують рух, приєднуючись до колони, яка проходить. Місця в колоні своїх підрозділів вони займають на привалах.

Поранені та хворі після надання їм медичної допомоги евакуюються до найближчих медичних підрозділів, військових частин, установ, а в разі неможливості евакуації прямують зі своїми підрозділами.

29. На привалах побудова колони не порушується, машини зупиняються на правому узбіччі дороги **не ближче 10 м** одна від одної або на встановленій командиром дистанції. Бойова техніка ставиться під крони дерев, у радіолокаційній тіні місцевих предметів, а на відкритій місцевості маскується штатними маскувальними покриттями і місцевими матеріалами.

Особовий склад виходить з машин тільки за командою (сигналом) своїх командирів і розташовується для відпочинку праворуч від дороги. У машинах залишаються спостерігачі, чергові кулеметники (навідники гармат) і ра-

діотелефоністи (радисти) командирських машин. Екіпажі машин (обслуги), механіки-водії (водії) проводять контрольний огляд озброєння та техніки та разом з особовим складом, призначеним для надання їм допомоги, проводять технічне обслуговування.

Підрозділ ППО на привалі займає стартову (вогневу) позицію або залишається в колоні на своєму місці в готовності до відкриття вогню. Чергові стрільці-зенітники розташовуються поблизу своїх машин у готовності до знищення повітряних цілей противника.

У районі денного (нічного) відпочинку підрозділи розосереджуються в призначених їм районах у порядку, який забезпечує постійну готовність до відбиття нападу противника, здійснення маневру для витягування колони з району для продовження маршу або вступу в бій.

30. У разі зміни обстановки або необхідності обходу великих зон зараження, руйнувань, районів пожеж, затоплень командир батальйону (роті) повинен уточнити завдання похідній охороні і командирам підрозділів та з дозволу старшого командира вивести колону на новий (запасний) маршрут руху і безупинно продовжувати рух.

При зміні завдання (напрямку руху) командир батальйону (роті) повинен негайно зупинити підрозділи, які виконують завдання з розвідки і охорони, прийняти рішення, поставити нові завдання командирам підрозділів та найкоротшим шляхом вивести колону в існуючому похідному порядку або після необхідного перешикування на новий маршрут (напрямок) руху і приступити до виконання нового завдання.

31. Взимку під час організації маршу командир батальйону (роті) більш детально оцінює місцевість, уточнює важко прохідні ділянки маршруту і визначає заходи щодо забезпечення їх подолання.

Перед маршем командир батальйону (роті): організовує підготовку техніки до роботи в умовах низьких температур і забезпечення її засобами підвищення прохідності; вживає заходів щодо запобігання обмороженню особового складу і організації обігріву на привалах і в районах відпочинку. В умовах глибокого сніжного покриву до складу похідної охорони можуть включатися машини високої прохідності з навісним обладнанням.

У сильну заметіль з дозволу старшого командира рух колони може бути припинено. Командир батальйону (роти) за цих умов повинен: підтягти машини, які відстали; організувати кругову охорону; заборонити поодиноке пересування людей і машин; ужити заходів щодо обігріву особового складу. Рух відновлюється за наказом командира, який віддав наказ на зупинку, або самостійно з покращенням погодних умов.

Перед рухом техніки і особового складу по льоду річок, озер і заток організується їх інженерна розвідка, за необхідності здійснюється посилення льодяного покриття і організується рятувальна і евакуаційна служби.

32. В гірській місцевості командир батальйону (роти) повинен вивчити маршрут руху і важко прохідні ділянки на ньому, визначити порядок їх подолання та організувати регулювання руху на цих ділянках.

Особлива увага приділяється перевірці справності ходової частини, механізмів керування і систем гальмування машин. Для пересування у горах машини укомплектовуються засобами підвищення прохідності і спеціальними пристосуваннями для запобігання їх скочуванню під час зупинок на підйомах і спусках. У високогір'ї особовий склад забезпечується теплим одягом, засобами обігріву і світлозахисними окулярами.

Під час руху на підйомах, спусках та інших важко прохідних ділянках швидкість руху може знижуватися, а дистанції між машинами збільшуватися до меж, які гарантують безпеку руху.

На закритих ділянках маршруту, в місцях можливих обвалів, каменепадів і осипів виставляються спостерігачі, а на ділянки, де можливе влаштування противником загороджень і засідок висилаються нерухомі бокові застави, які після проходження колони батальйону (роти) продовжують рух позаду неї, а на черговому привалі приєднуються до своїх підрозділів.

Перевали, тунелі, ущелини, каньйони та гірські проходи підрозділи долають безупинно, а в разі неможливості подолання їх з ходу колони зупиняється в укритому місці, не допускаючи скупчення. Техніка маскується і організується її посилена охорона.

Для привалів вибираються рівні ділянки доріг, як правило, перед підйомами та біля джерел води. Для охолодження двигунів машин командир батальйону (роти) з дозволу старшого командира може завчасно зупинити колону. Зупинки потрібно робити на рівних ділянках доріг у безпечних від каменепадів і сніжних лавин місцях. У руслах висохлих рік, на водостоках, крутих підйомах і скатах, у тунелях, а також над обривом або під ним зупинки колон забороняються. У разі вимушеної зупинки машини відводяться в місця, де вони не заважають руху колон.

Під час подолання особливо небезпечних ділянок доріг особовий склад механізованих підрозділів спішується. Під час руху в пішому порядку скельні ділянки, осипи і перевали долаються повзводно або по відділеннях з дотриманням заходів безпеки.

33. У ліисто-болотистій місцевості та в умовах бездоріжжя командиром батальйону (роти) вживаються заходи щодо підвищення прохідності колісних і гусеничних машин. Машини підвищеної прохідності рівномірно розподіляються по колоні. На важко прохідні ділянки маршруту і до складу замикання колон виділяються тягачі.

На перехрестях доріг і просік, а також у місцях з ускладненим орієнтуванням виставляються пости регулювання (покажчики руху). На лісних дорогах у вузьких місцях улаштовуються роз'їзди, за необхідністю проводиться розширення проїжджої частини дороги.

Під час пересування в лісі повинні передбачатися заходи щодо боротьби з лісними пожежами і розчищення доріг від можливих завалів та інших перешкод.

34. Вночі машини рухаються з використанням світломакувальних пристроїв, а під час руху ділянками місцевості, які проглядаються противником, – приладів нічного бачення і повністю вимкненим зовнішнім і внутрішнім освітленням.

8.3. Похідна охорона

35. В будь-яких умовах здійснення маршруту створюється похідна охорона, склад і завдання якої визначається рішенням командира батальйону (роти).

Похідна охорона повинна забезпечити безперешкодний рух основних сил батальйону (роти), унеможливити рапто-

вий напад на них наземного противника і проникнення наземної розвідки та ДРГ, а також забезпечити вигідні умови для вступу в бій.

Для охорони колони батальйону, яка прямує в передовому загоні або авангарді, у напрямку руху на відстань **5-10 км** висилається ГПЗ в складі до посиленої роти або взводу; на загрозливій фланги й у тил, за необхідності – БПЗ, ТПЗ в складі до посиленого взводу на відстань **до 5 км**. ГПЗ силою до роти висилає ГД у складі взводу на відстань **3-5 км**, ГПЗ силою до взводу (ГД) – дозорне відділення (танк) на відстань, яка забезпечує спостереження за ним і підтримку вогнем. Якщо марш здійснюється в особливих умовах, похідна охорона висилається на менше, ніж зазвичай віддалення.

Від батальйонів, які здійснюють марш у складі головних сил бригади, зазвичай висилаються головні дозори, а від замикаючого батальйону – і ТПЗ.

За необхідності, на найнебезпечніші ділянки маршруту під час проходження колони для зайняття та утримання вигідних рубежів (пунктів) на них виставляються нерухомі бокові застави або блокпости.

Для огляду місцевості від похідної застави (ГД) в напрямку руху і в сторони флангів може висилатися дозорне відділення (танк) або піший дозор.

В умовах можливого блокування колони цивільними особами у похідну охорону можуть призначатися загони (групи) розблокування зі складу підрозділів ВСП, НГ МВС, МВС.

36. Командир роти (взводу), призначеної в ГПЗ (ГД), під час підготовки до дій повинен: з'ясувати завдання колони, яку охороняє, своє завдання і час готовності до його виконання; вивчити по карті маршрут руху і характер місцевості; визначити рубежі ймовірної зустрічі з противником, а також місця можливих його засідок і визначити порядок дій при зустрічі з противником ГД (дозорного відділення (танка) і основних сил похідної охорони; визначити склад чергових вогневих засобів та спостерігачів, а також організувати підготовку підрозділу до маршу.

37. У встановлений час рота (взвод), яка призначена в ГПЗ (ГД), проходить вихідний пункт і рухається за вка-

заним маршрутом з встановленою швидкістю. Командир роти (взводу) прямує в голові колони і звіряє маршрут руху з картою.

Зруйновані ділянки доріг, мости, завали на маршруті руху та заміновані ділянки рота (взвод) обходить, позначаючи покажчиками місця зруйнувань (мінування) і напрямків обходу. Якщо обхід неможливий або на влаштування проходу в руйнуваннях (завалах) потрібно часу менше, ніж на обхід, то ГПЗ (ГД) пророблює прохід. При дистанційному мінуванні маршруту руху вихід машин з мінного поля здійснюється в колоні проходом, проробленим у найкоротшому напрямку; техніка, яка опинилась поза ділянкою мінування, обходить її. Про загородження, зони зараження, райони руйнувань і шляхи їх обходу, а також про зустріч з противником командир роти (взводу) доповідає командир ру, який його вислав.

Для недопущення раптового нападу противника на потенційно небезпечній ділянці маршруту руху (об'єкті), ГПЗ (ГД) у повному складі або частиною сил може займати оборону на вигідному рубежі та утримувати його доки поки колона основних сил не мене небезпечну ділянку (об'єкт). У цьому випадку на місце похідної охорони рішенням командира батальйону (роти) може призначатися інший підрозділ.

Під час зупинки на привал ГПЗ (ГД) займає вигідний рубіж, організовує спостереження і перебуває в постійній готовності до відбиття нападу противника.

З виходом у район відпочинку ГПЗ (ГД) займає вигідний (зазначений) рубіж і виконує завдання сторожової охорони, перебуваючи у постійній готовності до відбиття нападу противника. Командир роти (взводу) вказує підрозділам позиції, смуги вогню та уточнює порядок дій у разі появи противника. У районі відпочинку похідна охорона може замінитися підрозділом, призначеним у сторожову охорону.

Підрозділ, що діє в якості БПЗ, пересувається визначеним для нього маршрутом на рівні голови колони, яка охороняється. ТПЗ прямує за колоною.

Дрібні групи противника, які виявлені на флангах (в тилу) колони основних сил, БПЗ (ТПЗ) знищують, після чого продовжують виконання завдання. У разі нападу про-

тивника, що переважає, вони займають вигідний рубіж і не допускають прориву його до колони, яка охороняється.

Нерухома бокова застава виходить на визначений рубіж (пункт), займає його, організовує оборону і перебуває на ньому до зазначеного часу або сигналу командира, який її вислав, і діє надалі відповідно до його вказівок. У разі нападу противника сковує його боєм, забезпечує проходження колони, після чого виходить з бою, відривається від противника і продовжує рух за своїм маршрутом.

При зміні завдання (напрямку руху) батальйону (роті) підрозділ похідної охорони за вказівкою старшого командира швидко виходить на новий маршрут (напрямок) руху і продовжує виконувати завдання або приєднується до основних сил і здійснює марш у їх складі (в якості ТПЗ).

8.4. Перевезення підрозділів

38. Батальйон (рота) може перевозитися залізничним, водним (морським, річковим), повітряним транспортом або колісними тягачами на трейлерах.

Перевезення батальйону (роті) залізничним або водним транспортом здійснюється одним – двома військовими ешелонами, повітряним транспортом – декількома військовими командами, колісними тягачами на трейлерах – однією колоною.

Для організованого перевезення батальйону (роті) призначається вихідний район перед завантаженням і район зосередження після розвантаження, а також вказується місце (станція, порт (пристань), аеродром (площадка) завантаження (посадки) і розвантаження (висадки). Віддалення вихідного району і району зосередження від місця завантаження (розвантаження) повинно бути не менш **10-15 км**. У тому випадку, коли район розташування підрозділів знаходиться в безпосередній близькості (**20-30 км**) від місця завантаження, вихідний район може не призначатися.

Безпосередньо перед завантаженням (посадкою) підрозділи, що перевозяться одним ешелоном (на одному судні, літаку, вертольоті) виходять у райони очікування, а після розвантаження (висадки) у райони збору, що призначаються на відстані **3-5 км** від місця завантаження (розвантаження). Якщо вихідний район за умовами місцевості зна-

ходиться на відстані **менш 10 км** від місця завантаження (посадки), район очікування може не призначатися.

39. Робота командира батальйону (роти) з підготовки до перевезення залізничним, морським, річковим та повітряним транспортом або комбінованим способом залежить від отриманого завдання, конкретної обстановки і строків готовності до виконання перевезень.

У ході підготовки до перевезення залізничним (водним) транспортом командир батальйону (роти): віддає вказівки на підготовку до завантаження; разом із військовим комендантом на шляхах сполучення уточнює розрахунки на перевезення особового складу, озброєння, техніки, майна підрозділів по вагонах, платформах (судах або судових приміщеннях) і план завантаження військового ешелону та час подачі транспортних засобів; встановлює черговість завантаження (посадки) підрозділів і порядок висування до станції (порту) завантаження (посадки); проводить рекогносцировку вихідного району та району очікування, місця завантаження (посадки), маршрутів висування до них і ставить завдання підрозділам.

У ході підготовки до перевезення повітряним транспортом командир батальйону (роти) додатково: разом з командиром військової частини (підрозділу) військово-транспортної (армійської) авіації і військовим комендантом аеродрому проводить рекогносцировку аеродрому, місць стоянок літаків (вертольотів) і маршрутів виходу підрозділів до них; уточнює списки особового складу військових команд на кожен літак (вертоліт) і розрахунок на перевезення особового складу, озброєння, техніки та інших МтЗ по літаках (вертольотах).

Під час організації перевезення колісними тягачами на трейлерах враховуються їх вантажопідйомність і можливість тягачів з причепами щодо подолання крутих поворотів, підйомів і спусків на маршруті, а також вантажопідйомність мостів, ширину проходів і висоту тунелів. Для завантаження (розвантаження) на трейлери вибираються ділянки з рівними дорогами, що забезпечують підхід важкої великогабаритної техніки і виходять на основний маршрут.

40. У замислі на перевезення командир батальйону (роти) визначає: необхідну кількість військових ешелонів

(суден, літаків, вертольотів) для перевезення батальйону (роти); розподіл транспортних засобів між підрозділами; черговість і терміни завантаження (посадки) і відправлення підрозділів; вихідний район, район очікування, збору і зосередження підрозділів, характер їх інженерного обладнання, маршрути і час виходу до місць завантаження; порядок дій підрозділів на випадок зриву і припинення перевезення; організацію охорони і ППО.

41. У бойовому наказі при постановці завдань підрозділам на перевезення командир батальйону (роти) вказує: спосіб і завдання перевезення; номери військових ешелонів (військових команд); кількість транспортних засобів (вагонів, суден, літаків, вертольотів) і місця (платформи, палуби, каюти, трюми) для розміщення особового складу, озброєння, техніки і МтЗ; станції, порти (пристані), аеродроми (площадки) завантаження (посадки) і розвантаження (висадки); вихідний район перед завантаженням, райони очікування і збору, маршрут, порядок і час висування до місця завантаження (посадки); черговість і терміни завантаження; порядок розвантаження (висадки); завдання, до виконання яких бути готовими у кінцевому пункті перевезення; старших військових ешелонів (військових команд) та старших вагонів (суднових приміщень).

Підрозділу ППО, крім того, завдання щодо прикриття батальйону (роти) під час завантаження (посадки), на шляху руху і при розвантаженні (висадці); підрозділам, від яких виділяються вантажно-розвантажувальні команди і добовий наряд – склад команд (наряду), їх завдання і час готовності.

42. Взаємодію командир батальйону (роти) організовує на всю глибину перевезення, при цьому узгоджує дії підрозділів при: висуванні із вихідного району до району очікування, місця завантаження (посадки) і в ході проведення завантаження (посадки); відбитті повітряного нападу і при застосуванні противником ЗМУ та ВТЗ в ході завантаження (посадки); здійсненні перевезення; вимушеному припиненні перевезення і переході до руху своїм ходом; проведенні розвантаження (висадки); висуванні у район збору і район зосередження після розвантаження (висадки).

43. У вказівках з організації управління командир батальйону (роти) уточнює місця розміщення ксП у вихід-

ному районі і районі очікування, під час перевезення та в районі зосередження; встановлює порядок підтримання зв'язку та доповіді про обстановку; доводить сигнали оповіщення, управління і взаємодії, а також визначає на кого покладається управління відправленням підрозділів після вибуття ксП батальйону (роти).

Під час перевезення управління підрозділами здійснюється з використанням проводових засобів зв'язку, особистим спілкуванням, за допомогою посильних, а також візуальними і звуковими сигналами.

Командир батальйону (роти) у військовому ешелоні (на судні) знаходиться разом з начальником військового ешелону (капітаном судна) і розміщується всередині ешелону (в одній із кают), маючи проводовий зв'язок з начальником варти та сП. Під час перевезення повітряним транспортом командир батальйону (роти) перебуває у складі військової команди разом з командиром військової частини (підрозділу) військово-транспортної (армійської) авіації.

44. В завданнях щодо всебічного забезпечення командир батальйону (роти) визначає: порядок ведення розвідки і спостереження під час завантаження (посадки) і розвантаження (висадки); організацію охорони в ешелоні або на судні (склад добового наряду, час і порядок його зміни, місця постів, обов'язки вартових і порядок підтримання зв'язку з ними); обсяг і черговість інженерного обладнання вихідного району, району очікування, збору і зосередження підрозділів; заходи щодо підготовки озброєння, техніки і МтЗ до завантаження, порядок їх розміщення та кріплення на платформах (палубах); порядок дій за сигналами оповіщення і управління; вимоги безпеки і заходи протипожежного захисту (боротьби за живучість), а також доводить порядок підтримання взаємодії з органами військових сполучень.

45. Штаб батальйону (командир роти) проводить розрахунки на перевезення і погоджує їх з представниками служби військових сполучень на видах транспорту.

У розрахунках на перевезення залізничним транспортом вказується: номер військового ешелону; місце завантаження; кількість особового складу, озброєння і техніки (по марках), МтЗ (за видами); кількість рухомого складу

в ешелоні. На кожний ешелон готується план завантаження ешелону, у якому зазначається: кількість вагонів (платформ) в ешелоні та їх розміщення; розподіл підрозділів по вагонах з розрахунками на перевезення особового складу, озброєння, техніки, майна підрозділів по вагонах, платформах; час початку і закінчення завантаження (посадки).

У розрахунках на перевезення водним транспортом вказується: номер військового транспорту, порт, пристань завантаження (посадки); кількість десантно-транспортних засобів; назви (бортові номери) транспортних суден (десантних кораблів) для кожного підрозділу; розрахунки на перевезення особового складу, озброєння, техніки, майна підрозділів по суднах або судових приміщеннях, маса і габарити вантажів; час початку і закінчення завантаження (посадки).

У розрахунках на перевезення повітряним транспортом вказується: кількість і типи залучених до перевезення літаків (вертольотів); розрахунок на перевезення особового складу, озброєння, техніки, ракет, боєприпасів, пального та інших МтЗ підрозділів по літаках (вертольотах), маса і габарити вантажів; списки особового складу військових команд на кожен літак (вертоліт); час початку і закінчення завантаження (посадки).

Для скорочення часу на організацію перевезення командир батальйону (роти) повинен постійно мати заздалегідь розроблені формалізовані документи на перевезення різними видами транспорту.

Під час проведення розрахунків і розподілу по транспортних засобах повинно дотримуватися збереження організаційної цілісності підрозділів та забезпечення їх готовності до ведення бою після розвантаження (висадки).

Розрахунки на пересування підрозділів, що здійснюють марш і перевозяться різними видами транспорту, повинні бути узгоджені між собою по часу так, щоб батальйон (рота) зосередився в призначеному районі одночасно.

46. На робочій карті командира батальйону (роти) під час перевезення відображаються: положення батальйону (роти) на момент отримання завдання; вихідний район перед завантаженням, район очікування, час їх зайняття і маршрути виходу в них; вихідний рубіж (пункт), побудова

похідного порядку і розрахунки на висування; організація комендантської служби; місце (станція, порт (пристань), аеродром (площадка) завантаження (посадки) і розвантаження (висадки); район збору, район зосередження після розвантаження (висадки), час зосередження підрозділів у них; черговість і терміни завантаження і відправлення; завдання і склад охорони, розрахунок виділення вантажно-розвантажувальних команд; організація ППО; місця кСП у вихідному районі, під час перевезення та в районі зосередження; схема зв'язку; сигнали оповіщення, управління і взаємодії; а також питання всебічного забезпечення перевезення.

47. До початку висування для завантаження (посадки) командир батальйону (роти) перевіряє: знання особовим складом вимог правил безпеки, правил завантаження (посадки), розвантаження (висадки), розміщення і кріплення у транспортних засобах озброєння і техніки, правил поведіння під час перевезення; готовність озброєння і техніки, запасів МтЗ до завантаження (посадки) і перевезення.

Перед завантаженням командир батальйону (роти) прибуває до місця завантаження (посадки), де перевіряє наявність рухомого складу, організовує прийом вагонів (суднових приміщень), знімного військового устаткування і підготовку рухомого складу до завантаження; вносить за потреби зміни до плану завантаження (посадки) і розрахунку на перевезення, уточнює завдання підрозділам і дає команду (сигнал) на їх висування для завантаження (посадки).

48. Висування підрозділів з району очікування до місця завантаження (посадки) здійснюється в порядку і терміни, встановлені старшим командиром.

Завантаження озброєння і техніки та посадка особового складу проводяться в суворо зазначений час, приховано, з дотриманням заходів безпеки і запобіганням поломкам ОВТ.

В першу чергу завантажуються ОВТ, запаси ракет, боєприпасів й інших МтЗ. При цьому боєприпаси і ПММ завантажуються в різні вагони (на різні судна, у різні літаки, вертольоти), а ОВТ розміщуються з урахуванням черговості їх розвантаження. Техніка, яка плаває, зенітні засоби, виді-

лені для прикриття району завантаження, а також тягачі, які призначені для забезпечення завантаження (розвантаження) техніки, завантажуються на платформи (судна) останніми.

Зенітні й інші вогневі засоби, виділені для прикриття військового ешелону (судна) на шляху руху, займають місця на платформах у голові та хвості ешелону (на верхніх палубах суден). Для відбиття раптових нальотів повітряного противника призначаються чергові вогневі засоби, які повинні бути в постійній готовності до ведення вогню.

ОВТ та інші МтЗ, завантажені на рухомий склад (на судна, у літаки, вертольоти), надійно закріплюються, а машини, крім того, ставляться на гальмо і нижчу передачу. Поворотні пристрої башт бойових машин застопорюються, а стопори пломбуються.

Посадка особового складу у вагони, на судна, літаки (вертольоти) проводиться після закінчення завантаження ОВТ і майна безпосередньо перед відправленням військового ешелону (команди) або виходом судна в море.

Відповідальність за завантаження, розміщення та кріплення ОВТ, а також за посадку особового складу покладеться на начальника військового ешелону, а під час перевезення водним (повітряним) транспортом – на командирів кораблів (літаків, вертольотів).

49. Батальйон (рота), який перевозиться залізничним (водним) транспортом, додатково забезпечується запасом продовольства на весь шлях руху і на час розвантаження. Для своєчасного надання медичної допомоги під час перевезення у військовому ешелоні (на судні) розгортається МПБ. Евакуація поранених і хворих з військового ешелону (судна) здійснюється в найближчі медичні підрозділи, військові частини, установи.

50. Для гасіння пожеж на час перевезення призначається черговий підрозділ, який забезпечується необхідними засобами пожежогасіння і перебуває в постійній готовності до дій. При перевезенні морським (річковим) транспортом цей підрозділ призначається також для посилення штатної судової аварійно-рятувальної команди і виконання заходів боротьби за живучість судна.

51. Для спостереження за повітряним противником і прилеглою місцевістю (акваторією) у військовому еше-

лоні (на судні) виставляються спостережні пости (пости повітряного спостереження, спостерігачі) і пости РХБ спостереження. На шляху руху дані про повітряну, РХБ обстановку начальник військового ешелону одержує також від військових комендантів залізничних (водних) ділянок, станцій (портів) і аеропортів.

Оповіщення про повітряного противника, РХБз здійснюється сигналами, встановленими начальником військового ешелону, а також сигналами, які застосовуються на транспорті.

За сигналом оповіщення про повітряного противника військовий ешелон (судно) продовжує рух. Двері, вікна (ілюмінатори) і люки вагонів (суднових приміщень) закриваються, засоби індивідуального захисту переводяться в положення «напоготові». Зенітні й інші вогневі засоби, виділені для відбиття повітряного противника, відкривають вогонь за командою начальника військового ешелону (капітана судна), а в разі раптового нападу – самостійно.

52. За сигналами оповіщення про РХБз особовий склад використовує засоби індивідуального захисту.

Зони радіоактивного зараження місцевості та заражені радіоактивними речовинами райони акваторії під час перевезення залізничним і морським (річковим) транспортом особовий склад долає в засобах індивідуального захисту. Під час проходження військового ешелону через зону радіоактивного зараження екіпажі танків й інших броньованих машин можуть розміщуватися в машинах. Після проходження зони зараження за вказівкою начальника військового ешелону (капітана судна) проводиться часткова спеціальна обробка підрозділів. Повна спеціальна обробка підрозділів проводяться після розвантаження.

53. На випадок вимушеного припинення перевезення батальйон (рота) повинен бути готовий до розвантаження (висадки) у непідготовленому місці, продовження пересування до місця призначення своїм ходом або до розгортання і вступу в бій.

З прибуттям до кінцевого пункту перевезення батальйон (рота) швидко вивантажується (висаджується) і виходить у район збору в готовності до виконання бойового завдання або до виходу в район зосередження.

Розділ 9. РОЗТАШУВАННЯ НА МІСЦІ

9.1. Загальні положення

1. Розташування на місці – організоване розміщення підрозділів у призначеному районі розташування: вихідному районі, районі зосередження, районі очікування, районі відпочинку та інших. Батальйону (роті) вказується основний і може призначатися запасний райони розташування.

При тривалому розташуванні на місці у вказаних районах може створюватись базовий табір.

2. Район розташування призначається на місцевості, яка має природні укриття і маскувальні властивості та забезпечує захист підрозділів від ЗМУ та ВТЗ, розосереджене і приховане їх розміщення, швидкий збір і проведення маневру в потрібному напрямку, зручність розміщення та відпочинку особового складу, а також сприятливі санітарно-епідемічні умови. Необхідно уникати розташування підрозділів поблизу населених пунктів, важливих об'єктів, які спрощують топогеодизичну прив'язку району розміщення (позицій) до місцевості та по яких можливе нанесення противником вогневих ударів та застосування ЗМУ і ВТЗ. Розташування підрозділів під лініями електропередач, поблизу газо- та нафтопроводів, іншими потенційно небезпечними об'єктами не допускається.

Розташування підрозділів у населених пунктах здійснюється в холодну пору року або в умовах тривалої негоди, коли на улаштування укриттів поза населеними пунктами немає часу. При цьому займаються населені пункти, з яких евакуйовані місцеві мешканці, а якщо цього не зроблено – організовується їх відселення.

Район розташування батальйону включає райони розташування механізованих (танкових) рот, інших штатних і доданих підрозділів, позиції (маршрути дій, рубежі розгортання) сторожової (безпосередньої) охорони. Розмір району розташування батальйону на місці може бути до **10 км²**, роти – **1,5-2 км²**.

9.2. Підготовка розташування на місці

3. В ході організації розташування на місці командир батальйону (роти), крім звичайних питань, повинен: під час

освідомлення завдання особливу увагу звернути на заходи, що проводяться старшим командиром щодо розвідки призначеного району; під час оцінювання противника визначити можливість ведення ним розвідки та завдання вогневих ударів по підрозділах, а також імовірність дій у районі розташування його ДРС та НЗФ; при оцінюванні місцевості вивчити її захисні та маскувальні властивості, можливість використання їх для захисту підрозділів, насамперед від ЗМУ і ВТЗ.

У рішенні на розташування у призначеному районі командир батальйону (роти) визначає: райони (місця) розташування підрозділів; завдання щодо їх зайняття і виконання заходів із безпеки особового складу та збереження ОВТ і МтЗ, склад і завдання охорони і чергового підрозділу; основні питання взаємодії, управління та всебічного забезпечення.

В бойовому наказі на розташування у призначеному районі командир батальйону (роти) під час постановки завдань вказує:

- штатним і доданим підрозділам – основні та запасні райони (місця) розташування, порядок їх зайняття та інженерного обладнання, завдання щодо відбиття нападу противника;

- мінометній батареї (артилерійському підрозділу) – основні та запасні райони (місця) розташування, вогневі позиції, порядок їх зайняття та інженерного обладнання, завдання щодо ВУП;

- підрозділу ППО – основні та запасні райони (місця) розташування, стартові (вогневі) позиції у тому числі позиції для ведення вогню прямою наводкою по наземному противнику, порядок їх зайняття та інженерного обладнання, завдання щодо прикриття підрозділів батальйону (роти) від повітряного противника, час і ступені бойової готовності;

- підрозділам охорони – склад, позиції охорони (маршрути руху патрулів) та час її зайняття (початок патрулювання), завдання, порядок дій при виявленні противника, підтримання зв'язку і доповіді про обстановку, порядок зміни, пропуск і відгук, знаки розпізнавання;

- черговому підрозділу – склад, завдання, до виконання яких бути готовим, маршрути руху та рубежі розгортання,

порядок відкриття та припинення вогню, місце розташування та сигнали виклику.

В ході організації взаємодії командир батальйону (роти) узгоджує дії штатних і доданих підрозділів при відбитті можливого нападу наземного противника, для чого вказує рубежі розгортання (вогневі позиції) і завдання; визначає порядок їх підготовки та виходу на них, порядок проведення маневру підрозділами і вогнем; які чергові вогневі засоби мати в підрозділах для відбиття нападу противника і порядок ведення ними вогню; визначає райони можливої висадки десанту противника і порядок його знищення. Крім того, командир батальйону (роти) погоджує дії підрозділів з силами і засобами комендантської служби та охорони старшого командира.

Після постановки завдань, організації взаємодії, управління і всебічного забезпечення командир батальйону (роти) здійснює контроль та надає допомогу підрозділам у підготовці до зайняття призначеного району.

4. До виходу батальйону (роти) у призначений район організовується його рекогносцировка. До складу рекогносцирувальної групи включаються один із офіцерів управління батальйону і по одному офіцеру або сержанту від кожної роти. Вони повинні уточнити місця розташування рот (взводів), інших штатних і доданих підрозділів, кСП, вогневі позиції засобів ППО, місця розташування підрозділів тилового і технічного забезпечення, розвідати та позначити під'їзні шляхи, а з прибуттям підрозділів зустріти їх та відвести у призначені місця.

Забороняється робити написи або виставляти покажчики з найменуванням і нумерацією підрозділів та прізвищами їх командирів.

Результати рекогносцировки доповідаються командирі батальйону (роти), після розгляду яких він уточнює своє рішення і завдання підрозділам.

5. Під час зайняття батальйоном (ротою) району, звільненого від противника, командир батальйону (роти) попередньо організовує ретельну розвідку і зачищення його від дрібних груп противника, що залишилися, виявлення і знищення розвідувально-сигналізаційних пристроїв. Виявлені мінні поля, заміновані об'єкти, заражені ділянки місцево-

сті та місця, несприятливі за санітарно-епідеміологічним станом, позначаються й охороняються. У разі необхідності на шляхах руху пророблюються проходи або позначаються об'їзди. За наявності часу проводиться суцільне очищення району від вибухонебезпечних предметів.

9.3. Здійснення розташування на місці

6. Підрозділи батальйону (роти) займають райони розташування по мірі підходу з маршу, відразу розосереджуються і маскуються, при цьому чергові вогневі засоби знаходяться в постійній готовності до негайного відкриття вогню. Зупинка колон на дорогах в очікуванні розташування у призначеному районі не допускається.

Батальйон у призначеному районі розташовується поротно. Порядок їх розміщення залежить від характеру майбутніх дій, тривалості перебування в районі, умов обстановки і властивостей місцевості. Відстань між ротами повинна забезпечувати розосереджене їх розташування, здійснення маневру і може бути **1-1,5 км**.

Механізована (танкова) рота в призначеному їй районі розташовується вздовж маршруту висування, використовуючи захисні та маскувальні властивості місцевості. Відстань між взводами може бути **300-400 м**, між танками, БМП (БТР) на відкритій місцевості – **100-150 м**.

Мінометна (артилерійська) батарея батальйону розташовується в повному складі або повзводно на загрозливих напрямках, перебуваючи в готовності до зайняття вогневих позицій і відкриття вогню.

Гранатометний і протитанковий підрозділи батальйону розташовуються з механізованими ротами. Вогневі розрахунки (обслуги) цих підрозділів можуть виділятися для посилення органів сторожової охорони.

Підрозділ ППО займає стартові (вогневі) позиції в місцях, які забезпечують можливість ведення вогню по літаках, вертольотах та інших повітряних цілях. Окремі вогневі розрахунки можуть використовуватися для ведення вогню прямою наводкою по наземному противнику на найбільш імовірних напрямках його появи.

Розвідувальний взвод розташовується, як правило, поблизу ксП батальйону.

Підрозділи тилового і технічного забезпечення розміщуються в глибині району батальйону з урахуванням зручності забезпечення підрозділів.

Батальйон (рота) при розташуванні на місці повинен бути в постійній готовності до відбиття нападу противника, виходу з під його удару, здійснення маневру до нового району і виконання інших завдань, які раптово виникають.

Інженерне обладнання району розташування починається негайно з прибуттям підрозділів, а за можливості і завчасно. Поблизу машин особовий склад обладнає відкриті або перекриті щілини, а за наявності часу влаштовує бліндажі і сховища. Для озброєння і техніки, зенітних і чергових вогневих засобів, підрозділів на позиціях охорони, а також для боєприпасів, ПММ та інших МтЗ обладнуються окопи й укриття.

Місця розташування підрозділів, ОБТ, позиції охорони і чергових вогневих засобів ретельно маскуються в першу чергу від засобів повітряної та візуальної розвідки противника. Радіо- і тепловипромінювальні об'єкти покриваються спеціальними засобами (екранами), поблизу них обладнуються хибні об'єкти (теплові пастки). Маскування перевіряється візуальним спостереженням.

У батальйоні призначається черговий підрозділ у складі взводу, який може перебувати у районі розташування своєї роти в постійній готовності до виконання завдань, які раптово виникають, у тому числі гасіння пожеж у районі розташування батальйону та поблизу нього.

Рішенням командира батальйону (роти) для виконання завдань з відбиття нападу противника можуть створюватися бронегрупа, протидиверсійна група, резервна група тощо.

В кожному підрозділі організовується безпосередня охорона, яка здійснюється патрулями, що несуть службу шляхом обходу зовнішнього периметру розташування підрозділу і постійним чергуванням спостерігачів на ксП. Крім цього для охорони особового складу, озброєння і техніки інших важливих об'єктів призначається добовий наряд.

На під'їзних шляхах до району розташування батальйону (роти) можуть виставлятися контрольно-пропускні пункти, постійні або тимчасові блокпости.

Пересування особового складу і техніки обмежується. Особовому складу, який не виконує завдання в складі підрозділів охорони, забороняється вихід за межі району розташування.

У районі розташування і поблизу нього розвідуються наявні дороги і підготовлюються шляхи маневру підрозділів і виходу з району.

У разі призначення району розташування у населених пунктах, підрозділи розміщуються ближче до околиці. Під укриття пристосовуються підвальні приміщення будинків, наявні сховища та інші міцні споруди.

7. КсП батальйону (роти) розміщується та обладнується з урахуванням ефективного управління підрозділами під час перебування в районі розташування і виходу з нього. Між ксП (сП) встановлюється проводовий зв'язок.

Штаб батальйону (командир роти) розробляє схему охорони та оборони району розташування батальйону (роти) з необхідними розрахунками та організовує оповіщення підрозділів про безпосередню загрозу і початок застосування противником ЗМУ, ВТЗ, появу засобів повітряної розвідки, напад повітряного та наземного противника, РХБз, виникнення пожежі, тощо.

Крім того, штаб визначає та погоджує зі старшим штабом порядок взаємного розпізнавання та пропуску підрозділів через район розташування свого підрозділу.

8. Зміна району розташування батальйону (роти) здійснюється за вказівкою старшого командира. У разі раптового застосування противником ЗМУ, високоточної, запально-вальної зброї або систем дистанційного мінування, зміна району може здійснюватися за рішенням командира батальйону (роти) з подальшою доповіддю про це старшому командирі.

Для виходу з району, який дистанційно заміновано противником, групою розгородження батальйону та групами розмінування підрозділів пророблюються проходи за допомогою комплектів розмінування, шляхом розстрілу мін та іншими способами.

9. У горах батальйон (рота) розташовується в місцях, які забезпечують швидкий вихід на дорогу або розгортання для відбиття нападу противника. Не допускається розташу-

вання в районах, де можливі обвали, сніжні лавини, повені і селеві потоки. Для укриття особового складу, озброєння і техніки, запасів матеріальних засобів використовуються складки місцевості, тунелі, печери тощо.

10. У лісі батальйон (рота) розташовується вздовж доріг і просік. На випадок виникнення лісової пожежі підготовлюються шляхи виходу в запасні райони. Гасіння пожежі і рятувальні роботи здійснюються черговим підрозділом, а за потреби і додатково виділеним особовим складом.

11. Узимку для розташування батальйону (роти) вибираються райони, які захищені від вітру. Особлива увага приділяється утриманню доріг у стані, що забезпечує вихід підрозділів із районів розташування. Для обігріву особового складу обладнуються утеплені й опалювані укриття. Двигуни машин за потреби періодично прогріваються. При цьому вживаються заходи щодо запобігання отруєнню особового складу відпрацьованими газами, переохолодженню і обмороженню.

9.4. Сторожова охорона

12. Сторожова охорона організовується з метою недопущення проникнення розвідки противника до підрозділів, які охороняються, завчасного виявлення наземного противника і попередження про нього та оборони вказаного рубежу (позиції) в разі його нападу. Вона організовується навколо району розташування підрозділів і повинна перехоплювати всі основні дороги і підступи до нього.

В батальйоні сторожова охорона здійснюється сторожовими постами в складі відділення (танка), що виставляються на віддаленні **до 1500 м** та секретами в складі **2-3 осіб** на відстані **до 400 м** від району розташування підрозділів. На найбільш небезпечних (імовірних) підступах до району розташування виставляються засідки.

На найнебезпечніших напрямках сторожова охорона може здійснюватись сторожовими загонами в складі посиленої роти і сторожовими заставами в складі посиленого взводу. У разі призначення в сторожовий загін від бригади батальйону, в сторожову заставу від нього може виділятися посилена рота.

Усі органи сторожової охорони, у будь-якому випадку, повинні підтримуватися вогнем штатних та доданих підрозділів (вогневих засобів) батальйону (роти).

13. Сторожовому загону (заставі) вказується смуга охорони і рубіж оборони. Ширина смуги охорони для батальйону може бути **до 10 км**, для роти – **до 5 км**, для взводу – **до 2 км**.

Віддалення сторожового загону (застави) від району розташування підрозділів залежить від її складу і може бути **5-15 км**. Воно повинне забезпечувати підрозділам проведення маневру, організований вступ у бій та можливість підтримки дій сторожової охорони.

Батальйон (рота), що призначений у сторожовий загін (заставу), займає вказаний йому рубіж і готує його до оборони, при цьому найбільш важливі напрямки прикриваються сторожовими заставами (постами). Рубіж повинен бути зручним для ведення оборони, забезпечувати добрий огляд у бік противника та обладнаним в інженерному відношенні. Оборона на ньому будується на більш широкому фронті, ніж зазвичай.

14. Бойовий порядок батальйону (роти) в сторожовому загоні (заставі) включає сторожові застави (пости), артилерійський і зенітний підрозділи та резерв.

Основу оборони сторожового загону (застави) складають окремі опорні пункти сторожових застав (постів) у складі рот (взводів), які підготовлені до кругової оборони, вогневі позиції артилерії та інших вогневих засобів. У смузі охорони сторожовий загін (застава) готує основні, а при наявності часу і запасні позиції.

Для прикриття проміжків між сторожовими заставами від них виставляються сторожові пости і патрулі, а на прихованих підступах – секрети.

Для ведення розвідки перед фронтом і на флангах сторожового загону (застави) висилається розвідувальний дозор, дозорні відділення (танки). Вночі та в умовах обмеженої видимості організовується радіолокаційне спостереження.

Система вогню організовується з урахуванням ведення підрозділами кругової оборони. Проміжки між сторожовими заставами і танконебезпечні напрямки прикриваються вогнем артилерії та інших вогневих засобів і повинні бути під постій-

ним спостереженням. Артилерійський підрозділ розташовується на вогневих позиціях у глибині оборони батальйону (роти) в готовності до здійснення ВУП. Додані механізовано-му підрозділу танки можуть використовуватися для дій з вогневих засідок та в якості кочуючих вогневих засобів.

Резерв командира батальйону (роти) розташовується у глибині бойового порядку в готовності до виконання раптових завдань і маневру на загрозовий напрямок.

15. Робота з організації дій у сторожовій охороні проводиться так само, як і при організації оборони в умовах відсутності зіткнення з противником. Після отримання завдання, командир батальйону (роти) усвідомлює його, оцінює обстановку, по карті приймає рішення, доводить завдання до підлеглих, проводить рекогносцировку, уточнює рішення, видає бойовий наказ і організовує зайняття призначеного рубежу. В окремих випадках всю роботу з організації дій сторожової охорони командир здійснює після виводу підрозділу безпосередньо на місцевість.

У замислі командир батальйону (роти) визначає: напрямок зосередження основних зусиль і райони місцевості, від яких залежить надійність охорони; порядок ведення розвідки і способи знищення виявленого противника з визначенням порядку його вогневого ураження та дій сторожових застав (постів); бойовий порядок і систему опорних пунктів, позицій підрозділів охорони і вогневих засобів; заходи щодо введення противника в оману.

У бойовому наказі під час постановки бойових завдань командир батальйону (роти) вказує:

- сторожовим заставам (постам) – склад, засоби посилення; смугу охорони і рубіж оборони (бойові позиції); рубіж, до якого вести розвідку; порядок дій при відбитті нападу противника; місце кСП. Сторожовим заставам, крім того, може вказуватися де виставити сторожові пости, секрети і патрулі;

- резерву – район розташування, завдання, до виконання яких бути готовим;

- артилерійському підрозділу – вогневі позиції і завдання щодо ВУП;

- підрозділу ППО – стартові (вогневі) позиції, завдання, час і ступені готовності.

У сьомому пункті бойового наказу, крім часу готовності до виконання завдання, командир батальйону (роти) вказує час зайняття позицій, готовності системи вогню, черговість і терміни інженерного обладнання позицій.

Завдання сторожовим заставам (постам), артилерійському підрозділу і підрозділу ППО, а також маршрути патрулювання і місця виставлення секретів уточнюються безпосередньо на місцевості під час рекогносцировки.

Після віддання бойового наказу командир батальйону (роти) організовує взаємодію, віддає вказівки з організації управління і всебічного забезпечення дій. Командирам сторожових застав (постів) і підрозділів, призначених для ведення розвідки, доводиться пропуск і відгук, який змінюється щодоби.

Особливу увагу командир приділяє узгодженню порядку вогневого ураження противника силами старшого начальника.

16. Особовий склад сторожової охорони повинен бути в постійній бойовій готовності, дотримуватись встановленого порядку чергування і відпочинку, заходів маскування та виявляти високу пильність. Під час несення служби особовий склад розміщується приховано, нічим себе не виявляючи. У нічний час і в умовах обмеженої видимості використовуються прилади нічного бачення та збільшується кількість особового складу для несення служби.

З отриманням даних про появу противника або застосування ним ВТЗ, систем дистанційного мінування командир сторожового загону (застави) доповідає про це командирі, який вислав охорону, та інформує сусідів.

Дрібні групи противника, які намагаються проникнути до району розташування підрозділів, що охороняються, сторожовий загін (застава) захоплює в полон або знищує. При нападі противника, який переважає, батальйон (рота) стійко утримує зайнятий рубіж і забезпечує розгортання та вступ у бій підрозділів, які охороняються.

У разі висадки в смузі охорони повітряного десанту (ДРС) противника, командир батальйону (роти) доповідає про це старшому командирі та організовує знищення десанту (ДРГ) або блокування району висадки.

Розділ 10. **ВСЕБІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БОЮ (ДІЙ)**

1. Всебічне забезпечення бою (дій) полягає в організації та здійсненні заходів, спрямованих на збереження боєздатності підрозділів, їх підготовку та ефективне застосування під час виконання бойового завдання. Воно проводиться як під час підготовки, так і в ході ведення бою (дій).

У батальйоні (роті) організуються та здійснюються бойове, морально-психологічне, технічне, тилове, медичне забезпечення.

Загальне керівництво організацією всебічного забезпечення бою (дій) здійснює командир батальйону (роти) відповідно до прийнятого ним рішення і розпоряджень (вказівок) з видів забезпечення вищого штабу (старшого командира).

Безпосереднім організатором виконання заходів у батальйоні є начальник штабу батальйону, він узгоджує дії посадових осіб, які відповідають за види забезпечення.

10.1. Бойове забезпечення

2. Бойове забезпечення полягає в організації та здійсненні заходів, спрямованих на недопущення раптового нападу противника, зниження ефективності його вогню (ударів) по батальйону (роті), створення сприятливих умов для організованого вступу підрозділів у бій та успішного виконання ними бойового завдання.

У батальйоні (роті) організуються та здійснюються наступні види бойового забезпечення: розвідка, охорона, тактичне маскування, радіоелектронна боротьба, інженерне забезпечення, РХБз. В батальйоні, крім того, виконуються заходи топогеодезичного та навігаційного забезпечення, а в танковому батальйоні – і метеорологічного забезпечення. Під час виконання заходів бойового забезпечення також здійснюється захист від ВТЗ противника.

10.1.1. Розвідка

3. **Розвідка** – це вид бойового забезпечення, який являє собою сукупність заходів, що проводяться командирами, штабами і підрозділами з метою добування розвідувальних відомостей про противника і місцевість у районі майбут-

ніх дій, необхідних для підготовки та успішного ведення бою (дій). Основні зусилля розвідки зосереджуються на своєчасному забезпеченні командирів розвідувальною інформацією, необхідною для ефективного застосування підрозділів, а також на виключенні раптовості дій противника.

4. Розвідка противника ведеться з завданнями: встановити його наміри та замисел дій; виявити бойовий склад, належність, положення, угруповання, стан, можливості військових частин і підрозділів, ПУ військами і зброєю; виявити об'єкти (цілі) для ураження; визначити ступінь поінформованості противника про наші війська; виявити нові способи і засоби ведення бойових дій, заходи противника щодо забезпечення дій військ, результати вогневих ударів, завданих по противнику, а також визначити морально-психологічний стан військ противника і місцевого населення. Основні зусилля розвідки противника зосереджуються на своєчасному викритті: його угруповання, особливо місць розташування ПУ, засобів ЗМУ і ВТЗ, радіоелектронного подавлення; замислу дій, боєздатності підрозділів і готовності до нанесення удару.

5. Розвідка місцевості ведеться з завданнями встановити: особливості рельєфу, наявність природних перешкод, стан ґрунтів, доріг, джерел води, характер водних перешкод, наявність переправ і бродів; ступінь впливу місцевості на ведення бою (дій) підрозділами, застосування засобів ЗМУ і ВТЗ та захист від них; райони руйнувань, пожеж і затоплень, зони (райони) РХБз, можливі напрямки їх подолання і обходу.

6. Основними вимогами до розвідки є цілеспрямованість, безперервність, достовірність, активність, своєчасність і оперативність, прихованість, раптовість, точність визначення місць розташування (координат) об'єктів (цілей), які розвідуються, постійна і чітка взаємодія сил і засобів розвідки різних видів, всебічне забезпечення дій розвідувальних органів.

7. Для ведення розвідки батальйону першого ешелону призначаються зони оглядової та детальної розвідки.

Зона оглядової розвідки призначається для визначення характеру дій угруповання противника з метою прийняття рішення командиром, який організовує розвідку. Глибина

зони оглядової розвідки батальйону може становити **до 10 км**; ширина зони зазвичай більша фронту дій батальйону на ширину фронту дій роти вбік кожного флангу.

Зона детальної розвідки призначається для виявлення конкретних об'єктів (цілей) противника в інтересах їх вогневого ураження. Глибина зони детальної розвідки батальйону – **до 5 км**; по ширині вона може співпадати з фронтом дій батальйону.

Розвідка в роті ведеться перед її фронтом і на флангах на глибину бойового завдання (досяжності засобів ураження).

Межі зони відповідальності за ведення розвідки батальйону (роти) другого ешелону, а також інших підрозділів, що знаходяться в глибині бойового порядку, визначаються виходячи із поставленого їм завдання, умов обстановки та можливостей сил і засобів розвідки.

8. У батальйоні (роті) ведеться військова, радіолокаційна, артилерійська, інженерна, радіаційна і хімічна розвідка, а також розвідка повітряного противника.

Військова розвідка під час підготовки та у ході ведення бою (дій) ведеться розвідувальними і бойовими розвідувальними дозорами, підрозділами (групами) призначеними для проведення розвідувальних засідок, нальотів, пошуків і спостережними постами (спостерігачами). Батальйон (рота) може призначатися в розвідувальний загін та застосовуватись для проведення розвідки боєм.

Радіолокаційна розвідка ведеться постами радіолокаційної розвідки загальновійськових, розвідувальних і артилерійських підрозділів, які розгортаються разом із спостережними постами (спостерігачами) батальйону (роти). Для ведення радіолокаційної розвідки застосовуються станції розвідки наземних рухомих цілей, а також засідки вогневих засобів, що стріляють. Радіолокаційна розвідка добуває відомості про наземні об'єкти (цілі), визначає їх характер і місце знаходження.

Артилерійська розвідка ведеться штатними і доданими артилерійськими підрозділами в інтересах добування даних, які необхідні для вогневого ураження противника. Вона виявляє і визначає координати артилерійських (мінометних) підрозділів та інших об'єктів (цілей) противника, визначає місцеположення його опорних пунктів, здійснює

дорозвідку раніше викритих об'єктів (цілей), які підлягають ураженню, а також веде спостереження за положенням підрозділів противника і своїх військ.

Інженерна розвідка ведеться органами військової розвідки батальйону (роти), доданими підрозділами інженерних військ та саперами-розвідниками. Вона добуває відомості про характер інженерного обладнання позицій і районів розташування противника, систему його інженерних загороджень; прохідність місцевості стан доріг, мостів і гідротехнічних споруд; місця та характер руйнувань, пожеж, затоплень й інших перешкод, напрямки їх подолання або обходу; характер водних перешкод і умови їх форсування; місцезнаходження і стан джерел води; наявність місцевих будівельних матеріалів, а також засобів, які можуть бути використані для інженерного забезпечення; маскувальні та захисні властивості місцевості.

Радіаційна, хімічна та біологічна розвідка ведеться постами РХБ спостереження зі складу спеціально підготовлених для цього відділень (екіпажів, обслуг). Вона встановлює наявність, характер і ступінь зараження об'єктів, місцевості, повітря і підрозділів радіоактивними і отруйними речовинами; визначає шляхи обходу (подолання) зон зараження.

Розвідка повітряного противника ведеться спостерігачами, радіолокаційними та оптичними засобами. Вона виявляє засоби повітряного нападу і ведення розвідки противника, його повітряні десанти, визначає їх склад, напрямок (район) дій та оповіщає підрозділи про дії повітряного противника.

9. Розвідувальні відомості добуваються спостереженням, підслуховуванням, розвідувальними засідками, нальотами, пошуками, опитуванням місцевих жителів, допитом полонених та перебіжчиків, вивченням захоплених у противника документів, зразків озброєння і техніки, а також шляхом проведення розвідки боєм. Розвідувальні відомості можуть бути одержані також від старшого командира (начальника), взаємодіючих підрозділів і сусідів.

Усі добуті розвідувальні відомості повинні своєчасно передаватися командирі (начальнику), який поставив завдання на ведення розвідки всіма можливими способами.

Особливо важливі відомості доповідаються негайно. До них насамперед відносяться дані про різкі зміни у складі, угрупованні і характері дій противника, про його підготовку до нанесення ударів засобами ЗМУ та ВТЗ, про виявлення нових засобів боротьби і способів дій.

Спостереження – один з поширених способів ведення розвідки, який організовується у всіх видах бою і ведеться безперервно командирами підрозділів особисто, спостережними постами, спостерігачами підрозділів та обслугами (екіпажами) чергових вогневих засобів. Вночі та в інших умовах обмеженої видимості спостереження ведеться з використанням приладів нічного бачення, радіолокаційних станцій розвідки наземних рухомих цілей, засобів освітлення місцевості та доповнюється підслуховуванням. Організація спостереження повинна забезпечувати найкращий огляд противника та місцевості перед фронтом дій підрозділів, на їх флангах та в тилу.

Спостереження біля державного кордону організовується у взаємодії з підрозділами ДПС на максимальну глибину бачення місцевості суміжної сторони, особливо на ймовірних напрямках дій противника.

Підслуховування – спосіб ведення розвідки, який широко застосовується розвідувальними органами в умовах безпосереднього зіткнення з противником, а також при діях у тилу противника. Воно ведеться в будь-який час доби, особливо вночі та в умовах обмеженої видимості, спостерігачами підрозділів і спостережними постами (пунктами), а також спеціально призначеними розвідниками зі складу діючих розвідувальних органів і сторожової охорони. Підслуховування здійснюється як без застосування, так і з застосуванням технічних засобів розвідки.

Підслуховування без застосування технічних засобів розвідки дозволяє за звуковими ознаками (на слух) виявити противника, визначити його місце розташування і характер діяльності. Глибина розвідки підслуховуванням залежить від характеру місцевості, метеорологічних умов і діяльності, що виявляє противник і може становити від кількох сот метрів до кількох кілометрів.

Підслуховування із застосуванням технічних засобів покладається на розвідувальні органи, що діють у розташу-

ванні противника. Воно дозволяє добувати розвідувальні відомості шляхом перехоплення телефонних переговорів противника по проводових лініях зв'язку.

Розвідувальна засідка – спосіб ведення розвідки, який проводиться з метою захоплення полонених, документів, зразків озброєння і техніки противника і полягає в завчасному і прихованому розташуванні розвідувального органу або підрозділу (групи) на шляхах руху противника та раптовому нападі на нього.

Розвідувальна засідка проводиться підрозділом, який веде розвідку, у повному складі або частиною сил.

Наліт – спосіб ведення розвідки, який полягає в прихованому підході органу розвідки, (підрозділу) до виявленого та вивченого об'єкта противника, раптовому нападі на нього з метою його знищення (виведення з ладу), захоплення полонених, документів, зразків озброєння і техніки.

Наліт проводиться розвідувальними органами в повному складі або частиною їх сил.

Пошук – спосіб ведення розвідки, який проводиться з метою захоплення полонених, документів, зразків озброєння і техніки противника і полягає в огляді призначеного району з метою виявлення об'єктів противника, прихованому підході підрозділу (групи) до наміченого об'єкта і раптовому нападі на нього.

Об'єктами пошуку можуть бути окремі військовослужбовці або невеликі групи противника, розрахунки вогневих засобів і бойової техніки на передньому краю або в найближчій глибині його розташування. Пошук організовується, звичайно, в умовах безпосереднього зіткнення з противником за вказівкою або з дозволу старшого командира.

Опитуванням місцевого населення з метою добування розвідувальних відомостей повинне здійснюватися з урахуванням його національних традицій і релігійних правил.

Допит полонених та перебіжчиків в батальйоні (роті) проводиться стисло з метою отримання лише тих відомостей, які необхідні підрозділу для ведення бою, без порушення норм МГП. Після допиту полонені і перебіжчики направляються до вищого штабу.

Розвідувальні відомості, отримані під час допиту полонених і перебіжчиків, а також опитування місцевих жителів, повинні обов'язково перевірятися.

Вивчення захоплених у противника документів, зразків озброєння і техніки є важливим джерелом отримання відомостей про противника. Захоплені у противника документи, зразки озброєння і техніки надаються командиру (начальнику), який вислав підрозділ у розвідку, із зазначенням де, коли і за яких обставин вони захоплені. На захоплених документах забороняється робити будь-які написи і позначки.

Розвідка боєм – спосіб ведення розвідки, який може проводитися перед атакою оборонного рубежу противника з метою уточнення його бойового порядку, розкриття систем вогню і загороджень, а також наявності військ на першій позиції. Розвідка боєм проводиться тільки у випадку, коли немає можливості добути розвідувальні дані іншими способами.

Для розвідки боєм призначаються посилені механізовані (танкові) підрозділи, які виконують завдання наступом, як правило, із положення безпосереднього зіткнення з противником. Їх дії підтримуються ударами авіації, вогнем артилерії та інших засобів.

Під час розвідки боєм командири підрозділів, на ділянках яких вона проводиться, спостерігають за боєм і вивчають противника. У цей час активно ведеться розвідка усіх видів.

10. Для ведення військової розвідки створюються (призначаються) розвідувальні органи: виставляються спостережні пости (спостерігачі); призначаються підрозділи (групи) для влаштування розвідувальних засідок, проведення нальотів, пошуків; висилаються бойові розвідувальні дозори, дозорні відділення (танки). Батальйон (рота) можуть діяти в розвідувальному загоні.

Спостережний пост – розвідувальний орган, який складається з двох-трьох спостерігачів (спостерігачів за радіаційною, хімічною і біологічною обстановкою), один з яких призначається старшим. Пост оснащується приладами спостереження, великомасштабною картою або схемою місцевості, журналом спостереження, компасом, го-

динником, засобами зв'язку, подачі сигналів оповіщення, а також може укомплектовуватися апаратурою фото (відео) реєстрації.

У батальйоні призначається один-два спостережних пости, у роті, взводі, відділенні – спостерігачі. Місця розгортання спостережних постів обладнуються завчасно і забезпечуються необхідними засобами зв'язку.

Спостереження за повітряним противником ведеться постом повітряного спостереження підрозділу ППО, постом (пунктом) позначення батальйону (роти), а також спостережними постами та спостерігачами.

Підрозділ для влаштування розвідувальної засідки призначається зі складу розвідувальних (механізованих, танкових) підрозділів силою до взводу або створюється група із спеціально підготовлених військовослужбовців.

При влаштуванні засідки зі складу підрозділу призначаються спостерігачі, групи захоплення і вогневого забезпечення.

Спостерігачі призначаються для своєчасного виявлення відповідного противника і попередження про це командира.

Група захоплення призначена для захоплення полонених, документів, зразків озброєння і техніки противника. У її склад може призначатися до механізованого відділення без бойової машини.

Група вогневого забезпечення створюється для зупинення противника, знищення його вогнем стрілецької зброї та озброєнням бойових машин (за необхідності) і прикриття вогнем відходу підрозділу після виконання бойового завдання.

Підрозділ для проведення нальоту призначається зі складу розвідувальних (механізованих) підрозділів силою до взводу або створюється група із спеціально підготовлених військовослужбовців.

З метою проведення нальоту з підрозділу призначаються групи захоплення, знищення охорони об'єкта і вогневого забезпечення.

Група захоплення призначена для захоплення полонених, документів, зразків озброєння і техніки противника. У її склад може призначатися до відділення.

Група знищення охорони об'єкта призначена для знищення особового складу що охороняє об'єкт нальоту.

Група вогневого забезпечення створюється для знищення противника вогнем стрілецької зброї та озброєнням бойових машин (за необхідності) і прикриття вогнем відходу підрозділу після виконання бойового завдання.

Підрозділ для проведення пошуку створюється з розвідувальних (механізованих) підрозділів. Підрозділ, який призначений у пошук, посилюється саперами із засобами розвідки і розмінування, а його дії підтримуються вогнем танків (БМП) та артилерії. Зі складу підрозділу призначаються групи захоплення, одна-дві групи вогневого забезпечення та група розгородження.

Група захоплення призначається для захоплення і доставки в розташування своїх військ полонених, документів, зразків озброєння і техніки. Чисельність підгрупи має становити біля половини всього особового складу підрозділу.

Група вогневого забезпечення має завдання прикрити і підтримати вогнем підгрупу захоплення, якщо в цьому виникне необхідність. До складу підгрупи виділяється артилерійський навідник для забезпечення дій підрозділу вогнем артилерії.

Група розгородження призначається для пророблення, позначення та прикриття проходів у загородженнях на шляху до об'єкта пошуку. До її складу включаються сапери або спеціально підготовлені розвідники з міношукачами та ножицями для різання дроту.

Бойовий розвідувальний дозор призначається у складі механізованого (танкового) взводу. Він висилається від батальйону, а іноді і від роти та діє перед фронтом або на одному з флангів батальйону (роти) на відстані, яка забезпечує спостереження за ним та підтримку його вогнем, а в разі відсутності безпосереднього зіткнення з противником – на віддаленні **до 10 км** від своїх підрозділів. Віддалення БРД під час дій в особливих умовах скорочується.

БРД веде розвідку спостереженням, засідками і боєм. Огляд місцевості і місцевих предметів здійснюється всім складом або виділеним для цього дозорним відділенням (танком) і пішими дозорними. Для встановлення контакту

з противником і розкриття його положення і розташування вогневих засобів він може вступати у бій.

Взвод, призначений у БРД, за потреби може посилюватися інженерно-саперним підрозділом та хіміками-розвідниками.

Розвідувальний дозор висилається у складі розвідувального взводу, а від розвідувального загону, крім того, – механізованого (танкового) взводу. Віддалення РД від своїх військ залежить від його завдання, складу та можливостей щодо підтримання з ним зв'язку і може бути: для РД, який висилається від батальйону – **до 15 км**; для РД, який висилається від розвідувального загону – **до 10 км**. У ході виконання завдання РД може вести розвідку ділянок місцевості у смузі шириною **2-3 км** шляхом візуального спостереження та висиланням дозорного відділення.

Дозорне відділення (танк) призначається від органу похідної охорони, підрозділу, який веде розвідку або виконує бойове завдання у відриві від головних сил, для своєчасного виявлення противника і розвідки місцевості. Воно діє на віддаленні, яке забезпечує спостереження за ним і підтримку його вогнем. Дозорне відділення виконує завдання на БМП (БТР, автомобілі) або в пішому порядку, а взимку і на лижах. Воно веде розвідку спостереженням та пішими дозорними, а дозорний танк – спостереженням. Дозорне відділення (танк) може призначатися для влаштування розвідувальної засідки.

Розвідувальний загін висилається в різних видах бою (дій) для добування розвідувальних відомостей на найбільш важливому напрямку. Склад РЗ залежить від виду бою (дій), характеру дій противника, обстановки, що склалася, умов місцевості і поставлених завдань на ведення розвідки. Він призначається в складі розвідувальної, механізованої або танкової роти. У деяких випадках (під час розвитку наступу в глибині оборони противника, під час переслідування і на марші в передбаченні вступу в бій) у РЗ може бути призначений механізований або танковий батальйон.

При діях батальйону (роти) в РЗ від нього можуть виділятися РД, які ведуть розвідку дозорними відділеннями (танками), спостерігачами і пішими дозорними.

11. Командирам розвідувальних органів, що діють у тилу противника, забороняється мати на робочих картах будь-які дані про свої війська, а всьому особовому складу – особисті й службові документи.

12. Командир батальйону (роти) особисто відповідає за організацію розвідки. Він зобов'язаний: віддавати вказівки з організації розвідки штабу та ставити завдання підрозділам; заслуховувати начальника штабу з питань організації розвідки і оцінювання противника; розглядати і затверджувати заходи з розвідки; особисто та через штаб батальйону контролювати виконання розвідувальних завдань.

Вихідними даними для організації розвідки є: бойове завдання, розпорядження вищого штабу з розвідки; рішення командира; наявні відомості про противника; стан, склад сил і засобів розвідки та їх можливості.

Під час організації розвідки командир батальйону (роти) визначає: мету, завдання розвідки, а також вказує де, на яких об'єктах (районах, напрямках) зосередити основні зусилля; які дані, якими засобами і способами і до якого часу добути.

13. Начальник штабу батальйону: деталізує завдання, які поставлені командиром і вищим штабом, уточнює послідовність їх виконання за етапами підготовки і ведення бою (дій); визначає які сили і засоби залучити для виконання розвідувальних завдань, порядок їх підготовки і розгортання, склад резерву розвідки; доповідає командирі батальйону пропозиції щодо організації розвідки і застосування сил і засобів; приймає рішення на виконання поставлених завдань, визначає і ставить завдання органам розвідки, організовує взаємодію, управління ними і всебічне забезпечення їх дій; здійснює постійний контроль за виконанням поставлених завдань, збір і своєчасне доведення розвідувальної інформації до командира батальйону, у вищий штаб, командирам підлеглих і взаємодіючих підрозділів. Він встановлює порядок допиту полонених та перебіжчиків, доставки захоплених документів, зразків ОВТ.

14. Начальник розвідки батальйону є безпосереднім організатором усіх заходів з розвідки. Він відповідає за безперервне й активне ведення розвідки, своєчасне виконання

розвідувальних завдань і забезпечення командира і штаб даними про противника і місцевість.

15. Завдання розвідувальним органам (силам і засобам) командир батальйону (роти), начальник штабу батальйону (начальник розвідки батальйону) ставить усно в особистому спілкуванні (по засобах зв'язку), письмово або графічно. Командири підрозділів на основі отриманих вказівок організовують ведення розвідки своїми силами і засобами, вивчають добуті відомості і доповідають їх у штаб батальйону.

Розвідувальні завдання, які не можуть бути виконані своїми силами, виконуються старшим командиром (начальником) за заявками на розвідку, а також силами взаємодіючих, і сусідніх (які діють попереду) підрозділів. У заявці на розвідку силами і засобами старшого командира вказується які дані, про якого противника (об'єкт), в якому вигляді і коли необхідно отримати.

16. В обороні розвідка ведеться з метою виключення раптовості переходу противника в наступ і забезпечення ефективного ураження його головних сил на дальніх підступах до оборони, перед переднім краєм, а при вклиненні – в глибині своєї оборони.

До початку наступу противника розвідка повинна встановити: склад і можливі напрямки наступу головних сил противника, райони їх зосередження, наявність й місця розташування (координати) засобів ЗМУ і ВТЗ, вогневі позиції артилерії; виявити посадкові площадки армійської авіації, місця розташування пунктів управління і радіоелектронних засобів; викрити підготовку противника до застосування ЗМУ, висадки повітряних (морських) десантів; встановити час переходу його в наступ і напрямок головного удару.

У ході ведення оборонного бою розвідка уточнює угруповання й боєздатність противника, розташування його засобів ЗМУ, ВТЗ та підготовку їх до застосування; встановлює підхід, напрямок й рубежі введення в бій резервів, висадку й склад його повітряних (морських) десантів, райони їх висадки й характер дій.

Основні зусилля розвідки зосереджуються на напрямку дій головних сил противника на глибину досяжності засобів ураження.

17. У наступі розвідка ведеться з метою добування відомостей, які дозволяють виявити склад, положення, можливість противника і його замисел дій.

У період підготовки до наступу розвідка повинна встановити: склад, боєздатність і характер дій підрозділів противника перед фронтом наступу батальйону і на флангах, побудову оборони противника (передній край, опорні пункти та їх інженерне обладнання, а також наявність і місця розташування загороджень); систему вогню всіх видів зброї перед переднім краєм і у глибині оборони, вогневі позиції артилерії, мінометів, протитанкових засобів, місця розташування командних і спостережних пунктів; сильні і слабкі сторони в системі оборони, наявність відкритих флангів і ділянок, які слабо обороняються, ступінь прохідності місцевості, характер водних перешкод і найбільш сприятливі ділянки для їх форсування.

У ході ведення наступального бою розвідка повинна вчасно виявити: результати ВУП, вогневі позиції його артилерії і мінометів, осередки опору, які можуть перешкоджати просуванню підрозділів, їх інженерне обладнання; склад других ешелонів (резервів) противника, напрямок їх висування, час і рубежі розгортання для контратак, прохідність місцевості, межі зон зараження, райони руйнувань, пожеж, затоплень і можливі шляхи їх обходу (подолання), місця (координати) ПУ.

18. У передбаченні зустрічного бою розвідка повинна встановити: склад і напрямок руху противника, передусім його головних сил і танкових колон, час проходження ними визначених рубежів і початок розгортання; місця розгортання (координати) вогневих позицій артилерії і мінометів, готовність їх до ведення вогню, характер місцевості у районі майбутнього бою, підхід резервів противника із глибини і можливий характер їх дій.

Із зав'язкою зустрічного бою сили і засоби розвідки батальйону повинні встановити (уточнити): райони розгортання (координати) вогневих засобів, ПУ та інших об'єктів, напрямок висування і рубежі розгортання головних сил противника (особливо танкових підрозділів), їх склад і бойовий порядок; результати ВУП, наявність відкритих флангів і проміжків у бойовому порядку; час підльоту і райони

висадки повітряних десантів, а також напрямки підльоту і рубежі атаки вертольотів вогневої підтримки; характер руйнувань, загороджень і прохідність місцевості у районі ведення зустрічного бою.

У тому випадку, коли зустрічний бій завершується переслідуванням, розвідувальні органи батальйону виходять на паралельні шляхи відходу противника і ведуть розвідку його похідних колон, підрозділів прикриття, проміжних рубежів оборони, руйнувань і загороджень.

19. Розвідка в інтересах висадки і дій тактичного повітряного десанту ведеться силами і засобами розвідки старшого начальника, а з початком висадки та у ході дій десанту – силами і засобами десанту. Для ведення розвідки від ТакПД у складі батальйону призначається РД, у складі роти – дозорне відділення.

Основні зусилля розвідки після висадки зосереджуються на уточненні наявності противника в районі десантування та на напрямку найближчого завдання, визначенню місця розташування (координат) і стану об'єкта, який підлягає захопленню або знищенню, наявності, складу і стану підрозділів охорони, напрямків і маршрутів висування резервів противника, прохідності місцевості, наявності перешкод і загороджень, районів зараження.

Під час закріплення ТакПД на захопленому рубежі розвідка встановлює: склад, угруповання і напрямом ударів військових частин (підрозділів) противника, розкриває місцезнаходження (визначає координати) засобів артилерії, ПУ та інших об'єктів. Особлива увага звертається на викриття танкових частин (підрозділів) противника.

Якщо ТакПД висаджений для нанесення ударів у фланг і тил противнику, який висувається, розвідка виявляє колони, що рухаються, встановлює їх склад, напрямом руху і час проходження визначених рубежів та стежить за діями противника.

Під час добування розвідувальних відомостей про засоби ЗМУ і ВТЗ, ПУ та інші об'єкти противника, які підлягають знищенню (захопленню, виведенню з ладу) силами ТакПД розвідка викриває їх місця розташування і визначає координати об'єктів, виявляє склад підрозділів, які їх прикривають (охороняють).

Під час виконання ТакПД завдань щодо захоплення гідроспоруд, мостів або ділянок, зручних для форсування, розвідка встановлює: розташування і характер споруд (мостів, гребель, дамб, пристаней), зайнятість об'єктів противником, склад підрозділів охорони та оборони, ширину водної перешкоди.

Під час захоплення ТакПД перевалу в горах розвідка встановлює: напрямок, доступний для руху головних сил десанту; склад, угруповання, розташування опорних пунктів, вогневих засобів, загороджень і перешкод противника, який обороняє перевал.

20. Розвідка на марші ведеться із завданнями: вчасно попередити командування батальйону про появу на маршрутах руху наземного противника; розкрити бойовий склад і характер його дій, райони висадки (викидання) повітряних десантів, ДРГ; визначити стан і прохідність доріг, мостів, інших переправ на маршрутах руху, найбільш сприятливі райони для відпочинку і зосередження підрозділів, а також виявити шляхи обходу або подолання можливих районів руйнувань, пожеж, дистанційного мінування, зон зараження і затоплення.

21. Під час розташування на місці розвідка ведеться з метою недопущення раптового нападу наземного і повітряного противника, забезпечення командира і штабу батальйону даними, необхідними для ефективного застосування підпорядкованих сил і засобів.

Розвідка районів розташування підрозділів проводиться завчасно, ще до початку їх зайняття. При цьому, від батальйону в намічений район розташування, особливо на місцевості, раніше зайнятій противником висилаються розвідувальні органи. Просуваючись у визначених напрямках, вони виявляють: підрозділи противника, які залишилися та його ДРГ; наявність і місця встановлення розвідувально-сигналізаційних приладів, заражені і заміновані ділянки місцевості; уточнюють умови розташування підрозділів (маскувальні та захисні властивості місцевості, наявність і стан шляхів маневру, прихованих підступів, джерел води).

10.1.2. Охорона

36. Охорона в батальйоні (роті) організовується і здійснюється у всіх видах бою (дій) з метою не допустити про-

никнення розвідки противника в район дій (розташування) підрозділів, виключити раптовий напад на них наземного противника, його тактичних десантів, ДРС та НЗФ і забезпечити підрозділам, що охороняються, час і вигідні умови для розгортання (приведення в бойову готовність) і вступу в бій.

Для досягнення мети охорони сили і засоби, що виділені для її здійснення, вирішують наступні завдання: організація і здійснення бойового чергування; виявлення сил і засобів розвідки противника, його ДРС та НЗФ; попередження підрозділів, які охороняються, про безпосередню загрозу нападу наземного противника, ведення бойових дій до вступу в бій підрозділів, що охороняються; забезпечення безпеки руху транспорту; забезпечення пропускового режиму; пошук і знищення розвідувально-сигналізаційних приладів противника.

37. Батальйон (рота) залежно від завдань, які ним виконуються, охороняється: у бою – бойовою, на марші – похідною, при розташуванні на місці – сторожовою та в усіх умовах обстановки, крім того, – безпосередньою охороною. Бойова охорона призначається за вказівкою старшого командира, або за рішенням командира батальйону (роти); похідна і сторожова охорона організовуються, як правило, за вказівкою старшого командира, а під час дій у відриві від головних сил – самостійно.

Бойова охорона створюється з метою недопущення раптового нападу противника, ведення ним наземної розвідки та введення в оману щодо накреслення переднього краю своїх підрозділів. У бойову охорону від батальйону першого ешелону призначається до посиленого взводу. Дії бойової охорони підтримуються вогнем мінометних (артилерійських) підрозділів з тимчасових вогневих позицій. Управління бойовою охороною здійснює командир батальйону. В умовах безпосереднього зіткнення з противником бойова охорона не виставляється, її завдання покладаються на підрозділи, які займають першу траншею.

Бойова охорона під час бою батальйону (роти) в оточенні здійснюється підрозділами, які виставляються на найімовірніші напрямки дій противника. З метою забезпечення кругової охорони кількість підрозділів зазвичай більша, ніж у звичайних умовах, а їх склад менший.

Похідна охорона призначається для забезпечення безпешконого руху основних сил батальйону (роти), виключення раптового нападу наземного противника, створення вигідних умов для вступу в бій, а також для недопущення проникнення наземної розвідки противника, його ДРГ та НЗФ до підрозділів, які рухаються.

Похідна охорона організовується з фронту, на флангах і з тилу в наступі при переслідуванні противника, на марші в передбаченні зустрічі з противником.

У похідну охорону від батальйону можуть виділятися: ГПЗ у складі роти (взводу), бічні і тильна похідні застави силою до взводу; від роти – ГД силою до механізованого (танкового) взводу, дозорні відділення (танки).

Сторожова охорона організовується при розташуванні батальйону (роти) на місці з метою недопущення проникнення розвідки противника до підрозділів, які охороняються, завчасного виявлення наземного противника і попередження про нього та оборони вказаного рубежу (позиції) в разі його нападу.

В батальйоні сторожова охорона здійснюється сторожовими постами в складі відділення (танку) та секретами. На найнебезпечніших напрямках вона може здійснюватись сторожовими загонами в складі посиленої роти і сторожовими заставами у складі посиленого взводу.

Безпосередня охорона організовується у всіх видах бою (дій) для попередження нападу противника та захисту від дій його ДРГ у підрозділах і на ПУ. Вона здійснюється силами і засобами самих підрозділів: сП (спостерігачами), патрулями, секретами і добовим нарядом. Для відбиття нападу противника призначаються черговий підрозділ і чергові вогневі засоби. На марші безпосередня охорона, крім того, здійснюється головними (боковими), тильними дозорами або дозорними відділеннями (танками).

У разі розташування батальйону (роти) з улаштування базового табору по периметру його може створюватись смуга охорони; при охороні комунікацій і важливих об'єктів основу охорони складають сторожові застави, об'єднані в сторожові загоны; для забезпечення безпеки пересування колон охорона маршрутів їх руху здійснюється сторожо-

вою охороною і супроводом колон підрозділами охорони (конвоями).

38. Під час організації охорони командир батальйону (роти) повинен визначити: мету і завдання охорони; напрямки, на яких зосередити особливу увагу; де і яку мати охорону, її склад і завдання, час висилання (виставлення).

Штаб батальйону доводить призначеним в охорону підрозділам завдання, здійснює керівництво їх підготовкою до дій; організовує своєчасне заняття і обладнання органами охорони призначених позицій (місць); організовує взаємодію органів охорони з підрозділами, що охороняються; встановлює порядок підтримання зв'язку з ними і доповіді про обстановку; встановлює порядок підтримки і всебічного забезпечення підрозділів охорони; здійснює контроль несення служби; організовує зміну (заміну) охорони, її посилення або відхід.

Під час посилення (прикриття) державного кордону передбачається організація взаємодії підрозділів (сил і засобів) охорони з підрозділами ДПС.

На кожен добу дій встановлюються пропуск і відгук. Пропуском служить найменування озброєння або техніки, наприклад «Кулемет», а відгуком – назва населеного пункту, що починається з тієї ж букви, що і пропуск, наприклад «Київ».

Пропуск повідомляється усно всьому складу охорони, розвідувальних органів і особам, які посилаються за межі підрозділу, а вночі й у межах розташування свого підрозділу. Відгук повідомляється командирам цих підрозділів, а також особам, які посилаються для передачі усних наказів. Пропуск запитується у всіх осіб, які проходять через рубіж охорони і пересуваються у розташуванні підрозділу вночі, відгук – в осіб, які передають наказ командира, та у командирів підрозділів, які ведуть розвідку.

Особовий склад підрозділів, призначених в охорону, повинен знаходитися в постійній готовності до дій; дотримуватись встановленого порядку чергування, черговості і порядку відпочинку, виконувати заходи маскування; виявляти високу пильність, рішучість і стійкість.

10.1.3. Радіоелектронна боротьба

39. Радіоелектронна боротьба організовується і ведеться з метою: зниження ефективності застосування зброї, бойо-

вої техніки і радіоелектронних засобів управління і зв'язку противника; захисту від його технічних засобів розвідки ОВТ підрозділів своїх військ; забезпечення стійкості роботи систем і засобів управління своїми військами і зброєю.

Заходи РЕБ здійснюються у тісному поєднанні з вогневим ураженням (знищенням, захопленням, виведенням з ладу) засобів управління військами і зброєю противника, заходами з розвідки, маскування та заходами інших видів бойового забезпечення.

РЕБ включає радіоелектронне подавлення радіоелектронних засобів противника, радіоелектронний захист своїх систем і засобів управління військами та зброєю.

Радіоелектронне подавлення у батальйоні (роті) ведеться шляхом впливу на радіоелектронні засоби управління противника радіоелектронними перешкодами, уведенням самонавідних й керованих засобів ураження від об'єктів, що прикриваються, а також шляхом зміни умов розповсюдження електромагнітних хвиль і радіолокаційної контрастності місцевості. Воно включає: радіоподавлення та оптико-електронне подавлення.

Радіоподавлення полягає в дії на радіоелектронні засоби противника постановкою активних і пасивних перешкод, а також зміною умов розповсюдження радіохвиль. Воно здійснюється штатними засобами зв'язку, які не задіяні для створення радіоперешкод та передавання в радіомережах противника дезінформуючих команд і сигналів.

Зміна умов розповсюдження електромагнітних хвиль для порушення роботи інфрачервоних і лазерних засобів розвідки і управління зброєю противника здійснюється постановкою аерозольних завіс. Радіостанції, які не задіяні в управлінні підрозділами можуть використовуватися для передачі в радіомережах противника дезінформуючих команд, сигналів, створення радіоперешкод й імітації діяльності підрозділів у хибних районах.

Оптико-електронне подавлення здійснюється шляхом порушення роботи інфрачервоних, тепловізійних, телевізійних, лазерних і оптико-візуальних систем і засобів розвідки, спостереження, зв'язку і управління зброєю противника шляхом впливу на них перешкодами, застосуванням оманних оптичних цілей, пасток і аерозолів.

Радіоелектронний захист у батальйоні (роті) включає: проведення заходів щодо усунення (послаблення) дії на свої радіоелектронні об'єкти засобів РЕБ противника і не-навмисних (взаємних) радіоперешкод; захисту підрозділів від технічних засобів розвідки противника, а також від ураження ВТЗ.

Основними способами захисту є: встановлення і дотримання режиму роботи засобів радіозв'язку, періодична зміна місць їх розташування і робочих частот; усунення (послаблення) демаскуючих ознак радіоелектронних засобів своїх підрозділів, ОБТ; спеціальний захист засобів обробки і передачі інформації

Для захисту від ВТЗ противника створюються хибні об'єкти, засоби (пристрої) – джерела електромагнітного випромінювання, застосовується просторове рознесення радіоелектронних засобів на місцевості та використовуються місця радіолокаційної невидимості. Крім того, можуть встановлюватися радіолокаційні відбивачі.

У механізованих (танкових) підрозділах для ведення РЕБ можуть застосовуватися штатні засоби і засоби з підручних матеріалів. До штатних засобів належать: термодимова апаратура, системи пуску димових гранат, інфрачервоні прожектори, димові шашки і гранати.

40. При організації РЕБ командир батальйону (роті) вказує: порядок постановки аерозольних завіс, застосування встановлених на машинах засобів постановки перешкод; завдання і заходи щодо радіоелектронного захисту від дії засобів РЕБ противника і взаємних радіоперешкод (забезпеченню електромагнітної сумісності радіоелектронних засобів своїх підрозділів), а також по захисту підрозділів і об'єктів від технічних засобів розвідки противника, терміни їх виконання, сили і засоби, що застосовуються.

При підготовці і веденні оборонного бою (бою в оточенні) основні зусилля РЕБ зосереджуються на радіоелектронному подавленні радіоелектронних об'єктів першого ешелону противника на напрямку зосередження основних зусиль.

Радіоелектронний захист досягається жорстким виконанням правил прихованого управління підрозділами, скороченням часу випромінювання в ефір радіозасобів,

а також забезпеченням електромагнітної сумісності радіоелектронних засобів і виключення радіоперешкод своїм засобам радіозв'язку.

У наступальному, зустрічному бою при діях у складі ТакПД застосування РЕБ має бути неочікуваним для противника. При цьому сили і засоби зосереджуються у першому ешелоні батальйону, а додані – між першим і другим і безпосередньо біля об'єктів, що прикриваються. Переміщення доданих засобів РЕБ здійснюється разом з переміщенням об'єктів, що прикриваються.

На марші сили і засоби РЕБ розподіляються по всій колоні так, щоб забезпечити надійне виконання завдань, як під час руху, так і при розміщенні у районах привалів і відпочинку. Додані батальйону сили і засоби РЕБ здійснюють марш у складі основних сил у готовності до негайного застосування.

Під час розміщення на місці сили і засоби РЕБ розгортаються по периметру району розташування і безпосередньо біля об'єктів, що прикриваються з урахуванням електронної сумісності радіоелектронних засобів підрозділів. З метою приховування району розміщення засоби РЕБ виконують свої завдання в пасивному режимі в постійній готовності переходу на активний режим у випадку загрози нападу противника на район, що охороняється. Особлива увага звертається на виявлення і подавлення розвідувально-сигнальних засобів противника.

10.1.4. Тактичне маскування

41. Тактичне маскування в батальйоні (роті) організовується і здійснюється з метою досягнення раптовості дій підрозділів і підвищення їх живучості. Воно повинно бути різноманітним і переконливим, проводиться безперервно, активно, узгоджено з іншими видами всебічного забезпечення.

Мета тактичного маскування в основних видах бою (дій) досягається виконанням завдань із забезпечення прихованості діяльності підрозділів і введенням противника в оману відносно своїх намірів.

42. Прихованість досягається проведенням комплексу заходів, спрямованих на збереження в таємниці інформації про свої підрозділи, а також на усунення (ослаблення)

демаскуючих ознак їхньої діяльності. Способами прихованості є: маскування, забезпечення режиму таємності, забезпечення безпеки зв'язку й інформації, протидія розвідці противника.

Маскування підрозділів і об'єктів є основним способом забезпечення прихованості в батальйоні (роті). Заходи маскування включають: використання маскуючих властивостей місцевості й умов обмеженої видимості; застосування табельних, спеціальних і підручних засобів приховування, маскувальної окраски, розсіючого (поглинаючого) покриття і конструкцій, аерозолів (димів) та інших матеріалів для зниження оптичних, теплових, радіолокаційних, акустичних й інших демаскуючих ознак озброєння, техніки й об'єктів; зміну вигляду (деформуванням) озброєння і техніки; приховане розташування підрозділів з використанням фону місцевості і рослинності, виконання вимог маскувальної дисципліни.

Для маскування з метою захисту від ВТЗ противника використовуються яри, зворотні схили висот й інші маскувальні властивості місцевості. Приховування БМП (БТР) і танків від керованих і самонавідних боєприпасів противника досягається шляхом зниження радіолокаційної і теплової контрастності бойових машин, для чого застосовуються табельні маскуючі покриття та теплорозсіюючі екрани.

Протидія розвідці противника включає комплекс заходів, спрямованих на створення умов, в яких використання сил і засобів розвідки противника стає неможливим або неефективним. Вона досягається дотриманням підрозділами батальйону (роті) раніше встановленого режиму діяльності в районах і на позиціях; відповідним їх розташуванням з періодичною зміною районів (позицій); своєчасним оповіщенням військ про дії засобів розвідки противника.

Забезпечення режиму таємності полягає у встановленні єдиного порядку допуску до секретних відомостей та їхніх носіїв, а також дотриманні правил зберігання і поводження з ними; суворе дотримання правил прихованого управління військами і зброєю, режиму таємності.

Забезпечення безпеки зв'язку й інформації досягається проведенням комплексу заходів, спрямованих на збережен-

ня в таємниці передаваних (приймаємих) повідомлень та протидію хибній інформації. Заходи безпеки зв'язку й інформації включають: використання засобів і способів ведення зв'язку, що забезпечують необхідну захищеність й стійкість зв'язку; використання апаратури ЗАЗ, таблиць сигналів бойового управління; перевірку дійсності інформації шляхом зворотної передачі повідомлень.

43. Введення противника в оману досягається проведенням комплексу заходів щодо нав'язування йому хибного уявлення про склад, положення і замисел дій підрозділів (об'єктів). Способами введення противника в оману є: дезінформація, демонстративні дії та імітація.

Дезінформація полягає у поширенні інформації, про склад, стан, положення, боєготовність (боєздатність), характер і способи дій підрозділів, плани і наміри командування, призначення і стан озброєння, техніки й об'єктів та їх бойові можливості, яка не відповідає дійсності.

Демонстративні дії полягають у навмисному показі противнику сил і засобів, які спеціально виділяються, діяльності підрозділів у визначених районах з метою відвертання уваги від справжніх районів дій підрозділів.

Імітація полягає у відтворенні необхідних демаскуючих ознак діяльності підрозділів, озброєння, техніки, об'єктів та елементів обладнання місцевості для показу наявності або зміни їхнього положення і стану у визначених районах.

Дезінформація, демонстративні дії та імітація здійснюються узгоджено і повинні відповідати визначеним у замислі бою заходам введення противника в оману. Вони проводяться, як правило, за розпорядженням або з дозволу старшого командира.

43. Тактичне маскування організовується командиром батальйону (роти) і штабом батальйону на підставі розпоряджень (вказівок) старшого командира і прийнятого рішення на бій. Під час організації тактичного маскування враховуються: обстановка, яка склалася; можливості розвідки противника; демаскуючі ознаки підрозділів (об'єктів); наявність сил і засобів маскування; географічні умови місцевості; пора року і час доби.

Командир батальйону (роти) у вказівках з тактичного маскування з урахуванням заходів старшого командира

(начальника) визначає: основні заходи тактичного маскування, обсяг, терміни і порядок їх виконання; сили і засоби, які виділяються для здійснення заходів з маскування; порядок дотримання підрозділами маскувальної дисципліни та контролю виконання його заходів.

Штабом батальйону здійснюються: збір, аналіз та узагальнення даних про можливості розвідки противника і його поінформованості про характер дій підрозділів батальйону (роти), виявлення каналів витоку інформації та заходи щодо їх закриття; оцінювання можливостей противника щодо забезпечення прихованості своєї діяльності; аналіз своїх можливостей з забезпечення прихованості і введення противника в оману; аналіз маскувальних властивостей місцевості та можливих її обмежень у районі майбутніх дій; підготовка пропозицій командирів з організації тактичного маскування; організація виявлення сил і засобів розвідки противника й своєчасного їх знищення, організація оповіщення підрозділів про дії сил і засобів розвідки противника; контроль за проведенням у підрозділах заходів тактичного маскування, оцінку їх ефективності, здійснення заходів щодо усунення недоліків.

Стан тактичного маскування періодично перевіряється оглядом підрозділів і об'єктів із застосуванням технічних засобів, аналогічних засобам розвідки противника. Контроль повинен здійснюватися командирами усіх ступенів і підрозділами комендантської служби. Виявлені недоліки усуваються негайно, порушене маскування відновлюється.

44. Основними завданнями тактичного маскування є:

- **в обороні** – приховування складу, ступеню укомплектованості і бойової готовності підрозділів, їхніх завдань; системи оборонних позицій (рубежів), районів оборони (опорних пунктів), вогневих позицій; маршрутів висування і рубежів розгортання других ешелонів (резервів); системи інженерних загороджень, протитанкової і протиповітряної оборони.

Введення противника в оману здійснюється відносно замислу тактичних дій і напрямку зосередження основних зусиль, способів відбиття атаки противника, накреслення переднього краю оборони, побудови бойового порядку, системи вогню, рубежів і напрямків контраatak, маневру си-

лами і засобами, розташування траншей і вогневих позицій, інженерного обладнання місцевості, місць розміщення ПУ і районів розташування підрозділів тилового і технічного забезпечення.

- **у наступі і у зустрічному бою** – приховування складу, стану і положення основних елементів бойового порядку; бойового порядку; вихідних районів (позицій) для наступу, рубежів розгортання, переходу в атаку; порядку і способів ВУП.

Введення противника в оману здійснюється відносно способу і часу початку наступу (дій), напрямку зосередження основних зусиль, способів розгрому противника і напрямку переміщення ПУ:

- **під час бою в оточенні і виході з нього** – приховування положення і складу підрозділів, введення противника в оману щодо напрямку зосередження основних зусиль при прориві кільця оточення, проведення демонстраційних дій на відволікаючому напрямку, підготовки хибних маршрутів висування підрозділів;

- **під час застосування у ТакПД** – приховування підготовки підрозділів до десантування і введення противника в оману щодо складу десанту та його бойових завдань, вихідного району для десантування, часу і порядку зосередження в ньому, смуги прольоту, районів десантування, об'єктів, що підлягають захопленню або знищенню;

- **під час пересування (маршу)** – приховування мети пересування і складу підрозділів, початку маршу; введення противника в оману щодо напрямку і маршрутів руху, районів зосередження; вихідного рубежу (пункту), рубежів регулювання, районів привалів (відпочинку), а при перевезенні, крім цього, – району очікування (збору), станції завантаження (розвантаження).

- **під час розташування на місці** – досягнення прихованості та введення противника в оману щодо сил і засобів підрозділів, складу сторожової охорони, місць розташування основного і запасного районів розташування, режиму діяльності підрозділів у них.

10.1.5. Інженерне забезпечення

44. Інженерне забезпечення організовується і здійснюється з метою створення підрозділам необхідних умов для

своєчасного і прихованого їх висування, розгортання і маневру, підвищення захисту особового складу, озброєння і техніки від усіх засобів ураження, а також для завдання противнику втрат застосуванням інженерних боєприпасів та ускладнення його дій.

Основними завданнями інженерного забезпечення в батальйоні (роті) є: інженерна розвідка противника, місцевості та об'єктів; фортифікаційне обладнання районів, опорних пунктів, рубежів і позицій, які займаються підрозділами та районів розгортання ПУ; улаштування та утримання інженерних загороджень; пророблення та утримання проходів у загородженнях, руйнуваннях і улаштування переходів через перешкоди; розмінування місцевості та об'єктів; підготовка та утримання шляхів маневру підрозділів; обладнання та утримання переправ через водні перешкоди; виконання інженерних заходів маскуванню та захисту від ВТЗ; обладнання та утримання пунктів водопостачання; ліквідація наслідків впливу різних видів зброї противника та небезпечних факторів природного і техногенного характеру.

45. Завдання інженерного забезпечення виконуються підрозділами всіх родів військ і спеціальних військ. Вони самостійно зводять споруди для ведення вогню і спостереження, укриття для особового складу, озброєння, техніки і запасів МтЗ, прикривають інженерними загородженнями свої позиції і райони розташування, прокладають і позначають шляхи руху, долають загородження і перешкоди; форсують водні перешкоди вбхід, під водою і на плаваючій бойовій техніці; обладнують пункти водопостачання з використанням табельних засобів.

Інженерні підрозділи виконують найскладніші завдання інженерного забезпечення, що вимагають спеціальної підготовки особового складу, застосування інженерних боєприпасів та інженерної техніки.

46. *Інженерна розвідка* противника, місцевості та об'єктів ведеться з метою визначення: характеру і ступеня інженерного обладнання позицій і районів розташування противника, системи його інженерних загороджень, прохідності місцевості, стану доріг та мостів; місць та характеру руйнувань, пожеж, затоплень та інших перешкод,

напрямоків їх подолання або обходу; характеру водних перешкод та умов їх форсування; місць знаходження і стану джерел води; наявності місць місцевих будівельних матеріалів, а також засобів, що можуть бути використані для завдань інженерного забезпечення; маскувальних та захисних властивостей місцевості.

47. Фортифікаційне обладнання районів, опорних пунктів, рубежів і позицій, які займаються підрозділами та районів розгортання ПУ здійснюється постійно з метою захисту особового складу, ОВГ від усіх засобів ураження противника. Воно ведеться силами самих підрозділів з максимальним використанням засобів механізації, застосуванням підривних зарядів, збірних споруд, місцевих матеріалів, конструкцій і споруд промислового виготовлення, а також з урахуванням захисних та маскувальних властивостей місцевості. Черговість і терміни фортифікаційного обладнання опорних пунктів (позицій) або районів розташування підрозділів визначаються з урахуванням забезпечення їх постійної готовності до ведення бою. Всі вогневі позиції артилерії і танків обладнуються з урахуванням кругової оборони.

48. Улаштування та утримання інженерних загороджень здійснюється в усіх видах бою з метою завдання втрат противнику, затримки його просування та сковування його маневру, примушення до руху в невідгідному для нього напрямку та підвищення ефективності своїх вогневих засобів. Для цього встановлюються мінні поля, групи мін, окремі міни, вузли загороджень, невибухові загородження, а також підготовлюються до руйнування важливі об'єкти.

Інженерними загородженнями прикриваються райони, опорні пункти, які займають підрозділи, стики та проміжки між ними, їх відкриті фланги, позиції вогневих засобів, райони розгортання кСП та інші важливі об'єкти.

Інженерні загородження застосовуються у відповідності з планом старшого командира згідно замислу командира батальйону (роти) з урахуванням маневру своїх підрозділів, підрозділів старшого командира, системи вогню та природних перешкод.

Основу інженерних загороджень складають мінно-вибухові загородження. До улаштування загороджень підроз-

діли приступають з початком організації системи вогню або за особливим розпорядженням старшого командира (начальника). Утримання інженерних загороджень включає: охорону, огороження, позначення і вогневе прикриття, пропуск через загородження своїх підрозділів; перевід мінних полів та вибухових пристроїв у потрібні ступені готовності, приведення їх у дію; відновлення пошкоджених загороджень.

Інженерні загородження влаштовуються підрозділами батальйону (роти) і доданими підрозділами інженерних військ.

49. Пророблення та утримання проходів у загородженнях, руйнуваннях та обладнання переходів через перешкоди здійснюється силами батальйону (роти), доданими підрозділами інженерних військ з використанням навісного (вбудованого) обладнання бойової та інженерної техніки, підривних зарядів і місцевих матеріалів.

Дистанційно встановлені мінні поля обходяться розвіданими напрямками, а у разі неможливості обходу, долаються з використанням мінних тралів та проходами, які проробляються групами розгородження (розмінування) батальйонів (рот).

Група розгородження у батальйоні створюється зі штатних та доданих підрозділів інженерних військ і за потреби підсилюється загальновійськовим підрозділом.

Група розмінування у роті призначається з підготовлених для цього відділень (екіпажів). Вона забезпечується перевізним комплектом розмінування і підривними зарядами.

Утримання проходів (переходів) включає несення на них комендантської служби, їх відновлення або розширення, влаштування запасних проходів (переходів), а за необхідності закриття проходів (ліквідацію переходів).

50. Розмінування місцевості та об'єктів здійснюється підрозділами інженерних військ, групами розгородження (розмінування) батальйонів (рот). У першу чергу розмінуються шляхи руху, переправи на водних перешкодах, райони розгортання ПУ та основних підрозділів.

51. Підготовка і утримання шляхів маневру підрозділів здійснюється з метою проведення ними маневру у ході виконання бойових завдань, висування на призначені рубежі.

Підготовка і утримання шляхів руху і маневру військ здійснюється силами і засобами інженерних військ. Окремі завдання у межах району оборони батальйону (опорного пункту роти) можуть вирішуватися силами підрозділів.

52. *Обладнання та утримання переправ через водні перешкоди* здійснюється з урахуванням подолання підрозділами водних перешкод без зниження загальних темпів наступу (пересування) військ.

Обладнання та утримання переправ на штатній плаваючій бойовій техніці, вбхід і танків під водою включають: визначення та позначення напрямків (ділянок) переправ і напрямків (маршрутів) виходу до них, улаштування з'їздів у воду та виїздів з води; маскування та охорону переправ, комендантську службу на них; пророблення проходів у загородженнях на берегах та у воді.

Під час дій у передовому загоні, авангарді батальйон здійснює обладнання та утримання переправ своїми силами та доданими підрозділами інженерних військ. Діючи у складі головних сил старшого командира, підрозділи форсують водну перешкоду, як правило, на штатній плаваючій бойовій техніці і переправами, обладнаними силами і засобами старшого командира.

53. *Здійснення інженерних заходів маскування та захисту від високоточної зброї противника* полягає у застосуванні табельних маскувальних засобів, використанні місцевих матеріалів та маскувальних властивостей місцевості, маскувальному фарбуванні озброєння і техніки під фон навколишньої місцевості, обладнанні хибних районів, опорних пунктів, вогневих позицій та інших об'єктів, улаштуванні теплових цілей (пасток). Над тепловипромінювальними поверхнями ОВТ за потреби додатково можуть встановлюватися перекрыття та теплові екрани.

54. *Добування, очищення води та обладнання пунктів водопостачання* у батальйоні здійснюються з максимальним використанням стаціонарних систем водопостачання, а також поверхневих та підземних вод, своїми силами з використанням табельних засобів польового водопостачання. За відсутності місцевих джерел води, а також на маловодній місцевості водопостачання організовується силами і засобами старшого командира (начальника).

У районах з обмеженою кількістю води пункт водопостачання обладнується, як правило, один на батальйон (дивізіон), а в кожній роті (батареї) організовується водорозбірний пункт. Доставку води на водорозбірні пункти організовує заступник командира бригади з тилу.

55. *Ліквідація наслідків впливу різних видів зброї противника та небезпечних факторів природного і техногенного характеру* включає: ведення інженерної розвідки; влаштування проходів у завалах та руйнуваннях; відновлення пошкоджених фортифікаційних споруд та інженерних загороджень; участь у проведенні рятувальних робіт, локалізації і гасінні пожеж.

56. Організація інженерного забезпечення включає: визначення мети, завдань інженерного забезпечення; збір, аналіз та оцінку даних інженерної обстановки; віддачу вказівок з інженерного забезпечення; організацію взаємодії; практичну роботу та інші заходи.

57. У вказівках з інженерного забезпечення командир батальйону (роти) визначає: мету, основні завдання, обсяги та строки виконання заходів інженерного забезпечення з вказаною послідовністю їх виконання за етапами підготовки та ведення бою (бойових дій). Крім того, він розподіляє підрозділи інженерних військ за завданнями та напрямками, віддає вказівки з організації їх виконання.

Начальник штабу батальйону на підставі рішення командира батальйону та розпорядження з інженерного забезпечення старшого начальника уточнює підрозділам завдання з інженерного забезпечення, обсяги та терміни їх виконання, необхідні для цього сили і засоби, контролює виконання поставлених завдань і забезпечення підрозділів інженерними боєприпасами та інженерним майном.

58. В обороні основні зусилля інженерного забезпечення зосереджуються на: інженерній розвідці противника, місцевості та об'єктів перед переднім краєм оборони, на підступах до оборони, на рубежах дій підрозділів; фортифікаційному обладнанні районів оборони (опорних пунктів), вогневих позицій, районів розгортання ксП; підрозділів тилового і технічного забезпечення; влаштуванні та утриманні інженерних загороджень, підготовці (проведенні) руйнувань; підготовці та утриманні шляхів маневру; охо-

роні, позначенні та прикритті проходів у інженерних загородах для підрозділів бойової охорони, своєчасному їхньому закритті після виходу підрозділів; виконанні інженерних заходів щодо маскуванню підрозділів, озброєння та техніки; ліквідації наслідків впливу різної зброї противника і небезпечних факторів природного та техногенного характеру; обладнанні і утриманні пунктів водопостачання.

Особливостями інженерного забезпечення **оборони водної перешкоди** є: влаштування загороджень на підступах до неї і у воді, на існуючих переправах, бродах і ділянках, зручних для форсування; ескарпування берегів. Гідротехнічні споруди, які можуть бути використані для затоплення місцевості, беруться під охорону і готуються до руйнування. За неможливості їх використання і загрози захоплення противником з дозволу старшого командира вони руйнуються. Взимку на доступних для форсування противником ділянках улаштовуються великі ополонки.

Особливостями інженерного забезпечення **оборони населеного пункту** є: пристосування окремих будівель до оборони з урахуванням захисту від усіх засобів ураження; влаштування завалів, загороджень і руйнувань на підступах до населеного пункту і у ньому. Для маневру використовуються проходи і проїзди всередині кварталів і пристосовуються підземні споруди. У підземних спорудах, які не використовуються для маневру, влаштовуються інженерні загородження, а виходи з них прикриваються вогнем. Підвали кам'яних будівель обладнуються під сховища. Окремі будівлі, які не зайняті підрозділами, особливо в проміжках між опорними пунктами, мінуються або готуються до руйнування. Для постачання військ водою обладнуються водорозбірні пункти з використанням міської водопровідної мережі, передбачається обладнання пунктів водозабезпечення на джерелах, не пов'язаних з міським водопроводом.

59. У наступі й у зустрічному бою основні зусилля інженерного забезпечення зосереджуються на: підготовці вихідного району (позиції) для наступу, маршрутів висунування, розгортання і переходу в атаку, їх обладнанні та маскуванні; обладнанні позицій для вогневих засобів, призначених для стрільби прямою наводкою, вогневих позицій доданої артилерії, мінометів й інших вогневих за-

собів; проробленні проходів в інженерних загородженнях противника на передньому краї й у глибині його оборони; встановленні мінно-вибухових загороджень на ймовірних напрямках контратак противника; підготовці й утриманні переправ через водні перешкоди.

Основні зусилля інженерного забезпечення **форсування (подолання) водної перешкоди** зосереджуються на: веденні інженерної розвідки водної перешкоди і шляхів висування до неї; влаштуванні і маскуванні переправ на штатній плаваючій бойовій техніці, вброд, танків під водою та шляхів підходу до них; проробленні проходів у загородженнях на берегах і у воді; організації, несенні комендантської і рятувальної служб на переправах, охороні переправ від плавучих мін і диверсійних дій противника; інженерному обладнанні захоплених плацдармів.

60. Основні зусилля інженерного забезпечення під час бою в оточенні і виходу з нього зосереджуються на: інженерному обладнанні опорних пунктів і вогневих позицій; улаштуванні інженерних загороджень по периметру району оборони (опорного пункту); своєчасному відновленні ушкоджених або знищених противником загороджень; підготовці шляхів висування підрозділів на ділянки прориву, їхньому маскуванні та утриманні; проробленні проходів у своїх інженерних загородженнях і загородженнях (мінних полях) противника, встановлених дистанційним способом; прикритті флангів ділянки прориву мінно-вибуховими і невибуховими загородженнями під час прориву та виходу підрозділів з оточення; підриві мостів й інших споруд для зниження темпу переслідування противником.

61. Під час дій у складі ТакПД основні зусилля інженерного забезпечення батальйону (роти) зосереджуються на: маскуванні районів очікування, посадки, висадки десанту; обладнанні і позначенні маршрутів виходу в призначений район (рубіж), розмінування районів і маршрутів висування; інженерному обладнанні району оборони (опорного пункту); влаштуванні інженерних загороджень; підготовці до підриву і підриві призначеного об'єкта (елементів об'єкта).

62. Під час пересування (на марші) основні зусилля інженерного забезпечення зосереджуються на: інженерній

розвідці, розмінуванні (перевірці на наявність вибухонебезпечних предметів) і фортифікаційному обладнанні районів очікування, завантаження, розвантаження, привалів, денного (нічного) відпочинку; підготовці і утриманні шляхів руху; виконанні інженерних заходів маскування; улаштуванні інженерних загороджень.

63. Під час розташування на місці основні зусилля інженерного забезпечення зосереджуються на: інженерній розвідці та розмінуванні (перевірці на наявність вибухонебезпечних предметів) місцевості і об'єктів у призначених районах; фортифікаційному обладнанні районів розташування, рубежів і позицій сторожової охорони та районів розгортання ПУ; влаштуванні та утриманні інженерних загороджень на доступних для противника напрямках; обладнання і утримання пунктів водопостачання; виконанні інженерних заходів маскування військ та об'єктів.

64. Особливостями інженерного забезпечення в особливих умовах є:

- взимку – підтримка в постійній готовності інженерних загороджень з урахуванням глибини сніжного покриву; підготовка до руйнування крижаного покриву на водних перешкодах, обладнання льодових переправ; підготовка і влаштування шляхів маневру в умовах глибокого сніжного покриву; влаштування пунктів водопостачання і обігріву особового складу;

- у лісі – розчищення смуг огляду і обстрілу; пророблення проходів у лісових завалах й інших загородженнях, у тому числі і мінно-вибухових; прикриття інженерними загородженнями рубежів, вузлів, доріг, стежок і просік; позначення покажчиками шляхів маневру; проведення заходів боротьби з лісовими пожежами і розчищення шляхів від завалів, що утворилися в результаті ударів противника;

- у горах – пристосування печер, гірських виробок для розміщення в них вогневих засобів і підрозділів; підготовка і створення обвалів, завалів і руйнувань на дорогах, улаштування загороджень на перевалах, у тунелях, проходах й інших гірських тіснинах із застосуванням мін направленою ураження; влаштування, маскування проходів (переходів) через ущелини і переправи, гірські річки, в кам'яних завалах і обвалах, глибокому снігу та при схо-

ді сніжної лавини; забезпечення руху підрозділів крутими підйомами та спусками;

- у степовій місцевості – ведення розвідки джерел води, влаштування і утримання пунктів польового водозабезпечення та розвідка доріг, стежок, прокладання і утримання шляхів маневру і їх позначення; зміцнення крутостей фортифікаційних споруд у піщаних ґрунтах і захист споруд; періодична перевірка і переустановлення або встановлення нових мінних полів при занесенні їх піском або демаскуванні.

При організації інженерного забезпечення в особливих умовах враховуються: роз'єднаність доступних для дій підрозділів напрямків, міжсезонна (добова) зміна погодних умов, особливості рельєфу місцевості. Особлива увага приділяється прикриттю інженерними загородженнями шляхів, які виводять на фланги і в тил підрозділів, що обороняються, а також окремих, не зайнятих підрозділами напрямків. Фортифікаційні споруди обладнуються поза зонами можливих обвалів, каменепадів, селевих потоків і затоплень. Найповніше здійснюється фортифікаційне обладнання позицій, що прикривають основні дорожні напрямки, вузли доріг, перевали, тунелі, оазиси, джерела води й інші важливі об'єкти. У важких (сипких) ґрунтах фортифікаційні споруди зазвичай облаштовуються насипного або напівнасипного типу із застосуванням мішків з піском, а взимку – снігу і льоду.

10.1.6. Радіаційний, хімічний і біологічний захист

65. РХБз в батальйоні (роті) організовується і здійснюється з метою забезпечення підрозділам необхідних умов для виконання поставлених завдань під час дій в обстановці РХБ зараження, підвищення їх захисту від високоточної та інших видів зброї застосуванням аерозолів (димів), нанесення противнику втрат вогнеметною зброєю.

Основними завданнями РХБз в батальйоні (роті) є: виявлення та оцінювання РХБ обстановки; підтримання живучості підрозділів в умовах РХБ зараження; ліквідація РХБ зараження; маскування дій підрозділів і об'єктів із застосуванням аерозолів (димів); нанесення ураження противнику застосуванням вогнеметної зброї.

РХБз підрозділів організовується постійно під час підготовки та веденні бойових дій як в умовах застосування

противником ЗМУ так і при застосуванні звичайної або ВТЗ.

66. *Виявлення та оцінювання радіаційної та хімічної обстановки* включає: РХБр (спостереження); радіаційний і хімічний контроль. Воно ведеться з метою отримання даних про факт застосування ЗМУ, руйнувань радіаційно та хімічно небезпечних об'єктів, фактичну радіаційну і хімічну обстановку необхідну для своєчасного оповіщення підрозділів про радіоактивне і хімічне зараження та прийняття рішення щодо захисту, а також визначення найдоцільніших дій в обстановці, що склалася. Дані розвідки негайно надаються у вищий штаб і доводяться до підлеглих підрозділів.

У батальйоні (роті) РХБр ведеться спеціально підготовленими відділеннями (розрахунками, екіпажами) підрозділів, а радіаційний контроль – МПБ. В окремих випадках батальйону може додаватися відділення РХБр із складу частин (підрозділів) військ РХБз.

Облік результатів контролю опромінювання особового складу ведеться: у ротах – на весь особовий склад; у штабах – на весь особовий склад штабу і командирів підлеглих підрозділів на два ступені нижче.

Збір та обробка даних про радіаційну та хімічну обстановку організовується і проводиться для виявлення масштабів і оцінювання наслідків радіаційного та хімічного зараження, забезпечення цією інформацією вищий штаб і підлеглих командирів. На її основі готуються пропозиції для прийняття рішення щодо дій підрозділів у цих умовах.

67. *Підтримання живучості* підрозділів батальйону (роти) в умовах РХБ зараження здійснюється з метою максимального зменшення втрат особового складу під час дій на зараженій місцевості і включає: оповіщення особового складу про загрозу застосування противником ЗМУ та РХБ зараження; застосування засобів індивідуального та колективного захисту; виконання режимно-обмежувальних заходів.

Оповіщення підрозділів про РХБ зараження проводиться для своєчасного прийняття ними мір захисту від радіоактивних, хімічних, інших токсичних речовин і біологічних засобів. Завданням оповіщення є доведення до особового складу єдиних сигналів про загрозу і факти застосування

противником ЗМУ, руйнувань радіаційно, хімічно і біологічно небезпечних об'єктів РХБ зараження. Організовується штабом батальйону і доводиться негайно всіма каналами і лініями зв'язку встановленими загальновійськовими сигналами оповіщення «**Радіаційна небезпека**» та «**Хімічна тривога**».

Використання засобів індивідуального і колективного захисту, захисних властивостей місцевості, озброєння, військової техніки й інших об'єктів здійснюється для захисту особового складу від вражаючих чинників ядерних вибухів, хімічних та інших токсичних речовин і біологічних засобів.

Засоби індивідуального захисту, захисні властивості місцевості, ОВТ й інших об'єктів використовуються особовим складом при отриманні встановлених сигналів оповіщення, а також самостійно при виявленні ознак ураження особового складу та зараження ОВТ й інших об'єктів радіоактивними, хімічними, іншими токсичними речовинами і біологічними засобами. Використання засобів захисту припиняється на основі даних РХБр і контролю.

Своєчасне та вміле використання засобів індивідуального та колективного захисту досягається: постійним контролем їх наявності та справності; завчасною підготовкою і систематичним тренуванням особового складу у їх використанні в різних умовах обстановки; дотриманням режиму і правил експлуатації засобів колективного захисту (режиму і правил експлуатації оборонних споруд обладнаних фільтровентиляційними агрегатами).

Режимно-обмежувальні заходи включають: зонування території за ступенями небезпеки; застосування профілактичних засобів захисту від впливу РХБ факторів; виведення (заміна) підрозділів із заражених районів.

68. Ліквідація радіаційного, хімічного і біологічного зараження здійснюється з метою відновлення боєздатності підрозділів та нормалізації РХБ обстановки у заражених районах. Здійснюється шляхом проведення спеціальної обробки підрозділів, а також дегазації, дезактивації, дезінфекції ділянок місцевості, фортифікаційних споруд та пілопридушення на них.

Спеціальна обробка проводиться з метою виключення ураження особового складу при контакті із зараженими об'єктами, ОВТ, МтЗ і може бути частковою або повною.

Часткова спеціальна обробка проводиться за рішенням командира підрозділу особовим складом з використанням табельних засобів спеціальної обробки без припинення виконання бойового завдання, повна – за рішенням старшого командира (начальника) силами військ РХБз в районах спеціальної обробки. За необхідності вона може проводитися в бойових порядках підрозділів.

Знезараження фортифікаційних споруд здійснюється силами підрозділів, які їх займають.

69. *Маскування дій підрозділів і об'єктів із застосуванням аерозолів (димів) здійснюється для протидії технічним засобам розвідки противника та захисту від його вогневого ураження і включає аерозольне маскування та аерозольне (димове) засліплення.*

Аерозольне маскування батальйону (роти) у всіх видах бою організовується за рішенням командирів підрозділів своїми засобами (з використанням запалювально-димових патронів, уніфікованих систем запуску димових гранат, термодимової апаратури об'єктів бронетехніки), а важливих елементів бойового порядку (позицій підрозділів артилерії, ППО, рубежів розгортання) – силами і засобами димових підрозділів за рішенням старшого командира (начальника). Аерозольне маскування важливих елементів бойового порядку здійснюється у комплексі із заходами РЕБ та інженерного забезпечення за єдиним планом, погодженим за метою, місцем і часом.

Аерозольне засліплення полягає в утворенні димових завіс у районах розташування сП, технічних засобів розвідки і вогневих засобів противника з метою перешкоджання ведення спостереження та прицільного вогню. Здійснюється артилерійськими підрозділами з використанням димових боеприпасів. Аерозольні завіси застосовуються з урахуванням погодних умов та інших чинників.

70. *Нанесення ураження противнику застосуванням вогнеметної зброї здійснюється силами вогнеметних підрозділів військ РХБз, які призначені для ураження живої сили противника, розташованої відкрито та у довготривалих фортифікаційних спорудах, бойової техніки та інших об'єктів. Вогнеметні підрозділи додаються механізованим підрозділам, які ведуть бойові дії на напрямку зосереджен-*

ня основних зусиль. Механізований батальйон, як правило, посилюється вогнеметним взводом.

71. Організація РХБз включає: визначення його мети і завдань; безперервне виявлення, збір, узагальнення, аналіз і оцінку РХБ обстановки; доведення вказівок і постановку завдань виконавцям; підготовку виділених сил і засобів; всебічне забезпечення заходів РХБз; практичну роботу у підрозділах й інші заходи.

У вказівках з РХБз командир батальйону (роти) визначає: основні завдання, обсяги і терміни виконання завдань РХБз; сили і засоби, що застосовуються. Крім того, він розподіляє додані підрозділи військ РХБз згідно завдань і напрямків, віддає вказівки на організацію їх виконання.

Начальник штабу батальйону деталізує завдання, поставлені командиром і вищим штабом, визначає послідовність їх виконання за етапами підготовки і ведення бою (бойових дій), ставить завдання визначеним силам і засобам.

Командири підрозділів Інструктор з РХБз відповідають за правильне використання і зберігання озброєння та засобів РХБз. Вони зобов'язані знати їх наявність, технічний стан і за необхідності вживати заходів щодо відновлення та поповнення.

72. В обороні основні зусилля РХБз зосереджуються на створенні системи радіаційного і хімічного спостереження в районі оборони на всю глибину бойового порядку, проведенні знезараження окремих ділянок місцевості і елементів оборонних споруд, аерозольному (димовому) маскуванні маневру підрозділів та вогневих засобів; нанесенні противнику втрат застосуванням вогнеметної зброї.

Під час оборони населеного пункту основні зусилля РХБз зосереджуються на: радіаційній і хімічній розвідці основних магістралей, міських парків, каналізаційних колекторів, підвалів; на аерозольному засліпленні вогневих засобів і сП противника у ході бою і маневру, а також на використанні для спеціальної обробки комунальних засобів населених пунктів.

При відході основні зусилля РХБз зосереджуються на: аерозольному засліпленні противника на маршрутах відходу основних сил батальйону (роти) і рубежах дій підрозділів прикриття і охорони.

73. У наступі основні зусилля РХБз зосереджуються на: з'ясуванні радіаційної і хімічної обстановки на маршрутах висування і рубежах розгортання; аерозольному маскуванні рубежів введення в бій; нанесення ураження противнику вогнеметними підрозділами (у складі штурмових груп при веденні наступу в населеному пункті).

У зустрічному бою – на веденні радіаційної і хімічної розвідки маршрутів руху ГПЗ (БПЗ), підрозділів артилерії, резерву та аерозольному маскуванні механізованих рот при виході на визначені напрямки і розгортанні у бойові порядки.

74. При бої в оточенні і виході з нього основні зусилля РХБз зосереджуються на: аерозольному маскуванні маневру підрозділами і вогневими засобами, висування підрозділів прориву, відходу підрозділів прикриття; нанесенні ураження противнику на ділянках прориву вогнеметним підрозділом; на засліпленні ксП і вогневих засобів противника.

75. При діях у ТакПД основні зусилля РХБз зосереджуються на: виявленні масштабів і наслідків застосування противником ЗМУ, руйнувань радіаційно, хімічно і біологічно небезпечних об'єктів у вихідних районах для десантування, районах десантування і дій десанту; забезпеченні захисту особового складу від радіоактивних, інших токсичних речовин і біологічних засобів в умовах РХБ зараження при діях у визначених районах; аерозольному маскуванні дій передового загону і основних сил десанту; нанесенні противнику втрат застосуванням вогнеметної зброї.

76. На марші основні зусилля РХБз зосереджуються на: веденні радіаційної і хімічної розвідки маршрутів висування (перевезення), у районах зосередження, завантаження (розвантаження) і збору, привалів, денного (нічного) відпочинку; недопущенні втрат особового складу при подоланні зон зараження.

77. При розташуванні на місці основні зусилля РХБз зосереджуються на: створенні системи радіаційного та хімічного спостереження у районі розташування, своєчасному облаштуванні і підтриманні у постійній готовності засобів індивідуального і колективного захисту та своєчасному оповіщенню підрозділів.

78. В особливих умовах ведення бою (дій) особливостями РХБз є:

взимку – застосування аерозольних завіс для маскуваннн військ і об'єктів; проведення спеціальної обробки з використанням утеплених наметів (споруд) для особового складу, а також незамерзаючих розчинів і снігу;

в горах – посилення вогнеметними підрозділами механізованих підрозділів, які обороняють (захоплюють) перевали, командні висоти, переходи і вузли доріг; ведення РХБр з урахуванням можливості тривалого застою отруйливих речовин в ущелинах, тунелях, печерах і глибоких долинах;

в степовій місцевості – постійний контроль зараженості військ і джерел води; обмеження перебування особового складу у засобах індивідуального захисту на зараженій місцевості при високих температурах; проведення спеціальної обробки з використанням солоної води.

10.2. Морально-психологічне забезпечення

79. Морально-психологічне забезпечення – це комплекс заходів щодо формування, підтримання і поновлення високого морально-психологічного стану особового складу, бойових та психологічних якостей, забезпечення інформаційно-психологічної і моральної безпеки військовослужбовців. Воно організовується у всіх штатних і доданих підрозділах батальйону (роти) у всіх видах бою (дій).

80. Основними складовими (напрямами) МПЗ є: інформаційно-пропагандистське забезпечення та зв'язки з громадськістю; психологічне забезпечення; соціально-правове забезпечення; культурологічне забезпечення; захист від негативного інформаційно-психологічного впливу противника.

Інформаційно-пропагандистське забезпечення та зв'язки з громадськістю – це система цілеспрямованих заходів щодо формування стійкого і керованого морально-психологічного стану на підставі оперативного інформування особового складу про зміст воєнно-політичної та бойової обстановки, визначенні завдання та умови їх виконання. Передбачає бойове, суспільно-політичне, військово-технічне інформування та проведення занять з гуманітарної підготовки.

Основними завданнями інформаційного забезпечення є: збір та аналіз необхідної інформації стосовно воєнно-політичної обстановки, соціально-психологічних умов у районах дислокації підрозділів батальйону (роти) та їх бойового застосування; захист інформаційного простору та формування у громадськості позитивного ставлення до них; розвиток у військовослужбовців свідомого ставлення до виконання службового і громадянського обов'язку.

Психологічне забезпечення – це комплекс заходів щодо формування, підтримання та відновлення в особового складу психологічних і психофізіологічних якостей, які забезпечують високу психологічну стійкість військовослужбовців, готовність виконувати бойові завдання в будь-яких умовах обстановки.

Психологічна допомога та реабілітація військовослужбовців, які отримали бойові психогенні травми та розлади, здійснюється як безпосередньо у підрозділах (шляхом само- чи взаємодопомоги силами особового складу підрозділів), так і в пункті психологічної допомоги та реабілітації бригади при тісній взаємодії із спеціалістами медичної служби.

Соціально-правове забезпечення – це діяльність щодо створення необхідних соціальних і правових умов дотримання конституційних прав і свобод, задоволення соціальних потреб та інтересів військовослужбовців у ході підготовки і виконання бойових завдань; дотримання норм МГП; підтримання високої дисципліни, організованості та порядку.

Основними завданнями соціально-правового забезпечення є: мобілізація внутрішніх сил військовослужбовців через мотивацію їх діяльності; досягнення свідомого виконання особовим складом вимог законів України; дотримання моральних принципів поведінки в екстремальних умовах, норм МГП (права війни); підтримання високої дисципліни, організованості та порядку; реалізація соціальних гарантій особового складу підрозділів та членів їх сімей згідно з чинним законодавством.

Культурологічне забезпечення – це діяльність, яка спрямована на організацію духовно-змістовного дозвілля та культурного обслуговування військ.

Основними завданнями культурологічного забезпечення є: підтримка та відновлення моральних, психічних і фізичних сил особового складу, його мобілізація на виконання бойових завдань; формування товариських взаємин між воїнами всіх націй, національних і етнічних груп, різних конфесій України, розвиток національної гідності та патріотизму; задоволення духовних (культурних) потреб військовослужбовців.

Захист від негативного інформаційно-психологічного впливу противника – комплекс заходів стосовно прогнозування, профілактики та зриву інформаційно-психологічного впливу (психологічних операцій) противника, нейтралізація його намагань дезінформувати і деморалізувати особовий склад підрозділів батальйону (роти), дезорганізувати його бойову діяльність.

Основними завданнями захисту від негативного інформаційно-психологічного впливу противника є: оцінювання сил і засобів психологічних операцій противника, визначення об'єктів їх можливого впливу; роз'яснення військовослужбовцям мети, завдань, форм і методів, технічних засобів здійснення психологічних операцій; своєчасне знищення інформаційних матеріалів противника.

81. Командир батальйону (роти) здійснює керівництво МПЗ особисто та через заступника по роботі з особовим складом на основі розпорядження (вказівок) з МПЗ старшого командира.

82. При визначенні заходів МПЗ командир батальйону (роти) враховує: висновки з аналізу соціально-політичної, релігійної, кримінальної обстановки в районі майбутніх дій; морально-психологічний стан особового складу, рівень організованості, військової дисципліни і правопорядку; стан боєздатності підрозділів, бойові і психогенні втрати; ступінь захисту особового складу від морально-психологічного впливу противника; матеріально-побутову і технічну забезпеченість; умови відпочинку і дозвілля, можливості щодо відновлення морально-психологічних і фізичних сил особового складу.

У вказівках з МПЗ командир батальйону (роти) визначає мету, основні завдання МПЗ, терміни і порядок їх виконання, порядок доповіді про морально-психологічний стан

особового складу; організовує контроль за виконанням завдань МПЗ.

83. Безпосереднім організатором МПЗ в батальйоні (роті) є заступник командира по роботі з особовим складом. Він несе особисту відповідальність за виконання заходів МПЗ.

На підставі вказівок командира батальйону (роті) і плану МПЗ заступник командира по роботі з особовим складом разом з командирами підрозділів та підготовленим активом організовує та здійснює: роз'яснення особовому складу характеру та особливостей бойових завдань; доведення військовослужбовцям даних про противника, його слабкі та сильні сторони; заходи протидії психологічним акціям противника та зняття нервово-психологічної напруги, запобігання паніки, чуток тощо; надання первинної психологічної допомоги військовослужбовцям; забезпечення виконання норм МГП, кодексу поведінки учасника бойових дій. З метою надання релігійної підтримки окремим військовослужбовцям, а також для проведення душпастирської роботи серед особового складу залучаються служителі церков.

84. З метою підтримання бойової активності військовослужбовців у ході ведення бою (дій) здійснюється постійне інформування про хід виконання бойового завдання і морально-психологічний стан підрозділів, розповсюджується інформація про бойові успіхи підрозділів, героїчні подвиги військовослужбовців, узагальнюється і поширюється досвід МПЗ.

В обороні основні зусилля МПЗ спрямовані на: підтримання високої пильності і боєготовності особового складу; роз'яснення важливості виконання бойових завдань; підтримання високого морального духу і готовності підрозділів до відбиття атак противника, здатності протистояти наступу його переважаючих сил; проведення заходів щодо нейтралізації психотравмуючих чинників, підтримки і своєчасного відновлення психологічної стійкості особового складу; захист підрозділів від інформаційно-психологічної дії противника, попередження випадків деморалізації і дезорганізації підрозділів; формування морально-психологічної готовності особового складу до проведення контратак.

Особлива увага приділяється роботі з особовим складом підрозділів, що обороняються на напрямку зосередження основних зусиль, діють у бойовій охороні або зазнали ударів ЗМУ та ВТЗ противника.

У наступі основні зусилля МПЗ спрямовані на: підтримку і нарощування моральних і духовних сил військовослужбовців, створення у них високого наступального пориву, розвиток прагнення безумовного виконання бойового завдання і повного розгрому противника; забезпечення безперервної позитивної інформаційно-психологічної дії на особовий склад у будь-яких умовах обстановки.

Основна увага зосереджується на підрозділах першого ешелону, особливо на тих, що діють на напрямку зосередження основних зусиль.

При бої **в оточенні і виході з нього** основні зусилля МПЗ спрямовують на: підтримання організованості і дисципліни; недопущення панічних настроїв; забезпечення готовності до рішучого знищення противника, прориву кільця оточення і виході з нього.

При діях у **ТакПД (ТакМД)** основні зусилля МПЗ спрямовують на: формування і підтримання високої моральної готовності і психологічної стійкості особового складу десанту до виконання завдань у відриві від основних сил; підготовку свідомості і психіки до ведення активних і рішучих дій в умовах обмеженої інформації про обстановку; нарощування морально-психологічної переваги особового складу десанту над противником; доведення даних обстановки в районі десантування.

Під час участі у стабілізаційних діях військ основні зусилля МПЗ спрямовують на: роз'яснення важливості і необхідності застосування підрозділів; підтримку пильності і постійної готовності до дій; підтримку сприятливої морально-психологічної і інформаційної обстановки в районі виконання завдання; роботу з місцевими органами влади, правопорядку і населенням.

При **пересуванні підрозділів** основні зусилля МПЗ спрямовують на формування і підтримання високої моральної готовності особового складу до напружених, тривалих дій і його психологічної стійкості в ході пересування, готовності до відбиття раптового нападу.

85. Після завершення бойових дій підводяться підсумки дій підрозділів, здійснюється нагородження особового складу, узагальнюється та розповсюджується передовий досвід МПЗ дій військ. У взаємодії з медичними та тиловими підрозділами здійснюється евакуація поранених і поховання загиблих.

86. Особовий склад, який отримав бойові психічні травми і потребує кваліфікованої допомоги, направляється до центрів (пунктів) психологічної допомоги і реабілітації. Робота з надання допомоги військовослужбовцям, які отримали бойові психічні травми, здійснюється у тісній взаємодії спеціалістів психологічної і медичної служб.

10.3. Технічне забезпечення

87. Технічне забезпечення у батальйоні (роті) організується і здійснюється з метою підтримання боєздатності підрозділів шляхом укомплектування їх ОВТ; забезпечення ракетами, боєприпасами і військово-технічним майном; підтримання ОВТ у справному стані і в постійній готовності до бойового застосування; відновлення пошкоджених (несправних) ОВТ та вчасного повернення їх до строю.

Укомплектування підрозділів ОВТ, забезпечення ракетами, боєприпасами і ВТМ здійснюється органами постачання централізовано, за рахунок передачі з інших підрозділів, а також шляхом відновлення. Додатковим джерелом забезпечення ВТМ можуть бути придатні до використання агрегати, вузли і деталі ОВТ безповоротних втрат своїх військ і противника.

Під час підготовки до бою (дій) створюються, а у ході бою підтримуються у встановлених розмірах запаси ракет, боєприпасів і МТЗ, які перевозяться транспортом взводу матеріального забезпечення батальйону, у бойових та інших машинах, при озброєнні і особовому складі.

Залежно від умов ведення бою (дій) можуть створюватися додаткові запаси ракет і боєприпасів. Вони розміщуються в транспорті батальйону шляхом ущільнення укладання або на доданих транспортних засобах, а також викладаються на ґрунт на вогневих позиціях (місцях виконання завдань). Боєприпаси, які викладені на ґрунт, повинні витратитися в першу чергу.

Забезпечення підрозділів ракетами і боеприпасами в ході бою (дій) здійснюється через пункт боепостачання батальйону (роті) у відповідності до заявки батальйону. Ракети і боеприпаси на пункт боепостачання батальйону доставляються з артилерійського складу старшого командира, а на пункти боепостачання рот, як правило, з батальйонного пункту. Залежно від умов обстановки може здійснюватися перерозподіл ракет і боеприпасів між підрозділами.

Підтримання ОВТ у справному стані і в постійній готовності до бойового застосування включає їх підготовку до використання (бойового застосування) і технічне обслуговування після виконання бойового завдання.

Підготовка озброєння і військової техніки до використання (бойового застосування) здійснюється для забезпечення їх надійного функціонування і ефективного використання можливостей у бою. Вона проводиться у встановлений командиром батальйону (роті) час перед виконанням бойового завдання і включає перевірку технічного стану, проведення технічного обслуговування і необхідних додаткових заходів.

Технічне обслуговування озброєння і військової техніки після виконання бойового завдання проводиться безпосередньо в бойових порядках, як правило, без виводу їх у тил із збереженням боездатності підрозділів. Роботи виконуються екіпажами (розрахунками), механіками-водіями (водіями) з використанням запасних частин, майна і приладдя, що знаходяться при машині. До виконання найбільш складних робіт залучаються сили і засоби ремонтного взводу батальйону або підрозділів технічного забезпечення старшого командира (начальника). У першу чергу обслуговуються ОВТ підрозділів, що виконують головне завдання або розпочинають ведення бою (дій) першими.

Технічне обслуговування включає: заправку машин паливом; перевірку справності і готовності до застосування озброєння, приладів стрільби і спостереження, агрегатів, систем і механізмів, їх очищення, промивку, змащування, вивірювання і регулювання, усунення дрібних несправностей і виконання кріпильних робіт; заряджання акумуляторних батарей; перевірку укомплектованості і поповнення ОВТ запасними частинами, інструментом

і приладдям, засобами підвищення прохідності й іншими табельними засобами; перевірку наявності і справності устаткування на автомобілях, призначених для перевезення особового складу, ОВТ і майна. Під час ТО може здійснюватися поповнення боєкомплекту озброєння ракетами і боеприпасами.

Відновлення пошкоджених (несправних) ОВТ організовується і здійснюється з метою приведення зразків, що вийшли з ладу, в готовність до використання (бойового застосування) і повернення їх до строю. Воно включає: технічну розвідку, евакуацію, ремонт, повернення до строю відремонтованого (евакуйованого) ОВТ.

Технічна розвідка проводиться з метою виявлення ОВТ, що вийшли з ладу; визначення їх технічного стану (обсягу ремонтних і евакуаційних робіт), стану екіпажів (розрахунків); вивчення районів розміщення сил і засобів технічного забезпечення, маршрутів їх пересування, шляхів евакуації. У батальйоні (роті) вона ведеться силами ПТС.

Евакуація у ході ведення бою (дій) проводиться з метою виводу пошкоджених (несправних) зразків ОВТ з-під вогню і з районів, яким загрожує захоплення противником; зосередження пошкоджених (несправних) ОВТ у місцях ремонту або передачі засобам евакуації старшого командира (начальника); витягування застряглих (затонулих) машин.

Евакуація пошкоджених (несправних) зразків ОВТ у батальйоні (роті) здійснюється РЕГ (ЕГ), а також попутним транспортом. Залежно від обстановки для евакуації ОВТ можуть залучатися бойові й інші машини підрозділів. У першу чергу евакуюються зразки, яким загрожує захоплення противником або знищення, які вимагають найменшого обсягу евакуаційних та ремонтних робіт. Пошкоджена бойова техніка, що має справне озброєння і здатна вести бій, евакуюється тільки з дозволу командира батальйону.

Зразки ОВТ, які не можуть бути евакуйовані і відремонтовані своїми силами і засобами, передаються ремонтно-відновлювальним (ремонтним) підрозділам старшого командира.

Ремонт ОВТ проводиться з метою приведення пошкоджених (несправних) зразків у справний (працездатний) стан, а також відновлення їх ресурсу (запасу ходу).

Поточний ремонт військової техніки проводиться, як правило, у місцях виходу її з ладу або у найближчих укриттях силами екіпажів, розрахунків, механіків-водіїв (водіїв) і РЕГ (РемГ). Машини управління у всіх випадках ремонтують поза чергою. Роботи, пов'язані з частковим розбиранням машин і втратою ними рухомості, а також з виводом їх у найближчі укриття, проводять з дозволу командира підрозділу. Якщо пошкоджені машини відремонтувати на місці або в найближчому укритті неможливо, вони евакуюються у місця передачі засобам евакуації старшого командира (начальника).

Ремонт озброєння залежно від характеру несправностей може проводитися безпосередньо у підрозділі або в ремонтних підрозділах старшого командира.

У ході ведення бою (дій) ремонт ОВТ допускається проводити у скороченому обсязі з виконанням тільки тих робіт, які забезпечують використання зразка за прямим призначенням, але з обов'язковим завершенням решти робіт після виконання бойового завдання. У першу чергу ремонтується зразки, які забезпечують боєздатність підрозділів, а також ті, що вимагають найменшого обсягу ремонтних робіт.

Для проведення поточного ремонту ОВТ, що вийшли з ладу, а також їх евакуації у батальйоні створюється РемГ (за наявності засобів евакуації – РЕГ). Вона виконує ремонтні роботи в місцях виходу техніки з ладу або в найближчих укриттях.

До складу РемГ, зазвичай, включаються відділення ремонту (ТО), машина з ВТМ, ПММ та іншими експлуатаційними матеріалами. До складу РЕГ, крім того, виділяється тягач.

Начальником РемГ (РЕГ), зазвичай, призначається командир відділення ремонту (ТО).

Повернення до строю відремонтованого (евакуйованого) ОВТ здійснюється після приведення його у готовність до використання (бойового застосування) у ремонтних підрозділах або безпосередньо в своїх підрозділах.

88. Командир батальйону (роти) організовує технічне забезпечення особисто і через заступника з озброєння (техніка роти).

Організовуючи технічне забезпечення командир батальйону (роти) визначає: завдання і напрямки зосередження основних зусиль сил і засобів технічного забезпечення; обсяг, порядок і терміни виконання заходів щодо забезпечення надійної роботи ОВТ; розміри і терміни створення запасів ракет і боєприпасів, їх ешелонування і норми витрат; завдання з відновлення ОВТ; райони розташування підрозділів технічного забезпечення старшого командира, шляхи підвозу та евакуації, місця передачі пошкодженого ОВТ засобам евакуації старшого командира; час готовності до виконання завдань технічного забезпечення.

Безпосереднім керівником технічного забезпечення є заступник командира батальйону (роти) з озброєння (технік роти). Він особисто здійснює оцінювання обстановки (у частині, що його стосується), доповідає командирі висновки з неї і надає пропозиції з організації технічного забезпечення і застосування підлеглих сил і засобів технічного забезпечення; здійснює безпосереднє керівництво технічним забезпеченням; організовує взаємодію між силами і засобами технічного забезпечення батальйону і старшого командира (начальника); організовує управління силами і засобами технічного забезпечення та їх всебічне забезпечення; здійснює контроль виконання завдань технічного забезпечення і надання допомоги.

У пропозиціях з організації технічного забезпечення заступник командира батальйону з озброєння доповідає: стан і можливості сил і засобів технічного забезпечення; наявність і технічний стан ОВТ, забезпеченість ракетами, боєприпасами; обсяг робіт з підготовки ОВТ до використання (бойового застосування); порядок передачі ремонтним засобам старшого командира зразків, які не можуть бути відремонтовані своїми силами; склад сил і засобів (органів) технічного забезпечення, їх завдання і місце в бойовому (похідному) порядку.

Розпорядження (вказівки) заступника командира батальйону (роти) з озброєння з питань технічного забезпечення обов'язкові для всіх командирів підрозділів.

89. Управління виконанням завдань технічного забезпечення здійснюється заступником командира батальйону з озброєння з ПТС.

Пункт технічного спостереження батальйону призначається для своєчасного виявлення ОВТ, що вийшли з ладу; визначення характеру і ступеня їх пошкодження, обсягу евакуаційних (ремонтних) робіт, а також стану екіпажів (розрахунків). На ПТС зазвичай знаходяться заступники командирів рот з озброєння (техніки рот), а також резервні члени екіпажів (розрахунків) і фахівці-ремонтники. З ПТС організовується зв'язок з ксП батальйону і рот, РемГ (РЕГ) батальйону, а також із органом технічного забезпечення старшого командира.

ПТС батальйону очолюється заступником командира батальйону з озброєння. Для створення ПТС роти за розпорядженням старшого командира може виділятися броньована машина високої прохідності із засобами зв'язку.

Під час ведення бою (дій) ПТС переміщується (розташовується) за бойовими порядками підрозділів першого ешелону, зазвичай поблизу ксП батальйону (роти) на напрямку, з якого забезпечується спостереження за ОВТ. Начальник ПТС здійснює керівництво евакуаційними та ремонтними силами і засобами.

90. У ході бою (дій) командир батальйону (роти) здійснює контроль за витратою ракет і боєприпасів, станом ОВТ; доповідає старшому командиру про забезпечення ними батальйону (роти) і втрати ОВТ в підрозділах.

В обороні органи технічного забезпечення займають вказане місце в бойовому порядку батальйону, як правило, за ротами першого ешелону на напрямку, де передбачається найбільший вихід з ладу ОВТ.

До початку оборонного бою здійснюється розвідка шляхів евакуації до місць передачі пошкодженого ОВТ засобам евакуації (збірному пункту пошкоджених машин) старшого командира (начальника). У підрозділах в першу чергу здійснюються поповнення боєприпасів, контроль технічного стану ОВТ і усунення виявлених несправностей.

У ході ведення оборонного бою евакуація ОВТ, що вийшли з ладу, здійснюється у межах району оборони батальйону штатними евакуаційними засобами, а на збірний пункт пошкоджених машин бригади – засобами евакуації старшого командира. Для евакуації ОВТ з-під вогню і при загрозі захоплення противником можуть залучатися бойові

машини, а при неможливості евакуації за рішенням командира батальйону (роти) приймаються заходи до їх знищення (виводу з ладу).

На вогневих позиціях танків, БМП (БТР) й інших вогневих засобів, а також у підрозділах можуть створюватися додаткові запаси боєприпасів. Поповнення їх проводиться у міру витрати. Після відбиття атаки противника запаси боєприпасів у підрозділах негайно поповнюються.

В ході оборони водної перешкоди на вогневих позиціях артилерії і танків, які ведуть вогонь прямою наводкою, створюються додаткові запаси боєприпасів. Під час переходу до оборони плацдарму в підрозділах створюються підвищені запаси ракет і боєприпасів. Особлива увага звертається на своєчасну евакуацію з плацдарму ОВТ, що вийшли з ладу.

При обороні населеного пункту в районах оборони батальйонів і опорних пунктах рот створюються додаткові запаси ракет і боєприпасів, а також необхідні запаси підричних зарядів, освітлювальних і сигнальних засобів.

Під час виходу з бою і відході особлива увага звертається на забезпечення ракетами і боєприпасами підрозділів прикриття і евакуацію (знищення) пошкоджених ОВТ. Підрозділи технічного забезпечення відходять з основними силами батальйону.

Під час підготовки до наступу ОВТ обслуговуються в обсязі, що забезпечує їх надійне використання (бойове застосування) при виконанні поставлених завдань. Несправні ОВТ, які не можуть бути відремонтовані до початку наступу силами підрозділу, передаються ремонтним силам і засобам старшого командира.

Під час наступу із положення безпосереднього зіткнення з противником органи технічного забезпечення займають вихідне положення за ротами першого ешелону.

У разі переходу в наступ висуванням із глибини технічне замикання переміщується за колоною батальйону, встановлює причини зупинки машин, евакуує несправні і легко застрягли машини. Органи технічного забезпечення батальйону до ремонту не залучаються, а виходять до рубежу переходу в атаку разом з підрозділами і з початком атаки приступають до виконання завдань у складі РемГ (РЕГ).

Після виконання бойового завдання проводиться технічне обслуговування ОВТ підрозділів. В першу чергу здійснюється поповнення боєкомплекту і заправка техніки паливом.

Для наступу на підготовлену оборону противника (прориву УР) створюються підвищені запаси ракет і боєприпасів для артилерії, танків і вогнеметних засобів. Для посилення технічного забезпечення батальйону (роты), призначеного для дій у якості штурмового загону (групи), йому можуть додаватися РЕГ і ЕГ старшого командира.

У ході підготовки до наступу з форсуванням водної перешкоди для забезпечення переправи танків під водою (глибокими бродами) створюються рятувально-евакуаційні групи і евакуаційні команди. Під час технічного обслуговування ОВТ у вихідних районах, районах герметизації і на КТП додатково проводиться підготовка їх до подолання водної перешкоди.

Під час **виходу з оточення** ремонтний взвод батальйону виходить у складі основних сил батальйону вслід за підрозділами прориву. Разом з ним евакуюються (транспортуються) ОВТ, що підлягають ремонту. Для евакуації може використовуватися бойова й інша техніка підрозділів. ОВТ, запаси ракет, боєприпасів і ВТМ, які не можуть бути відремонтовані або евакуйовані, за наказом старшого командира знищуються спеціально призначеними командами.

Під час підготовки до дій у **тактичному повітряному десанті** проводиться ретельна перевірка і підготовка ОВТ підрозділів до десантування і бойового застосування, створюються підвищені запаси ракет, і боєприпасів. У ході дій поповнення витрачених запасів ракет і боєприпасів ТакПД проводиться повітряним транспортом. Також можуть використовуватись озброєння, боєприпаси і військова техніка, які захоплені у противника.

Під час підготовки **до маршу** на ОВТ проводяться роботи з контролю технічного стану, ТО в необхідному обсязі, заходи щодо створення визначеного ресурсу (запасу ходу), а також додаткові роботи, що пов'язані з особливими умовами здійснення маршу. В першу чергу виконуються роботи, що забезпечують рухомість ОВТ, а також готовність їх до використання (бойового застосування). Решта робіт

виконується в ході маршу (у районах відпочинку) або, як виняток, після його завершення (з виходом у район зосередження). Несправні ОВТ, які не можуть бути відремонтовані до початку маршу, передаються в ремонтні органи старшого командира.

На марші підрозділ технічного забезпечення виділяється у замикання колони. Технічне замикання похідної колони батальйону здійснює евакуацію (за наявності евакуаційних засобів) ОВТ, що вийшло з ладу, з маршруту руху разом з екіпажем (обслугою), механіком-водієм (водієм), визначає причину несправності, характер і обсяг ремонтно-відновлювальних робіт, надає допомогу в ремонті (видаються необхідні запасні частини та інструмент, проводиться інструктаж, за потреби виділяються один або декілька спеціалістів-ремонтників). Робота організовується з таким розрахунком, щоб технічне замикання колони могло прибути в район привалу (відпочинку) разом з батальйоном.

Заступник командира батальйону (роти) з озброєння (технік роти) організовує надання допомоги екіпажам (водіям) несправних машин в усуненні несправностей; передачу машин, що вийшли з ладу і не можуть бути відремонтовані самостійно та застряглих машин евакуаційним і ремонтним підрозділам старшого командира; забезпечує прибуття відставших машин батальйону у призначений район, а також доповідає своєму командирі і заступнику командира бригади (батальйону) з озброєння за машини, які відстали в дорозі.

Під час **перевезенні військ** особлива увага звертається на підготовку ОВТ до завантаження, перевезення і подальших дій, а також на відновлення ОВТ, що вийшли з ладу до висування підрозділів (команд) на завантаження.

91. Основні зусилля технічного забезпечення в **особливих умовах** ведення бою (дій) спрямовуються на: підтримання режиму експлуатації ОВТ, який забезпечує їх безаварійну експлуатацію; підвезення ракет, боєприпасів і ВТМ; створення додаткових (підвищених) запасів ракет і боєприпасів у підрозділах, що діють на окремих й ізольованих напрямках; евакуацію пошкоджених і застряглих ОВТ.

10.4. Тилове забезпечення

92. Тилове забезпечення в батальйоні (роті) організовується і здійснюється з метою своєчасного і повного задоволення потреб підрозділів в матеріально-технічних засобах по службах тилу. Воно включає: визначення потреби у матеріальних засобах на бій (дії); витребування, отримання (прийом) і створення (поповнення) в підрозділах встановлених запасів МтЗ; забезпечення збереження МтЗ і доведення їх до підрозділів; підвезення МтЗ.

Потреба батальйону (роті) в матеріально-технічних засобах по службах тилу на бій (дії) складається з урахуванням встановленої норми їх витрати і забезпечення наявності запасів у встановлених розмірах до кінця бою (дій). Вона визначається заступником командира батальйону з тилу, командирами підрозділів з оформленням відповідних заявок.

Потреба батальйону (роті) в МтЗ, забезпеченість ними підрозділів і норми їх витрати обчислюються в розрахунково-постачальних одиницях (бойових комплектах, заправках пального, добової видачі, комплектах) та в інших одиницях виміру.

Бойовий комплект – це встановлена кількість ракет і боєприпасів на одиницю озброєння (пістолет, автомат, кулемет, міномет, гармату тощо) або бойову машину (танк, БМП, БТР). Бойовий комплект батальйону (роті) обчислюється на наявне озброєння.

Заправка пального – визначена маса пального, що вміщується у паливну систему машини (агрегату) або забезпечує установлений запас її ходу (час роботи). Заправка для гусеничних машин, колісної військово-інженерної техніки визначається місткістю основних баків та інших ємностей, які конструктивно входять у паливну системи як базової машини, так і спеціального обладнання; для колісних машин (крім військово-інженерних) – маса пального, з розрахунку забезпечення запас ходу **на 500 км**, а для агрегатів – з розрахунку забезпечення їх роботи протягом **50 мотогодин**. Заправка паливом батальйону (роті) нараховується на всю обліковану техніку.

Добова видача – кількість продуктів, яка належить за установленими нормами для харчування однієї особи на

добу. Добова видача батальйону (роти) нараховується на його облікову чисельність.

Комплект – набір приладів (інструментів, запасних частин, предметів речового та іншого майна), складений за визначеним переліком та в установленій кількості.

Зарядка – маса спеціальних речовин (твердих, рідких, розчинів тощо), які вміщуються в основні ємності спеціальних машин і приладів.

Витребування, отримання (прийом) і створення (поповнення) у підрозділах встановлених запасів МтЗ здійснюється централізовано згідно планів і розпоряджень старшого начальника на підставі заявок підрозділів, виходячи з дійсної потреби в них у межах виділених ресурсів.

У підрозділах створюються військові запаси у встановлених розмірах. Вони розміщуються у бойових й інших машинах, при озброєнні і особовому складі, а також в транспортних засобах взводу матеріального забезпечення батальйону.

Запаси діляться на витратну частину і непорушний (для пального – незнижуваний) запас, який витрачається з дозволу старшого командира, а у випадку, що не терпить зволікання, – з дозволу безпосереднього командира з подальшою доповіддю про це старшому командирі.

Залежно від обстановки розпорядженням старшого командира можуть створюватися додаткові запаси МтЗ. Вони розміщуються в транспорті батальйону шляхом ущільнення укладання або вивільнення частини транспорту для них, посилення батальйону додатковими засобами підвезення, складування на пунктах, які створюються у батальйоні і в підрозділах.

У період підготовки до бою (дій) у підрозділах накопичуються запаси МтЗ до встановлених норм. У ході бою (дій) витрата МтЗ суворо лімітується згідно норм, які встановлені старшим командиром на день бою (виконання бойового завдання). Витрачені (втрачені) запаси ракет, боеприпасів, ПММ, продовольства, інших МтЗ повинні бути поповнені до встановлених норм до кінця дня бою (дій).

Забезпечення збереження МтЗ і доведення їх до підрозділів покладається на взвод матеріального забезпечення батальйону, який в усіх видах бою виконує завдання

щодо прийому, зберігання і перевезення МтЗ, забезпечення особового складу гарячою їжею і питною водою, заправку техніки паливом, видачу речового майна і мийних засобів та миття особового складу.

Для забезпечення підрозділів необхідним майном силами взводу розгортаються пункти постачання МтЗ.

Прийом, зберігання, транспортування і видача ракет і боєприпасів у підрозділи здійснюється через пункт боєпостачання батальйону (роти). Начальником пункту боєпостачання в батальйоні (роті) призначається командир взводу матеріального забезпечення батальйону (старшина роти) або інша особа за наказом командира батальйону (роти).

Забезпечення особового складу їжею організовується через продовольчий пункт батальйону, який розгортається для харчування особового складу та забезпечення водою. Приготування, доставку і видачу підрозділам гарячої їжі органіжує начальник продовольчого пункту відповідно до вказівок заступника командира батальйону з тилу, який визначає: на яку кількість особового складу, для яких підрозділів і до якого часу приготувати їжу, порядок доставки (видачі) її підрозділам. Отримання і видачу їжі особовому складу здійснює старшина роти відповідно до вказівок командира роти. Для доставки їжі підрозділам від них за необхідності виділяються піднощики.

Забезпечення особового складу гарячою їжею здійснюється три рази на добу. У разі неможливості організувати триразове харчування, з дозволу старшого начальника організується дворазове харчування гарячою їжею з видачею частини продовольчого пайка, що залишилася, продуктами в сухому вигляді. У разі неможливості приготування гарячої їжі, особовому складу видається індивідуальний раціон харчування.

В особливих випадках з дозволу командира батальйону приготування їжі може проводитися безпосередньо в підрозділах батальйону на доданих їм засобах приготування їжі.

Додані підрозділи, рівні батальйону, забезпечуються харчуванням через свої продовольчі пункти, а дрібніші підрозділи – разом з батальйоном (ротою).

Приготування, видача і прийом їжі організуються поза зонами зараження. У разі вимушеної організації харчування в зонах радіоактивного зараження приготування, видача і прийом їжі здійснюються при рівні радіації **до 1 рад/ч** – в звичайному порядку; **від 1 до 5 рад/ч** – в дезактивованих спорудах; **понад 5 рад/ч** – в дезактивованих спорудах закритого типу.

Для приготування їжі в зонах радіоактивного зараження використовуються тільки консервовані і концентровані продукти, а також раціони харчування в герметичній упаковці.

У районах, які заражені отруйними речовинами, дозволяється готувати і приймати їжу тільки в спеціальних спорудах, обладнаних фільтровентиляційними установками.

У районах, які заражені біологічними засобами, приготування їжі можливо лише після ретельної дезинфекції території, польових кухонь і устаткування, а також повної санітарної обробки особового складу.

Продовольство і воду, заражені радіоактивними, отруйними речовинами і біологічними засобами, споживати забороняється.

Забезпечення підрозділів питною водою і водою для господарських потреб проводиться з пункту польового водопостачання батальйону. Використання води з інших джерел забороняється. Вода для приготування їжі в зонах зараження доставляється в герметичних ємностях.

Заправка техніки паливом у батальйоні організовується заступником командира з тилу, в роті – заступником командира роти з озброєння (техніком роти) спільно з командирами підрозділів. Вона здійснюється при підготовці до бою (дій) і після виконання завдання, а іноді і під час ведення бою (дій), з використанням штатних паливозаправників й інших технічних засобів служби пального.

Для заправки техніки ПММ в батальйоні створюється пункт заправки. При цьому заступник командира батальйону з тилу відповідає за виділення запасів пального і засобів заправки, а командир взводу матеріального забезпечення – за своєчасне підвезення пального в призначений район (пункт) заправки, розгортання і роботу пункту заправки.

Відповідальність за своєчасну і організовану заправку техніки паливом несуть командири підрозділів.

Видача речового майна і мийних засобів здійснюється виходячи з облікової чисельності особового складу батальйону (роті), норм постачання і табелів до штатів.

Миття особового складу проводиться один раз на тиждень з обов'язковою заміною комплекту натільної білизни. Воно здійснюється в порядку, встановленому старшим командиром (начальником). За потреби здійснюється санітарна обробка особового складу, а також заміна і спеціальна обробка зараженого речового майна.

Підвезення МтЗ організовується і здійснюється з метою створення в підрозділах запасів МтЗ та поповнення їх витрати і втрат.

Підвезення МтЗ організовується заступником командира батальйону з тилу відповідно до рішення командира, завдань підрозділів, їх матеріальних потреб і наявності запасів. У першу чергу МтЗ підвозяться підрозділам, що діють на напрямку зосередження основних зусиль.

Підвезення МтЗ до взводу матеріального забезпечення батальйону або відразу в підрозділи здійснюється транспортом старшого командира (начальника); від взводу матеріального забезпечення до рот – транспортом батальйону. В окремих випадках за вказівкою старшого командира для їх підвезення може використовуватися техніка рот.

Транспортні засоби, що вивільнюються і повертаються в тил, використовуються для евакуації поранених і хворих, пошкодженого ОВТ, надмірного майна і трофеїв. При використанні транспортних машин для евакуації поранених і хворих вони повинні бути позначені пізнавальними знаками медичної служби.

93. Командир батальйону (роті) організовує тилове забезпечення особисто і через заступника з тилу (старшину роті).

Організовуючи тилове забезпечення командир батальйону (роті) визначає: завдання і напрямки зосередження основних зусиль сил і засобів тилового забезпечення; райони розміщення взводу матеріального забезпечення, місця розгортання пунктів бойового постачання, заправлення, продовольчого пункту, напрямки їх переміщення; терміни

і розміри створення в підрозділах запасів МтЗ, черговість їх підвезення; норми витрати МтЗ; порядок і терміни заправки техніки паливом; заходи щодо оборони, охорони і маскуванню об'єктів тилу; райони розташування підрозділів тилового забезпечення старшого командира, шляхи підвозу та евакуації; час готовності до виконання завдань тилового забезпечення.

94. Безпосереднім керівником тилового забезпечення є заступник командира батальйону з тилу (у танковому батальйоні – начальник штабу, в роті – старшина роти). Він особисто здійснює оцінювання обстановки (у частині, що його стосується), доповідає командирі висновки з неї і надає пропозиції з організації тилового забезпечення і застосування сил і засобів підрозділу тилу; здійснює безпосереднє керівництво тиловим забезпеченням; організовує взаємодію між силами і засобами тилового забезпечення батальйону і старшого командира (начальника); організовує управління силами і засобами тилу та їх всебічне забезпечення; здійснює контроль виконання завдань тилового забезпечення і надання допомоги.

У пропозиціях з тилового забезпечення заступник командира батальйону з тилу (начальник штабу батальйону) доповідає: сили і засоби тилового забезпечення, їх стан і можливості; обсяг завдань щодо тилового забезпечення під час підготовки і в ході ведення бою (дій), порядок їх виконання; склад підрозділів (пунктів) тилового забезпечення, їх місця у бойовому (похідному) порядку батальйону (роти), місця розгортання.

Розпорядження (вказівки) заступника командира батальйону з тилу з питань тилового забезпечення обов'язкові для всіх командирів підрозділів. У ході ведення бою (дій) він здійснює управління виконанням завдань тилового забезпечення.

95. У ході бою (дій) командир батальйону (роти) здійснює контроль за витратою пального, продовольства і своєчасною доставкою їх у підрозділи; доповідає старшому командирі про стан забезпечення батальйону (роти) МтЗ.

В обороні взвод матеріального забезпечення батальйону зазвичай розміщується біля тильної межі району оборони використовуючи захисні і маскуючі властивості місцево-

сті із зведенням фортифікаційних споруд. Пункт бойового постачання, як правило, розміщується за підрозділами другого ешелону.

Харчування особового складу організовується з таким розрахунком, щоб основний прийом їжі здійснювався в години спаду бойової напруги. Польові кухні висуваються якомога ближче до підрозділів у найближче укриття. Доставка їжі в підрозділи здійснюється виділенням для цього транспортом або підносицями їжі від підрозділів. Подача води від батальйонного продовольчого пункту здійснюється зазвичай одночасно з доставкою гарячої їжі.

Поповнення ракетами, боєприпасами і заправка паливом у ході бою здійснюється в бойових порядках. Для цього допускається відведення з вогневих позицій частини бойової техніки без зниження боездатності підрозділів.

Під час оборони водної перешкоди на вогневі позиції артилерії і танків, які виділені для стрільби прямою наводкою, додатково підвозяться боєприпаси. В підрозділах, які обороняють плацдарм на іншому березі, додаткові запаси МтЗ і боєприпасів створюються завчасно.

При обороні населеного пункту в підрозділах батальйону (роти) створюються додаткові запаси боєприпасів, а також підривних зарядів, освітлювальних і сигнальних засобів.

Під час відходу особлива увага звертається на забезпечення підрозділів паливом.

У наступі під час переходу батальйону в наступ із положення безпосереднього зіткнення з противником взвод матеріального забезпечення займає вихідне положення за ротами другого ешелону. При висуванні з глибини він переміщається за підрозділами другого ешелону.

Переміщення взводу в ході наступу здійснюється у міру просування підрозділів з таким розрахунком, щоб не порушувалася безперервність їх матеріального забезпечення. Пункти бойового постачання, заправлення і продовольчий пункт розгортаються під час коротких зупинок.

З початком переслідування противника, тил батальйону наближається до підрозділів першого ешелону і переміщується у повному складі однією колоною безпосередньо за бойовими підрозділами.

При прориві УР і оволодінні населеним пунктом у підрозділах створюються підвищені запаси ракет і боєприпасів для артилерії, танків і вогнеметних засобів, а також збільшується кількість транспорту, для підвезення інженерних боєприпасів.

В ході наступу з форсуванням водної перешкоди взвод матеріального забезпечення переправляється захопленими (наведеними) переправами вслід за основними бойовими підрозділами.

У зустрічному бою взвод матеріального забезпечення висувається за бойовими підрозділами батальйону або у складі групи матеріального забезпечення старшлгг командира. В момент зав'язки бою передовими підрозділами він зупиняється у вказаному місці.

При веденні бою в оточенні підрозділи тилового забезпечення розміщуються в районах, які не доступні для ураження вогневими засобами противника. При виході батальйону з оточення тиліві підрозділи виходять услід за підрозділами, що здійснюють прорив. Запаси МтЗ, які не можуть бути евакуйовані, знищуються за наказом старшого командира спеціально призначеними командами.

При підготовці до маршу створюються додаткові запаси пального і здійснюються заходи щодо підвищення прохідності транспорту.

Харчування особового складу на марші організовується у районах відпочинку, зосередження, а також під час двогодинного привалу.

Підрозділи, **що перевозяться** залізничним і водним транспортом, окрім військових запасів МтЗ, забезпечуються запасами продовольства і пального на весь період перевезення, розвантаження і здійснення маршу від станції (порту) розвантаження до району зосередження (до прикріплення на забезпечення).

В особливих умовах ведення бою (дій) додатково здійснюється:

взимку – забезпечення підрозділів теплим одягом і взуттям, маскувальним майном, світлозахисними окулярами і устаткуванням пунктів обігріву; а машини за необхідності – зимовими сортами пального, низькозамерзаючою рідиною;

у лісі – підвезення МтЗ до підрозділів труднопрохідними шляхами, забезпечення у літній час засобами захисту від комарів, гнусу й інших комах;

у горах – розміщення з максимальним використанням захисних властивостей місцевості, поза зонами затоплень і безпечних від обвалів; забезпечення особового складу спеціальним спорядженням, теплим одягом, засобами обігріву і світлозахисними окулярами, а машини за необхідності – зимовими сортами пального, змащувальними матеріалами і низькозамерзаючою рідиною;

у степовій місцевості – забезпечення особового складу спеціальним спорядженням; попередження теплових і сонячних ударів, а також захист очей і дихальних шляхів від пилу і піску; розміщення підрозділу тилового забезпечення ближче до джерел води.

В особливих умовах у підрозділах створюються додаткові запаси пального, води й інших МтЗ, встановлюється суворий контроль за дотриманням норм їх витрати, а також забезпечується охорона і підтримання в придатному стані джерел води (пунктів водозабезпечення). Особлива увага звертається на своєчасне і суворе проведення санітарно-гігієнічних і протиепідеміологічних заходів.

Батальйону (роті), який діє у відриві від основних сил, може додаватися транспорт із запасами МтЗ, а також частина засобів тилового забезпечення старшого командира.

10.5. Медичне забезпечення

96. Медичне забезпечення організовується і здійснюється з метою збереження життя, відновлення боєздатності та зміцнення здоров'я особового складу; попередження виникнення і розповсюдження захворювань; своєчасного надання медичної допомоги пораненим і хворим, їх лікування, медичної реабілітації і швидкого повернення у стрій. Воно включає: проведення лікувально-евакуаційних заходів, санітарно-протиепідемічних (профілактичних) заходів, організацію медичного захисту особового складу від ЗМУ і несприятливих екологічних чинників; забезпечення військ медичною технікою і майном.

Лікувально-евакуаційні заходи організовуються і здійснюються з метою своєчасного надання медичної допомо-

ги пораненим, хворим та їх евакуації. Основними з них є: розшук поранених, надання їм першої медичної допомоги, збір, вивіз (винесення) з поля бою та осередків ураження в МПБ (у місця зосередження поранених і хворих); підготовка поранених і хворих до евакуації в медичні підрозділи старшого командира.

Перша медична допомога надається безпосередньо на полі бою (в осередку ураження) методом само- і взаємодопомоги або особовим складом медичних підрозділів. У МПБ надається долікарська (фельдшерська) допомога. Для надання пораненим (хворим) першої лікарської допомоги вони евакуйовуються у медичний підрозділ старшого командира.

Евакуація поранених і хворих здійснюється штатними і доданими санітарними транспортними засобами, а також іншим транспортом. За необхідності для евакуації поранених і хворих розпорядженням командира виділяється особовий склад підрозділів. За організацію евакуації поранених і хворих з батальйону (роти) відповідає старший начальник.

Поранені і хворі військовополонені отримують медичну допомогу в повному об'ємі. Для надання їм медичної допомоги може долучатися затриманий медичний персонал противника.

Санітарно-протиепідемічні (профілактичні) заходи в батальйоні (роті) включають: медичний контроль за станом здоров'я військовослужбовців; санітарно-епідеміологічний нагляд (медичний контроль) за виконанням санітарних правил і норм розміщення, харчування, банно-прального обслуговування особового складу; заходи щодо підвищення несприйнятності особового складу до збудників інфекційних захворювань.

Організація медичного захисту особового складу від ЗМУ і несприятливих екологічних чинників у батальйоні (роті) включає: забезпечення особового складу медичними засобами профілактики, надання першої допомоги і контроль за військовослужбовцями, які потрапили під дію ЗМУ; ведення радіаційного контролю; проведення лікувально-евакуаційних заходів і участь у проведенні обмежувальних заходів в ході ліквідації наслідків застосування

противником ЗМУ і руйнування підприємств атомної енергетики і хімічної промисловості.

97. Під час підготовки до бою (дій) підрозділи і МПБ вивільняються від поранених і хворих. У ході ведення бою (дій) командир батальйону (роти) повинен знати і доповідати старшому командирі про кількість загиблих, поранених і хворих.

В обороні евакуація поранених і хворих організовується перш за все з підрозділів, які ведуть бій. Для евакуації використовуються траншеї і ходи сполучення. У ході бою командири підрозділів, стрільці-санітари, санітарні інструктори і фельдшер уточнюють втрати і організовують надання пораненим і хворим першої допомоги, винесення (вивіз) їх з поля бою і евакуацію. При цьому само- і взаємодопомога надається військовослужбовцями на місці поранення. Потім стрільці-санітари і санітарні інструктори вкривають поранених і хворих від повторних поранень і при першій нагоді евакуюють.

Під час бою в оточенні основні зусилля медичного забезпечення зосереджуються на зборі та евакуації поранених і хворих.

У наступі основна увага медичного забезпечення приділяється наданню першої допомоги пораненим і хворим, їх збору, винесенню (вивозу) і евакуації з поля бою на рубежі спішування, при бої за оволодіння опорними пунктами на передньому краї і в глибині оборони противника.

При переході в наступ із положення безпосереднього зіткнення з противником МПБ займає вихідне положення за ротами другого ешелону.

При переході в наступ із висуванням з глибини МПБ слідує за бойовими підрозділами. З початком атаки МПБ розташовується безпосередньо за бойовими порядками рот першого ешелону на напрямку, де передбачається найбільший вихід зі строю особового складу.

При діях у пішому порядку стрільці-санітари взводів, санітарні інструктори рот, просуваються за своїми підрозділами, ведуть спостереження за полем бою, помічають місця виходу зі строю особового складу, відшуковують поранених, надають їм першу допомогу і зосереджують в найближче укриття для подальшої евакуації.

Переміщення МПБ в ході наступу здійснюється у міру просування бойових підрозділів з таким розрахунком, щоб не порушувалася безперервність їх медичного забезпечення. Під час прориву *укріпленого району і оволодінні населеним пунктом* МПБ розташовується ближче до штурмових груп.

З початком переслідування противника, що відходить, приймаються заходи щодо евакуації поранених і хворих з підрозділів.

У зустрічному бою МПБ слідує за бойовими підрозділами до завершення виконання ними завдання батальйону.

На марші перша допомога пораненим і хворим надається безпосередньо на техніці. Поранені і хворі, що потребують першої медичної (лікарської) допомоги і в подальшій евакуації, передаються санітарними інструкторами рот у МПБ, в тимчасові медичні пункти, які тимчасово розгортаються на маршруті руху старшим командиром, або до місцевих лікувальних установ. МПБ слідує в колонії в готовності надати допомогу особовому складу у разі нанесення противником ударів авіації і застосування ЗМУ.

Батальйону (роті), який діє **у відриві від основних сил**, може додаватися частина медичних сил і засобів старшого командира, для евакуації поранених і хворих можуть застосовуватися вертольоти і літаки.

98. Додаткові заходи медичного забезпечення батальйону (роті) можуть включати: посилення МПБ силами і засобами старшого командира; проведення профілактичних заходів захисту особового складу від простудних й інфекційних захворювань, забезпечення вітамінними препаратами, засобами проти відмороження, сонячних опіків, сонячних і теплових ударів; попередження засліплення і гірської хвороби; оснащення спеціальним медичним майном.

ДОДАТКИ

Додаток 1

ОБОВ'ЯЗКИ КЕРІВНОГО СКЛАДУ БАТАЛЬЙОНУ (РОТИ)

1.1 Командир батальйону (роти) особисто відповідає за бойову готовність підрозділів батальйону (роти), прийняті ним рішення, правильне застосування підлеглих підрозділів та за успішне виконання батальйоном (ротою) поставлених завдань. Командир батальйону (роти) підпорядковується командирі бригади (батальйону).

Він зобов'язаний своєчасно приймати рішення на бій (дії), ставити завдання підпорядкованим (доданим) підрозділам, організовувати взаємодію, управління та всебічне забезпечення, а також організовувати безпосередню підготовку підрозділів до бою (дій), вміло керувати ними, наполегливо добиваючись виконання поставлених завдань.

1.2 Начальник штабу батальйону є основним організатором роботи штабу і особисто відповідає за виконання всіх покладених на штаб завдань. Він відповідає за бойову готовність і підготовку штабу, підрозділу зв'язку і розвідувального підрозділу батальйону, організацію і забезпечення безперервного управління підрозділами, розгортання системи управління і її стійке функціонування, за організацію бойового забезпечення. Начальник штабу підпорядковується командирі батальйону і є прямим начальником усього особового складу батальйону, йому надано право віддавати розпорядження від імені командира.

Він зобов'язаний: знати рішення командира батальйону на бій (дії), віддані ним розпорядження (вказівки) та здійснювати контроль за їх виконанням; постійно знати обстановку, передбачати можливі її зміни і бути готовим доповісти командирі свої висновки і пропозиції; розроблювати бойові накази (розпорядження) командира; здійснювати контроль за виконанням відданих бойових наказів (розпоряджень); здійснювати контроль забезпечення підрозділів усім необхідним для бою; підтримувати постійну взаємодію між підрозділами; організовувати стійкий зв'язок, визначати порядок використання засобів зв'язку на всіх ета-

пах бою (дій) і захист від радіоелектронного подавлення противником; забезпечувати СУВ; своєчасно надавати необхідні донесення у вищий штаб, інформувати командирів підрозділів і сусідів про зміни в обстановці; вивчати бойовий досвід і доводити його до підлеглих; організовувати хімічний та радіаційний контроль. Він повинен організовувати розвідку наземного та повітряного противника, ставити завдання розвідувальному підрозділу, доводити до командирів підрозділів сигнали управління та розпізнавання.

1.3 Заступник командира батальйону (роти) по роботі з особовим складом відповідає за організацію морально-психологічного забезпечення, морально-психологічний стан особового складу, роботу з підтримки його високої психологічної стійкості і готовності до ведення бойових дій. Заступник командира батальйону (роти) по роботі з особовим складом підпорядковується командирі батальйону (роти) і є прямим начальником усього особового складу батальйону (роти).

Він зобов'язаний знати бойове завдання батальйону (роти); обстановку, яка складається; безпосередньо організувати і керувати МПЗ; доповідати командирі батальйону (роти) про морально-психологічний стан особового складу, організованості і бойової злагоженості військових колективів та пропозиції щодо організації МПЗ, а також про результати проведеної роботи; організувати і здійснювати забезпечення підрозділів технічними засобами виховання; проявляти ініціативу і творчість у пошуку найбільш ефективних засобів, форм і методів впливу на особовий склад в інтересах виконання бойового завдання, здійснювати контроль за виконання норм МГП.

1.4 Заступник командира батальйону (роти) з озброєння відповідає: за технічне забезпечення батальйону (роти), технічний стан озброєння, боєприпасів, бойової та іншої техніки, їх правильну експлуатацію, ремонт та евакуацію, за технічну підготовку особового складу батальйону (роти), за бойову готовність, підготовку, військову дисципліну і морально-психологічний стан безпосередньо підпорядкованих і доданих підрозділів технічного забезпечення та успішне виконання ними поставлених завдань. Заступник командира батальйону (роти) з озброєння підпорядко-

ується командир батальйону (роти) і є прямим начальником усього особового складу батальйону (роти).

Він зобов'язаний: завжди знати обстановку в необхідному для виконання своїх обов'язків обсязі, завдання батальйону (роти); доповідати командир батальйону (роти), начальнику штабу батальйону про стан ОВТ, забезпеченість підрозділів батальйону (роти) МтЗ, стан і можливість штатних і доданих підрозділів технічного забезпечення; ставити їм завдання, контролювати їх виконання і надавати допомогу в підготовці до бою (дій); постійно знати де перебувають і які завдання виконують підпорядковані підрозділи та їх боєздатність; вчасно вживати заходів з відновлення необхідних запасів ОВТ та МтЗ.

1.5 Заступник командира батальйону з тилу відповідає: за забезпеченість підрозділів батальйону усіма необхідними для ведення бою (дій) МтЗ; отримання (прийом) і створення (поповнення) в підрозділах встановлених норм запасів матеріальних засобів; забезпечення збереження матеріальних засобів і доведення їх до підрозділів; підвезення матеріальних засобів; за бойову готовність, підготовку, військову дисципліну і морально-психологічний стан безпосередньо підпорядкованих і доданих підрозділів тилу та успішне виконання ними поставлених завдань. Заступник командира батальйону з тилу підпорядковується командир батальйону і є прямим начальником усього особового складу батальйону.

Він зобов'язаний: завжди знати обстановку в необхідному для виконання своїх обов'язків обсязі, завдання батальйону; доповідати командир батальйону, начальнику штабу про стан тилового забезпечення, забезпеченість підрозділів батальйону МтЗ, стан і можливість штатних і доданих підрозділів тилу; ставити їм завдання, контролювати їх виконання і надавати допомогу в підготовці до бою (дій); постійно знати де перебувають і які завдання виконують підпорядковані підрозділи та їх боєздатність; вчасно вживати заходів з відновлення необхідних запасів військової техніки тилу та МтЗ.

ПОРЯДОК РОЗРОБКИ І ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДОКУМЕНТІВ

1. Вимоги до оформлення документів за допомогою умовних знаків

1.1. Документи оформлюються:

- текстуальні – на білому папері формату А3 (297×420 мм), А4 (210×297 мм) та А5 (148×210 мм), зазвичай, із книжковою орієнтацією аркуша;
- графічні документи – на топографічних і спеціальних картах, на кальках, плівці та білому папері формату А1 (840×584 мм), А3, А4;
- обліковий аркуш графічного документа – на білому папері формату А4 (210×297 мм) із альбомною орієнтацією аркуша.
- Електронні копії документів оформлюються та можуть зберігатися на магнітних (гнучких та жорстких магнітних дисках), оптичних (CD, DVD дисках), електронних (USB) носіях інформації тощо.

1.2. Документи виготовляють з використанням комп'ютерної техніки або конторської друкарської машинки. У разі відсутності зазначених засобів – пишуться від руки. При цьому необхідно дотримуватись наступних правил:

- текст пишеться чітким, рівним почерком із використанням друкованого та прописного шрифту;
- висота шрифту повинна бути – 2,5-3 мм;
- міжрядковий інтервал – 6 мм.
- Друк (написання) тексту документів здійснюється чорним кольором.

1.3. Документи повинні мати такі вільні від тексту поля:

- текстуальні (лицьова сторона) – ліве – 30 мм, праве – 10 мм, верхнє та нижнє – 20 мм;
- текстуальні (зворотна сторона) – ліве – 10 мм, праве – 30 мм, верхнє та нижнє – 20 мм;
- обліковий аркуш графічного документа – ліве, верхнє, праве та нижнє не менш як 15 мм.

1.4. Бойові документи друкуються (пишуться) на одній стороні аркуша за винятком останнього.

1.5. Кожен аркуш, за винятком першого, повинен бути пронумерований. Номери сторінок проставляються посередині верхнього поля аркуша арабськими цифрами без слова «сторінка» («стор.») та розділових знаків шрифтом дванадцятого розміру.

1.6. Перший рядок кожного абзацу тексту документа друкується (пишеться) з відступом 5 знаків (15 мм) від лінії лівого поля.

1.7. У разі використання в тексті документів цифрової інформації:

- кількісні характеристики відтворюються словами або цифрами, наприклад: «три» або «3»;
- нумерація військових підрозділів, частин відтворюється цифрою, наприклад: 1 мр, 72 омбр;
- число із зазначенням міри (довжини, ваги тощо) пишеться цифрою, наприклад: 3 км, 8 т;
- числівники, що вказують на кількість, спочатку речення завжди пишуться словом, наприклад: «п'ять танків надійшло у 72 омбр», але «72 омбр отримала 5 танків»;
- порядкові числівники, за винятком нумерації військових частин (підрозділів), пишуться з вказівкою на відмінкове закінчення, наприклад: «радіоприймач 2-го класу», «1-ша колона».

1.8. У тексті документів дійсне найменування військової частини (установи) пишеться без вказівки почесних звань та державних нагород. Скорочена назва військової частини (установи) використовується відповідно до вимог четвертого розділу.

1.9. Забороняється вказувати в нетаємних документах дійсне найменування військової частини (установи), якій присвоєно умовне найменування.

1.10. У нетаємних документах за необхідності можуть зазначатися посилання на документи з секретною інформацією. При цьому дозволяється вказувати тільки їх номери та дати. Розкривати інформацію з обмеженим доступом у нетаємних документах, у тому числі заголовок документа, забороняється.

2. Особливості відпрацювання графічних документів

2.1. Тактична обстановка наноситься тонкими лініями з використанням умовних знаків, не забиваючи топографічної основи карти (схеми) та написів на ній. Умовні знаки наносяться лініями, кольори яких визначені наступними пунктами.

2.2. *Синім* кольором наносяться:

- положення, завдання і дії своїх військ, підрозділів Національної гвардії України, підрозділів охорони державного кордону та морської охорони Державної прикордонної служби України, інших військових формувань та правоохоронних органів України;
- розмежувальні лінії;
- межі операційних зон (районів);
- межі районів введення правового режиму воєнного стану;
- тилові межі та пункти управління;
- зони ураження зенітних ракетних військ;
- положення, завдання і дії Військово-Морських Сил, Повітряних Сил, армійської авіації, ракетних військ і артилерії, зенітних ракетних військ, берегових ракетно-артилерійських військових частин, командні пункти з'єднань та військових частин зенітно-ракетних військ, ракетних військ та артилерії;
- положення, завдання та дії радіотехнічних та спеціальних військ (інженерних, радіаційного, хімічного, біологічного захисту, зв'язку, радіоелектронної боротьби, топографічні, гідрометеорологічні, радіорозвідувальні) військових частин та підрозділів матеріально-технічного забезпечення (трубопровідних, аеродромно-технічного забезпечення; інже-

нерно-ракетного забезпечення; ракетно-технічного забезпечення; інженерно-радіоелектронного забезпечення; артилерійсько-технічного забезпечення; танко-технічного забезпечення; автотехнічного забезпечення; медичного забезпечення; метрологічного забезпечення тощо) та їх пункти управління;

- удари авіації;
- удари своїх військ ракетами в звичайному спорядженні;
- вогонь артилерії, рубежі досяжності ракет;
- органи державної влади, підрозділи та дії МВС, ДСНС, СБУ (ВКР СБУ), ДССТЗ;
- об'єкти інфраструктури, державної (приватної) промисловості, народного господарства, що можливо залучати (використовувати) в інтересах виконання завдань військ (сил);
- цивільні дорожні організації (дорожньо-будівельні, дорожні ремонтно-будівельні, мостобудівельні, дорожньо-експлуатаційні тощо).

2.3. **Чорним** кольором наноситься:

- усі реквізити (підпис карт – Замисел (План) ведення бойових дій, робоча карта, посадова особа, масштаб тощо), формуляри, заголовки, таблиці та їх зміст своїх військ;
- найменування угруповання, з'єднання, військової частини, підрозділу тощо за свої війська;
- формуляри, пояснювальні підписи (вихідний рубіж (пункт, район) тощо) за свої війська;
- усі пояснювальні підписи, формуляри, таблиці, що стосуються противника.

2.4. **Червоним** кольором наносяться:

- положення, завдання і дії військ (сил) противника;
- удари військ противника ракетами в звичайному спорядженні;
- вогонь артилерії, рубежі досяжності ракет противника;
- удари авіації противника;
- зони ураження зенітних ракетних військ противника;

- маршрути висування військ противника;
- положення, завдання і дії ракетних військ і артилерії, зенітних ракетних військ, берегових ракетно-артилерійських військових частин (крім меж зон ураження), командні пункти з'єднань та військових частин зенітно-ракетних військ, ракетних військ та артилерії противника;
- положення, завдання та дії радіотехнічних та спеціальних військ (інженерних, радіаційного, хімічного, біологічного захисту, зв'язку, радіоелектронної боротьби, топографічні, гідрометеорологічні, радіорозвідувальні) військових частин та підрозділів матеріально-технічного забезпечення (трубопроводних, аеродромно-технічного забезпечення; інженерно-ракетного забезпечення; ракетно-технічного забезпечення; інженерно-радіоелектронного забезпечення; артилерійсько-технічного забезпечення; танко-технічного забезпечення; автотехнічного забезпечення; метрологічного забезпечення тощо) та їх пункти управління противника;
- ділянка місцевості (район), заражена противником хімічною зброєю і біологічними засобами;
- зони пожеж і напрямки їх розповсюдження.

2.5. *Коричневим* кольором наносяться:

- положення, завдання і дії військ нейтральних країн;
- маршрути висування своїх військ (сил) і проходи в гірських хребтах;
- межі зон відповідальності за ведення розвідки;
- сектори огляду та зони виявлення;
- стаціонарні вузли та лінії зв'язку телекомунікаційної мережі загального призначення;
- райони зосередження основних зусиль морально-психологічного забезпечення операції (бойових дій).

2.6. *Зеленим* кольором наносяться положення, завдання і дії військ дружніх країн та підтушовувати заходи щодо введення противника в оману.

2.7. **Жовтим** кольором затушовується:

- знак району, у якому противником було застосовано хімічну зброю;
- об'єкт, який містить сильнодіючу отруйну речовину.

2.8. Умовні знаки для відображення положення, завдань та дій військ (сил), вогневих засобів, бойової та іншої техніки наносяться на карту (схему) відповідно до дійсного їх розташування на місцевості і орієнтуються за напрямком дій військ або ведення вогню. При цьому визначальною точкою положення об'єкта на місцевості є центр умовного позначення. Якщо знак має неправильну геометричну форму, то фактичне положення визначає нижній кут його передньої частини, у Військово-Морських Силах – носова частина знака корабля.

2.9. Пункти управління наносяться на карту так, щоб вертикальна лінія флагштока спиралася своєю нижньою частиною в точку його знаходження на місцевості. Умовне позначення прапора необхідно розмішувати з урахуванням напрямку дій своїх військ:

- праворуч від флагштока – у західному або південному напрямку;
- ліворуч від флагштока – у східному або північному напрямку.

2.10. Фактичне положення і дії військ, об'єктів наносяться суцільною лінією. Імовірні дії та сплановані позначаються переривистими (штриховими) лініями. Для запасних, тимчасових та хибних районів і позицій додатково застосовується підпис «Зап.», «Тимч.» і «Х» в середині умовного знака або поруч з ним.

2.11. Умовні знаки похідних колон пункту управління, з'єднання, військової частини, підрозділу, літака, вертольота, корабля під час руху (перегрупування, перебазування, здійснення польоту тощо) наносяться на карту (схему) один раз на початку руху. Проміжні положення (фактичне положення за станом на певний час) відображаються колом синього із зазначенням часу. У разі відокремлення від ос-

новних сил певних військових частин, (підрозділів тощо) наноситься відповідний умовний знак, маршрут (курс) та робиться підпис складу сил і засобів, вказується час.

2.12. Знищення цілі (об'єкта) позначається двома суцільними лініями синього кольору, які перекреслюють умовний знак. Виведення з ладу, пошкодження, подавлення позначається однією суцільною синьою лінією. Ціль, (об'єкт) яку сплановано знищити, (вивести з ладу, пошкодити, подавити) перекреслюється переривистими синіми лініями. Знищення, подавлення цілі (об'єкта) засобами своїх військ позначається синім кольором, засобами противника – червоним.

2.13. Аеродрому зазвичай надається назва відповідно до назви найближчого населеного пункту. Кількість та типи літаків, які базуються на аеродромах, пишуться поряд зі знаком аеродрому.

2.14. Пояснювальні підписи необхідно розташовувати всередині умовного знака або поряд з ним. Їх розташовують під знаком праворуч або на вільному місці зі стрілкою, спрямованою вістрям до відповідного умовного знаку.

2.15. Швидкість ходу та курс корабля зазначаються перед умовним знаком. Напрямок руху військ (сил) позначається стрілкою, вістря якої вказує місцезнаходження голови колони військ (сил).

2.16. Положення військ (сил) станом на різний час позначається суцільною лінією із додаванням паралельних до неї пунктирних, штрихових, штрих-пунктирних ліній, спеціальних позначок та (або) виділенням (підтушовуванням) суцільної лінії різним кольором (крім жовтого). Позначення доцільно включати до формалізованої таблиці «УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ», наприклад:

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

Знак	Зміст знаку
	<i>Положення військ (сил) станом на: 06.00 23.03</i>
	<i>09.00 23.03</i>
	<i>12.00 23.03</i>
	<i>18.00 23.03</i>

Час, положення військ (сил), зазначається під назвою об'єднання (з'єднання), військової частини, підрозділу, у середині умовного знаку або поряд з ним. На одну карту (схему) наноситься, як правило, не більше чотирьох положень.

2.17. Джерело отримання відповідної інформації, час та дата їх одержання зазначаються літерами чорного кольору. Використовуються такі скорочення: від вищого командування – ВК; агентурне джерело – АДж; спостереження – С; зізнання полоненого – П; документи противника – ДП; військова розвідка – ВР; гідроакустична розвідка – ГАР; наземна розвідка – НЗР; повітряна розвідка – ПвР; космічна розвідка – КсР; оптико-електронна розвідка – ОЕР; радіорозвідка – РР; радіолокаційна розвідка – РЛР; радіотехнічна розвідка – РТР; радіоелектронна розвідка – РЕР; артилерійська розвідка – АР; гідрометеорологічна розвідка – ГМР; інженерна розвідка – ІР; радіаційна, хімічна та біологічна (бактеріологічна) розвідка – РХБр; бактеріологічна (біологічна) розвідка – БР; корабельна розвідка – КР; агентурна розвідка – Агр; свідчення місцевих жителів – МЖ; донесення (інформація) партизан – Пртз; донесення розвідувальної групи спеціального призначення – РГСПІ; повітряне фотографування – ПвФ; наземне фотографування – НазФ.

У разі одержання інформації від декількох джерел зазначається скорочена назва кожного із них, з відокремленням їх один від одного комами. Час вказується за даними першого джерела.

У випадках, коли явище триває протягом певного періоду часу, на карту наноситься час початку та кінця спостереження. Між ними ставиться коротке тире, наприклад:

ПвР
11.10 – 14.20 08.11

Інформація, яка потребує перевірки, позначається знаком питання синього кольору.

2.18. Для пояснювальних підписів до умовних знаків використовується шрифт із нахилом (курсив). При цьому для військово-організаційних структур тактичної ланки (відділення, взвод, рота, батальйон, полк, бригада та їм рівних) у пояснювальних підписах, використовуються малі літери, наприклад:

мвід, грв, тр, оаеиб, опз, ондбр

Великим літерами пишуться (друкуються) підписи військово-організаційних структур від оперативного командування (та йому рівних) і вище, пояснювальні підписи, які їх стосуються, наприклад:

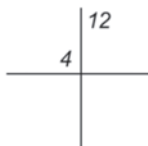
ОК Північ, ООШ

Крім того, великі літери використовуються для позначення видів Збройних Сил України, родів військ, спеціальних військ, угруповань військ (сил), тимчасових формувань, установ, підприємств, центрів, баз, вузлів, пунктів, постів, зразків, типів, комплексів озброєння, техніки, прізвищ службових осіб і термінології загального призначення.

2.19. Копії графічних документів можуть бути оформлені на прозорому (калька, плівка) або непрозорому (папір, картон) матеріалі. При цьому, крім оперативної обстановки, на них необхідно нанести:

на прозорому матеріалі – не менше трьох пунктів (для подальшого суміщення із картою), які розташовані по кутах внутрішньої рамки аркуша карти або в місцях перетинання координатної сітки. Пункти позначаються пересіченими лініями чорного кольору довжиною два – три

сантиметри та відповідним пояснювальним підписом, наприклад:

на непрозорому матеріалі – координатна сітка із цифрами (оцифровуванням).

Крім того, необхідно зазначити масштаб, номенклатуру та рік видання карти, з якої знято інформацію, наприклад:

МАСШТАБ 1 : 100 000

Номенклатура карти: N-37-56, N-37-57, N-37-68, N-37-69

Карта видання 2015 р.

Якщо графічний документ виготовлено у довільному масштабі без координатної сітки, робиться пояснювальний підпис «Поza масштабом» та стрілкою наноситься напрямок на відповідну сторону світу (північ - південь). Пояснювальний підпис розташовується зліва над нижнім краєм графічного документа, наприклад:

2.20 З метою зосередження уваги на окремих місцевих предметах, елементах рельєфу місцевості, оперативної обстановки дозволяється здійснювати підняття карти. Він поділяється на підняття топографічної основи карти та виділення (підтушовування) окремих елементів замислу (плану).

2.21 Топографічна основа карти піднімається кольоровими олівцями або фломастерами (маркерами) шляхом розфарбовування (підтушовування), потовщення ліній, збільшення умовного знака, підкреслення або збільшення підпису назви. Піднімаються елементи місцевості, які визначають її структуру, форми, місцеві предмети та мають важливе значення для вирішення оперативних завдань:

блакитним – гідрографія та болота. Річки, канали, озера піднімаються потовщенням ліній та підтушовуванням синього кольору. Мости, переправи, броди тощо піднімаються збільшенням умовного знака лініями чорного кольору. Вони та інші позамасштабні умовні знаки (орієнтири) окреслюються колом чорного кольору. Болота заштриховуються горизонтальними паралельними лініями синього кольору;

світло-зеленим – рослинність. Ліси, сади та суцільні чагарники піднімаються обведенням узлісся зеленою лінією та розфарбовуванням зеленим кольором;

світло-коричневим – рельєф місцевості. Гори, їх вершини, кургани піднімаються розфарбовуванням, потовщенням деяких горизонталей та підтушовуванням в у бік пониження;

темно-коричневим – дорожня мережа (крім залізниць). Автомобільні дороги піднімаються шляхом проведення поруч з умовним знаком (знизу і праворуч від нього) потовщеною лінією темно-коричневого кольору;

чорним – залізниці та лінія державного кордону. Залізничні напрямки піднімаються шляхом проведення поруч з умовним знаком (знизу і праворуч від нього) спеціальної лінії, наприклад:

Лінія державного кордону піднімається поверх умовного знака проведенням чорної штрих-пунктирної лінії із вертикальним підсіченням штрихів, наприклад:

Назви населених пунктів підіймаються підкресленням або збільшеним написом великими літерами.

ОСНОВНІ СКОРОЧЕННЯ що застосовуються в бойових документах

Загальновійськові частини і підрозділи

Механізована бригада (полк, батальйон, рота, взвод, відділення)	<i>мбр, мп, мб, мр, мв, мвід</i>
Гірсько-піхотна бригада (батальйон, рота, взвод)	<i>гпбр (гпб, гпр, гпв)</i>
Танкова бригада (батальйон, рота, взвод)	<i>тбр, тб, тр, тв</i>
Аеромобільна бригада (полк, батальйон, рота, взвод, відділення)	<i>аембр, аемп, аемб, аемр, аемв, аемвід</i>
Аеромобільно-десантний батальйон (рота, взвод, відділення)	<i>аемдб, аемдр, аемдв, аемдвід)</i>
Повітряно-десантна бригада	<i>пдбр</i>
Парашутно-десантний батальйон (рота, взвод, відділення)	<i>пдб, пдр, пдв, пдвід</i>
Батальйонна (ротна) тактична група	<i>БТГр (РТГр)</i>
Гранатометний взвод (відділення)	<i>гв, гвід</i>
Комендантська рота (взвод)	<i>кр, кв</i>

Артилерійські (ракетні) частини і підрозділи

Артилерійська бригада (дивізіон, батарея)	<i>абр, адн, абатр</i>
Гаубичний (гарматний) самохідно- артилерійський дивізіон (батарея)	<i>гсадн, гсабатр</i>
Гаубичний (гарматний) артилерійський дивізіон (батарея)	<i>гадн, габатр</i>
Самохідно-артилерійський дивізіон (батарея)	<i>садн, сабатр</i>
Батарея управління	<i>батрУ</i>
Батарея управління та артилерійської розвідки	<i>буар</i>
Реактивна артилерійська бригада (полк, дивізіон, батарея)	<i>реабр, реан, реадн, реабатр</i>
Ракетна бригада (дивізіон, батарея)	<i>рбр, рдн, рбатр</i>

Бригадна артилерійська група	<i>БрАГ</i>
Протитанковий артилерійський дивізіон (батарея, взвод)	<i>птадн, птабатр, птав</i>
Протитанковий взвод (відділення)	<i>птв, птвід</i>
Розвідувальний артилерійський дивізіон	<i>роадн</i>
Батарея протитанкових керованих ракет	<i>батр ПТКР</i>
Мінометна батарея (взвод)	<i>мінбатр, мінв</i>
Батарея (взвод) управління та артилерійської розвідки	<i>буар, вуар</i>
Батарея (взвод) радіолокаційної розвідки	<i>брлр, врлр</i>
Батарея (взвод) оптичної розвідки	<i>батрор, взор</i>
Батарея звукової розвідки	<i>бзр</i>
Топогеодезична батарея (взвод)	<i>тгбатр, тгв</i>
Метеорологічна батарея (взвод)	<i>метеобатр, метеов</i>

Частини і підрозділи ППО

Зенітна ракетна бригада (полк, дивізіон, батарея, взвод)	<i>зрбр, зрп,</i> <i>зрдн, зрбатр, зрв</i>
Зенітний ракетний артилерійський дивізіон (батарея, взвод)	<i>зрадн, зрабатр,</i> <i>зрав</i>

Підрозділи спеціальних військ

Розвідувальний батальйон (рота, взвод, відділення)	<i>рб, рр, рв, рвід</i>
Полк (загін) спеціального призначення	<i>п СпП, заг СпП</i>
Полк (загін) спеціальних операцій	<i>п СпО, заг СпО</i>
Полк (батальйон, рота) радіо і радіотехнічної розвідки	<i>п РіРТР, б РіРТР,</i> <i>р РіРТР</i>
Пункт радіотехнічного контролю	<i>ПРТК</i>
Розвідувальний загін (дозор, група)	<i>РЗ, РД, РГ</i>
Інженерний полк (батальйон, рота)	<i>ін, іб, ір</i>

Понтонно-мостовий полк (батальйон, рота, взвод)	<i>помп, помб, помр, помв</i>
Інженерно-саперний батальйон (рота, взвод, відділення)	<i>ісб, іср, ісв, ісвід</i>
Інженерний батальйон (рота) загороджень	<i>ібз, ірз</i>
Інженерний дорожньо-мостовий батальйон	<i>ідмб</i>
Інженерний дорожній батальйон	<i>ідб</i>
Інженерний батальйон (рота) обладнання пунктів управління	<i>ібоПУ, іроПУ</i>
Інженерний маскувальний батальйон (рота)	<i>імасб, імаср</i>
Інженерно-технічний батальйон (рота)	<i>ітб, ітр</i>
Група інженерного забезпечення	<i>ГІЗ</i>
Рота (взвод, відділення) гусеничних плаваючих транспортерів	<i>р ГПТ, в ГПТ, від ГПТ</i>
Рота інженерної розвідки	<i>рір</i>
Рота інженерних конструкцій	<i>рік</i>
Інженерний склад	<i>іс</i>
Рухомий загін загороджень	<i>РЗЗ</i>
Полк (батальйон, рота, взвод) радіаційного, хімічного, біологічного захисту	<i>пРХБз, бРХБз, рРХБз, вРХБз,</i>
Рота (взвод, відділення) радіаційної, хімічної, біологічної розвідки	<i>рРХБр, вРХБр, відРХБр</i>
Димовий батальйон (рота)	<i>дб, др</i>
Бригада (полк, батальйон, рота, взвод, відділення) зв'язку	<i>брз, пз, бз, рз, вз, відз</i>
Лінійний полк (батальйон, рота) зв'язку	<i>лпз, лбз, лрз</i>
Полк (батальйон, рота) управління	<i>пу, бу, ру</i>
Радіорелейний батальйон (рота)	<i>ррб, ррр</i>
Вузол (польовий вузол) зв'язку	<i>ВЗ, ПВЗ</i>
Вузол зв'язку (мобільний) польового вузла зв'язку	<i>ВЗ(м) ПВЗ</i>

Пункт управління системою зв'язку та інформаційних систем *ПУСЗ та ІС*

Підрозділи матеріально-технічного забезпечення

Бригада (полк, батальйон, рота, взвод) матеріального забезпечення	<i>бр МЗ, п МЗ, б МЗ, р МЗ, в МЗ</i>
Бригада (батальйон, рота) охорони та обслуговування	<i>броо, боо, роо</i>
Батальйон тилового забезпечення	<i>бтз</i>
Батальйон (рота) обслуговування	<i>бо, ро</i>
Автомобільний батальйон (рота, взвод, відділення)	<i>автб, автр, автв, автвід</i>
Автомобільний батальйон (рота, взвод, відділення) підвозу пального	<i>автб ПП, автр ПП, автв ПП, автвідПП</i>
Рота заправки пальним	<i>рзп</i>
Речовий склад	<i>рс</i>
Ремонтно-відновлювальний полк (батальйон)	<i>рвп, рвб</i>
Ремонтна рота (взвод)	<i>ремр, ремв</i>
Ремонтна рота бронетанкової (автомобільної) техніки	<i>ремр БТ, ремв АТ</i>
Евакуаційна рота	<i>ер</i>
Господарський взвод (відділення)	<i>госв, госвід</i>
Взвод забезпечення	<i>взаб</i>
Взвод (відділення) постачання	<i>впост, відпост</i>
Медичний батальйон (рота)	<i>медб, медр</i>
Медична рота бригади	<i>МРБр</i>
Медичний пункт полку (батальйону)	<i>МПП, МПБ</i>
Медичний склад	<i>мс</i>

Інші військові формування та правоохоронні органи (ІВФ і ПрО)

Міністерство внутрішніх справ України	<i>МВС України</i>
Національна гвардія України	<i>НГУ</i>

Державна прикордонна служба України	ДПСУ
Державна служба з надзвичайних ситуацій	ДСНС
Служба безпеки України	СБУ
Служба зовнішньої розвідки	СЗР
Управління державної охорони України	УДО
Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України	ДССЗІ
Державна спеціальна служба транспорту Міністерства інфраструктури України	ДССТ
<i>Пункти управління</i>	
Командний (запасний командний) пункт	КП (ЗКП)
Пункт управління логістики	ПУЛ
Повітряний пункт управління	ПвПУ
Пересувний пункт управління	ППУ
Рухомий пункт управління	РПУ
Допоміжний пункт управління	ДПУ
Спостережний пункт	сП
Командно-спостережний пункт	ксП
Передовий спостережний пункт	псП
Тиловий командний пункт	ТКП
Тиловий пункт управління	ТПУ
Спільний командний пункт	СКП
Пункт управління зв'язком	ПУЗ
Пункт наведення авіації	ПНА
<i>Термінологія загального призначення</i>	
Авангард (ар'єргард)	Ав (Ар)
Автоматизоване управління військами	АУВ
Автомобільний бензин	АБ
Автомобільний (гусеничний, танковий) тягач	авттяг, густяг, ттяг

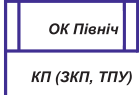
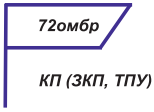

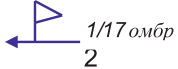

Антитерористична операція	АТО
Батальйонний заправний пункт (пункт боєпостачання, продовольчий пункт)	БЗп (БПБ, БПП)
Біологічна, хімічна зброя (зараження), ядерна зброя, радіоактивне зараження	БЗ (БЗар), ХЗ (ХЗар), ЯЗ, РЗар
Біологічні засоби	БЗ
Бойова броньована машина	ББМ
Бойова машина десантна	БМД
Бойова машина піхоти	БМП
Бойова розвідувальна (броньована розвідувальна дозорна) машина	БРМ (БРДМ)
Бойовий розвідувальний (розвідувальний) дозор	БРД (РД)
Бойовий комплект	БК
Бойовий склад	БС
Бойовий і чисельний склад	БЧС
Бокова (головна, тильна) похідна застава	БПЗ (ГПЗ, ТПЗ)
Бронегрупа	БнГ
Бронетранспортер (десантний)	БТР (БТР-Д)
Вибухові речовини	ВР
Високоточна зброя	ВТЗ
Вихідний рубіж (пункт)	Вих. р-ж (вих. п.)
Виключно	(викл.)
Вогнева (розвідувальна) засада	ВЗас (РЗас)
Вогнева (стартова) позиція	Вп (Сп)
Вогневе ураження противника	ВУП
Вузол зв'язку	ВЗ
Висота	вис.
Головний дозор	ГД
Група розгородження (розмінування)	ГРозг (ГРозм)
Десантно-рейдові дії	ДРД
Десантно-ударні дії	ДУД
Десантно-штурмові дії	ДШД
Диверсійно-розвідувальна група	ДРГ

Диверсійно-розвідувальні сили	ДРС
Диверсійно-пошукові дії	ДПД
Дистанційно встановлене мінне поле	ДВМП
Дистанційно керований літальний апарат	ДКЛА
Добова дача	д/д
Довгочасна вогнева (фортифікаційна) споруда	ДВС (ДФС)
Дозорне відділення (танк)	ДВід (ДТ)
Загін ліквідації наслідків	ЗЛН
Запалювальна зброя (запалювальні засоби)	ЗпЗ (ЗпЗас)
Заправлення	запр.
Захист від зброї масового ураження	ЗЗМУ
Загальновійськовий (протитанковий, протидесантний) резерв	ЗагРез (ПТРез, ПДРез)
Зброя масового ураження	ЗМУ
Збірний пункт пошкоджених машин	ЗППМ
Зенітна кулеметна (самохідна) установка	ЗКУ (ЗСУ)
Зенітна керована ракета	ЗКР
Зенітний ракетний (гарматно-ракетний) комплекс, система	ЗРК (ЗГРК), ЗРС
Зосереджений вогонь	ЗВ
Зона радіоактивного зараження	ЗРЗ
Інженерний спостережний пост (пост радіаційного, хімічного, біологічного спостереження)	ІСП (ІРХБС)
Кілотонна	Кт
Командно-штабна машина	КШМ
Комплект	компл.
Контрольно-пропускний пункт	КПП
Масований вогонь	МВ
Медичний пост роти	МПР
Мінно-вибухове загородження	МВЗ

Тактичний повітряний (морський) десант	ТакПД (ТакМД)
Нерухомиий (рухомиий) загороджувальний вогонь	НЗВ (РЗВ)
Недоторканний (не понижуючий) запас	НЗ (НПЗ)
Обхідний (рейдовий, спеціальний) загін	ОбЗ (РейдЗ, СпЗ)
Околиця, позначка, окремиий	окол., позн., окр.
Отруйні речовини (стійкі, нестійкі)	ОР (СОР, НОР)
Передовий (розвідувальний) загін	ПЗ (РЗ)
Переправно-десантні засоби	ПДесЗ
Повітряний десант	ПДес
Польовий пункт заправки	ППЗ
Послідовне зосередження вогню	ПЗВ
Противник	пр-к
Протиповітряна (протитанкова) оборона	ППО (ПТО)
Протипіхотне (протитанкове) мінне поле	ППМП (ПТМП)
Протитанкова керована ракета (ракетний комплекс)	ПТКР (ПТРК)
Протитанковий резерв	ПТRez
Розвідувальні дозори: (інженерний, радіаційний, хімічний, біологічний)	ІРД, РРД, ХРД, БРД
Рухомиий загін загороджень	РЗЗ
Рубіж розгортання в батальйонні (ротні, взводні) колони	РРБК(РРРК, РРВК)
Північний, південний, східний, західний, північно-західний, північно-східний,	півн., півд., сх., зах. півн.-зах., півн.- сх.,
південно-західний, південно-східний	півд.-зах., півд.- сх.
Пункт (рубіж) регулювання	п. рег. (р-ж рег.)
Пункт спеціальної обробки	ПуСО

Пункт технічного спостереження (допомоги)	ПТС (ПТД)
Радіаційна, хімічна, біологічна розвідка	РХБр
Радіоактивні речовини	РадР
Радіонапрямок (радіомережа)	р/н (р/м)
Розвідувально-вогневий (розвідувально-ударний) комплекс	РВК (РУК)
Розвідувальний загін	РЗ
Розмежувальна лінія	розмежлінія
Радіоелектронна боротьба (захист)	РЕБ (РЕЗ)
Радіоелектронні засоби	РЕЗас
Район	р-н
Район хімічного (біологічного) зараження	РХЗ, РБЗ
Ремонтна (ремонтно-евакуаційна) група	РемГ (РЕГ)
Сторожовий загін (застига, пост)	СтЗ (СтЗаст, СтП)
Система дистанційного мінування	СДМ
Танковий мостокладач;	МТУ
Танконебезпечний напрямок	ТНН
Технічне обслуговування	ТО
Удаваний район	УР
Оманна тепла ціль («пастка»)	ОТЦ (ОТП)
Хімічний фугас	ХФ
Час початку дій: виходу на передній край оборони противника, викидання (висадки) десанту, початку форсування	«Ч»
Штурмовий загін (група)	ШЗ (ШГ)

ОСНОВНІ УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ У БОЙОВИХ ДОКУМЕНТАХ

Умовний знак	Значення умовного знаку
Пункти управління та засоби зв'язку	
	Пункт управління оперативного командування, повітряного командування (ескадри)
	Пункт управління бригади, артилерійської бригади Пояснення: Колір знаку – відповідно до роду військ (структури) Збройних Сил України
	Пункт управління полку (морського центру, спеціального призначення), тощо
	Центр управління та оповіщення
 	Командно-спостережний пункт батальйону, дивізіону, ескадрильї, загону. 1 – на місці; під час руху
 	Командно-спостережний пункт роти: 1 - в обороні та в пішому порядку в наступі; 2 - під час руху на бойовій машині піхоти (на іншій техніці – з відповідним знаком)

	Спостережний пункт (пост), передовий спостережний пункт (з літерою і всередині - інженерний, ТхЗ - технічного забезпечення, РХБ - радіаційного, хімічного та біологічного спостереження, в - візуального спостереження, п - повітряного спостереження)
	Блокпост
	Спостережний пост
	Розмежувальна лінія між (межі зон, секторів, районів відповідальності) оперативними угрупованнями військ
	Розмежувальна лінія між (межі зон, секторів, районів відповідальності) оперативними командуваннями
	Розмежувальна лінія між (межі зон, секторів, районів відповідальності) бригадами, полками
	Розмежувальна лінія між (межі зон, секторів, районів відповідальності) батальйонами
	Межі операційної зони

Межі операційного району

Межі району (районів) введення правового режиму воєнного стану

Межі району (районів) введення правового режиму надзвичайного стану

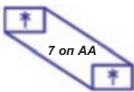
Район розташування (зосередження), вихідний район

Базовий табір механізованої бригади

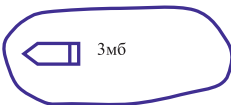
Базовий табір батальйонної тактичної групи (перша БТГр 72 омбр)

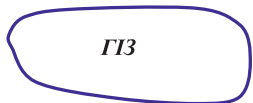
Район базування військової частини, підрозділу авіації Сухопутних військ

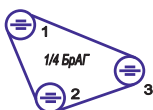
Вихідний район для десантування

Район, що займається механізованим (танковим) підрозділом, з відповідним написом
Пояснення: Перед написом або над ним може наноситися знак, що відповідає техніці, якою озброєний підрозділ

Район, що займається підрозділом роду військ або спеціальних військ, з відповідним написом.
Пояснення: Перед написом або над ним може наноситися знак, відповідний техніці, якою озброєний підрозділ

Район вогневих позицій артилерійського дивізіону (1/4БрАГ), з позначенням районів ВП батареї

Район вогневих позицій артилерійського дивізіону (1/2БрАГ), без позначення районів ВП батареї

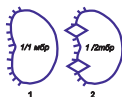
Район розташування ПТрез (РЗЗ)

Рубіж безпечного віддалення від розриву снарядів артилерії

Район у межах якого забороняється (обмежується) підготовка та ведення бойових дій (застосування зброї та дій військ (сил))

Район оборони підрозділу в обороні 1 - загальне позначення; 2 - із зазначенням виду техніки

Вихідний рубіж, вихідний рубіж для форсування, рубіж регулювання

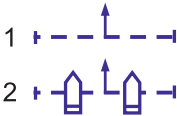
Рубіж розгортання в батальйонні колони (в ротні та взводні колони – відповідно з двома та однією рисою)

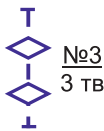
Рубіж вірогідної зустрічі з противником

Фронт (рубіж), що займається підрозділами

Рубіж переходу в атаку механізованого і танкового підрозділів Пояснення: 1 - загальне позначення, 2 - механізованого підрозділу на БМП (на іншій техніці і танкового підрозділу - з відповідними знаками)

Вогневий рубіж танкового підрозділу з зазначенням його номера (механізованого підрозділу на БМП – з відповідним знаком)

Посадочний майданчик (майданчик приземлення) десанту

Рубіж (позиція) оборони, не зайнятий підрозділом

Рубіж переходу в атаку, введення в бій другого ешелону

Рубіж рейдових дій

Рубіж штурмових дій

Рубіж десантно-штурмових дій

Рубіж блокування противника

Рубіж вирівнювання

Найближче завдання

Подальше завдання

Завдання на першу (наступну)
добу наступу

Запланований напрямок наступу
військової частини, підрозділу

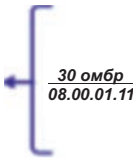
Війська, які зупинені на рубежі
(атаку відбито)

Відхід військ із займаного рубежу

Напрямок головного удару оперативного угруповання військ, оперативного командування (зосередження зусиль)
Пояснення: В середині умовного знаку може наноситись напис як приклад (бр - бригади)

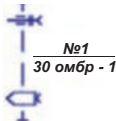
Положення військової частини, підрозділу в наступі
Пояснення: Для батальйону на стрілці наносяться три поперечних риски, для роти – дві, для взводу – одна

Рубіж оборони, позиція, яка зайнята військами

Ділянка і пункти висадки морського десанту

Рубіж розгортання протитанкового резерву із зазначенням номеру рубежу, належності та номеру ПТРез

Посилення охорони державного кордону військовою частиною, підрозділом (механізованим батальйоном)

Прикриття (захист) державного кордону військовою частиною, підрозділом (механізованим батальйоном)

Перегрупування військ (сил) марш, розвідка і охорона

Похідна колона військових частин, підрозділів механізованих військ.
Пояснення: Колона батальйону (дивізіону), роти (батареї), взводу (та їм рівних) – відповідно з трьома, двома та однією поперечною рисою в головній частині умовного знаку. Артилерійські системи, техніка та озброєння позначаються своїм відповідним умовним знаком

Похідна колона військових частин, підрозділів танкових військ

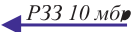

Похідна колона військових частин, підрозділів артилерії

Похідна колона військових частин, підрозділів зенітних ракетних військ і зенітної артилерії

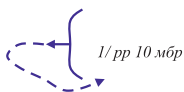

Похідна колона військових частин, підрозділів матеріально-технічного забезпечення

 <p>гпз 1/2 мб</p>	<p>Головна похідна застава. Пояснення: Головна (бічна, тильна) похідна застава в складі посиленої механізованої роти на БМП (на іншій техніці і до складу танкової роти – з відповідними знаками). ГПЗ у складі взводу і головний дозор – з однією рисою; авангард або передовий загін у складі батальйону – з трьома рисками і надписом</p>
	<p>Дозорне відділення. Пояснення: Дозорне відділення на БМП (на БТР, дозорний танк з відповідними знаками, тощо)</p>
	<p>Рухомий загін. Пояснення: Рухомий загін загороджень з вказівкою приналежності (ЗЗР – загін забезпечення руху, ГРозг – група розгородження)</p>
	<p>Піші дозорні (2-3 військовослужбовці)</p>
 <p>№ 1 $\frac{08.00 - 14.00 \quad 18.08.}{1/2 мб}$</p>	<p>Піші патрульні (пунктиром указується маршрут патрулювання). Пояснення: Всередині знаку пишеться напис в залежності від виду (роду, структури) ЗС України від якого призначено патруль</p>
 <p>4мр</p>	<p>Секрет із зазначенням належності</p>

Підрозділ (група) в засідці

Підрозділ (група), який проводить пошук (наліт), з вказівкою належності

Перевезення військ залізничним транспортом

Перевезення військ повітряним транспортом

Перевезення військ морським та річковим транспортом

морське перевезення конвоєм

Пункт управління під час руху. Пояснення: Колір знаку – відповідно до роду військ (структури) Збройних Сил України.

Маршрут руху військ (ОК – оперативного командування номер один)

Маршрут евакуації озброєння і техніки із зазначенням номера маршруту і його приналежності

Межа зони відповідальності (дорожньо-комендантських дільниць і районів) з'єднання, частини, підрозділу (пункт передачі колон під час супроводження). Пояснення: Для батальйону на стрілках наносяться три поперечних риски, для роти – дві, для взводу – одна, тощо

Озброєння та дії Сухопутних військ

Танк. Пояснення: В середині умовного знаку може наноситися напис як приклад (зв - зв'язку, тощо)

Бойова машина піхоти

Бронетранспортер

Автомобіль

1 2 3 4

Автомобілі: 1 - загальне позначення; 2 - з причепом; 3 - санітарний; 4 - броньований

Мотоцикл

Тягач танковий

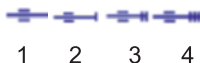
Тягач гусеничний

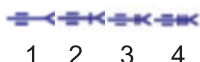
Тягач автомобільний

Ракетний комплекс:
1 - тактичний;
оперативно-тактичний

Гаубиця (гармата): 1 - загальне позначення; калібру до 122 мм включно; калібру до 155 мм включно; калібру більше 155 мм

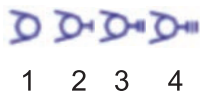
Протитанкова гармата:
1 - загальне позначення; калібру до 85 мм включно; калібру до 100 мм включно; калібру більше 100 мм

Самохідна гаубиця (гармата) - загальне позначення (умовний знак в залежності від її калібру)

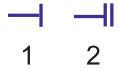
Бойова машина реактивної артилерії: 1 - загальне позначення; середнього калібру. 3 - великого калібру

Міномет:
1 - загальне позначення; малого калібру (до 82 мм включно); середнього калібру (до 122 мм включно); великого калібру (більше 122 мм)

Протитанковий ракетний комплекс: 1-переносний; 2- на бойовій машин

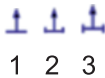
Кулемет: 1 - ручний; ротний (станковий) кулемет

Гранатомет: 1 - ручний протитанковий; автоматичний; станковий протитанковий

Реактивний піхотний вогнемет: 1 - легкий; 2 - важкий

Зенітний ракетний комплекс: 1 - загальне позначення; 2 - ближньої дії; 3 - малої дальності;

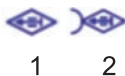
Гарматно-ракетний комплекс

Зенітна гармата: 1- загальне позначення. 2- малого калібру

Зенітна кулеметна установка

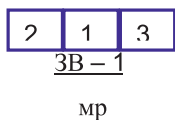
Зенітна самохідна установка: 1 - загальне позначення; 2 - радіолокаційним комплексом

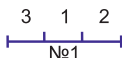
Бойова машина зенітного ракетного комплексу ближньої дії

Рухомий розвідувальний пункт

Зосереджений вогонь механізованої роти з вказівкою його номера і ділянок вогнів взводів. Пояснення: танкової роти, механізованого, танкового і гранатометного взводів – з відповідним написом

Рубіж загороджувального вогню гранатометного взводу з вказівкою його номера і ділянок вогню відділень

Технічні засоби розвідки та забезпечення СУВ

Радіолокаційна станція розвідки гармат та мінометів, що стріляють

Радіолокаційна станція розвідки рухомих наземних (надводних) цілей

Спостережний пункт з далекоміром - цілевказівником

Артилерійська батарея на вогневій позиції. Пояснення: Умовний знак – в залежності від типу та калібру гармати

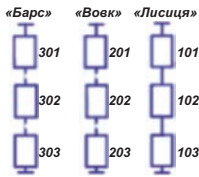
Рубіж досяжності ракет визначеної військової частини

Вогонь по окремій цілі із зазначенням номера цілі

Зосереджений вогонь із зазначенням номера цілі:
1 - ствольної артилерії;
реактивної артилерії

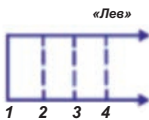
Послідовне зосередження вогню із зазначенням рубежів, їх найменувань і номерів цілей або ділянок. Пояснення: При подвійному ПЗВ цілі з'єднуються суцільними лініями на двох рубежах, при потрійному – на трьох, тощо

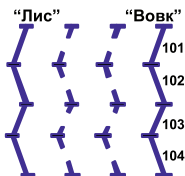
Нерухомий загороджувальний вогонь із зазначенням найменування рубежу.

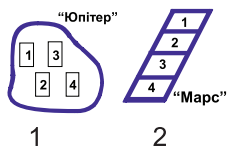
Глибокий нерухомий загороджувальний вогонь на трьох рубежах із зазначенням номерів рубежів та його умовного найменування.

Одинарний рухомий загороджувальний вогонь із зазначенням його умовного найменування і номерів рубежів. Пояснення: При подвійному РЗВ перші два рубежі показуються суцільними лініями

Вогневий вал (одинарний, подвійний) із зазначенням його рубежів, їх найменувань і номерів цілей або ділянок

Масований вогонь із зазначенням його умовного найменування номерів цілей або ділянок: 1 - по районах зосередження противника; на рубежі розгортання противника у взводні колони

Ураження окремої цілі високоточними боеприпасами

Зенітна ракетна батарея ближньої дії на стартовій позиції

Освітлювальний пост

Район, що освітлюється артилерією

Район, що освітлюється авіацією.

Світловий орієнтир, поставлений артилерією

Світловий орієнтир, поставлений авіацією

Світловий створ

Рубіж освітлення

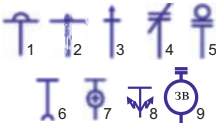

Рубіж осліплення

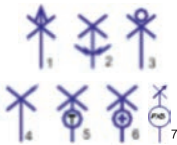
Озброєння та дії авіаційних військових частин та підрозділів

Загальне позначення літальних апаратів: 1 - літак; 2 - вертоліт; 3 - безпілотний літальний апарат

Позначення літаків щодо призначення, умов базування, спеціалізації, дальності дії: 1 - бомбардувальник; штурмовик; винищувач; розвідувальний; протичовновий; гідролітак; санітарний; 8- РЕБ; 9- зв'язку

Позначення вертольотів за призначенням: 1 - бойовий; 2 - РЕБ; 3 - протичовновий; 4 - розвідувальний; 5 – транспортний (ТБ - транспортно-бойовий; К - коректувальник; У - управління; зв - зв'язку; 3 - заправник); 6 – санітарний; 7- РХБ

Безпілотний літальний апарат – постановник перешкод (БПЛА-ПП)

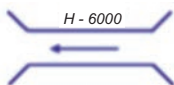
Аеродром, загальне позначення

1 - пункт наведення авіації,
2 - допоміжний пункт наведення авіації

Радіонавігаційний пункт,
станція

Коридор (смуга) прольоту авіації із зазначенням висоти (6000м) та напрямку прольоту. Пояснення: Коридор (смуга) прольоту авіації, десанту, смуга прориву (подавлення) ППО противника.

Майданчик базування частини, підрозділу авіації Сухопутних військ

Район засідки частини, підрозділу авіації Сухопутних військ

Удари авіації із застосуванням звичайної зброї: 1 - поодинокий удар; груповий удар

Озброєння та дії військ зенітних ракетних підрозділів

Зенітні ракетні комплекси:
1 - загальне позначення; середньої дальності; дальньої дії; багатоканальний; гарматно-ракетний

Зенітний ракетний дивізіон на стартовій позиції. . Пояснення: Тип основного озброєння вказується відповідним знаком

Зенітна ракетна батарея на стартовій позиції. Пояснення: Тип основного озброєння вказується відповідним знаком.

Позиція технічної батареї (техдн - технічного дивізіону)

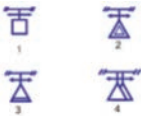

Межа зони ураження зенітної ракетної частини (підрозділу)

Озброєння та дії радіотехнічних підрозділів

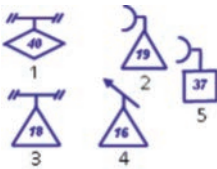
Сектор огляду радіотехнічного вузла (станції) дальнього виявлення

Радіолокаційні підрозділи, сполучені з АСУ: 1 – батальйон; 2 – центр; вузол (пост управління); рота

Окремий радіолокаційний взвод

Радіолокаційні станції: 1 – на броньованій базі; дециметрового діапазону; метрового діапазону; радіовисотомір; сантиметрового діапазону; (усередині знаку тип станції)

Пост візуального спостереження.

Засоби розвідки та управління ППО та ВПС противника

Центри: 1 - управління та оповіщення; збору інформації та управління

Пости: 1 - управління, передовий; управління та оповіщення; дальнього виявлення

Озброєння та дії Військово-Морських Сил

Загальне позначення бойових кораблів: 1 - надводний корабель; 2 - підводний човен; бойовий катер

Протидиверсійний катер

Катер на підводних крилах

Нерозпізнаний корабель

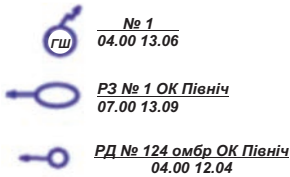

Нерозпізнаний підводний човен

Нерозпізнане судно

Розвідувальні частини та підрозділи

Розвідувальні органи із зазначенням їх . номерів, належності та часу початку дій: 1 - група спеціального призначення; розвідувальний загін, який виділяється від оперативного командування; розвідувальний дозор (РГ - розвідувальна група) із зазначенням їх номерів, належності та часу початку дій

Центр радіоелектронної розвідки: 1 - стаціонарний (Г - головний, Р - регіональний); маневрений (зі складу стаціонарного центру радіоелектронної розвідки)

Маневрені групи: 1 – радіорозвідки; радіотехнічної розвідки; розвідки радіорелейних ліній зв'язку

Пости: 1 – радіопеленгаторний; Ультракоткороткохвильовий(УКХ). 2 - радіопеленгаторний короткохвильовий (КХ); радіотехнічний

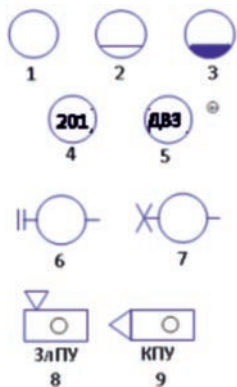

Межа глибини (дальність) розвідки: 1 - ультракоткороткохвильових, радіорелейних, тропосферних засобів зв'язку; короткохвильових засобів зв'язку; ближньої радіотехнічної розвідки; дальньої радіотехнічної розвідки

Розвідка боєм із зазначенням сил і засобів та часу початку дій.

Війська зв'язку

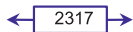

Інформаційно-телекомунікаційні (телекомунікаційні) вузли пунктів управління (ІТВ, ТВ ПУ), вузли зв'язку пунктів управління (ВЗ ПУ), опорні вузли зв'язку (ОВЗ), допоміжні вузли зв'язку (ДВЗ).

(1 - польовий ВЗ ПУ; стаціонарний незахищений ІТВ (ТВ) ПУ; стаціонарний захищений ІТВ (ТВ) ПУ; ОВЗ (вказується номер вузла зв'язку); 5 - ДВЗ; повітряний на літаку; повітряний на вертольоті; залізничний; корабельний) (належність ІТВ (ТВ), ВЗ ПУ відображається позначкою відповідного пункту управління (штабу))

Вузол фельд'єгерсько-поштового зв'язку з дійсним найменуванням

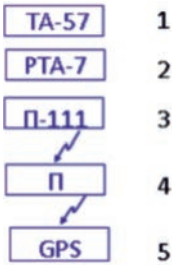
Станція фельд'єгерсько-поштового зв'язку з дійсним найменуванням

Радіостанція. 1 - переносна; 2 - рухома; 3 - танкова; 4 - стаціонарна із зазначенням типу)

Портативна радіостанція
(радіотелефон)

Кінцеві засоби із зазначенням типу (апарати: 1 - телефонний; 2 - телеграфний; 3 - факсимільний; прийому коротких повідомлень (пейджер); прийому супутникових навігаційних сигналів для визначення місцезнаходження, швидкості пересування об'єкта та точного часу).

Види зв'язку:

Відкритий телефонний зв'язок

Відкритий телеграфний зв'язок із зазначенням типу апаратури

Незасекречена передача даних

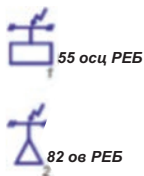

Гучномовний зв'язок

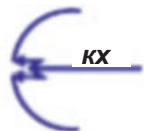
Військові частини та підрозділи
радіоелектронної боротьби

Позиційний район окремого батальйону РЕБ

Сили та засоби радіоелектронного захисту:
1 - окремий спеціальний центр РЕБ; окремий вузол РЕБ (ВКТК - вузол комплексного технічного контролю)

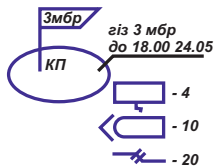

Межа зони радіоподавлення із зазначенням діапазону частот засобів противника, які подавляються. Пояснення: (КХ - короткохвильовий радіозв'язок; УКХ - ультракороткохвильовий радіозв'язок; РН - радіонавігація; РЛ - радіолокація)

Межа смуги дій частини РЕБ

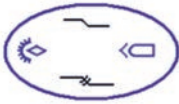
Фортифікаційне обладнання

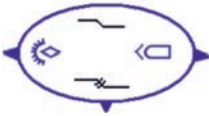
Район розгортання пункту управління із зазначенням його належності (3 мбр), сил, які залучаються для виконання робіт, часу і дати закінчення робіт, типу та кількості (4, 10, 20) споруд, що зводяться

Район фортифікаційного обладнання із зазначенням його належності (3 мр), часу і дати закінчення робіт, черговості та обсягу виконаних робіт

Район зосередження із зазначенням характеру фортифікаційного обладнання. Споруди позначаються відповідними знаками (за необхідності може вказуватись кількість споруд)

Базовий район зосередження із зазначенням характеру фортифікаційного обладнання. Споруди позначаються відповідними знаками (за необхідності може вказуватись кількість споруд)

Укріплений район

Траншея з перекритою щілиною і ходом сполучення

Сховища для автомобілів (іншої техніки – відповідні позначення), 1 - підготовлене; зайняте; 3 - із захисним маскувальним екраном

Окопи для танків (іншої бойової техніки – відповідні позначення), 1 - підготовлене; зайняте; 3 - із захисним маскувальним екраном. Колір знака окопу такий самий, як і колір вогневого засобу

Фортифікаційна споруда із місцевих матеріалів для ведення вогню з ручного кулемета

	Фортифікаційна споруда промислового виготовлення з обмеженим сектором обстрілу для ведення вогню з крупнокаліберного кулемета
	Фортифікаційна споруда з круговим сектором прихованого типу промислового виготовлення для ведення вогню з автоматичного станкового гранатомета
	Сховище для особового складу (1 - ступінь захисту, 20 - місткість)
	Сховище із збірних залізобетонних елементів
	Бліндаж
	Збірно-розбірне сховище для пункту управління.
	Сховище для пункту управління із збірних залізобетонних елементів
	Довготривала фортифікаційна споруда
	Відкрита щілина

Перекрита щілина

Споруда для спостереження відкритого типу

Споруда для спостереження закритого типу

Сховище для боєприпасів відкритого типу

Сховище для боєприпасів закритого типу

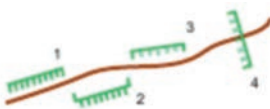
Котлован (з умовним знаком цього засобу, для якого він відривається)

Загородження та руйнування

Район розташування рухомого загону загороджень (РЗЗ) окремої механізованої бригади. (загін № 1)

Район приховування

Маскування маршрутів придорожними та наддорожними масками: 1 - табельними маскувальними комплектами; радіопоглинаючим покриттям; підручними засобами; радіорозсіючим покриттям

Малопомітне загородження
(дротяна спіраль, сітка на
низьких кілках, дріт у накид)

Дротяне загородження (кількість
штрихів – кількість рядів)

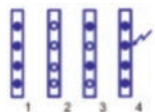
Мінований завал із зазначенням
довжини (0,3 км)

Електризовані загородження із
зазначенням довжини (0,2 км)

Мінні поля на картах масштабу
1: 500 000 і більше:
1 - протитанкові; протипіхотні;
змішані

Мінні поля на картах меншого
масштабу: 1 - протитанкові;
протипіхотні; змішані; керовані

Ділянка протидесантних мінно-
вибухових загороджень у воді
із зазначенням номеру (6), типу
(ПДМ), кількості мін (18) та
дати установки (17.05)

№ 3
СРМ - 30 ісв

Ділянка скидання сплавних мін
із зазначенням її номера (№ 3),
типу (СРМ), кількості мін (30)
та сил, що залучаються (ісв)

Фугаси: 1 - некерований;
керований по радіо; керований
по проводах

Протипіхотні міни: .
1 – кругового ураження;
направленого ураження

Протитанкові міни:
1 - протигусенична;
протиднищева; протибортова

Протитранспортна (об'єктна)
міна

Міна уповільненої дії

Протидесантна міна

Сплавна міна

Райони дистанційного
мінування із зазначенням
типу системи дистанційного
мінування (Ав - авіаційний),
часу і дати мінування
(05.00 03.10), часу та дати
самоліквідації мінного поля
(06.00 04.10) та типу мін
(ПТМ - 3)

№ 1
ОК Північ

Рубіж мінування рухомого
загону загороджень із
зазначенням номеру рубежу,
належності та номеру РЗЗ

Протитанковий рів із зазначенням протяжності (0,7 км). Пояснення: За необхідності можуть вказуватися сили, що залучаються, засоби і час улаштування

1 - ескарп; 2 - контрескарп із зазначенням протяжності (0,5 км)

Надовби із зазначенням їх виду (М - металеві; ЗБ – залізобетонні; К - кам'яні; дерев'яні); кількості рядів (2) і протяжності (15 м)

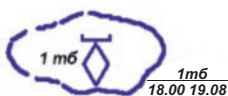
Зруйнований противником міст із зазначенням часу і дати руйнування

Підготовлений до руйнування міст із зазначенням часу і дати руйнування

Прохід в загородженнях із зазначенням його номера (№ 3) і ширини (6 м)

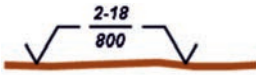
Район навішування мінних тралів із зазначенням назви підрозділу (1 тб) часу і дати навішування мінних тралів

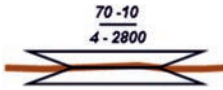
Рубіж навішування мінних тралів із зазначенням назви підрозділу (1 тр) часу і дати навішування мінних тралів

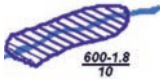
Зруйнована (пошкоджена) ділянка дороги із зазначенням її протяжності (1, 2 км) та об'їзду

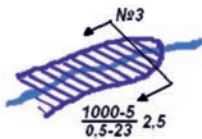
На ділянці дороги протяжністю (2 км) є 18 вирв загальним об'ємом (800 м³)

Суцільний вилом у насипі дороги із зазначенням довжини (70 м), ширини (10 м), глибини (4 м) і об'єму (2800 м³)

Затоплена ділянка місцевості із зазначенням ширини (600 м), глибини (1,8 м) і тривалості затоплення (10 год.)

Прогнозована зона затоплення місцевості від хвилі прориву (пропуску) із зазначенням її напрямку і параметрів у створі (№3): ширини (1000 м), глибини (5 м), часу проходження фронту хвилі (0,5 год.), тривалості затоплення (23 год.) та максимальної швидкості течії (2,5 м/с)

Межа зони пожеж у лісах і населених пунктах

Межа зони завалів у населеному пункті (штрихи у напрямку до епіцентру вибуху)

Внутрішня (1) і зовнішня (2) межа зони суцільних завалів у лісі

Шляхи, перевали, маскування та водопостачання

Ділянка підготовки (утримання) шляху із зазначенням номера (1), належності (ОК), підрозділу, часу і дати готовності і протяжності (60 км)

Військово-автомобільна дорога із зазначенням протяжності (97 км), пропускної спроможності (8000 автомобілів за добу)

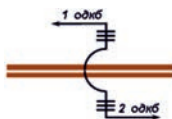
Рокада військово-автомобільної дороги із зазначенням протяжності (60 км), пропускної спроможності (6000 автомобілів за добу)

Запасний маршрут військово-автомобільної дороги із зазначенням протяжності (112 км)

Напрямок нарощування (відновлення) військово-автомобільної дороги

Розмежувальна лінія між батальйонними дорожньо-комендантськими ділянками (ротними – з двома, взводними – з однією рисою)

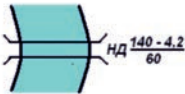
Перехід, обладнаний через важкопрохідну ділянку (ЗРДП – збірно-розбірне дорожнє покриття, Щ – щити, Ф – фашини, К – колоди)

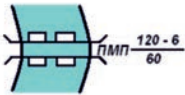
Шлях (колонний шлях) руху військ із зазначенням його номера (1), належності (ОК – оперативного командування, Бр - бригади) і відстані (80 км) від вихідного рубежу

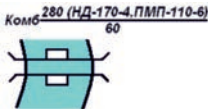
Автомобільний тунель із зазначенням його висоти (8 м), ширини (4 м) і довжини (700 м)

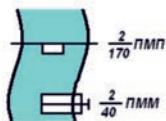
Міст на жорстких опорах із зазначенням його типу (Н - низьководний; В - висоководний; П - підводний); матеріалу (Д - дерев'яний, К - кам'яний, М - металевий, ЗБ - залізобетонний), довжини (140 м), ширини (4,2 м) і вантажності (60 т)

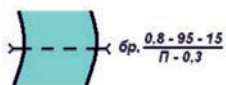
Наплавний міст із зазначенням типу парку (ПМП - понтонно-мостовий парк), довжини моста (120 м), ширини (6 м) і його вантажності (60 т)

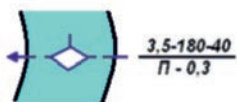
Комбінований міст із зазначенням його загальної довжини (280 м), типу та довжини складових ділянок (НД – низьководний дерев'яний – 170 м, ширина – 4 м, ПМП – із понтонно-мостового парку – 110 м, ширина – 6 м) і вантажності моста (60 т)

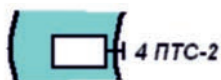
Поромна переправа із зазначенням кількості поромів (2, 2), їх вантажопідйомності (170, 40 т), типу парку (ПМП) або переправного засобу (ПММ)

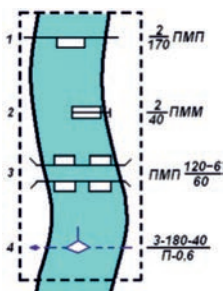
Брід із зазначенням його глибини (0,8 м), довжини (95 м), ширини (15 м), характеру ґрунту дна (П - піщане, К - кам'яне, Б - болотисте) і швидкості течії (0,3 м/с)

Переправа танків під водою із зазначенням її глибини (3,5 м), довжини (180 м), ширини (40 м), характер ґрунту дна (П – піщане, К – кам'яне, Б – болотисте) і швидкості течії (0,3 м/с)

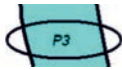
Десантна переправа із зазначенням кількості (4) і типу переправно-десантних засобів (ПТС).

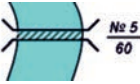
Ділянка форсування із зазначенням видів переправ:
 1 - поромна переправа на поромах із парку ПМП;
 2 - поромна переправа на поромно-мостових машинах ПММ;
 3 - мостова переправа із парку ПМП, а також кількості поромів (2, 2), протяжності (120 м), вантажності (170, 40, 60 т);
 4 - переправа танків під водою

Протимінне загородження

Елементи комендантської служби (РЗ - річкова застава, МК - мостова команда, БК - берегова команда, РК - рятувальна команда)

Льодова переправа із зазначенням її номера (№ 5) і вантажності (60 т)

Диспетчерський пункт із зазначенням номера (№ 10)

Пост регулювання дорожнього руху (К – комендантський пост, КПП - контрольно-пропускний пункт, БП - блокпост; МВ - мостова варта)

Рухомий пост регулювання дорожнього руху (К - рухомий комендантський пост)

Офіцерський пост регулювання дорожнього руху (К - офіцерський комендантський пост)

Комендант переправи (ПКП - помічник коменданта переправи, КДФ - комендант ділянки форсування)

Хибний міст із зазначенням кількості (25) і засобів імітації ("Сфера")

Хибна ділянка оборони (смуга, район зосередження, рубіж – з відповідними знаками)

Маскування військ (сил) та об'єктів у районі (на позиції, рубежі, напрямі зосередження зусиль, головного та інших ударів, маневру – відповідними умовними знаками; колір штрихування такий самий, як колір умовного знака)

Радіолокаційна маска із зазначенням кількості (150) і типу куткових відбивачів (ВМК)

Маскування маршрутів (районів і рубежів відповідними умовними знаками) масками:
1 - вертикальними наддорожніми;
2 - вертикальними придорожніми;
3 - горизонтальними наддорожніми

Маскування табельними маскувальними комплектами

Маскування радіорозсіювальним покриттям

Маскування радіопоглинальним покриттям

Маскування підручними засобами

Хибна тепла ціль із КФП-1-180 (20 - кількість)

Імітатор руху техніки (30 - швидкість, що імітується, 10 - кількість імітаторів)

Лазерний відбивач

Імітатор із зазначенням його виду (Р - радіолокаційний, Т - тепловий, ГА - гідроакустичний, ЕМ - електромагнітний), кількості (2) і типу (ВМК)

Імітаційна маска озброєння і військової техніки (умовний знак – залежно від типу озброєння і військової техніки)

Район (ділянка) розп'ямування місцевості

Хибна ділянка маршруту руху військ із зазначенням його номера (1) і належності (ОК – оперативного командування, Бр – бригадний)

Імітація зруйнованої ділянки дороги (моста, озброєння, військової техніки, об'єктів, інженерних споруд – відповідними умовними знаками) із зазначенням протяжності (10 км), часу і дати імітації

Хибний район розташування військ (хибні командні пункти, вузли зв'язку та інші об'єкти позначаються відповідними умовними знаками) із зазначенням сил, які залучаються, термінів та обсягів завдань

Макет танка (умовний знак – в залежності від типу озброєння і техніки)

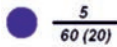
Хибне мінне поле

Одинокий колодязь із зазначенням у чисельнику – 1 - дебіт у м³/год. у знаменнику - 5 загальна глибина (3 - глибина до рівня води) у метрах

Зруйнований колодязь

Одинока свердловина із
зазначенням у чисельнику –
5 - дебіт у м³/год. у
знаменнику – 60 - загальна
глибина
(20 - глибина до води) у метрах

Одиноке джерело з дебітом
1,8 м³/год.

Водопровід продуктивністю
5 м³/год.

5 Р/год. – рівень зараження

Місце для пункту
водопостачання

Частини та підрозділи технічного забезпечення

Відділення технічного
обслуговування

Відділення технічної розвідки

Евакуаційне відділення

ремонтне БТОТ

Взвод технічного
обслуговування

Взвод технічної розвідки

Евакуаційний взвод

Ремонтний взвод автомобільної
техніки

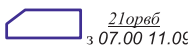
Ремонтна рота (при спеціалізації
з ремонту виду ОБТ – з
відповідним написом всередині
знаку

Рота технічної розвідки

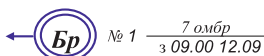
Евакуаційна рота

Ремонтно-відновлювальний (із
зазначенням часу) батальйон

Перша частина рвб

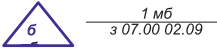

Група технічної розвідки
(із зазначенням номеру,
приналежності та часу)

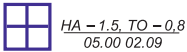
Забезпечення матеріально-технічними засобами

Пункт бойового постачання роти

Пункт бойового постачання батальйону (із зазначенням належності та часу його розгортання)

Боєприпаси, які викладені на ґрунт із зазначенням їх виду (типу), кількості боєкомплектів (може вказуватись в тонах), часу створення запасів.

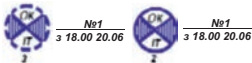
Пояснення: Дані про вид (тип), кількість боєкомплектів може відображатись таблицею

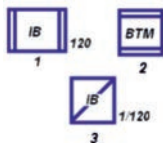
Склад центрального підпорядкування із зазначенням назви і призначення (ІМ - інженерного майна, ІБП - інженерних боєприпасів)

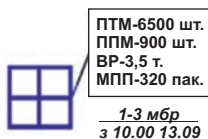
Обмінний пункт агрегатів із зазначенням його належності (Ц - центру, ОК - оперативного командування)

Збірний пункт пошкоджених машин (озброєння та техніки) із зазначенням його номера (№ 2), часу і дати розгортання, належності (ОК - оперативного командування, Бр - бригади) та призначення (ІТ - інженерної техніки): 1 - розгорнутий; 2 - запасний; 3 - що планується.

Інженерні склади із зазначенням номера (120): 1 - оперативного командування; 2 - полку (з буквами всередині знака або поряд з ним: І – інженерний; ІБП - інженерних боєприпасів; ВТМ - військово-технічного майна; ІМ - інженерного майна). За необхідності вказується належність і положення до визначеного часу; 3 – відділення інженерних складів ОК

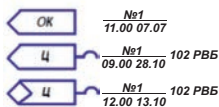
Тимчасовий польовий склад із зазначенням його номера (1), належності (мбр), часу і дати розгортання, назви засобів інженерного озброєння та їх кількості

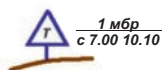
Станція (порт) завантаження (розвантаження, перевантаження) військ

Частина сил і засобів (відділення) військової частини технічного забезпечення у районі розміщення. За необхідності вказується їх склад

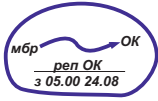
Ремонтна група (1), ремонтно-евакуаційна група (2), евакуаційна група (3) із зазначенням її належності, номера, часу і дати розгортання (зосередження).

Пункт технічної допомоги на маршруті руху військ із зазначенням належності (1 мбр), часу і дати розгортання

Технічне замикання похідної колони

Район передачі (відвантаження) озброєння і військової техніки, яка вийшла з ладу, із зазначенням належності (ОК - оперативне командування, мбр (тбр) - механізована (танкова) бригада), частини технічного забезпечення, яка приймає (рвп ОК) і часу початку передачі (відвантаження)

Пункт передачі ремонтного фонду із зазначенням його належності (1 рвп), часу и дати передачі

Танковий мостоукладач

Бойова машина піхоти, оснащена мінним тралом

Танк, оснащений мінним тралом

Танк з навісним бульдозерним обладнанням

Понтонний парк із зазначенням його типу (ПМП - понтонно-мостовий парк)

Поромно-мостова машина

Гусеничний транспортер, що плаває

Установка розмінування на гусеничній базі

Катер із зазначенням його типу

Інженерна техніка: 1 – на гусеничній базі; 2 - на колісній базі (БАТ - шляхопрокладач, МДК - котловинна машина, ІМР - інженерна машина розгородження, ЭОВ-4421 - екскаватор, ВММ - важкий механізований міст)

Переносна установка розмінування

Установка розмінування на платформі (причепі)

Перевал із зазначенням його найменування (Буковинський), протяжності в км (25), ширини (0,2 - 1), висоти (5043,0), терміну дії в місяцях року (VI - XI)

Десантно доступні ділянки із зазначенням його номеру (10), протяжності в км (12)

Війська радіаційного, хімічного, біологічного захисту

Взвод реактивних піхотних вогнеметів.

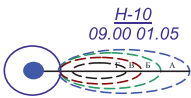
Вогнеметний підрозділ в бойових порядках військ

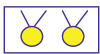
Відділення реактивних піхотних вогнеметів: 1 - на БТР; 2 - на автомобілях

Рубіж безпечного відділення (виступи в бік зон зараження внаслідок аварії АЕС і підприємств хімічної промисловості)

Зони радіоактивного зараження, що прогноуються
 А - помірного, Б - сильного,
 В - небезпечного,
 Г - надзвичайно небезпечного
 (за даними розвідки реальні межі) із зазначенням потужності (10 кт), вигляду (Н), часу і дати вибуху

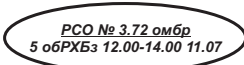
Поле хімічних фугасів противника із зазначенням часу і дати виявлення. Поле підірваних фугасів – знак зафарбовується жовтим кольором

ОРХБз 203 ОРХБз 1/203

Склад озброєння РХБз (1)
та його відділення (2) із
зазначенням номерів

 ДРХБр№1
5 обРХБз

Дозор РХБ розвідки із
складу військ РХБ захисту із
зазначенням найменування
військової частини (підрозділу),
часу і дати початку ведення
розвідки

 РСО № 3.72 омбр
5 обРХБз 12.00-14.00 11.07

Район спеціальної обробки
із зазначенням номеру,
найменування військової
частини (підрозділу), яка
проходить і виконує обробку,
часу і дати обробки

Хмельницька АЕС
ВВЕР 2х1000

Об'єкт з ядерною енергетичною
установкою із зазначенням
типу, кількості і потужності
реактору (ВВЕР - водно-водяний
енергетичний реактор; РБМК -
реактор великої потужності
контурний)

Хмельницька АЕС
ВВЕР 2х1000 07.55 12.08

Межі зон радіаційного
забруднення місцевості:
Г - надзвичайно небезпечного
(чорна); небезпечного
(коричнева); сильного (зелена);
помірного (синя); радіаційної
загрози (червона)

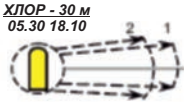

Межі зон радіаційного
зараження місцевості:
Г - надзвичайно небезпечного
(чорна); небезпечного
(коричнева); сильного (зелена);
помірного (синя)

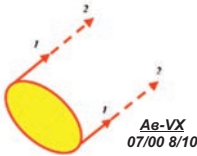
Хлор - 30 м

Об'єкт, який містить сильнодіючу отруйну речовину, із зазначенням найменування та кількості речовини

ХЛОР - 30 М
05.30 18.10

Прогнозуємі зони розповсюдження хмари сильнодіючої отруйної речовини під час аварії (руйнування) хімічно небезпечною об'єкту із зазначенням найменування і кількості речовини, часу і дати аварії. Пояснення: Глибина розповсюдження: 1 - первинної хмари; вторинної хмари

Ав-VX
07/00 8/10

Район, в якому противником було застосовано хімічну зброю, із зазначенням засобу застосування (ав - авіація, Р - ракети, А - артилерія, Ф - фугаси), типу отруйної речовини, часу та дати застосування. . Пояснення: Глибина розповсюдження: 1 - первинної хмари; вторинної хмари

Чума - 150
07.00 16.02

Ділянка місцевості (район), заражена противником біологічними засобами, із зазначенням збудника, кількості захворівших і часу застосування (виявлення)

ав. напалм
07.00.16.02

Застосування противником запалювальної зброї із зазначенням засобу застосування, типу запалювальної речовини, часу та дати застосування

Зона пожежі і напрямок її розповсюдження

Військові частини тилового забезпечення

Центральний склад:
(Пр - продовольства; П - пального; Реч - речового майна)

Склад (Пр - продовольчий; БТМ - бронетанкового майна; пального; Реч - речового майна).

Військові частини технічного забезпечення

Центральний склад:
(АТМ - автомобільного майна; боеприпасів; БТМ - бронетанкового майна; О - озброєння; РБ - ракет і боеприпасів).

Склад (Арт - артилерійський; БТМ - бронетанкового майна; АТ - автомобільної техніки).

Ремонтний завод центру із зазначенням його найменування

Центр зберігання (технічного забезпечення) ОВТ та майна (АТ - автомобільної техніки; БТ - бронетанкової техніки; РАО - ракетно-артилерійського озброєння)

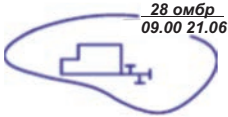
Район зосередження військової частини, підрозділу тилового (технічного) забезпечення

Частина сил і засобів частини, підрозділу тилового (технічного) забезпечення

Польовий хлібозавод

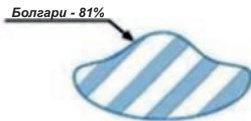

Район масової заправки техніки паливом із зазначенням його належності і часу розгортання заправних засобів

Військова техніка та дії сил і засобів морально-психологічного забезпечення

Агітаційно-пропагандистська група

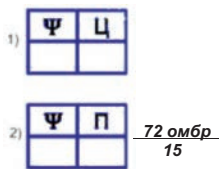
Район компактного проживання національних меншин із зазначенням національності та процентного співвідношення до загальної чисельності населення.

Район нестабільної суспільно-політичної обстановки

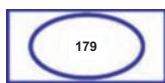
Табір біженців із зазначенням його номеру та кількості осіб. (табір номер три, 70 чоловік)

Підрозділи психологічної допомоги та реабілітації:
 1 - центр медико-психологічної реабілітації; 2 - пункт психологічної допомоги військової частини (з'єднання).
 Поруч із знаком вказується: у чисельнику - база розгортання; у знаменнику - кількість місць.

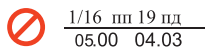
Релігійні конфесії із зазначенням кількості віруючих: 1- католики; 2- православні; 3- іудейські; 4- мусульманські

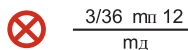
Район відселення населення з вказанням кількості переселенців.

Район залистування із зазначенням способу залистування, кількості листівок, часу та дати залистування: свої війська – червоним кольором; за противника – синім кольором

Місце захоплення полоненого із зазначенням його належності, часу і дати захоплення

Місце вилучення документів убитого із зазначенням його належності, часу і дати вилучення документів

Військова техніка та дії сил і засобів медичного забезпечення

Медична рота (омбр)

Медичний пункт батальйону

Стабілізаційний медичний пункт БТГр

Медичний пункт полку

Медичний пункт бригади (Авбр, ртбр)

Польовий центр медичного забезпечення

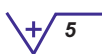
Військові госпіталі

Військовий мобільний госпіталь

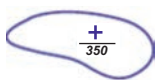
Окрема автомобільна санітарна рота

Пункт збору, сортування поранених та хворих

Стрільць-санітар

Район масових санітарних втрат особового складу із зазначенням кількості поранених

Польовий центр медичного забезпечення.

Медичний склад

Військова служба правопорядку у Збройних Силах України

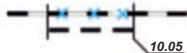

Гауптвахта. Пояснення:
З боку знаку пишеться
приналежність підрозділу

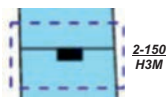

Військові об'єкти, які
знаходяться під охороною
Військової служби
правопорядку

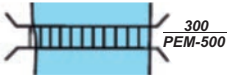
Державна спеціальна служба транспорту України

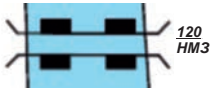
Ділянка залізниці, яка
відновлюється із зазначенням
терміну здачі її в експлуатацію

Поромна залізнична переправа із
зазначенням кількості одночасно
переправляємих вагонів (2),
пропускної можливості (150
вагонів на добу) та типу парку
(НЗМ)

Залізничний міст на жорстких опорах із стандартних конструкцій із зазначенням його довжини (300 м) та типу конструкцій (РЕМ-500)

Залізничний міст на плаваючих опорах із зазначенням його довжини (120м) та типу парку (НЗМ)

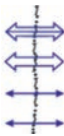
Державна прикордонна служба України

Пункт управління прикордонної комендатури

Пункт управління прикордонної застави із зазначенням номеру

Стик між: прикордонними загонами; регіональними управліннями; прикордонними комендатурами; прикордонними заставами

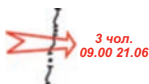
Пункт зустрічі органів охорони державного кордону з підрозділами (військовою частиною) ЗС України, які призначені для посилення охорони (прикриття) державного кордону

Оперативно-пошукова група

Район пошуку порушників державного кордону, схронів, схованок тощо

Місце порушення державного кордону із зазначенням кількості порушників, часу та дати

Місце збройного зіткнення з порушниками державного кордону

Національна гвардія України

Пункти управління бригади (обр - окрема бригада; обрДП - окрема бригада охорони дипломатичних представництв і консульських установ; брСпП - бригада спеціального призначення).

Пункти управління полку (пСпП - полк спеціального призначення).

Пункти управління батальйону (об - окремий батальйон, озСпП - окремий загін).

Державна служба України з надзвичайних ситуацій

Пункт управління аварійно-рятувального загону (спарзаг - спеціального аварійно-рятувального загону; спзаг - спеціального загону; спмзаг - спеціального морського загону)

Пункт управління
територіального аварійно-
рятувального загону із
зазначення належності до
адміністративно-територіальної
одиниці (Дніпр.- Дніпровської
області)

ДЕРЖАВНІ СИМВОЛИ, ПІЗНАВАЛЬНІ ЗНАКИ Й УМОВНІ НОМЕРИ (що наносяться на бойові машини)

1. Для пізнання своїх бойових машин і визначення їхньої належності до Збройних Сил України та відповідної частини і підрозділу на них наносяться державні символи, умовні номери й пізнавальні знаки.

2. Державним символом, що вказує на належність бойової техніки до Збройних Сил України, є зображення малого державного герба України.

Державний символ наноситься на правому і лівому боках башти або на бортах машин, а також ззаду бойової машини **5 см вище** над умовним номером. Розмір зображення державного символу **16,5 см заввишки і 15 см завширшки**.

3. Умовний номер являє собою тризначне число. Командир з'єднання (військової частини) на визначений період виділяє кожній військовій частині (підрозділу) одну – дві сотні номерів, наприклад: 200-299 або 800-999. Порядок нумерації бойових машин підрозділів встановлює командир частини, при цьому допускається повторення одних і тих самих номерів для різної бойової техніки. Наприклад, танк командира бригади (батальйону) і командно-штабна (командирська) машина можуть мати один і той самий номер, а номери танків у танкових ротах механізованої бригади можуть повторювати номери бойових машин піхоти (бронетранспортерів) у механізованих ротах.

Умовні номери наносяться:

на танках – на башті з боків і ззаду (дозволяється на зовнішній стороні ящиків для запасних частин, приладів, обладнання для підводного водіння і особистих речей екіпажу, що причеплені до башти на цих місцях);

на бойових машинах піхоти – справа і зліва посередині бортів і у верхній частині правих кормових дверей;

на самохідних артилерійських гарматах – на башті з боків і на кормовому люці;

на бронетранспортерах типу БТР-70, БТР-80 і командно-штабних машинах на їхній базі – справа і зліва по бор-

тах у передній частині нахилених броньових листів нижче рівня оглядових приладів і поручнів для посадки (в місцях, вільних від скоб для навішування запасних частин і приладдя);

на решті бойової техніки – праворуч і ліворуч, посередині або в передній вільній частині бортів.

4. Пізнавальні знаки частини являють собою зображення геометричної фігури (кола, квадрата, прямокутника, ромба, трикутника тощо) або силуету тварини. Для збільшення кількості варіантів пізнавальних знаків допускається нанесення всередині знака ліній у різноманітних напрямках, цифр, букв, умовне зображення окремих порід дерев або їхнього листя, а також зафарбування однієї з частин знака. Пізнавальний знак частини призначається старшим командиром (начальником) і повинен періодично змінюватися.

Пізнавальний знак наноситься на правій і лівій сторонах башти або на бортах машин під умовним номером.

5. Висота цифр умовного номера **20-40 см**, залежно від конструктивних особливостей бойової машини. Ширина їх становить **дві третини висоти**.

Розмір пізнавального знака повинен бути не більше висоти цифр умовного номера, але не менше їх двох третин висоти. Товщина ліній пізнавального знака і умовного номера дорівнює одній шостій їх висоти.

Улітку державний символ, пізнавальний знак та умовний номер наносяться білою фарбою, взимку, коли бойові машини мають маскуюче пофарбування, – червоною або чорною фарбою.

РОЗГОРТАННЯ РОТИ (БАТАЛЬЙОНУ) В ПЕРЕДБОЙОВИЙ І БОЙОВИЙ ПОРЯДКИ

1. **Передбойовий порядок** батальйону будується ротними або взводними колонами, роти – взводними колонами, а механізованого батальйону (роти), що діє в пішому порядку, крім того, і колонами відділень.

Положення рот (взводів) у передбойовому порядку батальйону (роти) може бути в лінію, кутом вперед, кутом назад, виступом праворуч або виступом ліворуч.

Місця взводів (відділень) у передбойовому порядку роти (взводу) вказується тільки за необхідності, звичайно вони діють у постійному шикуванні взводів (відділень): перший – в центрі, другий – на правому фланзі, третій – на лівому. Місця рот у передбойовому порядку визначаються командиром батальйону з урахуванням бойового порядку батальйону, що намічається. Інтервали і дистанції між колонами відділень **50-100 м**, між взводними колонами – **150-300 м**, між ротними колонами – **300-600 м**. Рота, призначена для дії у другому ешелоні (резерві), висувається на відстані **1,5-2 км**.

Додані механізованому батальйону (роті) танкові підрозділи прямують, як правило, попереду механізованих рот (взводів), а додані танковому батальйону (роті) механізовані підрозділи – позаду танкових взводів (рот).

Засоби, які залишаються в безпосередньому підпорядкуванні командира батальйону (роти), прямують за направляючою ротою (взводом) або у вказаних командиром батальйону (роти) місцях передбойового порядку.

2. Батальйон (рота) **із похідного порядку в передбойовий** розгортається послідовно у ротні (взводні) колони і колони відділень самостійно після досягнення вказаних пунктів (рубежів) розгортання або за командою (сигналом) командира батальйону (роти): **«Батальйон (рота), у напрямку такого-то об'єкта (на такий-то рубіж), у лінію ротних (взводних) колон (кутом вперед, кутом назад, виступом праворуч, виступом ліворуч), направляючий – така-то рота (взвод), така-то рота (взвод) – праворуч (ліворуч), така-то рота (взвод) – ліворуч (праворуч) – марш!»**.

Отримавши команду (сигнал), направляюча рота (взвод) висувається у вказаному напрямку, а прямуючі за ним (попереду) роти (взводи) залежно від вказаного (встановленого) місця у передбойовому порядку висуваються з підвищеною або зниженою швидкістю – правіше (лівіше) або кутом вперед (назад), виступом праворуч (ліворуч), витримуючи інтервали і дистанцію відносно направляючої роти (взводу).

Батальйон у взводні колони і колони відділень, а рота в колони відділень розгортаються за командою (сигналом) командира батальйону (роти): **«Батальйон (рота), у взводні колони (в колони відділень) – марш!»**.

3. Рота в **бойовий порядок із передбойового або з похідного порядку** розгортається за командою (сигналом) командира роти: **«Рота, в напрямку такого-то об'єкта (на такий-то рубіж), в лінію (уступом праворуч, уступом ліворуч, кутом вперед, кутом назад), направляючий такий-то взвод – до бою!»**.

З передбойового порядку танкова рота і механізована рота, яка діє на БТР (БМП), у бойову лінію розгортаються із взводних колон, а механізована рота, яка діє в пішому порядку, розгортається в бойову лінію з колон відділень або взводних колон. Взводи (відділення) з отриманням команди (сигналу) командира роти або після досягнення вказаних рубежів (пунктів) розгортання за командами своїх командирів розгортаються в бойову лінію і продовжують рух у вказаному напрямку з максимальною швидкістю, яка забезпечує ведення ефективного вогню.

Танки з піхотою, яка діє десантом на них, відкривають вогонь із гармат тільки після спішування десанту.

Під час розгортання роти в бойовий порядок з колони, минаючи передбойовий порядок, взводи з отриманням команди (сигналу) командира роти за командами своїх командирів висуваються на встановлені або вказані напрямки і одночасно розгортаються в бойову лінію, витримуючи інтервали і дистанції за напрямним взводом; положення взводів у цьому випадку – в лінію, потім воно може змінюватися за командою (сигналом) командира роти.

Для атаки в пішому порядку командир механізованої роти, яка діє на БТР (БМП або десантом на танках), піс-

ля розгортання взводів у бойову лінію і виходу їх на рубіж спішування подає команду: «**До машин!**».

Для відбиття атаки противника вогнем з місця командир роти подає команду (сигнал): «**Рота - стій!**». За цією командою (сигналом) танки і БТР (БМП), а під час дій у пішому порядку і відділення займають вогневі позиції (залагають) у готовності до ведення вогню.

Для відновлення руху командир роти подає команду (сигнал): «**Рота – вперед**», а при діях у пішому порядку, за необхідності, – «**Бігом**».

Командир роти після розгортання взводів знаходиться за бойовою лінією на віддаленні **до 200 м** у такому місці, звідки йому зручніше керувати ротою.

4. *Для відбиття раптового нападу противника* на колону роти з фронту, справа (зліва) або з тилу командир роти подає команду (сигнал): «**Противник з фронту (справа, зліва, з тилу) – до бою**». Механізована рота, яка діє на БТР (БМП, десантом на танках), за необхідності (при діях десантом на танках) у всіх випадках спішується і розгортається в бойову лінію.

Під час нападу противника з фронту головний взвод розгортається в бойову лінію прямо, другий за ним – праворуч, а замикаючий – ліворуч від головного взводу.

Під час нападу противника справа (зліва) всі машини одночасно розгортаються вбік противника, а при діях у пішому порядку взводи за командами своїх командирів – у бойову лінію вбік противника.

Під час нападу противника з тилу після повороту колони роти кругом рота розгортається в бойову лінію в такому ж порядку, як і для відбиття раптового нападу противника з фронту.

5. *Зміна напрямку руху* роти в передбойовому або бойовому порядку проводиться за командою (сигналом) командира роти: «**Рота, праворуч (ліворуч, кругом), в напрямку такого-то об'єкта (на такий-то рубіж), направляючий такий-то взвод – марш**».

Під час зміни напрямку руху праворуч (ліворуч) направляючий взвод висувається у вказаному напрямку, лівофланговий (правофланговий) взвод з підвищеною, а правофланговий (лівофланговий) зі зниженою швидкістю, дотримуючись інтервалів і дистанцій, висуваються на но-

вий напрямок і продовжують рух, витримуючи рівняння по направляючому взводу.

Під час повороту роти кругом у передбойовому порядку взводи (відділення) за командами своїх командирів повертаються кругом і продовжують рух у новому напрямку. Під час повороту роти кругом у бойовому порядку всі машини в бойовій лінії (відділення) одночасно розвертаються кругом і продовжують рух у новому напрямку.

За необхідності зміна напрямку руху роти в передбойовому або бойовому порядку проводиться за командою (сигналом): «**Увага, роби, що я**». У цьому випадку командир роти вказує новий напрямок руху роти рухом своєї машини, а при діях у пішому порядку – встановленим сигналом.

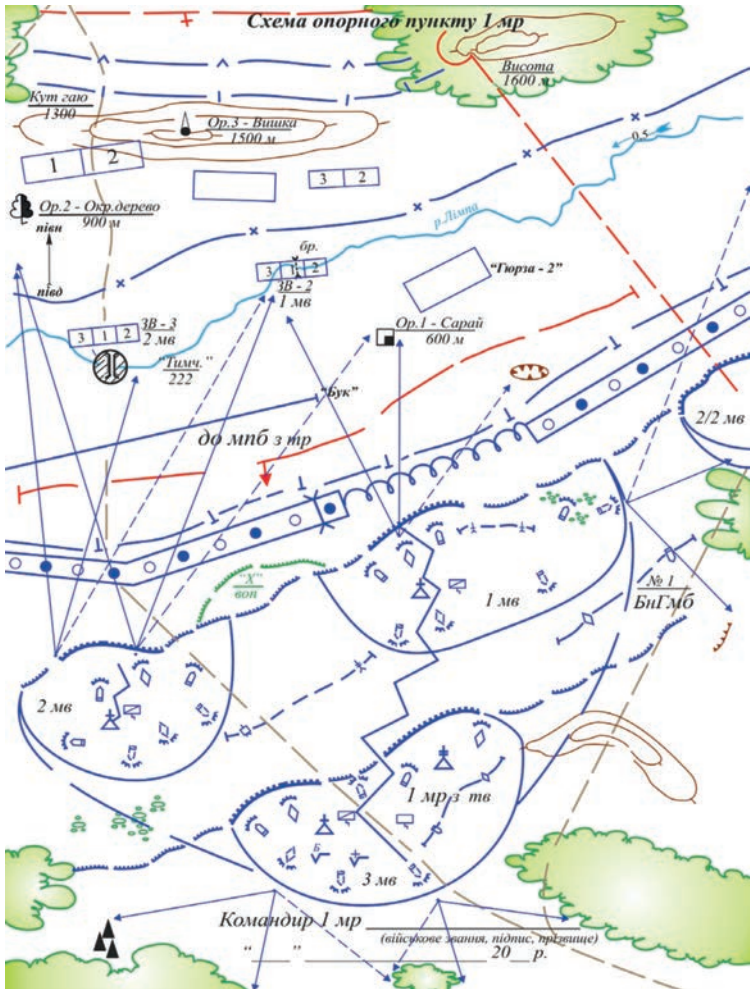
6. Рота з **бойового порядку в передбойовий** перешиковується за командою (сигналом) командира роти: «**Рота, у напрямку такого-то об'єкта (на такий-то рубіж) у взводні колони (колони відділень) – марш**», а з **передбойового або з бойового порядку в похідний** – за командою (сигналом): «**Рота, у напрямку такого-то об'єкта в колону – марш**» або «**Рота, за мною, в колону – марш**». Взводи (відділення) за командами своїх командирів перешиковуються у взводні колони (колони відділень) і продовжують рух у передбойовому порядку або перешиковуються в колону роти за порядком номерів або за порядком, який указав командир роти.

Особовий склад механізованої роти, який наступає в пішому порядку, за необхідності проводить посадку в БТР (БМП) або діє десантом на танках. У разі виведення механізованої роти, яка оснащена автомобілями, у другий ешелон особовий склад, який наступає в пішому порядку, може проводити посадку на автомобілі.

7. **Зміна напрямку руху батальйону в передбойовому або бойовому порядку і перешикування з передбойового в бойовий і навпаки**, а також в колону проводиться за порядком, який викладено для роти.

8. Під час дій батальйону (роти) на бойових машинах **на відкритій рівнинній місцевості**, коли забезпечується спостереження за діями всіх бойових машин, розгортанням і перешикуванням підрозділів керує особисто командир батальйону (роти), при цьому командири рот (взводів) команди не дублюють.

Схема опорного пункту механізованої роти

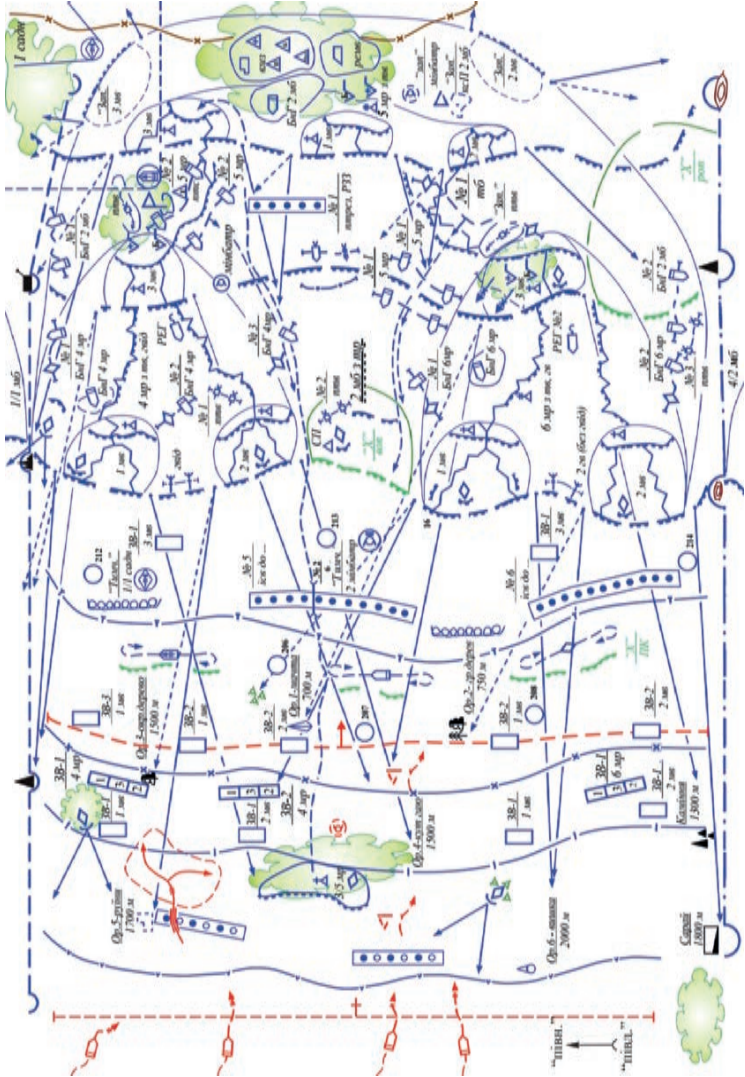

На схемі опорного пункту роти вказуються: орієнтири, їх номери (найменування) і відстані до них; положення противника; смуга вогню, додаткові сектори обстрілу і ділянки зосередженого вогню роти; опорні пункти взводів, їх смуги вогню, додаткові сектори обстрілу і ділянки зосередженого вогню; основні і запасні вогневі позиції

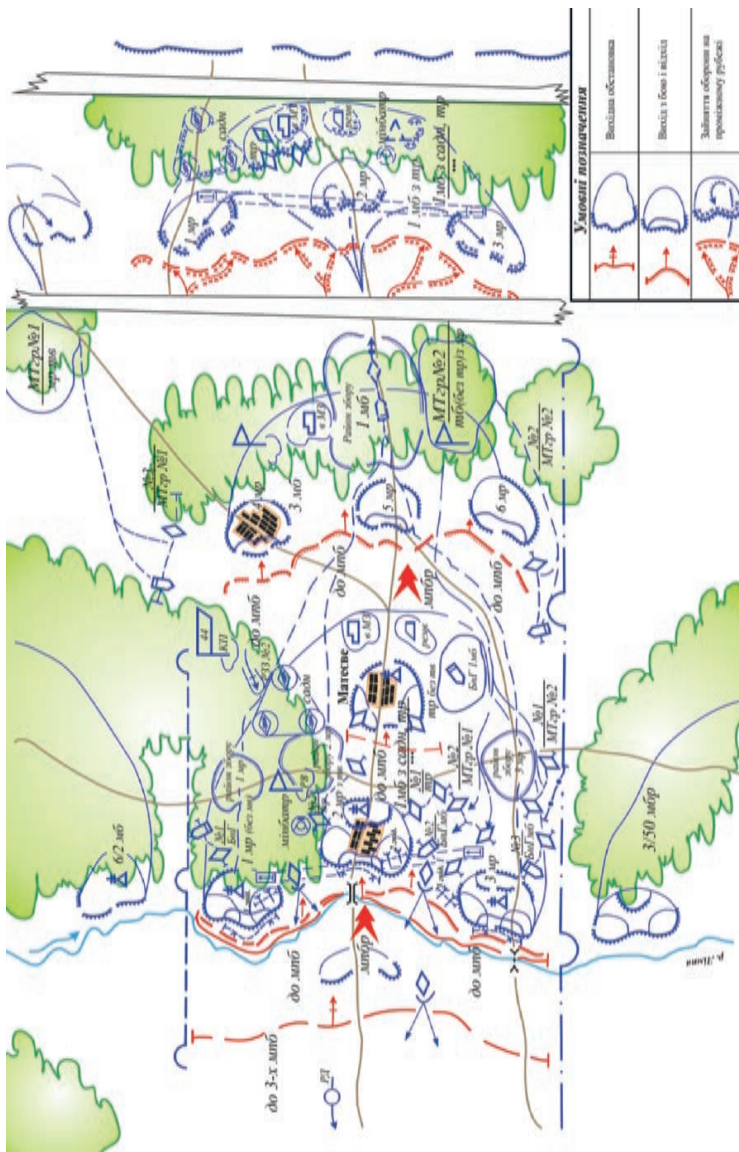
танків, БМП (БТР), протитанкових засобів, засобів ППО; рубежі відкриття вогню з танків, БМП, протитанкових засобів і стрілецької зброї; положення сусідів, вогневі позиції та сектори обстрілу вогневих засобів, які забезпечують фланги роти і проміжки між опорними пунктами взводів; район зосередження та вогневі рубежі бронегрупи; позиції та шляхи маневру кочуючих вогневих засобів; місця обладнання вогневих засідок; інженерні загородження та фортифікаційні споруди; проходи в інженерних загородженнях для бронегруп і кочуючих вогневих засобів або тих, які діють у вогневих засідках; місця розгортання пунктів технічного спостереження (ПТС), бойового постачання та медичного поста роти; місця КСП роти і взводів. У межах опорного пункту роти та поруч з ним вказуються райони зосередження і рубежі дій елементів бойового порядку старшого командира та позиційні райони і вогневі завдання артилерії, удари авіації.

На схемі району оборони батальйону вказуються: орієнтири, їх номери (найменування) і відстані до них; положення противника; позиція бойової охорони; опорні пункти рот і взводів, їх смуги вогню, додаткові сектори обстрілу і ділянки зосередженого вогню; рубежі відкриття вогню по противнику з танків, БМП, протитанкових засобів і стрілецької зброї; положення сусідів і розмежувальні лінії з ними; вогневі позиції і сектори обстрілу засобів, які забезпечують фланги батальйону і проміжки між ротними опорними пунктами; райони зосередження та вогневі рубежі бронегруп; позиції і шляхи маневру кочуючих вогневих засобів; вогневі позиції артилерійського, протитанкового і гранатометного підрозділів та підрозділів ППО, інших вогневих засобів, які знаходяться в безпосередньому підпорядкуванні командира батальйону, та їх вогневі завдання; місця обладнання вогневих засідок; напрямки і рубежі розгортання для контратак і вогневі рубежі; основні фортифікаційні споруди та інженерні загородження; проходи в інженерних загородженнях для бронегруп, підрозділів (вогневих засобів), які діють у вогневих засідках і кочуючих вогневих засобів; місця розташування підрозділів МТЗ, МПБ, ксП батальйону і рот. У межах району оборони батальйону, перед його фронтом на флангах і з тилу вказуються райони зосередження і рубежі дій елементів бойового порядку старшого командира та позиційні райони і вогневі завдання артилерії, удари авіації.

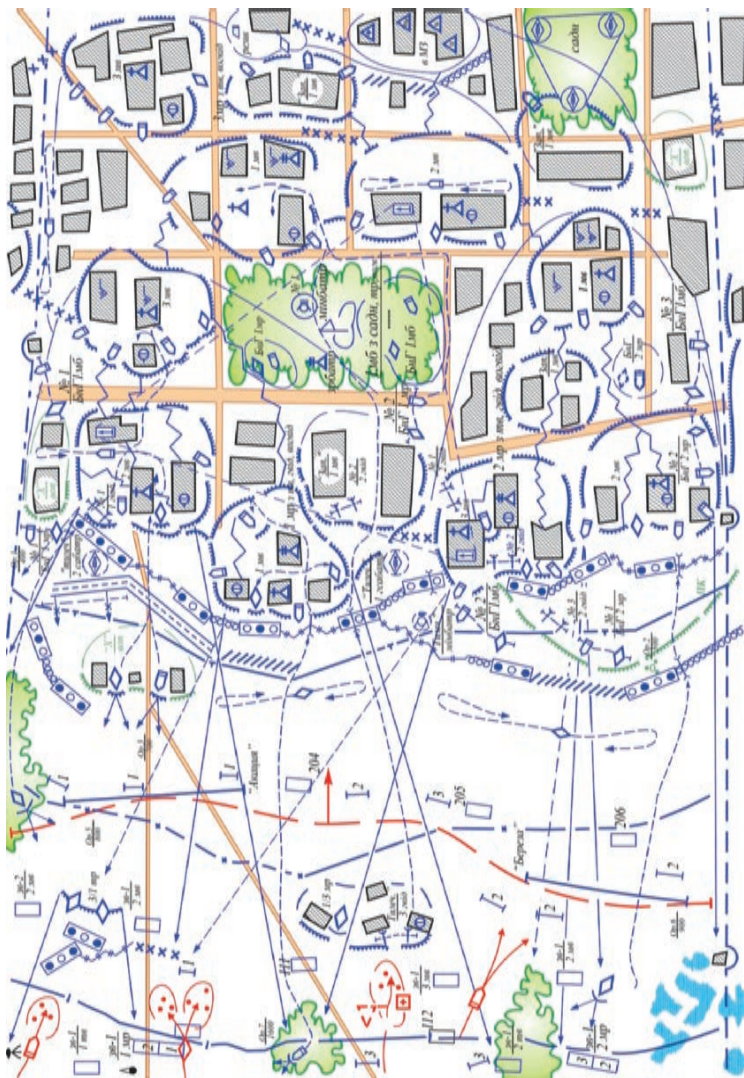
Позиційна оборона мб (варіант)

Маневрена оборона мб (варіант)

Оборонний бій мб у населеному пункті (варіант)

Оборонний бій мб у горах (варіант)

Схема 11

**Ведення наступального бою мбр з положення
безпосереднього зіткнення з противником уночі (варіант)**

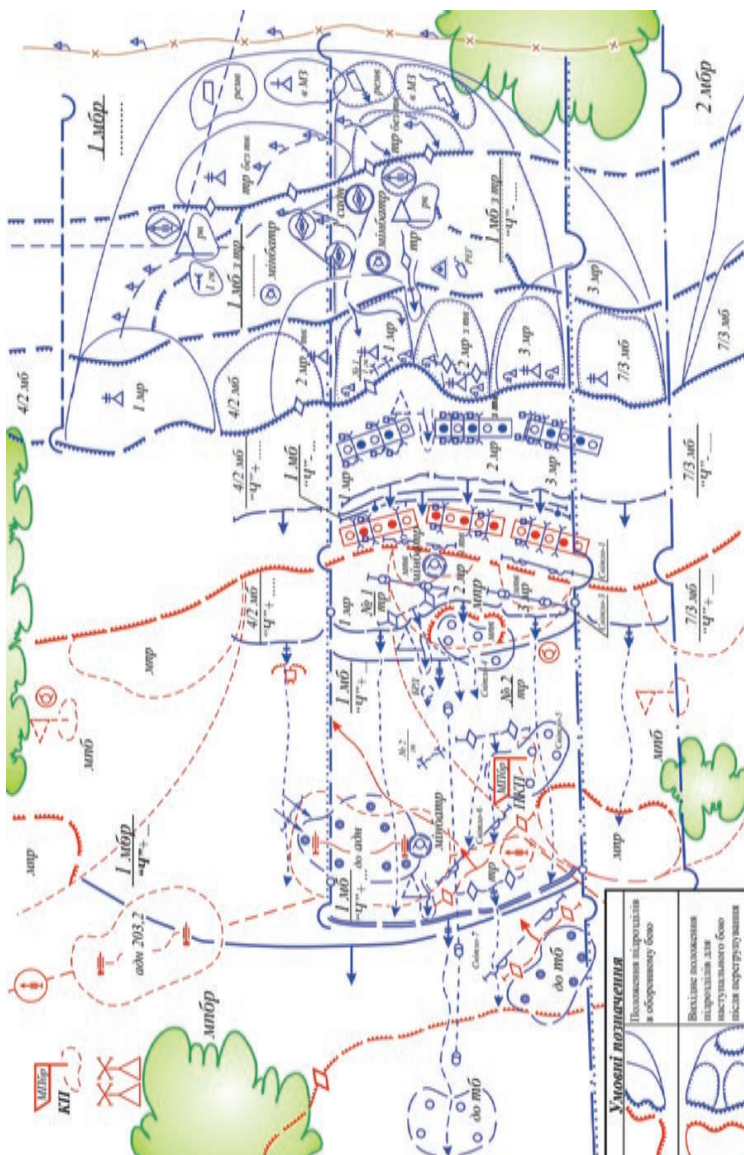

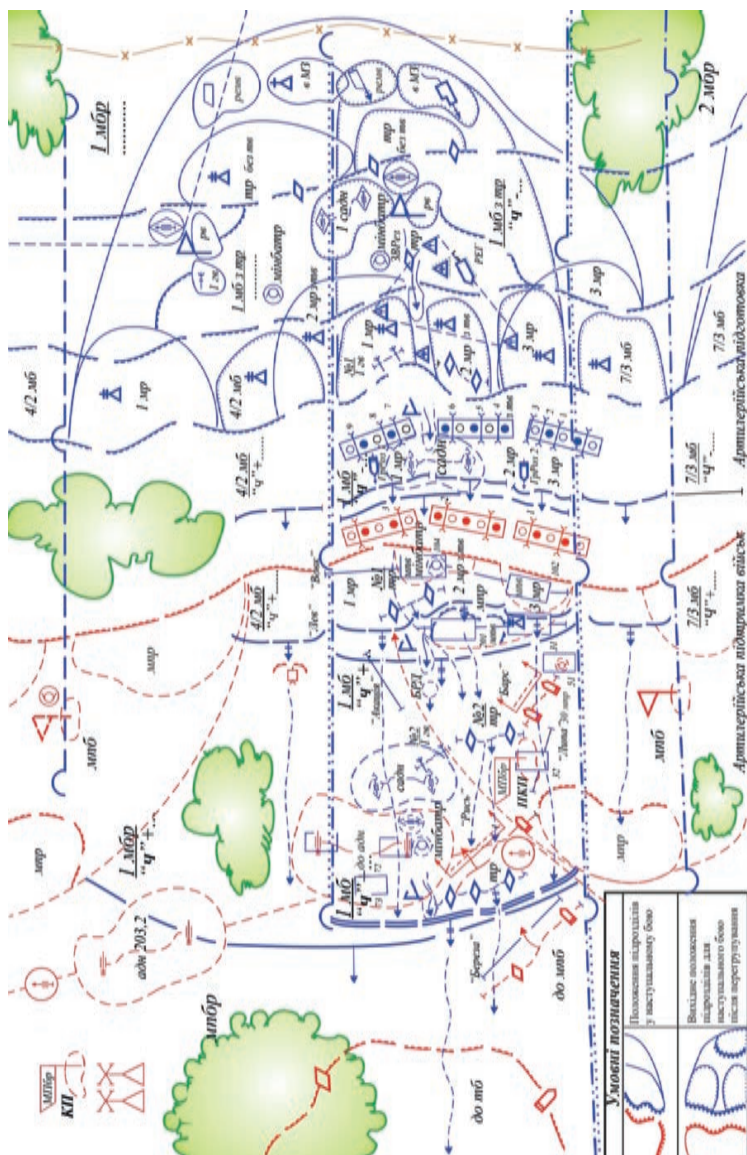
Схема 12

Форсування мб водної перешкоди під час наступу з ходу (варіант)

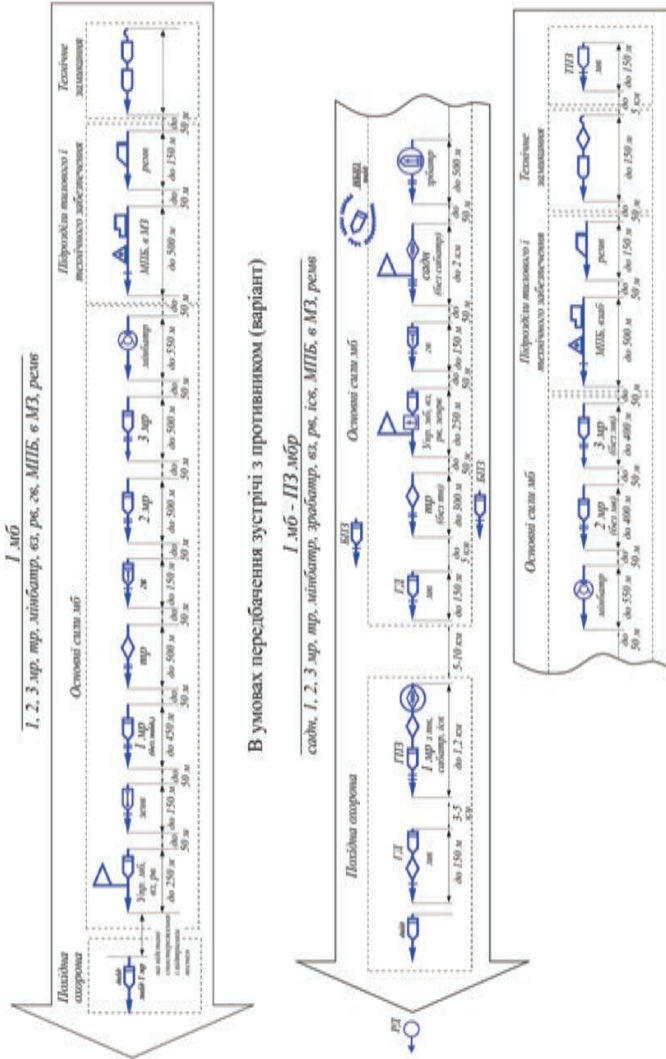
Схема 13

Вогневе ураження противника в наступальному бою мб (варіант)

Похідний порядок мб під час здійснення маршу

В умовах поза загрозою зіткнення з противником (варіант)

ФОРТИФІКАЦІЙНІ СПОРУДЖЕННЯ

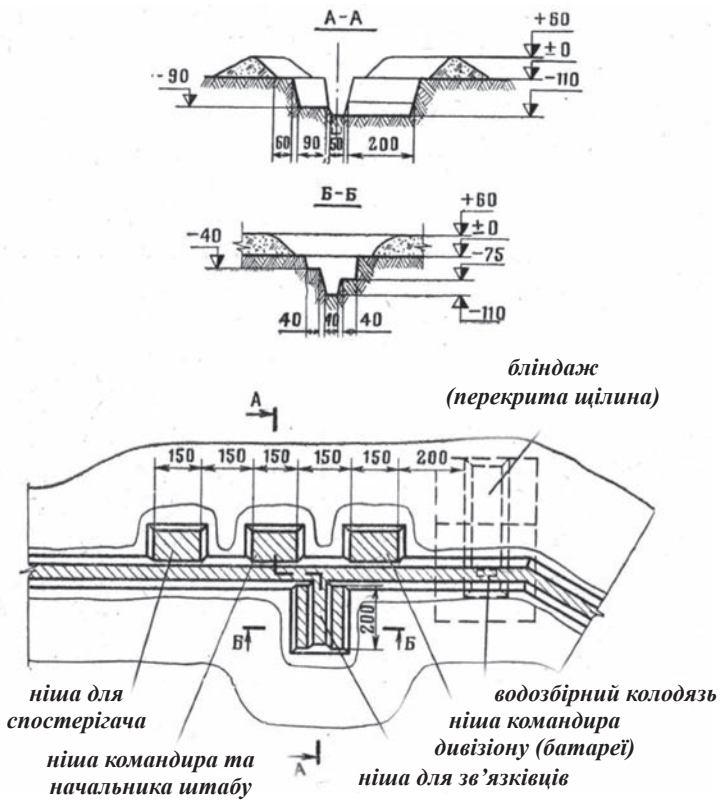

Рис. 1. Відкрита споруда для спостереження командира батальйону.

На влаштування спорудження (без бліндажу) потрібно 16 люд./год.

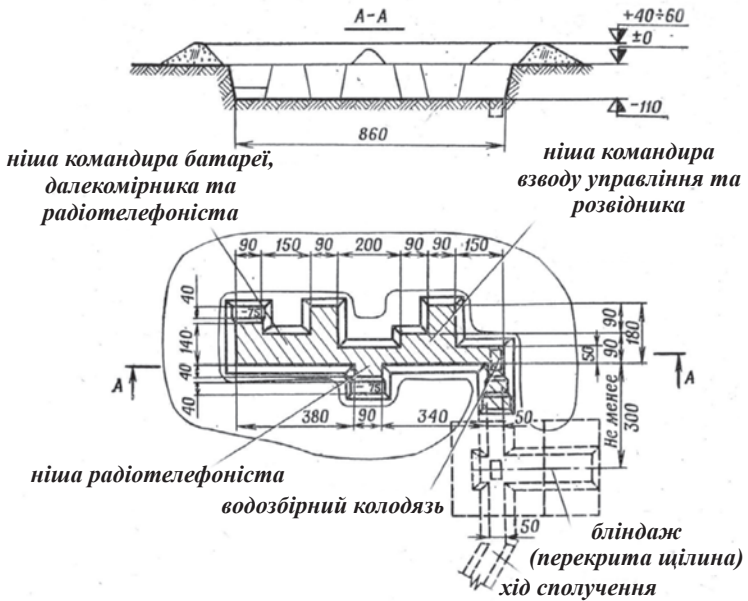

Рис. 2. Відкрита споруда для спостереження командира батареї.

На влаштування споруди (без бліндажу) потрібно 16 люд./год.

*скрутка з 3-4 мм дроту в
дві нитки*

амбразурна щілина

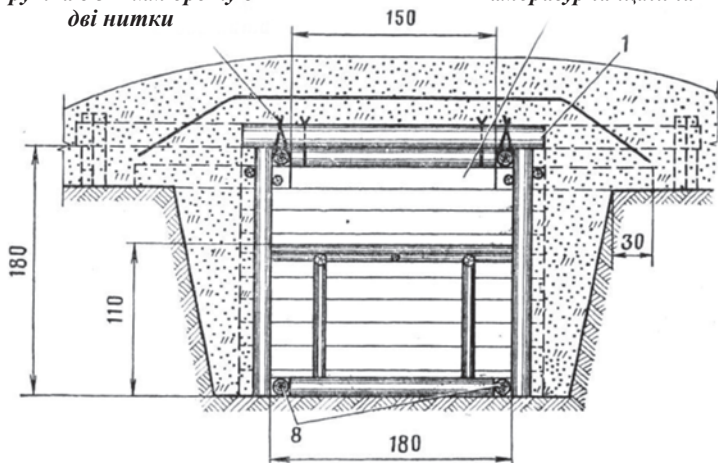

Рис. 3. Закрита споруда з лісоматеріалів для спостереження командира батальйону.

На влаштування споруди потрібно 40 люд/год.,
лісоматеріалів – 4,1 куб. м

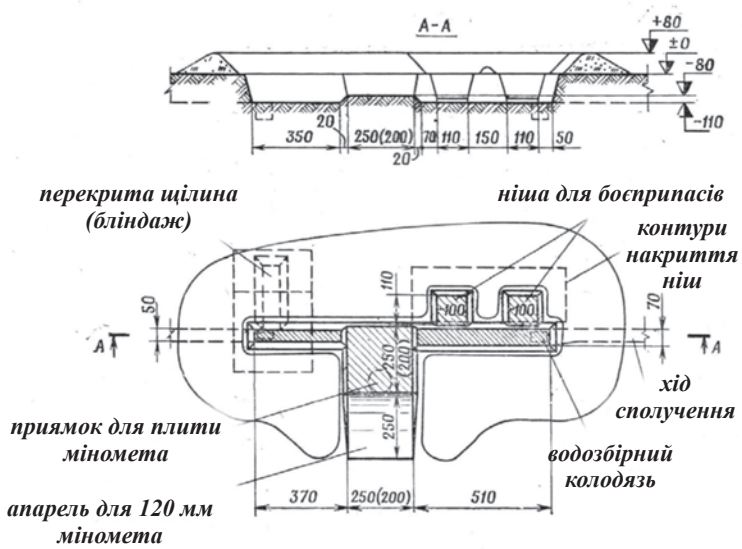

Рис. 4. Окоп для 120 мм (82 мм) міномета.

На влаштування окопу (без щілини) потрібно 24 (18) люд./год.

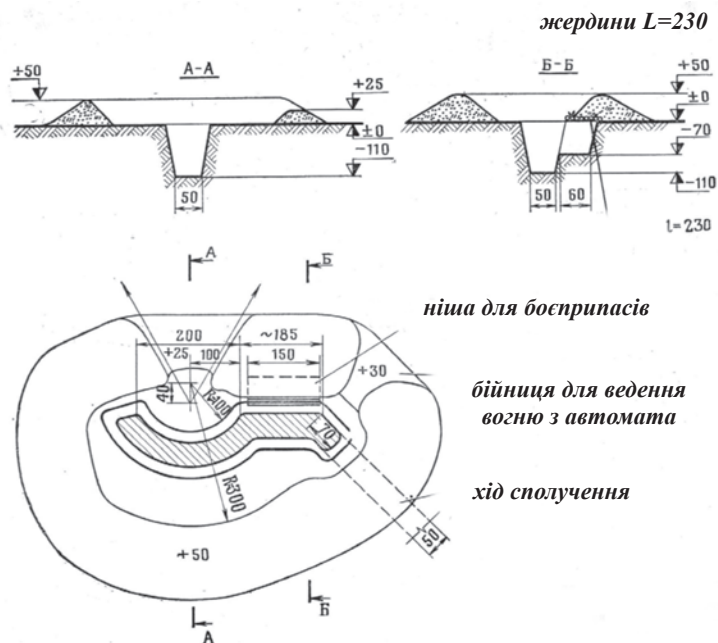

Рис. 5. Окоп для протитанкової керованої ракети.

На влаштування окопу саперною лопатою потрібно 16 люд./год.

Ви отримали цей Статут завдяки спільній ініціативі ГО «Реформація», видавництва «Наш Формат» і добродійних внесків сотень небайдужих українців.

Для замовлення безкоштовного передання на військовий підрозділ пишть на: order@format.ua.

Наші книжки для українського війська:

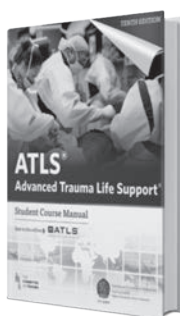
«Бойовий статут механізованих і танкових військ сухопутних військ Збройних сил України. Частина II. Батальйон, рота»

«Бойовий статут механізованих і танкових військ сухопутних військ Збройних сил України. Частина III. Взвод, відділення, екіпаж»

«Невідкладна військова хірургія» від Інституту Бордена. Видано спільно з Американсько-українською медичною фундацією.

«ATLS (Advanced Trauma Life Support)» від American College of Surgeons (Американської колегії хірургів)
У співпраці з American College of Surgeons і Global Medical Knowledge Alliance (GMKA)

«Тактика легкої піхоти для малих підрозділів»

У співпраці з Крістофером Ларсеном — провідним американським військовим експертом — та виданням Цензор.НЕТ.

«Мініпосібник з оборони міст у сучасних умовах».

У співпраці з Джоном Спенсером — провідним фахівцем з ведення бойових дій в умовах міста — та перекладацьким бюро «Таск Форс».

Підтримати наші книжкові проекти для українського війська

**НАШ
формат**

СПІЛЬНОТА УКРАЇНСЬКОЇ
РЕФОРМАЦІЇ

БЕЗПЛАТНА ДОПОМОГА ВІЙСЬКОВИМ

ПРАВОВИЙ НАВІГАТОР ДЛЯ ВІЙСЬКОВИХ

Створено командою Правозахисного центру для військовослужбовців «Принцип». Це інструмент, який допоможе військовим, ветеранам і їхнім родинам зорієнтуватися в базових юридичних питаннях, етапах на шляху пораненого і підкаже корисні контакти, за якими можна звернутися.

Принцип

navigator.pryncyp.com

VETERAN HUB

Veteran Hub — мережа підтримки для воїнів та їхніх близьких, заснована у 2018 році в Києві. Тим, хто звільняється зі служби, безоплатно надають психологічну підтримку і юридичні консультації. Звертайся, якщо потрібно:

- розібратися з документами, правами та статусами;
- дізнатися, як пройти ВЛК чи МСЕК;
- зрозуміти алгоритм отримання виплат.

Також усі послуги безкоштовно доступні для рідних і коханих військових. З усіх питань дзвоніть на лінію підтримки: 067 328 28 68.

VETERAN HUB

veteranhub.com.ua

ГО «ВІЙСЬКОВА ШКОЛА "БОРИВІТЕР"»

Організація надає безоплатну інтенсивну підготовку військовослужбовцям за 9 напрямками: БпЛА літакового і мультироторного типу, FPV-дрони, військовий зв'язок, військове управління (TLP та NCO), топографія, психологічна підготовка, вивчення і впровадження досвіду. Більшість навчальних програм розроблено за стандартами НАТО й адаптовано до реалій бойових дій у російсько-українській війні. Для проходження курсів потрібно подати заявку на сайті.

боривітер

boryviter.org.ua

ГО «КУЛЬТУРНИЙ ДЕСАНТ»

Об'єднання митців, військових і цивільних діячів, діяльність яких спрямована на Перемогу України. На рахунку «Культурного Десанту» — понад 2000 концертів на лінії фронту, у військових госпіталях, у частинах рятувальників і на деокупованих українських територіях. Мобільні похідні групи в щоденному режимі працюють із захисниками на передовій і тими, хто проходить реабілітацію. «Культурний Десант» є ініціатором мистецьких, психологічних та освітніх проєктів, які змінюють нашу країну вже сьогодні. Серед знакових ініціатив об'єднання — проєкт «Книга на фронт», у межах якого бійцям було передано понад 27 тисяч книжок.

culturalforces.org

[instagram.com](https://www.instagram.com)

TCCC.ORG.UA

Навчальні матеріали з тактичної медицини TCCC (Tactical Combat Casualty Care). Можливість користуватися на сайті або в мобільному застосунку.

Матеріали перекладено українською. Вони містять тексти, відео та презентації й відповідають нещодавно прийнятим стандартам підготовки військовослужбовців Медичних сил ЗСУ. Охочі отримують рекомендації з медичної допомоги: з моменту отримання травми на полі бою до евакуації та спеціалізованого лікування.

Проєкт реалізовано за підтримки Об'єднаної агенції з травми Військово-медичної служби США (JTS) і Комітету з тактичної бойової допомоги пораненим (CoTCCC).

tccc.org.ua

[Apple Store](https://apps.apple.com)

[Google Play](https://play.google.com)

Популярне видання

**БОЙОВИЙ СТАТУТ
МЕХАНІЗОВАНИХ І ТАНКОВИХ ВІЙСЬК
СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ.**

Частина II. Батальйон, рота

Керівник проєкту: *Роман Склярів*

Технічний редактор: *Олександр Гончар*

Верстальник: *Андрій Краснопольський*

Художня редакторка: *Ольга Старостіна*

Дизайнер обкладинки: *Орест Підлісецький*